

p. 57 - 10.613

3.

1940

Kareogs

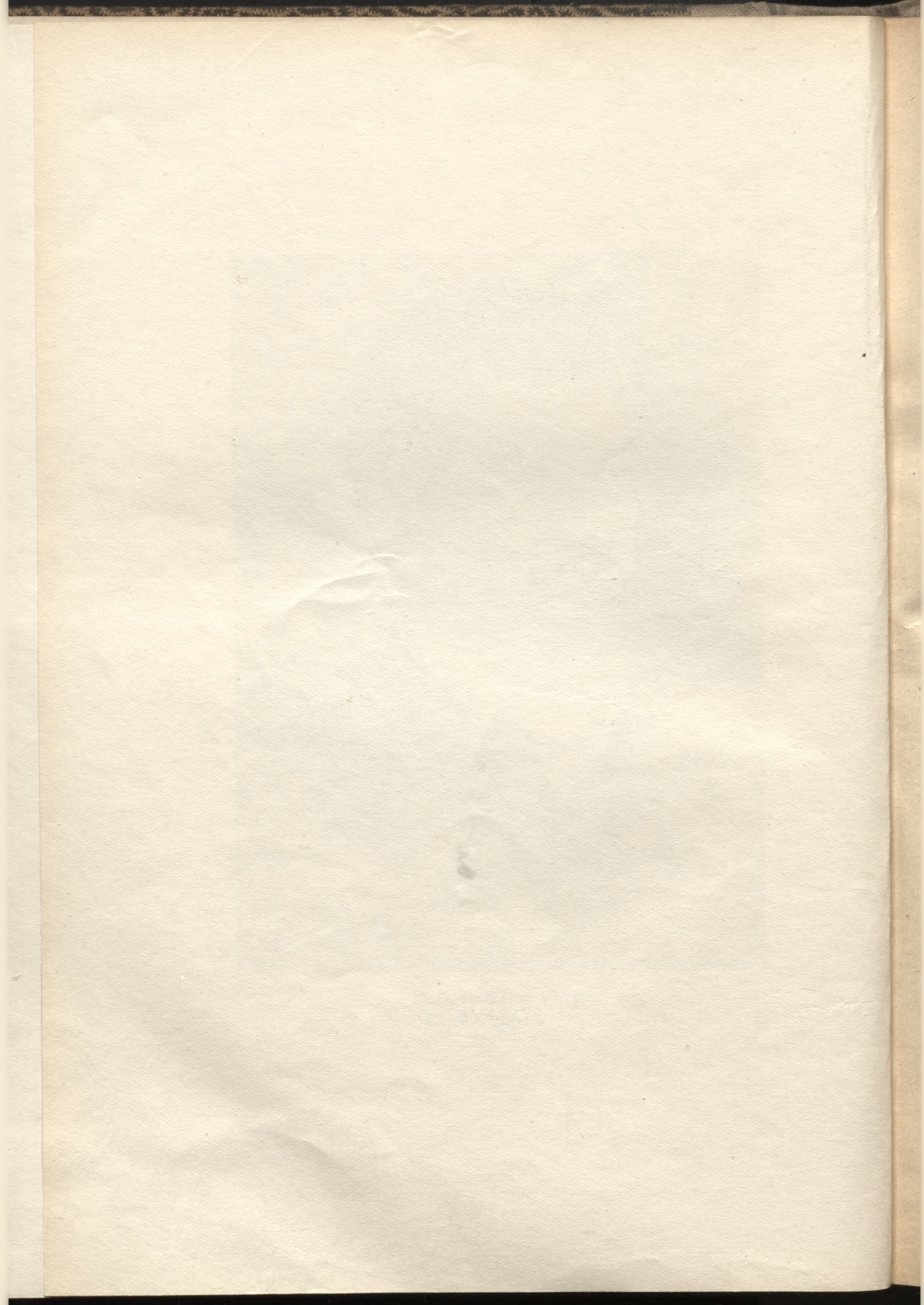
LITERĀTŪRAS
UN MĀKSLAS
MĒNEŠRAKSTS

VLADIMIRS ILJIČS
LEŅINS

JOSIFS VISARIONOVIČS
STAĻINS

KAROGS

LITERĀTŪRAS UN MĀKSLAS MĒNEŠRAKSTS
LATVIJAS PSR RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS ORGANS

ATBILDĪGAIS REDAKTORS: ANDREJS UPĪTS. REDAKTORI: ŽANIS SPURE,
VILIS LĀCIS, JŪLIJS LĀCIS, JĀNIS NIEDRE. KONSULTANTS MĀKSLAS LIETĀS:
HERBERTS LĪKUMS. KONSULTANTS TEĀTRA LIETĀS: KĀRLIS FREINBERGS.
REDAKCIJAS SEKRETĀRS: JŪLIJS VANAGS.

3

NOVEMBRIS - 1940

VALSTS APGĀDNIECĪBA RĪGĀ

KAROGS

LITERĀTŪRAS UN MĀKSĻAS MĒNĒSĀKSTS
LATVIJAS PĒRĀRSTĪNĪBU PĀRVALDES ORGANIZĀCIJĀ

STĀVĪTĀS PĒRĀRSTĪNĪBĀS - ANONĪMĀS PĒRĀRSTĪNĪBĀS
KONKURSAI "LATVIJAS PĒRĀRSTĪNĪBU PĀRVALDES ORGANIZĀCIJĀ"
KONKURSAI "LATVIJAS PĒRĀRSTĪNĪBU PĀRVALDES ORGANIZĀCIJĀ"

iespiežamais papīrs 73×103 cm, 47 kg, RIS B₅, 10 iespiedloksnes,
58240 burtu zīmes loksne, metiens 10.000 eks.
Grāmatspiestuve «Spartaks» Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.

VALSTES BIBLIOTĒKA

PADOMJU LATVIJAS RAKSTNIEKU DEKLARĀCIJA

Savas orgkomitejas aicināti, Latvijas PSR Rakstnieku savienības locekļi šodien svinīgi paziņo, ka Padomju Latvijas rakstnieki ies vienīgi to ceļu, pa kuŗu lielā Ļeņina - Staļina partija ved Padomju Savienības tautas. Tas ir komūnisma ceļš, kas visā pasaulē iznīcinās viena cilvēka ekspluatāciju no otra cilvēka. Komūnisma intereses ir Padomju Latvijas rakstnieku intereses, kas nesaraujamām asins saitēm saistījuši sevi ar tautu un Komūnistisko Partiju. Padomju Savienības tautu intereses ir arī Padomju Latvijas rakstnieku intereses. Rakstnieku svēts pienākums — cīnīties par šīm interesēm: vislielākā atbalsta sniegšana Komūnistiskai Partijai un Padomju valdībai jaunās Padomju Latvijas republikas celšanas darbā, strādājošo komūnistiskās cīņās un strādājošo darbā, cīņā ar šķiras ienaidnieku uz visas līnijas.

Padomju Latvijas rakstnieki nevar strādāt bez ciešas saistības ar tautu. Tikai no tautas radošās dzīves, no darba tautas dzīves gudrībām rakstnieki iegūst vielu savai mākslinieciskajai radīšanai. Tautas varonība, tautas labāko dēlu un meitu dzīve, varenā Sarkanā armija, lūk — rakstnieku radīšanas un iedvesmes avots.

Padomju Latvijas rakstnieks nevar stāvēt nomaļus no tautas ikdienas darba. Kā Latvijas tautu saimes loceklim viņam aktīvi jādarbojas sociālistiskās sabiedrības veidošanas darbā. Tikai pats strādādams līdz ar visu darba tautu, rakstnieks iegūst pareizu priekšstatu par strādnieku šķiras un darba tautas dzīvi, par tās varonību un izturību.

Padomju cilvēku darbs, viņu augstā sociālistiskā morāle, nesatricināmā boļševistiskā izturētība, pakļaušanās komūnisma idejai — t. i. Padomju dzīve visā tās daudzveidībā — rakstniekam spilgti jāatspoguļo savos darbos. Šiem darbiem jābūt sociālistiskiem pēc satura un nacionāliem pēc formas, daudzveidīgiem, bet nevainojamiem formā; tiem jānes tautā Ļeņina - Staļina ideja, jāaudzina tauta komūnistiskās mo-

rāles garā, jāaudzina griba darbam un jaunām uzvarām, jāaudzina patriotisma jūtas tautā, mīlestības jūtas pret Padomju dzimteni. Rakstniekiem ar saviem darbiem jāaudzina tautā augsta pienākuma apziņa un atbildība par savu darbu un izturēšanos.

Darba tautas un strādnieku šķiras varoņiem jāklūst par literāro sacerējumu varoņu tipiem. Sociālistiskās iekārtas cilvēka radīšanas problēma ir galvenais uzdevums Padomju Savienības rakstniekiem.

Audzinošā ar saviem sacerējumiem tautu, rakstniekiem pašiem jābūt par politiskās apzinības, pieticības, darba mīlestības un morāliskās tīrības piemēru. Nemirstīgiem Marksa un Engelsa zinātniskiem darbiem, ģeniālajiem Ļeņina un Staļina sacerējumiem, literatūras klasiķu darbiem, lielā Raiņa liesmainām dzejām, labākiem Padomju rakstnieku sacerējumiem jāklūst par Padomju Latvijas rakstnieku studiju vielu.

Sistematiska jauno un jau pazīstamo rakstnieku audzināšana komūnisma garā, viņu darbu iztirzāšana, diskusijas, sakari ar lasītājiem un t. t. — ir Latvijas PSR Rakstnieku savienības neatliekami veicami uzdevumi. Audzināšana un rūpes par jaunajiem rakstniecības darbinieku kadriem, viņu sacerējumu populārizēšana tautā ir ne mazāk svarīgs Latvijas PSR Rakstnieku savienības pienākums.

Plaši atveļot savas durvis visiem godīgiem literātiem, dzejniekiem, drāmaturģiem, kritiķiem, tulkotājiem, kuņģi grib atdot savas spējas un visu savu dzīvi literāram darbam, lai ar to kalpotu tautai, Padomju Latvijas Rakstnieku savienība stingri raudzīsies, lai tās biedru rindās neiekļūtu ienaidnieki — strādnieku šķiras ienaidnieki un tautai naidīgie bijušā Ulmaņa režīma kalpi. Padomju Latvijas rakstnieki svinīgi paziņo, ka visiem mēģinājumiem kaitēt tautas interesēm literatūrā un mākslā būs pretī ass un iznīcinošs trieciens.

Sociālistiskās Latvijas rakstnieki apsola labākajam Padomju literatūras draugam biedram Staļinam, Partijai un tautai, ka brīvās Latvijas tautas literatūras uzplaukums nepalikš iepakaļ visas Padomju Savienības literatūras uzplaukumam.

1940. gada 26. oktobrī

SOCIĀLISMA UZVARAS SVĒTKI

Šogad mēs kopā ar visām PSRS tautām svinam lielās sociālistiskās Oktobra revolūcijas 23. gada svētkus.

1917. gada 25. un 26. oktobrī Ļeņina-Staļina boļševiku partijas vadībā revolūcionārie strādnieki, zaldāti un matroži nogāza un arestēja Pagaidu valdību.

Brunotā sacelšanās Petrogradā uzvarēja, tika pasludināta Padomju vara. Šī uzvara bija panākama tikai tāpēc, ka Oktobra revolūcijas priekšgalā atradās tāda revolūcionāra šķira, kā Krievijas proletāriāts, šķira, kas bija rūdīta iepriekšējās cīņās, kas īsā laikā bija pārdzīvojusi divas revolūcijas un trešās revolūcijas priekšvakarā iekarojusi tautas vadona autoritāti cīņā par mieru, par zemi, par brīvību un sociālismu. Oktobra revolūcijas vadonis — Krievijas proletāriāts bija iekarojis tautas uzticību un bija pratis radīt strādnieku un zemnieku ciešu apvienību, bez kuŗas Oktobra revolūcija nebūtu spējusi uzvarēt. Bet varonīgā Krievijas proletāriāta priekšgalā stāvēja tāda, politiskās cīņās parbaudīta, partija, kā boļševiku partija — Ļeņina-Staļina partija. Tikai tāda partija, kā boļševiku partija, kuŗai bija drosme vest tautu izšķirējā uzbrukumā, bija spējīga apvienot vienā vispārējā revolūcionārā plūsmā tādas dažādas revolūcionāras kustības, kā vispārdemokratisko kustību par mieru, zemnieku demokratisko kustību par muižnieku zemju pārņemšanu, apspiesto tautu nacionālo atbrīvošanas kustību par nacionālo līdztiesību un strādnieku šķiras kustību par buržuazijas varas salaušanu un par proletāriāta diktatūras nodibināšanu.

Lai nostiprinātu Padomju varu, vajadzēja iznīcināt, salauzt veco buržuaziskās valsts aparātu un viņa vietā radīt jaunu — Padomju valsts aparātu. Vajadzēja iznīcināt visus vecās kapitālistiskās valsts iestādījumus, nacionālās apspiestības režīmu, atcelt baznīcas privilēģijas, likvidēt visāda veida legālās un nelegālās kontrrevolūcionārās organizācijas, kontrrevolūcionāro presi un padzīt buržuazisko satversmes sapulci, nacionālizēt zemi un visu lielrūpniecību un, beidzot, iziet no kuŗa stāvokļa — izbeigt imperiālistisko kuŗu, kas visvairāk traucēja Padomju varas nostiprināšanos.

Padomju vara visu to veica un veica īsā laikā. Tas nebija viegls uzdevums jaunajai Proletāriāta valstij, ņemot vērā tādus apstākļus, kā saimniecisko sabrukumu valstī, pie kuŗa bija novedis imperiālistiskais kuŗš, veco ierēdņu sabotāžu, maziņu un eseru organizēto un vadīto kontrrevolūciju u. t. t.

Vecās ministrijas tika likvidētas un nodibināti tautu komisāriāti. Valsts rūpniecības vadībai nodibināja tautsaimniecības augstāko padomi, cīņai ar kontrrevolūciju un sabotāžu tika nodibināta Viskrievijas ārkārtējā komisija (VČK) ar Fēlikšu Dzeržinski priekšgalā. Aizsardzībai pret ārējo

ienaidnieku tiek izdots dekrēts par Sarkanās armijas un flotes radīšanu. Tā proletāriāta diktatūra tika nostiprināta pret sociālistiskās valsts iekšējiem un ārējiem ienaidniekiem.

Lai salauztu buržuazijas ekonomisko spēku un organizētu jauno Padomju tautsaimniecību, tika nacionālizētas bankas, dzelzceļi, ārējā tirdzniecība, tirdzniecības flote un visa lielrūpniecība visās nozarēs. Ar šiem līdzekļiem Padomju vara salauza līdz pašiem pamatiem buržuazijas, muižnieku, reakcionāro ierēdņu un kontrrevolūcionāro partiju spēkus un ievērojami nostiprināja Padomju varu valstī.

Ārkārtīgas grūtības tai laikā Padomju varai radīja kaŗa stāvoklis ar Vāciju. Kaŗu vajadzēja likvidēt. Tāpēc arī boļševiku partija jau ar pirmajām Oktobra revolūcijas dienām uzsāka cīņu par mieru. Pret mieru bija visi kontrrevolūcionāri, sākot no maziņiem un eseriem un beidzot ar visnegantākiem baltgvardiem. Tie centās izjaukt miera sarunas, izprovocēt vācu uzbrukumu un nostādīt sitenam vēl nenostiprinājušos Padomju varu, apdraudēt strādnieku un zemnieku iekārojumus.

Par aktīvu kontrrevolūcionāru sabiedrotiem šai nodevības darbā izrādījās arī Trockis un viņa rokas puīši Bucharins, kas kopā ar Radeku un Pjatakovu stāvēja partijai naidīgās grupas priekšgalā, slēpjot savu kontrrevolūcionāro darbu zem «kreiso komunistu» maskas. Tā bija smalka provokātoriska politika, veikli maskēta ar «kreisām frazēm».

Partija sasita trockistiskos un buchariniskos provokātorus, noslēdza mieru un uzticīgi sekoja Ņeņinam un Staļinam.

Iegūdamā pēc miera noslēgšanas atpūtas laiku, Padomju vara ķērās pie sociālistiskās celtniecības darba. Posmu no 1917. gada novembra līdz 1918. gada februārim Ņeņins nosauc par «sarkangvardistu uzbrukuma posmu kapitālam». Padomju varai izdevās 1918. gada pirmajā pusē salauzt buržuazijas saimnieciskos spēkus, sakoncentrēt savās rokās tautsaimniecības komandējošās virsotnes (fabrikas, rūpnīcas, bankas, dzelzceļus, ārējo tirdzniecību, tirdzniecības floti u. t. t.), salauzt buržuazijas valsts varas aparātu un līdz ar to sekmīgi likvidēt pirmos kontrrevolūcijas mēģinājumus gāzt Padomju varu.

Pēc Padomju rūpniecības jautājuma atrisināšanas, partija ķērās pie otra svarīga jautājuma atrisināšanas, tas bija agrārais jautājums. Uz laukiem nabadzīgā zemniecība cīnījās pret kulakiem. Kulaki, cīnīdamies pret jauno Padomju valsti, visādi viņai kaitēja, piemēram, nepārdeva labību par cietām cenām, bēdzināja to, izkāva lopus u. t. t., ar vienu vārdu sakot, gribēja ar bada palīdzību piespiest strādnieku šķiru atsacīties no saviem iekārojumiem, atsacīties no sociālistiskās valsts iekārtas nodibināšanas.

Arī te partija uzvarēja. Tika organizēts strādnieku gājiens uz laukiem.

«Biedri strādnieki,» rakstīja toreiz Ņeņins, «iegaumējiet, ka revolūcijas stāvoklis ir kritisks. Iegaumējiet, ka glābt revolūciju varat vienīgi jūs, neviens cits. Desmit tūkstoši strādnieku, izlasītu, apzinīgu, sociālismam uzticīgu strādnieku, kuŗi nav spējīgi noslīgt līdz kukuļu ņemšanai un mantu piesavināšanai, kuŗi spējīgi radīt dzelzainu varu pret kulakiem, spekulantiem, laupītājiem, kukuļu ņēmējiem, dezorganizātoriem — lūk, kas nepieciešams.» (Ņeņins, kop. raksti, XXIII sēj., 25. lapp.).

«Cīņa par maizi ir cīņa par sociālismu» — sacīja Ņeņins.

Cīņai pret kulakiem tika nodibinātas «nabadzīgo zemnieku komitejas», kulakiem tika konfiscēta arī ievērojama daļa ražošanas līdzekļu, kuņus nodeva nabadzīgai zemniecībai.

Proletāriešu gājiens uz laukiem un nabadzīgo zemnieku komiteju organizēšana nostiprināja Padomju varu uz laukiem. Kontrrevolūcijas plāni tika sasisti. Vidējā zemniecība nostājās Padomju varas pusē un kulaks tika salauzts.

Padomju valdībai nācās cīnīties ne tikai pret iekšējo kontrrevolūciju, bet arī pret ārējo. Anglijas, Francijas, Japānas un Amerikas imperiālisti bez kara pieteikšanas uzsāka militāro intervenci. Slepni, kā laupītāji, sūtīja savu kaņaspēku uz Krievijas teritoriju Sociālistiskās valsts nožņaugšanai.

Angļi un franči ieņēma Archangeļsku un Murmansku. Japāņi Vladivostoku, un Ziemeļkaukāzā, angļu un franču atbalstīti, operēja ģen. Korņilovs, Aļeksejevs un Deņikins; Donas apgabalā — Krasnovs un Mamontovs. Čehi un dažādas «brīvprātīgo» kontrrevolūcionāru laupītāju bandas, finansētas un atbalstītas no imperiālistiem, ielenca Padomju zemi.

Jaunā Sarkanā armija, partizānu atbalstīta, biedra Staļina tiešā vadībā un iedvesmota no tādiem kaņavadoniem, kā b. b. Vorošilova, Frunzes, Budjonija, Čapajeva un citiem, ar vēl vēsturē neredzētu varonību cīnījās pret imperiālistiskajiem iebrucējiem un viņu diendeļiem. Pie tam, bija jācīnās trūkumā un salā, bez laba tehniska apbruņojuma. Bet strādnieku šķirai nekas nebija par grūtu, par nepārvaramu, un gala rezultātā Padomju zeme tika iztīrīta no visiem sociālistiskās valsts iekšējiem un ārējiem ienaidniekiem.

Tas bija iespējams tāpēc, ka strādnieku šķiru, darba tautu cīņā par Proletāriāta valsti vadīja Leņina-Staļina partija. Tur, kur frontēs gāja visgrūtāk, kopā ar cīnītājiem bija pats biedrs Staļins.

Pēc pilsoņu kara, kas zināmā mērā apturēja sociālistiskās celtniecības darbu, likvidēšanas, turpinās atkal straujā tempā sociālistiskās celtniecības darbs.

Lai izprastu visā pilnībā Lielās Padomju Savienības sasniegumus 23 gados, nedrīkst aizmirst, ka Lielā Oktobra sociālistiskā revolūcija uzvarēja tehniski un ekonomiski atpakaļpalikušā agrārvalstī, kur rūpniecība deva tikai 42,1% produkcijas, bet lauksaimniecība 57,9%. Cariskā Krievija pēc būtības bija Vakareiropas kapitālistisko valstu puskolonija. Vakareiropas kapitālisti ik gadus saņēma miljardus no saviem kapitāliem, kas bija ieguldīti Krievijā, piemēram, metalrūpniecībā bija 72% ārzemju kapitāla. Naftas rūpniecībā puse kapitāla piederēja Vakareiropas kapitālistiem u. t. t. 1928. gadā, runājot par valsts industriālizāciju, b. Staļins teica:

«Mēs saņēmām varu valstī, kuņā tehnika ir briesmīgi atpakaļpalikusi. Līdzās nedaudziem lieliem rūpniecības uzņēmumiem, kuņi balstās uz vairāk vai mazāk jaunu tehniku, mums ir simtiem un tūkstošiem fabriku un zavodu, kuņos tehnika ir zem katras kritikas, salīdzinot ar pašreizējiem panākumiem.»

Cariskā Krievija bija atpalikusi agrārvalsts, tāpēc arī boļševiki tik akūti stādīja jautājumu par PSRS industriālizāciju pēc proletāriāta diktatūras nodibināšanas. Industriālizācijas uzdevums bija sasniegt un pār-

sniegt attīstības līmeni kapitālistiskajās valstīs kā tehniskā, tā ekonomiskā laukā. Pirmais spilgtais industriālizācijas plāns bija Ļeņina plāns par elektrifikāciju.

Ļeņins šo plānu nosauca par otro boļševiku partijas programmu. Nelūkojoties uz visām grūtībām, PSRS biedra Staļina vadībā pilnīgi izpildīja b. Ļeņina plānu. Tagad plāns ir izpildīts vairāk kā trīskārtīgi.

Pēc Ļeņina nāves b. Staļins stingri un noteikti vedis partiju un strādnieku šķiru pa sociālistiskās industriālizācijas ceļu, lai pārbūvētu visu rūpniecību uz jauniem tehniskiem pamatiem.

Pēc interventu un baltgvaru sakaušanas PSRS atgūst atpūtu, un, ejot pa jaunās ekonomiskās politikas ceļu, jau gandrīz sasniedz priekškaŗa produkciju. Tad arī paceļas jautājums, kurp un kā iet tālāk, kādā virzienā attīstīsies Padomju Savienība un kā uzcelt sociālismu Padomju Savienībā, ņemot vērā revolūcijas ieilgšanu kapitālistiskajās valstīs.

b. Staļins un boļševiku partija deva skaidru un gaišu ļeņinisku atbildi: «Mums ir viss pilnīgas sociālistiskas sabiedrības uzcelšanai mūsu zemē.» Lai to veiktu, pirmais uzdevums ir sociālistiskā industriālizācija, radīt smago rūpniecību, kuŗa tad savukārt pārorganizēs lauksaimniecību. Tikai tādā ceļā, radot lielo mašīnindustriju — sociālisma ekonomisko pamatu, bija iespējams likvidēt tehnisko un ekonomisko atpalicību un uzcelt sociālistisko ekonomiku.

Tas bija vienīgais ceļš uz sociālismu.

Pret šo Ļeņina-Staļina ceļu uzstājās visi sociālisma ienaidnieki — trockisti, zinovjēviēši un bucharinieši. Tie gribēja pagriezt vēstures ratu atpakaļ, viņi gribēja restaurēt kapitālismu. Partija, biedra Staļina vadībā, atmaskoja sociālisma ienaidnieku plānus, sasita viņus un pilnīgi pieņēma Ļeņina-Staļina plānu par sociālisma uzcelšanu Padomju Savienībā. VK(b)P 14. kongresā b. Staļins teica: «Pārvērst mūsu zemi no agrārzemes par industriālu, spējīgu ražot saviem spēkiem visas nepieciešamās mašīnas, lūk, lietas būtība, mūsu ģenerāllīnijas pamats.»

Un pa šo ceļu iet partija, no vienas uzvaras uz otru.

Pirmā staļiniskā piegāde tika izpildīta priekš laika — četros gados un trijos mēnešos. Pirmā piegāde arī pierādīja, ka Padomju Savienībā ir iespējams uzcelt sociālistisko sabiedrību, jo ekonomiskais pamats bija jau uzcelts. Pirmajā piegādē tika radīta melnās metalurģijas rūpniecība — zemes industriālizācijas pamats, traktoru, auto, lauksaimniecības mašīnu, aviācijas mašīnu un ķīmiskā rūpniecība. Padomju Savienība nostājās pirmā vietā pasaulē elektrības ražošanā, naftas un ogļu iegūšanā.

Reālizējot pirmo piegādi, biedrs Staļins pierādīja, «ka viss tas pievedis pie tā, ka no nespēcīgas un aizsardzībai nesagatavotas valsts, Padomju Savienība pārvērtās par varenu valsti, ar lielām aizsardzības spējām un spējīgu masu apmēros ražot visus mūsdienu ieročus un apgādāt armiju gadījumā, ja vien notiktu uzbrukums no ārienes.» (Ļeņinisma jautājumi, 375. lapp., 11. izd.).

Dodot gala slēdzienu par pirmās piegādes izpildīšanu, b. Staļins spilgti parādīja tos pamatspēkus, kuŗi atļāva atvairīt visas grūtības un nodrošināja vēsturiskās pirmās piegādes uzvaras. Lūk, ko teica b. Staļins: «Pirmkārt, tā ir aktivitāte, pašuzpurēšanās, entūziasms un miljonu masu — strādnieku un kolektīvistu iniciātīva, kuŗi kopā ar inženieru —

techniskiem spēkiem attīstīja šo kolosālo enerģiju, sociālistisko sacensību un triecniecību. Nevar būt šaubu, ka bez šiem apstākļiem mēs nebūtu varējuši sasniegt mērķi, nebūtu gājuši ne soli uz priekšu.

Otrkārt, stingra partijas un valdības vadība, kuŗa sauca masas iet uz priekšu, pārvarot visas grūtības un šķēršļus, kuŗi stāvēja ceļā uz mērķi.

Un, beidzot, Padomju Savienības sistēmas sevišķās priekšrocības un īpašības, kas slēpj sevī kolosālas iespējamības, nepieciešamas visu grūtību pārvarēšanai.» (Staļins, Ļeņinisma jautājumi, 396. lapp., 11. izd.).

Sakarā ar pirmās piegades izpildīšanu priekš paredzētā laika, XVII partijas konference jau varēja pieņemt lēmumu par otrās piegades plāna sastādīšanu. Otrās piegades plāns arī tika izstrādāts tieši biedra Staļina vadībā un apstiprināts XVII partijas kongresā. Staļina otrās piegades galvenie uzdevumi bija: 1) likvidēt galīgi kapitālisma elementus, pilnīgi iznīcināt cēloņus, kuŗi rada iespēju cilvēkam ekspluatēt cilvēku, sadalot sabiedrību ekspluatējamos un ekspluatātoros.

2) Plašāki attīstīt tehnisko rekonstrukciju visās tautsaimniecības nozarēs. 3) Piesavināties jaunu tehniku un izveidot jaunas ražošanas nozares. 4) Nobeigt kolektīvizāciju laukos, pacelt darba ražību un samazināt pašizmaksu.

Otrās piegades plāns paredzēja rūpniecības produkciju pavairot divas reizes.

Grandiozās otrās piegades sociālisma celtniecības plāns izsauca mirstošās kapitālistiskās šķiras atlieku pretestību. Visas vecās pasaules pakļiekas apvienojās cīņā pret sociālisma uzvaras gājienu. Trockisti, zinovjēvieši, bucharinieši, buržuazijas nacionālisti, pārvērtušies par atklātiem spiegiem un kaitniekiem, neatteicās ne no kādiem līdzekļiem, lai tikai sagrautu otro piegades plānu.

Bet Ļeņina-Staļina partiju tas nepārsteidza nesagatavotu, tas nenāca tai negaidīti. Viss industriālizācijas process noritēja asā cīņā ar šķiras ienaidnieku, kas saprata, ka tieši industriālizācija ir sociālisma pamats, ka tas ir ceļš uz sociālismu.

Pateicoties biedra Staļina ģeniālai tālredzībai, visi ienaidnieku mēģinājumi noraut otrās piegades plānu beidzās ar ienaidnieka sakāvi, viņš tika iznīcināts.

Otrais piegades plāns (1933.—1937. g.), tāpat kā pirmais rūpniecībā, tika izpildīts priekš noteiktā laika — četros gados un trīs mēnešos. Tā bija jauna sociālisma uzvara. Otrās piegades izpildīšana izsauca lielu sajūsmu, entūziasmu darba ļaudīs, radās liela ražošanas aktivitāte uz jaunas tehnikas pamatiem un jaunu kadru izaugšanā. 1935. gadā visā Padomju Savienībā dzimst stachanoviešu kustība. Šī kustība salauž vecās tehnikas normas un atveŗ ceļu uz darba ražības augstākiem rādītājiem — nepieciešamiem priekšnoteikumiem pārejai no sociālisma uz komūnismu.

Ar otrās piegades plāna sekmīgu izpildīšanu Padomju Savienībā pamatos realizēta komūnisma pirmā faze — sociālisms.

XVIII boļševiku partijas kongress pieņēma un apstiprināja trešo piegades plānu (1938.—1942. g.). Tas ir plāns jaunajam attīstības posmam, kuŗā ir iegājusi Padomju Savienība, — tas ir — bezšķiru sabiedrības uzcelšana un pakāpeniska pāreja no sociālisma uz komūnismu.

Lūk, kādā periodā arī mēs, Baltijas valstis, pieslēdzamies pārējām Padomju tautām, lai kopīgi celtu sociālismu, lai kopīgi pildītu Staļina trešo piecgadi.

Mēs bez šaubām esam atpakaļ palikuši par veseliem 23 gadiem, tādēļ mums jāiet paātrinātā tempā, lai sasniegtu to, ko ir sasniegusi lielā sociālisma zeme. Jau pirmajā novembrī mēs varēsim rāportēt pārējām Padomju zemes tautām, ka mēs godīgi pildām dotos solījumus. To liecina sociālistiskā sacensība un stachanoviešu kustība mūsu jaunajā Padomju republikā. Ikdienu prese pauž jaunus skaitļus par sasniegumiem un ikdienu rāda jaunus darba varoņus, labākos cilvēkus darbā — mūsu zemes stachanoviešus un trieciniekus. Viss tas ir garantija tam, ka jau tuvākos gados mūsu zeme kļūs par industriālizācijas valsti. Lūk, aptuvenie skaitļi 1940./41. gada plānam Latvijas industriālizācijai:

	1939. g.	1940. g.	1941. g.	
Vietējā rūpniecībā	136,2 milj.	152,2 milj.	237,2 milj.	156%
Mežu rūpniecībā	159,1 „	217,2 „	322,6 „	148%
Vieglā rūpniecībā	202,8 „	191,6 „	244,9 „	128%
Pārtikas rūpniecībā	324,5 „	320,8 „	400,5 „	125%
	822,6 milj.	881,8 milj.	1205,2 milj.	137%

1940. g. pret 1939. g. ir 107%

1941. g. pret 1940. g. ir 137%

bez tam plānā paredzēts celt vairākas jaunas fabrikas.

To dos mums Staļina trešā piecgade. Tukšajos korpusos sāksies jauns darba ritms, atskanēs jaunā, atbrīvotā cilvēka darba dziesma. Tas pats notiks arī laukos, kur darba zemnieks, saņēmis zemi, ar prieku un pašlīvību raugās pretim rītdienai. Uz mūžīgiem laikiem būs aprakts strādnieku šķiras lielākais lāsts — bezdarbs, jo sociālistiskā valsts nezina, kas ir bezdarbs.

Zem Staļina konstitūcijas saules mēs šogad svinam Lielās Oktobra revolūcijas svētkus, kopā ar visām Padomju Savienības Republiku tautām. Ir pagājuši 23 gadi, kā mēr radīta Padomju valsts. Oktobra revolūcija izveda lielo, plašo Padomju zemi no kapitālisma sistēmas. Pasaule sadalījās divās daļās, divās sistēmās: sociālisma pasaulē, kas nostiprinājies uz vienas sestdaļas zemes lodes un kapitālisma pasaulē, kas palikusi vēl uz zemes lodes piecām sestdaļām. Aplūkosim tagad, kādos apstākļos, ar kādiem sasniegumiem, ieguvumiem vai zaudējumiem šīs abas pasaules sagaida Oktobra revolūcijas divdesmittrešos svētkus.

Kapitālistiskajā pasaulē plosās otrais imperiālistiskais kaŗš. Tas plešas arvien plašāk un plašāk, ieraujot sevī Āziju, Eiropu, Afriku un draud pārsvieties arī uz citiem kontinentiem. Pilsētas pārvērstas drupu kaudzēs, kultūras vērtības tiek iznīcinātas, tur, kur zaļoja lauki, pacēlās pilsētas, tilti, fabrikas, tagad rēgojas postāža, trūkums, bads un šausmas. Simtiem un tūkstošiem jaunu veselīgu cilvēku dzīvības iznīcinātas, sakropļotas. Mātes apraud dēlus, sievas vīrus un bērni tēvus. Kaŗš visu noslauka no zemes virsas, sēj nāvi kapitālistiskajā pasaulē. To, ko neņem lodes, granātas, toņem bads un epidēmijas. Lūk, kapitālistiskās pasaules «sasniegumi», lūk viņas produkcijas rādītāji.

Kaŗa izdevumi pēc Francijas oficiāliem datiem:

Francijai II imperiālistiskais kaŗš izmaksājis 100 miljardu franku,
 Japānai kaŗš ar Ķīnu jau izmaksājis 19 miljardu jenu,
 Anglijas izdevumi kaŗam vienā dienā 10 miljonu sterliņu.

No kā šos izdevumus ņem? — No darba tautas. Paaugstināti nodokļi, strādnieku darba diena pagarināta līdz 14 stundām dienā. Kaŗojošās zemēs, neskatoties uz militārās rūpniecības lielo attīstību, liels bezdarbnieku skaits:

Anglijā 900 tūkstošu bezdarbnieku,
 Francijā 1 milj. 200 tūkst. bezdarbnieku,
 Beļģijā 1/2 miljona bezdarbnieku,
 Amerikā 10 miljonu bezdarbnieku.

Tā nav nejaušība, tā ir kapitālistiskās sistēmas būtība, viņas attīstība. To māca marksisms un šo mācību apstiprina kapitālistiskās sistēmas attīstības norise. Vēl nebija lāgā sadziedētas pirmā imperiālistiskā kaŗa brūces, kad kapitālistiskajās valstīs jau iestājās ekonomiska krīze, t. i. 1928./29. g. Trīs ar pus gadu ilgstošā krīze atsvieda kapitālistisko pasauli atpakaļ par vairāk kā desmit gadiem. Vienīgi Padomju zemē ražošana nemitīgi pieaug, 1933. gadā ražošanas produkcija tur sasniedz 200% no 1929. gada ražošanas produkcijas, kāmēr Amerikā tai pašā laikā ražošana nokrīt līdz 65%, Anglijā līdz 86%, Vācijā līdz 66% un Francijā līdz 77%, salīdzinot ar 1929. gadu.

Savā runā boļševiku partijas XVIII kongresā, runājot par kapitālistisko zemju 1937. gada saimniecisko krīzi, biedrs Staļins teica:

«Jaunajai ekonomiskai krīzei bija jānovēd un tā tiešām arī noved pie tālākas imperiālistisko valstu cīņu saasināšanas. Runa vairs nav par konkurenci tirgos, ne arī par tirdzniecības kaŗu vai dempingu. Šie cīņas līdzekļi jau sen atzīti par nepietiekamiem. Tagad runa iet par pasaules, iespaidu sfēru un koloniju jaunu pārdalīšanu kaŗa ceļā.»

Šis ģeniālais biedra Staļina paredzējums ātri piepildījās. Vairāk kā puse iedzīvotāju uz zemes lodes ierauti drausmīgajā kaŗā.

Pāri tumšajai kapitālisma kaŗa un šausmu peklei kā gaiša bāka stāv Padomju Savienība, kuŗa rāda visu zemju darba ļaudīm ceļu uz brīvību.

Latvijas strādnieku šķira, visi darba ļaudis ir laimīgi, ka viņi pasargāti no visām tām šausmām, ko pārdzīvo strādnieki un darba tauta kapitālistiskajā pasaulē. Mūs apsargā varenā Sarkanā armija, mēs varam mierīgi strādāt un droši raudzīties nākotnē.

LENĪNA IDEJAS IEMIESOTAS DZĪVĒ

L. ILJICEVS un F. KOŠEĻEVS

«Lai kļūtu par zinātni, sociālismam vispirms bija jānostājas uz reāla pamata».

Engelss

I

Pirmie sociālisma teoriju uz reāliem pamatiem nostādīja Markss un Engelss.

Ko nozīmē nostādīt sociālismu uz reāla pamata? Tas nozīmē pierādīt, ka sociālisms nav sapņotāju izdoma, nav atsevišķa cilvēka fantazijas auglis, bet kapitālistiskās sabiedrības attīstības nepieciešamības rezultāts, ka sociālisms ir jāizrisina no sabiedrības dzīves materiāliem noteikumiem.

Šo lielo ideju pierādīja Markss un Engelss. Viņi sociālismu no utopijas pārvērtā zinātnē, izteikdami to lielo domu, ka tikai nesaudzīgas šķiru cīņas ceļā, ar varu gāžot buržuazijas kundzību, proletāriāts atbrīvos sabiedrību no parazitisma, no iespējas cilvēkam izmantot cilvēku.

Kā īsti domātāji un revolūcionāri, Markss un Engelss, izpētīdami sabiedriskās attīstības likumus, nonāca līdz neapgāžamajam slēdzienam, ka kapitālistiskā iekārta tāpat kritīs, kā krita dzimtbūšana. Jaunas sabiedriskas attiecības, sociālistiskas attiecības, nāks nenovēršami un neizbēgami. Tikai šķiru cīņa, tikai proletāriāta uzvara pār buržuaziju atbrīvos cilvēci no kapitālistiska vilka likumiem, paveicot cilvēcei neierobežotas attīstības iespējas.

No laika, kopš Markss un Engelss formulēja zinātniskā sociālisma teoriju, ir pilnīgi skaidrs, ka neviena valdošā šķira nenoiet no arēnas labprātīgi, ka neviena šķira neatkāpjas no varas bez cīņas. Tikai cīņa, šķiru cīņa, var novest pie kapitālistisko sabiedrisko attiecību iznīcināšanas un pie jaunu sociālistisku attiecību radīšanas.

Proletāriāta šķiras cīņa kapitālistiskā sabiedrībā, tās augstākā forma — proletāriskā revolūcija — ir spējīga vest proletāriātu uz uzvaru, un proletāriāta diktātūru, kas, pārspējot atmirēju šķiru pretestību, rada jaunu, bezšķiru komunistisku sabiedrību.

Markss un Engelss mācīja, ka proletāriāta diktātūras periods ir vairāk vai mazāk ieilgstošs. Šis periods, kā viņi norāda, ir bagāts revolūcionārām cīņām un pilsoņu karšiem. Proletāriāts šai periodā rada tādus ekonomiska, politiska, kultūras un organizatoriska rakstura pasākumus, kas vecās kapitālistiskās sabiedrības vietā atļauj radīt jaunu sociālistisku sabiedrību. Tāds ir Marksa un Engelsa lielais teorētiskais pamats, uz kuŗa ir uzcelta sociālistiskās revolūcijas teorija tajā kapitālistiskās attīstības laikmetā, kad tas vēl attīstījās augšup gājējā līnijā, kad proletāriskās revolūcijas jautājums vēl nebija tiešās praktikas jautājums.

Kā Markss un Engelss atrisināja jautājumu par proletāriskās revolūcijas uzvaru, par tās uzvaras priekšnoteikumiem? Uz ko viņi balstījās, formulējot savus uzskatus šinī jautājumā?

1847. g. uz jautājumu: vai komūnistisko revolūciju var izvest un vai tā var uzvarēt kaut kādā atsevišķā kapitālistiskā valstī, Engels atbildēja: nē. Komūnistiskā revolūcija, sacīja Engels, atkarībā no kapitālisma attīstības īpatnībām, nevar būt nacionāla, bet tai neizbēgami jāpieņem vispasaules revolūcijas raksturs. Tās uzvara, atkarībā no sacītā, iespējama tikai vienlaicīgi visās zemēs, mazākais, izšķirējās zemēs, kuŗu skaitā toreiz Engels ierindoja Angliju, Ziemeļamerikas Savienotās Valstis, Franciju, Vāciju. Šo ieskatu Engels izteica: «Komūnisma principos» — «Komūnistu partijas manifesta» pirmuzmetumā. Pie šī uzskata turējās arī Markss, kuŗš kādā no savām vēstulēm Engelsam izteica pārliecību par to, ka revolūcija kontinentā ir neizbēgama un ka viņa pieņems sociālistisku raksturu.

Marksa un Engelsa ne vienreizējā vien izteikšanās neatstāj ne mazāko šaubu, ka viņi pielaida revolūcijas iespēju kaut kādā kapitālistiskā pasaules stūrī.

Bet Marksu interesēja arī otrs jautājums. Vai šī šaurā kapitālistiskās pasaules kaktā notikušā revolūcija netiks nenovēršami apspiesta, tā kā «neizmērojami plašākā teritorijā buržuiskās sabiedrības attīstība noris vēl vienmēr augšup gājējā līnijā»¹).

Markss un Engels, atbildot uz šo jautājumu, deva šādu formulējumu: ja arī kaut kur kādā vietā notiktu komūnistiskā revolūcija, tad viņa nespētu pretoties pārpalikušās kapitālistiskās pasaules spiedienam, jo šī kapitālistiskā pasaule vēl nesatricināta līdz asāku pretrunu pamatiem, veltī visus savus spēkus revolūcijas apspiešanai.

Tāds bija Marksa un Engelsa uzskats.

Lieta tomēr visā būtībā izmainījās, kad iestājās jauns vēsturisks laikmets un kad uz jautājumu: vai sociālisms var uzvarēt dažās vai pat vienā atsevišķā kapitālistiskā valstī, Ļeņins atbildēja: jā. Kapitālisms Ļeņina dzīves laikā iegāja imperiālisma stadijā, kad tā attīstība sāka norisēt lejupgājējā līnijā. Kapitālisms iegāja tādā attīstības stadijā, kad izslēgta sociālisma uzvara vienā laikā visās valstīs, vai arī to vairākumā. Tā uzvara kļuva iespējama un vēsturiski nenovēršama vispirms vienā vai dažās kapitālistiskās zemēs.

Visi, vai gandrīz visi šīs jaunās sociālistiskās revolūcijas pamatelementi ir 1905. gadā Ļeņina radīti, tas ir gandrīz vairāk kā 50 gadus pēc tam, kad Engels formulēja marksisma uzskatu par sociālistiskas revolūcijas uzvaras priekšnoteikumiem.

Šo jauno teoriju, kas lika pamatus uzvarētājai cīņai par sociālistisku vienā zemē, Ļeņins noformulēja divos ievērojamos 1915. un 1916. g. uzrakstītos darbos.

Tā rakstā «Par Eiropas savienoto valstu lozungu», uzrakstītā 1915. g., Ļeņins saka:

«Ekonomiskās un politiskās attīstības nevienmērība ir absolūts kapitālistiskā likums. No tā izriet, ka sociālistiskā uzvara iespējama pirmām kārtām dažās vai pat vienā, atsevišķi ņemtā, kapitālistiskā zemē. Uzvarējis šīs zemes proletāriāts, ekspropriējot kapitālistus un organizējot pie sevis sociālistisku ražošanu, nostātos pret visu pārpalikušo kapitālistisko pasauli, piesaistot sev citu zemju apspiestās šķiras, saucot tās uz sacelšanos pret kapitālistiem, nepieciešamības gadījumā izejot pat ar militāru spēku pret ekspluatātoru šķirām un to valstīm.»²).

Še svarīgi pasvītrot, ka Ļeņins atbild uz diviem jautājumiem: no vienas puses Ļeņins norāda, ka jaunais kapitālisma attīstības noteikums sociālisma uzvara ir iespējama vienā vai dažās zemēs, no otras puses viņš pasvītrot iespējamību vienā laikā uzvarēt visās valstīs. Šie divi Ļeņina slēdzieni cieši saistīti viens ar otru.

Markss un Engelss sacīja: nē, un citu atbildi nevarēja dot, jo viņi dzīvoja tādā laikmetā, kas nedeva vēl nepieciešamo materiālu citādiem slēdzieniem. Šo materiālu deva jauns vēsturisks laikmets. Markss un Engelss, būdami ģeniāli dialektiķi, atbildēja uz jautājumu, kāds būs kapitālisma liktenis. Zinātniskā analizē viņi pareģoja neizbēgamu kapitālisma bojāeju un nenovēršamu sociālisma uzvaru, tādi pamatojot cīņu par jaunu sabiedrisku iekārtu. Še viņu lielais zinātniskais nopelns, jo neviens līdz viņiem nespēja dot un nedeva zinātniskā sociālisma teoriju, nespēja dot un nedeva zinātnisku cīņas ceļa nospraudumu par sociālistisko sabiedrību.

Bet dot konkrētu atbildi uz visiem izšķirējiem jautājumiem, kas var rasties, teiksim, 50 gadu vēlāk, paredzēt visus zinātniskā sociālisma teorijas ceļus un īpatnās pārveidības dzīvē, neskatoties uz visu viņu ģeniālītāti, Markss un Engelss nespēja un arī neuzdeva sev tādu uzdevumu.

Vispirms viņi nevarēja atrauties no vēsturiskiem apstākļiem, kādos dzīvoja un cīnījās, bet viņi cīnījās, kā to norāda biedrs Staļins, kapitālisma apstākļos, tā priekšmonopolistiskā stadijā, kad kapitālistiskā attīstība vēl noritēja augšupgājējā līnijā. Pretrunas, kas kapitālismā jau izpaudās, vēl nebija nonākušas līdz galīgai to saasināšanās pakāpei. Kapitālisms uzplaucējs vēl nebija pārvērties kapitālismā atmirējā.

Vai Markss un Engelss varēja novērsties no šiem faktiem? Protams, nē. Tāpēc pilnīgi dabīgi, ka, formulējot savu teorētisko stāvokli, starp citu, arī par sociālistiskās revolūcijas uzvaru, viņi nevarēja neievērot visu parādību kopumu, kas piemita kapitālismam tajā attīstības pakāpē.

II

Marksa un Engelsa teorija par sociālistiskās revolūcijas priekšnoteikumiem, ģeniāli izveidota, dziļas kapitālistiskās attīstības likumu analīzes pamatā tajā pakāpē, kādu kapitālisms sasniedza 19. g. s. vidū, bija savā laikā zinātniska un pareiza, atbilstot toreizējam vēsturiskam stāvoklim. Tad sociālisms varēja uzvarēt tikai vienlīdzīgi visās vai, mazākais, lielākā daļā kapitālistisko valstu. Faktu citiem slēdzieniem nebija.

Tikai sabiedriskā dzīvē, kā to māca materiālistiskā dialektika, nestāv uz vietas, tā pastāvīgi attīstās un izmainās. No tā laika, kad Markss un Engelss pamatoja sociālistiskās revolūcijas teoriju, ir notikušas milzīgas izmaiņas sabiedriskā dzīvē, saistītas ar jauna vēsturiska laikmeta iesākšanos. Rodas jautājums: vai vecā marksistiskā formula pielietojama jaunajos vēsturiskajos apstākļos. Ļeņins pirmais no marksistiem nāca pie slēdziena, ka vecā marksistiskā nostādne vairs neatbilst jaunajiem apstākļiem, runā pretim tiem.

Ļeņins ir ģeniāls radītāja marksisma priekšstāvis, un tāpēc viņš nekad nepieturējās marksistiskās teorijas burtam, kas būtu par ļaunu tās būtībai. Neturējās pie vecās nostādnes, kas būtu par ļaunu marksisma tālākai attī-

tībai. Līdzīgi tam, kā Ļeņins radoši piegāja marksisma filozofijas jautājumiem, marksisma ekonomiskās zinātnes jautājumiem, tāpat viņš piegāja zinātniskā sociālisma teorijas jautājumam.

«Ļeņina, — saka biedrs Staļins, — kā Marksa un Engelsa darba turpinātāja lielums pastāv taisni tai apstākļi, ka viņš nebija marksisma burta vergs. Savos pētījumos viņš sekoja Marksa norādījumiem, kuŗš ne vienu reizi vien ir teicis, ka marksisms nav dogma, bet vadība darbībai. Ļeņins to zināja un stingri atšķīra burtu no būtības, nekad neuzskatot marksismu kā dogmu, bet cenšoties to pielietot kā pamatmetodi jaunos kapitālistiskās attīstības apstākļos.»³⁾

Ļeņins un Staļins vienmēr norādīja, ka īstam radītājam marksistam galvenā uzmanība jāveltī jautājuma smagumpunkta pārņemšanai no ārējās marksisma atzīšanas tā realizēšanā, tā pielietošanā dzīvē. Iziet no konkrētiem apstākļiem, ievērojot visu šo apstākļu pārmaiņas, balstoties uz praktisku pieredzi, pārbaudot teorētisko nostādni praktikā — tādas ir radītāja marksisma prasības. Paši marksisma klasiķi nekad neuzskatīja savu zinātniskā sociālisma teoriju par nobeigtu — piepildītu. Tā, piemēram, Engelss runā, ka no tā laika, kopš sociālisms kļuvis par zinātņi, uzdevums ir tas, lai šo zinātņi turpmāk «izstrādātu visās detaļās un savstarpējā sakarībā»⁴⁾.

Jau no vienas šīs Engelsa nostādnes redzams, ka nevar zinātniska sociālisma teoriju apskatīt kā kaut ko nobeigtu, tādu, kas vairs neattīstās. Pilnīgi pretēji, Markss un Engelss, pilnā saskaņā ar savas mācības garu, uzstāda tieši prasību: nepieciešami konkrētizēt un izstrādāt tālāk šo teoriju uz vispusīgas kapitālisma attīstības likumu analīzes pamata.

Pirmais lielais marksists, kuŗam bija tas gods, vadoties no marksisma mācības gara, darīt bagātāku šo mācību, konkrēti piemērojot jaunam vēsturiskam stāvoklim, bija Ļeņins. Viņš imperiālistiskā laikmeta analīzes rezultātā nokļuva pie jaunas sociālistiskās revolūcijas teorijas un deva pozitīvu atbildi jautājumam, vai ir iespējama sociālisma uzvara vienā zemē. Pie tam Ļeņins izgāja no jauniem, viņa paša atklātiem, kapitālistiskās attīstības likumiem, kas 20. g. s. sākumā bija iegājuši tādā stadijā, ka kapitālisms no «progresīva» pārvērtās parazītiskā kapitālismā, pūstošā kapitālismā, ka relatīvi gludā, un «mierīgā» kapitālisma attīstība izmaiņās pret lēcienveidīgu un katastrofālu attīstību.

Kādas ir imperiālistiskā kapitālisma raksturīgākās iezīmes, kuŗu analīze Ļeņinu noveda pie jaunas sociālistiskās revolūcijas teorijas? Ļeņins rakstīja: «Imperiālisms ir kapitālisma sevišķa vēsturiska stadija. Šī sevišķība ir trejāda: imperiālisms ir — 1) monopoliskais kapitālisms; 2) parazītiskais jeb pūvējs kapitālisms; 3) mirējs kapitālisms.»⁵⁾

Izejpunkts teorijai par sociālistiskās iekārtas uzvaru vienā valstī bija Ļeņina atklātais likums par kapitālisma nevienmērīgu attīstību, imperiālisma laikmetā vēl vadošāk parādot un saasinot visas kapitālisma specifiskās pazīmes. Šī likuma jēga, kā to norāda Staļins, ir tajā apstākļi, ka imperiālismā uzņēmumu, trestu, ražošanas nozaŗu un pat atsevišķu valstu attīstība nenoris secības kārtībā, nenoris vienmērīgi, nenoris tādā veidā, ka atsevišķas ražošanas nozaŗes vai atsevišķas valstis iet visu laiku priekšgalā, bet citas ražošanas nozaŗes vai citas valstis visu laiku turas iepakāļis. atpaliek pirmējām.

Nē, attīstība kapitālismā nenotiek tā: tā iet «lēcienveidīgi, ar pārtraukumiem, vienas valsts attīstībā un ar lēcieniem uz priekšu citu valstu attīstībā⁶⁾). Tāds imperiālistiskā kapitālisma raksturs noved pie visasākmām pretišķībām imperiālistu nometnē, pie šausmīgām asiņainām cīņām un sadursmēm.

Jaunā laikmeta vispusīgas analīzes rezultātā «Lēņins nāca pie slēdziena, ka ir pilnīgi iespējama imperiālistiskās frontes pārraušana no proletāriāta kaut kur vienā vietā vai dažās vietās, ka iespējama sociālisma uzvara vispirms dažās vai pat vienā atsevišķā zemē, ka vienlaicīga sociālisma uzvara visās zemēs, ievērojot kapitālisma nevienmērīgo attīstību šīs zemēs — nav iespējama, ka sociālisms uzvarēs vispirms vienā vai dažās zemēs, bet pārējās valstīs uz zināmu laiku paliks buržujiskas zemes.»⁷⁾

Tādā veidā Lēņins radīja savu ģeniālo teoriju saskaņā un atbilstoši tiem kapitālistiskās attīstības noteikumiem, kādi tie izveidojās 20. g. s. sākumā. Un taisni tāpēc šī teorija ir vienīgi zinātniska un vienīgi pareizā. Tā kļuva mūsu partijas rokās par strādnieku šķiras teorētisku un politisku ieroci, kuŗu izlietojot darba ļaužu masas, cīnoties par savu atbrīvošanos, par kapitālisma iznīcināšanu, nonāca pie proletāriāta diktatūras uzvaras.

Nevar būt šaubu, ka mūsu zemes strādnieku šķira un zemniecība bez skaidras cīņas programmas, nebūtu varējušas uzvarēt, partija nebūtu varējusi radīt revolūcionāro kustību un izsaukt darba ļaužu masas cīņā pret buržuaziju 1917. gada oktobrī. Mūsu zemes tautas nebūtu varējušas uzcelt sociālismu, ja partija nebūtu bijusi apbruņota ar Lēņina sociālistiskās revolūcijas teoriju, ar Lēņina mācību par sociālisma uzvaru, par sociālisma uzvaras priekšnoteikumiem, par sociālisma uzvaras perspektīvām.

Lēņina lielums, viņa nenovērtējama nopelni ir tas, ka viņš deva jaunu atbildi uz jauniem jautājumiem, kas dabīgi pacēlās strādnieku šķiras priekšā imperiālisma un proletāriskās revolūcijas periodā. Neskatoties uz šķiras naidnieku kaucieniem un oportunistu nometnes piedziedājumu viņiem, Lēņins droši un noteikti lauza zinātnei jaunu ceļu, balstoties vispirmā kārtā uz reālo dzīvi, uz dzīvās īstenības faktiem, rādot tai pašā laikā ģeniālu piemēru, kā īsti zinātniski jāapskata sabiedriskās dzīves parādības.

«Kas būtu bijis ar partiju, ar mūsu revolūciju, ar marksismu, ja Lēņins nebūtu uzdrošinājies iet pāri marksistiskās teorijas burtam, ja viņam nebūtu pieticis teorētiskas vīrišķības atņemt vienu no veciem marksisma slēdzieniem, apmainot to ar jaunu slēdzienu par sociālisma uzvaras iespēju vienā, atsevišķi ņemtā, zemē, kas atbilst jauniem vēsturiskiem apstākļiem? Partija būtu maldījusies tumsā, proletāriskā revolūcija būtu zaudējusi vadību, marksistiskā teorija būtu sākusi vārguļot. Proletāriāts zaudētu, bet iegūtu proletāriāta ienaidnieki.»⁸⁾

Še jānorāda uz to, ka teorētisko slēdzienu par sociālisma uzvaru vienā valstī Lēņins formulēja jau pirms proletāriskās revolūcijas mūsu zemē. Pēc Oktobra, pēc tam, kad proletāriāts bija iekarojis varu, mūsu zemē radās jaunas problēmas. Bija jāatbild uz veselu rindu konkrētu praktisku jautājumu, kas pacēlās pirmos proletāriāta diktatūras pastāvēšanas gados. Lēņins šai periodā daudzas reizes atgriežas pie jautājuma par sociālistiskās celtniecības ceļiem, vispusīgi izstrādā teoriju par strādnieku

savienību ar zemniekiem, par šķiru cīņas raksturu un formām proletāriāta diktatūras periodā, par partijas vadošo lomu proletāriāta diktatūras sistēmā, par sociālisma materiālo pamatu, par sociālistisko industriju, par veidiem kā uzvest sīkās zemnieku saimniecības uz sociālisma ceļa.

Viss tas sastāda nesatricināmu Ļeņina mācības pamatu par sociālisma uzvaras iespējām vienā zemē.

Visa Ļeņiniskā tālredzība un Ļeņiniskās politikas gudrība spilgti izpaudās jaunās ekonomiskās politikas izstrādāšanā, radot pamatu pārejai no kara komūnisma uz jaunām sociālisma celtniecības metodēm. Visu to pieredzi, kas bija uzkrāta pirmajā proletāriskās diktatūras attīstības periodā, Ļeņins pārņēma savos teorētiskos darbos un uzmeta plānu sociālisma celtniecībai mūsu zemē.

Savelkot kopā 1922. gadā padomju varas 5 gadu pastāvēšanas iznākumus, Ļeņins izteica stingru un nesatricināmu ticību, ka darba ļaužu pūļu rezultātā «No NEP'a Krievijas izaugs sociālistiskā Krievija». Ļeņina paredzējums tagad ir kļuvis tiešamība.

Kādas ir Ļeņina pamata idejas, kas kā sastāvdaļa ieiet zinātniskā sociālisma marksistiskās teorijas krātuvēs.

Biedrs Staļins īsi formulēja šīs jaunās idejas jautājumā par veiksmīgas celtniecības formām un līdzekļiem, kas saistās ar Ļeņina vārdu. Biedrs Staļins teica:

«Jaunais, ko Ļeņins dod šīnī nozarē ir tas: a) ka viņš pamatoja iespēju radīt pilnīgu sociālistisku sabiedrību proletāriāta diktatūras zemē, ko aplenc imperiālistiskās valstis, pie noteikuma, ka šo valsti nenožņaus ielencēja kapitālistisko valstu kara intervence; b) viņš nosprauda konkrētus ekonomiskās politikas ceļus («Jaunā ekonomiskā politika»), pateicoties kuŗiem proletāriāts, turot savās rokās komandējošās virsotnes (rūpniecību, zemi, transportu, bankas u. t. t.) sasaista sociālizēto industriju ar lauksaimniecību («Industrijas saikne ar zemnieku saimniecībām») un tādā veidā ved visu tautsaimniecību uz sociālismu; c) viņš nosprauda konkrētu ceļu pakāpeniskai galvenās zemnieku masas ievirzīšanai un ievilkšanai sociālistiskās celtniecības gultnē ar kooperāciju, kas dod proletāriāta diktatūrai iespēju un pašu galveno līdzekli zemnieku sīko saimniecību pārveidošanā un zemnieku pamatmasas pāraudzināšanā sociālisma garā.»⁹⁾

Visos boļševiku partijas attīstības etapos un tad, kad tikko veidojās jaunā tipa partijas pamati, un tad, kad strādnieku šķira iekaroja varu, — biedrs Staļins gāja roku rokā ar Ļeņinu. Viņu lielā draudzība balstījās uzskatu kopībā, uz idejiska pamata. Tas, ko iekustināja Ļeņins, atrada dzīvu atbalsi Staļinā un, otrādi, jaunas biedra Staļina idejas vienmēr ieguva atzinību pie Ļeņina. Kopīgi viņi pamatoja un aizstāvēja zinātnisko sociālismu, satriecot dogmatiskus, burta kalpus, slepenus un atklātus strādnieku šķiras ienaidniekus.

Ļeņins redzēja biedrā Staļinā nesatricināmu līdzbiedru un piekritēju jaunajā sociālistiskās revolūcijas teorijā, kas ne vienu vien reizi cēlās to aizstāvēt. Ievērojams dokuments, kas liecina par to, ka biedrs Staļins vēl Ļeņinam dzīvojot aizstāvēja Ļeņiniskās idejas un patstāvīgi tās attīstīja tālāk, ir Ļeņina uzstāšanās VI boļševiku partijas sanāksmē (1917. g.), kā arī Staļina priekšlasījums «Par republikas politisko stāvokli» (1920. gadā).

Šajos dokumentos biedrs Staļins izsaka veselu rindu ģeniālu novērtējumu, kas paši par sevi ir spilgti piemēri sabiedriskās dzīves parādību

ģeniālai atklāšanai, prasmei pamatot un attīstīt tālāk lielās Ļeņina idejas, vadoties no neapgāžamiem tiešamības faktiem, vadoties no kopējās uzkrātās sociālistiskās celtniecības pieredzes. Tāpēc ir iespējams teikt, ka patiesība par sociālisma uzvaru vienā zemē, mācība par sociālistiskās celtniecības priekšnoteikumiem, ceļiem un līdzekļiem — tā ir Ļeņina - Staļina patiesība, tā ir Ļeņina - Staļina mācība.

Kad jaunā sociālistiskās revolūcijas teorija svinēja uzvaru un strādnieku šķira iekaroja varu savās rokās, kad mūsu zeme, izlaužoties no nabadzības un posta, tuvojās tautsaimnieciskās atjaunošanās noslēgumam, jautājums par sociālisma likteni mūsu zemē bija sevišķi ass, iegūstot izšķirēju nozīmi. Šai periodā biedrs Staļins deva izsmēlēju atbildi uz visiem jaunajiem jautājumiem, aicinot partiju, strādnieku šķiru un visus darba ļaudis uz cīņu par pilnīgu Ļeņina mācības par sociālisma uzvaru vienā zemē izvešanu dzīvē. Cīņā ar ļeņinisma ienaidniekiem un strādnieku šķiras ienaidniekiem — biedrs Staļins aizstāvēja ļeņinismu vispār, bet tā mācību par sociālistisko revolūciju sevišķi.

Var teikt, ka nav tādu zinātniskā sociālisma teorijas jautājumu, kas nebūtu tālāk attīstīti no biedra Staļina. Jautājums par sociālisma materiālo pamatu, par sīkās, sadrumstalotās lauksaimniecības pārvešanu uz lielo, sociālistisko saimniecību ceļa, jautājums par sociālistiskās celtniecības metodēm un līdzekļiem — viss tas ieguva tālāku izstrādājumu biedra Staļina teorētiskos darbos. Jauni jautājumi partijas un padomju tautas priekšā izauga periodā, kad Ļeņina-Staļina teorija par sociālistisko revolūciju kļuva fakts, iegāja tautas dzīvē. Sociālistiskā tiešamība ir tāda, ka pastāvīgi izvirza jaunas problēmas, prasa šo problēmu atrisinājumu.

Kādas ir mūsu zemes tālākās attīstības perspektīvas, tiklīdz mēs esam sasnieguši sociālisma uzvaru? Vai mūsu zeme, atrazdamās kapitāliskā ielenkumā, var iet tālāk uz priekšu, uz komūnismu? Vai var dzīvē izvest principu: «No katra pēc viņa spējām, katram pēc viņa vajadzības»? Ja var, tad uz ko jābalstās, kādi ir komūnisma celtniecības ceļi un līdzekļi?

Dodams uz visiem šiem teorētiskiem jautājumiem mūsu zemes pieredzē dziļi pamatotu atbildi, biedrs Staļins attīsta Ļeņina teoriju no iespējas sociālismam uzvarēt vienā zemē līdz teorijai par komūnisma iespēju uzvarēt mūsu zemē, pastāvot kapitālistiskam ielenkumam.

Še biedra Staļina lielais nopelns, kuŗš tagad ir kļuvis par radītāja marksisma priekštāvi, vispusīgi attīstot marksistiski - ļeņinisko teoriju.

III

Biedra Staļina ģeniālā vadībā savos pamatos sociālisms mūsu zemē ir uzcelts. Ļeņina teorija par sociālisma uzvaras iespēju vienā zemē, ko vispusīgi attīstījis biedrs Staļins, ir izveidota dzīvē, ir kļuvusi par faktu, par tiešās dzīves jautājumu. Uzceļot sociālismu, mēs nodrošinājam komūnistiskās sabiedrības pirmās fazes uzvaru — «no katra pēc viņa spējām, katram pēc viņa darba».

Mūsu zeme pirmā iesāka sociālistisko revolūciju, pirmā nodrošināja sociālisma celtniecību un pirmā atklāja cilvēcei ceļu, pa kuŗu virzīties uz laimīgu un priecīgu dzīvi bez ekspluatātoriem un ekspluatācijas. Pārspējot ekspluatatoru un viņu aģentūras pretestību, trockistu - buchariniešu ļaundaru personās, boļševistiski salaužot visus šķēršļus, kas stājās ceļā uz

mērķi, pārdzīvojot aukstumu un badu, pilsoņu kara smagumu un ārzemju intervenciju, — mūsu zemes tautas neatlaidīgā darbā uzcēla darba ļaužu dzīvei, viņu radītājam darbam — gaišu un plašu sociālisma celtni.

Par tādu sabiedrību, kāda tagad radīta PSRS'ā, kur nav ekspluatatoru un ekspluatācijas, kur valda sabiedriskais īpašums un cilvēku vienlīdzība pret ražošanas līdzekļiem, kur cilvēkiem ir brīva radītāja darba iespējas, saņemot visu dzīvē nepieciešamo — sapņoja un sacerēja leģendas un stāstus cilvēki, kas neieredzēja spaidus, ekspluatāciju, neieredzēja veco pasauli, kas celta uz privātipašuma.

Proletāriskās revolūcijas uzvara bija iespējama tikai tad, kad proletāriāts kļuva par lielu politisku spēku, kas bija spējīgs revolūcijas ceļā sagraut buržujiskās ražošanas attiecības, spējīgs vest savā vadībā darba ļaužu masas uzbrukumā pret kapitālismu. Markss un Engelss atklāja proletāriātā vienīgo konsekvēnto revolūcionāro spēku, kas ir spējīgs sagraut visos pamatos veco buržujisko valsts mašīnu un tās vietā radīt jauna veida valsti, proletāriāta diktatūras valsti.

Ļeņins un Staļins, vispusīgi izveidojot marksistisko teoriju, radīja jauna tipa partiju, boļševiku partiju, apbruņoja to ar sabiedriskās attīstības likumiem, revolūcijas likumiem, komunistiskās sabiedrības celtniecības likumiem. Ļeņina - Staļina partijas vadībā mūsu zeme izgāja cauri trīs revolūciju ugunīm, iznīcināja muižnieku un kapitālistu varu, iznīcināja ekspluatatoru šķiru, uzcēla sabiedrību, kur strādnieki, zemnieki un darba inteliģence izveido brālīgu sadarbību un sastāda vienotu darba ļaužu fronti.

Boļševiku partija cīņā par sociālismu izveda milzīgu, titānisku savos apmēros, jaunradišanas darbu. Cilvēces vēsture nezina tāda mēroga darbus, tādus attīstības tempus, tādu iešanu uz priekšu, kā tas ir mūsu zemē. Lielā sociālistiskā revolūcija atklāja mūsu zemes tautām vaļavīkšņainus apvāršņus, stiprināja viņu dzīves spēku, viņu gribu strādāt, celt komunistisku sabiedrību.

Divdesmit gados mūsu zeme ir kļuvusi nepazīstama. Pilsoņu kara laikā mūsu zeme atrīvojās no tādiem riebiģiem spēkiem, kādi bija muižnieki un kapitālisti. Pilsoņu kara ugunīs tika radītas jaunās sabiedriskās iekārtas ekonomiskās virsotnes — proletāriāta diktatūra. Zemes, fabriku, rūpnīcu, dzelzceļu, banku un citu tādu saimniecisku objektu pārņemšanu sociālistiskā valsts īpašumā, radot materiālus pamatus sociālisma celtniecībai mūsu zemē, bija proletāriāta diktatūras lielākā uzvara ekonomiskā frontē.

Rekonstrukcijas perioda laikā mūsu zeme tiek galā ar sabrukumu visās saimnieciskās nozarēs, rūpniecība saslēdzās ar sīkām zemnieku saimniecībām, nostiprinājās un izveidojās strādnieku šķiras savienība ar darba zemnieku masām.

Rekonstrukcijas perioda laikā, abu Staļina piecgadu laikā mūsu zeme nostaiģāja tādu attīstības ceļu, uzrādīja tādus celtniecības apmērus, kas grūti aptverami tām galvām, kas paraduģas visu aplūkot no buržujiskās sabiedrības attīstības viedokģa, kas nezina mūsu zemes attīstības noteikumus, kas nepazīst attīstības spēkus, kādus izsauģusi dzīvē sociālistiskā revolūģija un proletāriāta diktatūra.

Desmit pēdēģos gados mūsu zeme pārveidoģās pašā būtībā. Agrākā, ekonomiski atģaģalģikusē Krievija proletāriāta diktatūras gados ir pārvēr-

tusies varenā industrijas valstī, zemē ar augsti attīstītu sociālistisku lauksaimniecību, strauji pieaudzējas kultūras un tautas talantu uzplaukuma mājoklī.

Sociālisma un kapitālisma sacensība vienmēr noslēdzas ar sociālisma uzvaru. Cik ilgi vien turpināsies divu naidīgu pasaulu pastāvēšana, par tik vairāk sociālisma zeme parādīs savu modrību, savu neierobežojamo iešanu uz priekšu, par tik vairāk pacelsies virspusē kapitālistiskās pasaules vecuma izdzimtība un sapuvums.

Visā savā pēdējā attīstības periodā kapitālistiskā pasaule mīdās turpat uz vietas, kapitālisko zemju saimnieciskais pieaugums salīdzinot ar pirmskaņa līmeni cēlies vidēji tikai par 20—30 procentiem. Mūsu rūpniecība 1938. gadā palielināja savu produkciju, salīdzinot ar priekškaņa līmeni, par vairāk kā 900 procentiem. Jau kaila šo faktu salīdzināšana rāda neapstrīdamu sociālisma saimniecības pārākumu pār kapitālistisko. Kādai mūsu laika dzīves nozarei mēs nepieskārtos, visur mēs atrodam dziļu kontrastu starp sociālismu un kapitālismu, saskatām nesalīdzināmo sociālisma pārākumu pār kapitālismu.

Ražošanas tehnikas nozarē un rūpniecības tempu attīstībā mēs esam sasnieguši galvenās kapitālistiskās zemes. PSRS ir varena rūpnieciska valsts. Viss tas Ļeņina valsts industriālizācijas plāna, dibinot šo plānu uz elektrifikācijas pamata, dzīvē izvešanas rezultāts. Ļeņins ne vienu reizi vien rakstīja, ka Krievijas glābiņš ir ne tikai bagātās ražas, bet arī varenā smagā rūpniecība, bez kuņas mēs nevaram izveidot nekādu rūpniecību, nevaram uzcelt jaunas tehnikas pamatus nevienai tautsaimnieciskai nozarei, šajā skaitā ietverot arī lauksaimniecību, — nevaram saglabāt savu neatkarību.

Rekonstrukcijas periodā mēs galvenā kārtā atjaunojām lauksaimniecību un vieglo rūpniecību. Ļeņins prasīja no partijas vislielāko taupības režīma ieturēšanu, lai uzkrātu līdzekļus smagās rūpniecības attīstībai. Un kad bija ietaupīts ap 20 miljonus rubļu, Ļeņins teica, ka mums ir jau līdzekļi ne tikai veco rūpniecības uzņēmumu atjaunošanai un rekonstrukcijai, bet arī jaunu smagās rūpniecības uzņēmumu celšanai. Ļeņins bija pilns ticības mūsu zemes spēkam, pilns ticības strādnieku un zemnieku radošajam darbam, kas ir spējīgs radīt pirmklasīgu industriju, no kapitālistiskās pasaules neatkarīgu sociālistisku ekonomiku.

Ļeņina norādījumi, Ļeņina idejas par zemes industriālizāciju ieguva savu tālāko izstrādājumu klasiskajos biedra Staļina darbos. Biedrs Staļins vispusīgi attīstīja Ļeņina tezi par mūsu zemes pārvēršanu varenā industrijas valstī. Izstrādāja plašu zemes industriālizācijas plānu, aizstāvēja viņa ļeņinisko saturu asās cīņās ar nīknākiem tautas ienaidniekiem — trockistiski - buchariniskiem kapitālisma restaurātoriem un panāca tā iemiesošanu dzīvē. Izpildot zemes industriālizācijas plānu mēs devām satriecēju sitienu visiem imperiālistisko laupītāju nodomiem, kuņi centās mūsu zemi paturēt par savu koloniju, par savu jēlvielu krātuvi.

Mūsu zeme izveidoja tādu industriju, kas ir spējīga dot visus ražošanas līdzekļus, izveidoja veselu rindu pirmklasīgu rūpniecības nozaļu, kādas nebija cariskā Krievijā un kas padarīja mūsu zemi varenu, ekonomiski neatkarīgu un neuzvaramu militārā ziņā. Mūsu lielie rūpniecības uzņēmumi ir apbruņoti ar pirmklasīgu tehniku. Mūsu lielie rūpniecības uzņēmumi ir cīņas sasniegums, piepildot Ļeņina - Staļina idejas.

Ciņā par sociālismu mēs pašā būtībā pārveidojām savu lauksaimniecību. Vesela rinda sīko individuālo zemnieku saimniecību, kas bija vājas ekonomiski, mazo un sīko saimniecību skaits, vispārējās kolektīvizācijas sākumā bija 24,8 miljoni, kas ražoja maz preču un balstījās uz primitīvu tehniku — ir pārvērstas pasaulē pirmšķirīgā un lielā sociālistiskā lauksaimniecībā. Sadrumstalotu, individuālu zemnieku saimniecību okeana vietā ir radīti 243.000 lielu kolektīvu saimniecību, apbruņotu ar pirmšķirīgu tehniku un zinātņi.

«Mūsu lauksaimniecība, — teica biedrs Staļins 18. partijas sanāksmē, — ir, protams, ne tikai visplašākā lielumā un visvairāk mēchanizētā, bet arī visbagātākā lauksaimniecības preču ražošanā, visvairāk apgādātā ar sava laika tehniku kā jebkur citā zemē.»¹⁰⁾

Viens no lielākiem Ļeņina radošās domas darbiem ir kooperācijas plāns sīko zemnieku saimniecību pārveidošanai uz sociālistiska pamata. Ļeņina kooperācijas plāns, ko tālāk attīstīja biedrs Staļins, ir vienīgais pareizais sociālistiska celtniecības plāns laukos. Ļeņins ne vienreiz vien rakstīja, ka sīkajam zemniekam neizklūt no posta un nabadzības, neatbrīvoties no verdzības kulakam. «Ja mēs, — sacīja Ļeņins, — sēdēsim pa vecam sīkajās saimniecībās, kaut arī kā brīvi pilsoņi uz brīvas zemes, mums tā kā tā draud neizbēgama bojā eja.»¹¹⁾ Par jaunu atgriežoties pie šī jautājuma Ļeņins rakstīja: «Ja zemnieka saimniecība var attīstīties uz priekšu, nepieciešams stingri nodrošināt arī tālāko gājienu, bet tālākais gājiens nenovēršami ir tāds, ka vismazāk ienesīgās un visvairāk atpalikušās, mazās zemnieku saimniecības pakāpeniski apvienojas, organizē sabiedrisku, lielsaimniecisku lauksaimniecību.»¹²⁾

Uzdevums bija tāds, pierādīt zemniekam ar dzīves faktiem, pārliecināt viņu praktikā par lielsaimnieciskas sociālistiskas ražošanas pārākumu iepretim sīkajai. Ļeņina kooperācijas plāns deva visu nepieciešamo, lai no apakšas, pakāpeniski zemnieku pieradinātu kolektīvam darbam, vestu to no zemākām kooperācijas formām uz augstākām, no patērētāju kooperācijas uz ražošanas kooperāciju, uz kolhoziem. Un partija gala rezultātā nodrošināja galveno zemnieku masu pāreju uz sociālistiska veida saimniecību.

Zemnieki praktiski pārliecinājās, ka lielās saimniecības izdevīgākas kā preču apgrozībā, tā ražošanā. 1929. gads bija liela lūzuma gads ne tikai rūpniecībā, bet arī lauksaimniecībā. Tas bija masveidīgas kolhozu kustības sākums, kulaku šķiras likvidācijas sākums, bazējoties uz vispārēju kolektīvizāciju.

«Tas bija dziļš revolūcionārs apvērsums, lēciens no vecā kvalitatīvā sabiedrības stāvokļa jaunā kvalitātē, kas bija līdzīgs savā nozīmē un sekās 17. gada oktobra apvērsumam.»¹³⁾

Tas bija tāds apvērsums, kuŗa iniciātīva nāca no a u g š a s, no valsts varas, bet kuŗu no a p a k š a s, cīnoties pret kulaku žņaugiem par brīvu dzīvi, atbalstīja zemnieku masu miljoni.

Šinī laikā mūsu sociālistiskā rūpniecība tik tālu attīstījās un nostiprinājās, ka spēja apgādāt laukus ar pirmšķirīgu tehniku: traktoriem, kombainiem, automobiļiem un citām lauksaimniecības mašīnām, apgādāt ar mākslīgiem mēsliem. Lauksaimniecības kolektīvizācijas rezultātā visa mūsu tautsaimniecība sāka attīstīties uz sociālistiska pamata. Kā pilsētās

tā laukos valdošā kļuva sociālistiskās saimniecības sistēma un sociālistiskais īpašums par ražošanas rīkiem un līdzekļiem. Divu Staļina piecgadu laikā kolhozi galīgi nostiprinājās un pārvērtās varenā komūnisma spēkā.

IV

Sociālisma uzvara pilsētās un laukos izmainīja padomju sabiedrības šķiru struktūru. Eksploatācijas šķiras bija likvidētas, strādnieki un zemnieki kļuva par pavisam jaunām šķirām, kādas cilvēces vēsture agrāk nezināja. Pašos pamatos pārmainījās strādnieku šķira. Pašos pamatos pārmainījās zemniecība. Visu šo pārmaiņu rezultātā «robežas starp strādnieku šķiru un zemniecību, kā arī starp šīm šķirām un inteligenci nolīdzinās, bet vecā šķiriskā noslēgšanās — zūd. Tas nozīmē, ka attālums starp šiem sociāliem nogrupējumiem arvien vairāk samazinās.»¹⁴⁾

Uzvarētāja sociālisma sasniegumi, kas iegūti mūsu zemes tautu cīņā pret visiem strādnieku un zemnieku ienaidniekiem, ir ierakstīti lielajā Staļina Konstitūcijā, kas ir vienīgā konsekventā demokrātiskā Konstitūcija pasaulē, garantējot PSRS pilsoņiem likumdošanas kārtībā tiesības uz darbu, atpūtu, izglītību un apgādi vecumā. Padomju tautu uzvaras, kas ierakstītas Staļina Konstitūcijā, ir tādas uzvaras, par kādām nav iespējams pat sapņot kapitālistiskā verdzībā.

Cīņā par sociālismu mēs likvidējām nacionālo apspiestību, radījām savstarpēju uzticību tautu starpā, kas apdzīvo PSRS, nodrošinājām priekšnoteikumus visu tautu kultūras attīstībai, nacionāli pēc formas un sociālistiskai saturā, izmainījām pašā būtībā PSRS tautu izveidu, radījām viņu starpā savstarpēju draudzību un brālīgu sacensību.

«Tā rezultātā mums tagad ir — kā saka biedrs Staļins, — pilnīgi noslāņojusies un visus pārbaudījumus izturējusi daudznāciju sociālistiska valsts, kuŗas stiprumu var apskaust ikviena nacionāla valsts kuŗā katrā pasaules daļā.»¹⁵⁾

Liels strādnieku šķiras diktatūras iekarojums cīņā par sociālismu ir jaunu kadru izaudzēšana no tautas, jaunas daudzskaitlīgas sociālistiskas inteligences izaudzināšana no strādnieku, zemnieku un kalpotāju vidus. Sociālistiskās celtniecības praktika apgāza 2. Internacionāles partijas strādnieku šķiras nodevēju visāda veida slēdzienus, kas visādās formās pauž to, ka proletāriāts nevar saņemt varu savās rokās, bet vēl mazāk to noturēt, ja viņš nav radījis agrāk kapitālistiskās iekārtas apstākļos organizatoru kadrus, vadītājus un speciālistus, kas var vadīt sociālistiskās ražošanas procesu. Ļeņins asi izsmēja tāda veida «sociālistus», kas pārdevušies visā pilnībā kapitālam un visriebīgākā veidā nodevuši strādnieku šķiras lietu. Ļeņins kritizēja tāda veida «argumentus», sacīja, ka, lai sociālistiskā revolūcija uzvarētu, ir nepieciešams noteikts kultūras līmenis, tad kāpēc nesākt ar tādu kultūras soli, kā muižnieku un kapitālistu varas likvidāciju un proletāriāta diktatūras nodibināšanu un pēc tam, sociālistiskās celtniecības procesā, sākt veidot kultūrālus kadrus un septiņjūdžu zābākiem dzīt uz priekšu masu kultūras līmeņa augšanu.

Sociālisma celtniecības pieredze mūsu zemē uzskatāmi parādīja, ka ļeņiniski-staļiniskais veids kultūrālo un administrātīvo kadru radīšanā ir spējīgs vadīt valsts pārvaldi uz padomju varas pamatiem. Tas ir vienīgais pareizais līdzeklis šīs problēmas atrisināšanā. Boļševiku partija

gāja pa leņiniski-staļinisko ceļu un sasniedza lielus panākumus kadru sagatavošanā, kas ar savu izcilo darbu sajūsmina visu progresīvo cilvēci.

Sociālistiskā revolūcija, sagraūsi mūsu zemē buržuju un muižnieku varu, stiprināja tautas dzīvības spēkus, atklāja tautas talantu rašanās noslēpumu un nodrošināja nepieredzētu inteligences rašanos no tautas. Cīņā par jaunu sociālistisku tautas inteligenci partija, būdama gatava izmantot sociālisma lietai labākos buržujiskās inteligences spēkus, deva tiem visu vajadzīgo darbam, izmantoja to pieredzi, zināšanas un spējas.

Sociālistiskās celtniecības procesā mūsu zemē izaugusi daudzmiljonu sociālistiskā tautas inteligence, ar kuŗas palīdzību mūsu valsts izved savu iekšējo un ārējo politiku. Sociālistiskā inteligence — ir partijas un valsts zelta fonds, padomju zemes sāls. Pie mums ir izaugusi daudzskaitlīga inteligence visās sociālistiskās celtniecības nozarēs. Kultūrai, mākslai, literatūrai, kīno ir savi lieliski kadri, izauguši padomju varas gados.

Reize ar tautas saimniecības augšanu uz sociālistiskiem pamatiem auga tautas masu kultūra. Īsā vēsturiskā laikā mūsu zeme, no lasīt nepratējas un nekultūrālas, pārvērtās lasīt pratējā un vienā no kultūrāli pirmajām zemēm pasaulē. Zemi klāj zemāko, vidējo un augstāko skolu tīkls, visāda veida mācības iestādēs mācās vairāk kā 40 milj. cilvēku, kas ir vairāk kā 20 proc. no visas zemes iedzīvotājiem. Agrāk vidējā un augstākā izglītība bija ekspluatatoru šķiru monopols, tagad tā ir strādnieku, zemnieku un darba ļaužu masu lieta. No visas padomju sabiedrības slāņiem nāk inženieri, skolotāji, rakstnieki, aktieŗi, mākslinieki, agronomi, ārsti, Sarkanās armijas virsnieki, lidotāji, zemūdeņnieki u. t. t., u. t. t.

Mūsu sociālistiskie uzņēmumi ir masu skola kadru sagatavošanā no strādniekiem, kolhozniekiem un kalpotājiem. Zinātne un zinātnieki gūst vispārēju uzmanību, godu un cieņu. Ne tikai augstskola, bet visa mūsu varonīgā celtniecība ir pamats, uz kuŗa aug jauni kadri, liekot iet uz priekšu zinātnei. Savā runā Kremlī, pieņemot augstāko skolu darbiniekus, biedrs Staļins pasvītroja augsti attīstītas zinātnes nozīmi, tās zinātni, kas nenorobežojas no tautas, neaiziet tālu no tās, bet gan kalpo tai ticīgi, taisnīgi, labprātīgi un cītīgi. Biedrs Staļins parādīja lielo zinātnes cilvēku nozīmi.

«Še pie kopēja galda sēd biedrs Stachanovs un Papanins. Cilvēki, nepazīstami zinātnieku pasaulē, sava darba praktiķi, kam nav zinātniska grada. Bet kas gan nezina, ka Stachanovs un stachanovieši savā praktiskā darbā, rūpniecībā, salauza pastāvošās normas kā novecojušas, kas bija izstrādātas no pazīstamiem zinātniekiem un techniķiem un deva jaunas normas, atbilstošas patiesās zinātnes un tehnikas prasībām. Kas gan nezina, ka Papanins un papaņinieši savā praktiskā darbā uz peldoša ledus it kā gaŗāmejot bez sevišķas piepūles apgāza vecos priekšstatus par Arktiku, uzstādīja jaunus, kuŗi atbilda tiešajai zinātnei. Kas var noliegt, ka Stachanovs un Papanins ir jaunradītāji zinātnē, mūsu pirmrindīgās zinātnes cilvēki.»¹⁶⁾

Sociālistiskā revolūcija ne tikai deva tautai brīvību, bet nodrošināja arī materiālo labklājību, kultūrālas un turīgas dzīves veidošanai. Padomju varas gados mūsu zemē izauga daudzskaitlīga strādnieku šķira, nesalīdzināmi pacēlās tās materiālais stāvoklis. Mūsu padomju strād-

nieks ir nodrošināts strādnieks. Ar katru gadu pieaug strādnieku un kalpotāju prasības, un padomju vara arvienu pilnīgāk un pilnīgāk apmierina šīs prasības

Kolhozi radīja neizsmeļamas iespējamības kolhoznieku un zemnieku pārtikušas un kultūrālas dzīves veidošanā. Nabadzīgie un vidējie zemnieki, kas iegāja kolhozos, tika nodrošināti. Reizē ar materiālā stāvokļa uzlabošanos auga zemnieku-kolhoziešu kultūra. Sociālistiskā saimniecības sistēma sistematiski tuvina strādnieku un kolhoziešu materiālo un kultūrālo līmeni. Pretešķības starp pilsētām un laukiem izlīdzinās ātrā tempā. Lauksaimnieciskais darbs savā vairumā kļuvis vienlīdzīgs rūpnieciskajam darbam.

V

Sociālistiskā revolūcija iznīcināja kapitālisma zvēriskos likumus, iznīcināja līdz ar visām saknēm principu «katrs par sevi, bet dievs par visiem». Mūsu zemē par darba pamatmetodi kļuvusi sociālistiskā sacensība. Sociālistiskā sacensība dzima bargajos pilsoņu kara gados un ieguva savu īsto vērienu Staļina piecgadu laikā. Stachanoviešu kustība — ir augstākais sociālistiskās sacensības etaps, nepārspējama mūsu laiku kustība, kas lauž vecās normas un tradīcijas un paceļ darba ražību. Stachanoviešu kustība varēja dzimt tikai mūsu zemē, kur darbs ir goda, slavas un varonības lieta, kur cilvēks ir pats vērtīgākais kapitāls no visiem pasaulē pastāvošiem kapitāliem.

Ļeņins mācīja partiju, ka darba ražība galu galā ir pats galvenais un izšķirējs jaunās sabiedriskās iekārtas uzvarā, ka kapitālisms uzvarēja feodalismu ar to, ka radīja feodālos apstākļos nesasniedzamu darba ražību. Sociālisms, — teica biedrs Ļeņins — spēj un tam vajaga uzvarēt kapitālismu ar to, ka viņš rada nepieredzētu darba ražību.

Darba ražība PSRS'ā aug ar katru gadu. Darba ražība rūpniecībā pirmās piecgades laikā pieauga par 41%, bet otrās piecgades laikā par 82%. Trešās piecgades plāns paredz darba ražības pieaugumu par 65%. Varens faktors, kas paātrina darba ražības augšanu, ir stachanoviešu kustība. Padomju strādnieku darba ražība, kas strādā smagā rūpniecībā, 1936. gadā bija 4 reizes augstāka kā cariskā Krievijā.

Pateicoties nepārtrauktas darba ražības augšanai, mēs ar panākumiem atrisinām problēmu «sasniegt un pārsniegt galvenās kapitālistiskās valstis ekonomiskā ziņā», tas ir rūpniecības ražošanas produkcijā, rēķinot uz katru atsevišķu cilvēku.

Stachanoviešu kustība atklāj arvienu jaunas un jaunas darba ražības rezerves rūpniecībā un lauksaimniecībā. Pēdējā laikā sākusi veidoties tāda ievērojama stachanoviešu darba forma kā arodu apvienošana un vairāku darba solu apkalpošana. Apslēptās darba ražības rezerves rūpniecībā deva iespēju stādīt jautājumu par trešās piecgades plāna izpildīšanu darba ražības celšanā 4 gados. Nav nekādu šaubu par to, ka šī problēma boļševistiski izturoties pret darbu, ar panākumiem tiks atrisināta.

Lielas darba ražības augšanas rezerves slēpj sevī mūsu sociālistiskā lauksaimniecība. Mēs pārsniedzam ZASV labības ražības par 50 proc. Mēs ražojam labību vidēji par 50 proc. vairāk kā cariskā Krievija ieguva

sevišķi ražā bagātā 1913. gadā. Vissavienības lauksaimniecības izstāde nodemonstrēja visai pasaulei sociālistiskās lauksaimniecības uzvaru. Partejiskie un bezpartejiskie boļševiki laukos nepārtraukti cīnās par labības ražošanu katru gadu 8 miljardi pudu apmēros.

VI

Sociālisma uzvara nostiprināja ekonomisko un militāro Padomju Savienības varenību, tās starptautisko autoritāti. Ir pagājuši tie laiki, kad imperiālistisko interventu pulki pārpludināja mūsu zemi, sagrāva mūsu ražošanas spēkus, aplaupīja iedzīvotājus, apkāva tautas labākos dēlus. Tāpat mūsu militārie spēki ir spējīgi dot izšķirēju pretsitienu katram naidniekam, kas iedrošināsies aizkart mūsu dzimtenes svēto zemi. Sociālisma uzvara padarīja mūsu zemi militāri un ekonomiski neaizsakašamu. Uz uzvarētāja sociālisma pamata ir izauguši tādi padomju sabiedrības dzinējspēki, kā morāli politiskā PSRS tautu vienība, tautu draudzība un padomju patriotisms.

Ļeņins mācīja partiju, ka proletāriātam nevar būt tēvijas tur, kur buržuāzija viņu izmanto. Savu tēviju proletāriāts var iekāpot cīņā pret buržuāziju, cīņā par proletāriāta diktatūru, par sociālismu. Kad mūsu zemē bija gāzta muižnieku un kapitālistu iekārta, Ļeņins ne vienu reiz vien pasludināja, ka krievu strādnieki un zemnieki pirmo reizi savā dzīvē ir iekāpojuši savu tēviju un viņiem tā jāaizstāv līdz pēdējai asins lāsītei. Visas Ļeņina uzstāšanās pilsoņu kara laikā ir ar vienu kopēju ideju caurautas, ar ideju par tēvijas aizstāvēšanu pret iekšējo kontrevolūciju un ārējo intervenciju.

Ļeņins daudzās savās Pēcoktobra perioda runās attīstīja un kultivēja padomju patriotismu, neaprobežotu mīlu pret sociālistisko dzimteni un tās aizstāvēšanu pret visiem sociālisma ienaidniekiem. Padomju cilvēku patriotisms ir dziļi internacionāls. Viņš kalpo pasaulē pirmās sociālistiskās sabiedrības nostiprināšanai, kuņai ir asinsradniecīgas saiknes ar visas pasaules darba ļaudīm.

Tikai mūsu zemei, tikai mūsu vareņajai daudznāciju tautai ir ko aizstāvēt, ir par ko aizstāvēt. Un mūsu Ļeņina-Staļina vadītā tauta atdod visu par to, lai mūsu dzimtene būtu vareņa, kultūrāla un nepieejama ienaidniekiem. Padomju zemes īstais patriotisms parādās katrā solī. Šo patriotismu padomju ļaudis parādīja pilsoņu kara laikā, iznīcinot ar bargu roku iekšējo un ārējo apspiedēju pulkus. Šo patriotismu savos karogos lepni nes Sarkanās armijas cīnītāji un komandieři cīņās pie Hasana ezera, Holčingaras rajonā, Rietumukrainas un Rietumbaltkrievijas laukos un Somijas purvos un mežos. Padomju cilvēku patriotisms frontēs papildinās ar patriotismu aizmugurē. Mēs uzvarējām, uzvarām un uzvarēsim savus ienaidniekus tāpēc, ka mūs vada lielā Ļeņina-Staļina partija, kuņai ir nodrošinājusi mums bagātu, priecīgu, kultūrālu dzīvi un atsvabinājusi mūs uz visiem laikiem no kapitālisma jūga.

Sasnēgtie panākumi cīņā par sociālismu — tie ir boļševiku partijas vadības rezultāts. Lai ietu tālāk, visā asumā ir jāstāda darba ļaužu audzināšanas jautājums. Darba ļaužu komūnistiskā audzināšana prasa padomju tautai būt mobilizācijas gatavībā. Uztvert ar visiem ieročiem ienaidnieku uzbrukumu mūsu sociālistiskai dzimtenei.

«Ir atnācis laiks, kad pirmā vietā paceļas audzinoša rakstura uzdevumi, darba ļaužu komunistiskās audzināšanas uzdevumi. Tāda komunistiskās audzināšanas lomas novērtēšana dotajā momentā nepavisam nesamazina mūsu pienākumu, par ko runāja biedrs Staļins, — mūsu pienākumu turēt tautu mobilizācijas gatavības stāvoklī dažādu pārsteigumu gadījumā. Gluži pretēji tikai tādu audzināšanu var saukt par komunistisku, kas paceļ mobilizācijas gatavību un visus mūsu līdzekļus neierobežotai cīņai un jaunai kaujai par komūnisma uzvaru.¹⁷⁾

Liels, patiesss darba panākums komunistiskā darba ļaužu audzināšanā ir uzskatu maiņa par darbu, par sociālistisko īpašumu un par padomju valsti.

Sociālistiskās celtniecības laikā padomju tautā ir notikusi dziļa izmaiņa. Sociālisms dzīvo padomju cilvēku darbos un dziļākās izjūtās. Sociālisms iegājis padomju tautas sadzīvē, iet cauri visai tās dzīvei: ekonomikai, kultūrai, zinātnei, mākslai.

«Desmit gadu atpakaļ varēja diskutēt, vai ir iespējams pie mums celt sociālismu vai ne. Tagad tas vairs nav diskusijas jautājums. Tagad tas faktu jautājums, dzīvās dzīves jautājums, sadzīves jautājums, kas aužas cauri visai tautas dzīvei. Mūsu fabrikās un rūpnīcās strādā bez kapitālistiem. Darbu vada cilvēki no tautas. Tas pie mums saucas par sociālismu savā tiešāmībā. Mūsu laukos strādā lauku darba ļaudis bez kapitālistiem un muižniekiem. Darbu vada cilvēki no tautas. Tas pie mums saucas par sociālismu sadzīvē, tas pie mums saucas par brīvu sociālistisku dzīvi.¹⁸⁾

Mūsu zemes pirmrindnieki ir stachanovieši un stachanovietes, trieciennieki un trieciennieces, patrioti un patriotes, partejiskie un bezpartejiskie, boļševiki, darba un aizsardzības varoņi un varones. Šie cilvēki nosaka mūsu sabiedrības toni, aiz viņiem iet viss lielais tautas vairums. Šie cilvēki iemieso sevī jaunas augstas padomju cilvēka īpašības: izturību, drosmi, boļševisku iniciatīvu, disciplinētību, mīlu pret tautu, varonību, patriotismu un internacionālismu.

Bet no tā vēl nevar secināt, ka mēs visā pilnībā esam likvidējuši kapitālistisko atpalcību cilvēku apziņā, ka mūsu padomju sabiedrība ir brīva no šīm atpalcības paliekām. Kapitālistiskā atpalcība cilvēkapziņā tālu vēl nav likvidēta un tās galīgai uzveikšanai vēl vajadzēs daudz spēku, līdzekļu un laika.

«... Bez pastiprinātas darba ļaužu audzināšanas sociālistiskā īpašuma un valsts stiprināšanas garā nav iespējams atpalikušos ļaudis pārvērst apzinīgos un aktīvos komūnisma cēlājos.»¹⁹⁾

Cīņā par darba ļaužu komunistisko audzināšanu partija pieliek lielas pūles, lai apbruņotu mūsu kadrus ar marksistiski-ļeņinisko teoriju, ar sabiedriskās attīstības likumiem, ar šķiru cīņas likumiem, lai viņi labi orientētos kā iekšējā, tā ārējā stāvoklī, kļūtu par īstiem masu vadoņiem, palīdzētu pārdzīvot agrākās iekārtas atpalcību masu apziņā.

«Kā aksioma jāpieņem, ka par cik augstāks politiskais līmenis un katras valsts un partijas darbu nozares darbinieku apzinīgums, par tik augstāks un ražīgāks pats darbs un pretēji — par cik zemāks politiskais līmenis un darbinieku marksistiski-ļeņiniskais apzinīgums, par tik iespējamāki pārrāvumi un neveiksmes darbā, par tik iespējama pašu darbinieku izviršana seklībā un sīkumainībā un izvēršanās par ierēdņiem-birokrātiem un pedantiem.

Var ar pilnu drošību teikt, ka ja mēs spētu ideoloģiski sagatavot savus kadrus visās darba nozarēs un norūdīt viņus politiski tādā mērā, lai viņi varētu brīvi orientēties iekšējā un starptautiskā stāvoklī, ja mēs prastu viņus izaudzināt par modriem marksistiem-ļeņinistiem, kas ir spējīgi bez nopietnām kļūdām atrisināt valsts vadības jautājumus, — tad mums būtu pamats skaitīt deviņas desmitdaļas no visiem mūsu jautājumiem par atrisinātiem. Bet šo uzdevumu mēs spējam veikt bez vārda runas, jo mums ir visi līdzekļi un iespējas, kas ir nepieciešami, lai to visu atrisinātu.»²⁰⁾

Par cik augstāks būs mūsu kadru idejiskais politiskais līmenis, par tik augstāka būs komunistiskās audzināšanas kvalitāte.

18. boļševiku partijas sanāksme uzlikusi mūsu sociālistiskai inteliģencei valsts un samnieciskās celtniecības laukā milzu uzdevumus, kā arī darba ļaužu komunistiskās audzināšanas laukā. Inteliģencei boļševistiski-komunistiski jācīnās par šo uzdevumu veikšanu.

Raksturojot inteliģences uzdevumus jaunajā attīstības stadijā, biedrs Molotovs 18. partijas sanāksmē teica:

«Mūsu inteliģencei šai vēsturiskā darbā piekrīt sevišķi atbildīga loma. Kultūras cilvēki, tehnikas un zinātnes cilvēki, vecā un jaunā inteliģence, mūsu studenti un jaunatnes papildinātie kvalificēto strādnieku kadri — visi ir vajadzīgi padomju tautai, lai tā veiktu jaunus lielus uzdevumus, lai izpildītu īstenībā dienas kārtībā esošo ekonomisko pamatuzdevumu, lai uzvaroši tiktu izpildīts trešais piecgades plāns. No viņu spējām organizēt strādnieku un zemnieku darbu, no viņu prasmes izmantot savas skolas zināšanas tehnikas pielietošanas un vispārējas darba ražības pacelšanas lietā, atkarāsies visi mūsu panākumi, PSRS'ā attīstāmās ekonomiskās sacensības ar citām zemēm un vēsturiskās komūnisma un kapitālisma sacensības panākumi. Viņu radītājs darbs būs par tik auglīgāks, viņu panākumi par tik ievērojamāki, par cik pamatīgi un konsekventi viņi iedziļināsies mūsu laika zinātnes būtībā par sabiedrību un valsti, — Marksas un Ļeņina lielajā mācībā, uz kuŗas pamata aug un nostiprinās visa PSRS sociālistiskā celtniecība. Mums ir tik daudz priekšnoteikumu, cik ir iespē-

- 1) K. Markss un F. Engelss Vēstules 111. lp. 1932. g. krievu izd.
- 2) Ļeņins. XVIII sēj., 232.—233. lp., krievu izd.
- 3) Staļins. «Par opozīcijām». 338.—339. lp.
- 4) Engelss. «Anti-Dirings». 24. lp. 1938. g. krievu izdevums.
- 5) Ļeņins. 19. sēj. 301. lp., krievu izdevums.
- 6) Ļeņinisma jautājumi. 85. lp. 11. krievu izd.
- 7) VK(b)P vēstures īsais kurss, 162. lp., krievu izdevums.
- 8) " " " " " 341. lp.
- 9) Staļins. «Ļeņinisma jautājumi». 171. lp. 10. krievu izd.
- 10) " " " " " 582. lp. 11. krievu izd.
- 11) Ļeņins. 20. sēj. 417. lp.
- 12) " " " " " 299. lp.
- 13) VK(b)P vēstures īsais kurss, 291. lp., krievu izdevums.
- 14) Staļins, «Ļeņinisma jautājumi». 512. lp., krievu izdevums.
- 15) " " " " " 514. lp. 11. izd.
- 16) Staļins «Par Ļeņinu». 85. lp. 1940. g. krievu izdevums.
- 17) Molotovs «Priekšlasījums 18. partijas sanāksmē».
- 18) Staļins «Runa priekšvēlēšanu sapulcē, Maskavas pilsētas Staļina vēlēšanas apgabala vēlētajiem».
- 19) Molotovs «Priekšlasījums 18. partijas sanāksmē».
- 20) Staļins «Ļeņinisma jautājumi», 538. lp. 11. krievu izd.

jamību tālākai augšanai un pilnīgai mūsu sabiedrības uzplauksmei, tā kā galvenais pie mums ir komunistiski apzinīga izturēšanās pret savu darbu, un sevišķi mūsu boļševiskā darba panākumos padomju inteliģences jauno kadru audzināšanā.»

Pamatā uzcēluši sociālismu, mēs ieejam jaunā attīstības stadijā, stadijā, kur jāizved bezšķiru sociālistiskas sabiedrības izveidošana un pakāpeniska sociālisma pāreja uz komūnismu, kur jāvalda principam, «no katra pēc viņa spējām, katram pēc viņa vajadzības». Jaunā attīstības stadijā mums būs jāizšķir kapitālistisko valstu sasniegšanas un pārsniegšanas problēma ekonomiskā ziņā, būs jāaudzina darba ļaudis komunistiska izturēšanās pret darbu, pret sociālistisko īpašumu, pret sociālistisko strādnieku un zemnieku valsti.

Uzticīgas Marksa, Engelsa, Leņina un Staļina karogiem, mūsu zemes tautas, boļševiku partijas vadītas, uzcels komunistisko sabiedrību, kur izzudīs katras robežas starp pilsētu un laukiem, starp garīgo un fizisko darbu, starp strādniekiem un zemniekiem, kur visi darba ļaudis būs aktīvi, augstākā pakāpē apzinīgi darba cilvēki.

OKTOBRIS

PĀVILS VĪLIPS

Poēma

Tur,
kur labības graudus nes ziedoši lauki,
dzīvība jauna no pazemes dzimst,
tur,
kur mašīnu dūcošie rati
dienu un nakti vairs nenorimst,
līdzīgi spietiem medu nes mums,
uzvaru tūkstoškārt sveic —
tur vairs bezcerē nenoslāpt sirdīm,
acīs
vairs nenodzist liesmainam sārtam,
lūpās vairs
nenorimt vārdam —
vārdam, kas dzīvību slavē un teic.

Biedri,
dzīve ir sākusies šodien!
«Šodien!»
tas vārds mums ir liels —
tas pret mākoņiem ceļas —
tā kā griba un spēks mūsu liels,
un no mulsas mums iedrebas sirdis.

Paceļot dūri pret pesteļiem, jodiem,
šodien mēs
soli spējam uz priekšu,
spējam uz priekšu un zinām:
neies nu atpakaļ vairs
it neviens!

Visi kā viens,
ceļā taisnā uz priekšu pret sauli —
ceļā taisnā uz sauli —
Oktobra dienas mūs sauc.

Daudz ir bijis mums jāpanes zaimu,
postā un nāvē tūkstošiem grauti.
Šodien mums sākusies dzīve,
un solis mums stingrs,
vingrs mūsu prāts un griba —
griba mums liela
kā Everestkalns.

Biedri,
dzīve ir sākusies šodien!
«Šodien!»

tas vārds mums ir liels —
Sarkanais karogs pār debesīm kārts,
naidnieks ir satriekts un spēts.
Šodien deg Oktobra svinību sārts —
Sarkanais karogs pār debesīm kārts, —
Karoga pirmie mums nesēji
Ļeņins un Staļins.

Un es saucu jūs: —
varenāk kļaujieties kopās,
augstāk pār galvām lai dveš
karogu sarkanais mežs,
spēcīgāk atskan lai lūpās
dziesma,
ko, iedami nāvē, saukuši biedri,
dziesma,
ko, uzvaru sveicot, gaviļē sirdis!
Biedri,
tā strādnieku dziesma: —
— Uz cīņu mostiet, darba ļaudis,
Mēs — visu zemju strādnieki!
Zem bada lāsta diezgan snaudis,
Pēc cīņas slāpst mūs' brīvais gars.

*

Pēc cīņas slāpst mūs' brīvais gars,
mēs sargāt gribam to,
ko guvām.

Vairs nešķelt mūsu sirdis naidniekam,
Vairs dzīvi nepagriez
pret melnām nakšu druvām.

Kas vēl tur klus
un dziesmu līdzī neteic?
Vairs lieks neviens šai laikā
nav starp mums,
šai laikā,
kur rokas darba pavedienu šķir,
kas žigli rit,
kur mašīnrats ar ratu kopā kļaujas
un sacensībā vīrs ar vīru stājas
un tēvam blakus dēls un sieva,
un sirmi ļaudis steidz no mājas,
lai kopā dzīvi celtu —
lai vestu to uz nākotni,
uz dienām laimīgām un gaišām.
— Ne zelts, ne valdnieki, ne dievi
Mums jaunus laikus nenesīs!
Tik pašu rokas, pašu spēki
Lems laimi, važas saraustīs!

Un
es saucu jums, —
Darbs
ir rītdienai vārds!
Sakrauts no viņa lai augsts
liesmojošs sārts.

Rokās
satveriet laužņus,
laukā no sirdīm
nezāļu gušņas
izraujiet, —
līdzī nāciet ar strādniekiem,
laikmetu,
kas
pagriež pret rītu, —
dziesmu ar tiem
dziediet: —
— Tik mēs, kas darba jūgā svīstam,
Mēs — visu zemju strādnieki!
Mums pieder pasaule, mēs lemsim, —
Nost, izsūcēji, liekēži!

*

Tur,
kur labības graudus nes ziedoši lauki,
dzīvība jauna no pazemes dzimst,
mašīnu dūcoši, mirdzoši rati,
dienu un nakti kas nenorimst,

līdzīgi spietiem medu nes mums —
 Oktobra slavenā dienā
 brīve reiz dota tur mums!

Brīve reiz dota tur mums,
 un mums vairs neslāpt
 bezcerē aklā,
 acīs vairs nedzist liesmainam sārtam,
 sirdis lai sveic,
 lūpās lai nenorimt vārdam,
 vārdam,
 kas dzīvību slavē un teic.

Biedri,
 šodien mums sākusies dzīve,
 jauna un laimīga dzīve!
 Šodien mēs saucam —
 divisimt miljonu tauta
 un es:
 pāri par visu
 lai varena paceļas
 Dzimtene mūsu

PSRS!

TŪKSTOŠKĀRTĪGA ATMAKSA

ADOLFS TALCIS

I

Ziemeļvidzemes visattālākais stūris gar Igauņu robežām visu Pasaules kara laiku palika gluži neskārts. Kara vīri — armijas rezerves daļas gan nāca un gāja, bet pats kara troksnis un viss tas, ko sauc par kara šausmām, un ko pārdzīvoja daudzi citi Latvijas apgabali, šim tālajam stūrim pagāja laimīgi secen. Un tikai 1918.—1919. gada ziemu, pēc vācu okupācijas varas sairšanas, kad igauņu partizāni, kopā ar somu baltgvardiem un pašu latviešu saimniekdēliem mācās virsū toreizējai, tikko nodibinātai Sarkanai Latvijai, arī šē sāka sprakšķēt šauteņu zalves un tarkšķēt ložmetēji.

Toreiz Jumtu Lācis ar sievu Edi un dēlēnu Indriķi, dzīvoja Kalnvillu pirtsmaļā. Lāču Ādams, ejot pa apkārtējām mājām jumtus jumdams, bija iemantojis Jumtu Lāča palamu, bet kā nu tas nebija nekas aizkaņošs, tad šīs palamas dēļ personīgus ienaidniekus nemeklēja. Taču gadījās tā, ka vienā jaukā dienā Kalnvillās ieradās sarkanie un aizveda līdz

šīs mājas saimnieku Rāceni, nezināmu iemeslu dēļ nepaskaidrodami, kāpēc taisni šim parādīta tāda uzmanība. Tā vismaz tas izrietēja no saimnieces raudulīgās runas, kas otrā dienā agri no rīta ieradās pirtsmaļā un sūdzēja savas bēdas Jumtu Lācim:

Vai viņš ko darījis, vai gājis, godīgs cilvēks būdams, pats strādāja līdzī plavā un tīrumā, vairāk kā sveši ļaudis. Vai dieviņ, nu viņu nošaus, nu viņu nošaus! Sarkanie tie jau neskatās — labs, vai slikts, kad tik no saimnieku zortes, tūliņ nost.

— Tad jau būs ko sliktu sarunājis, — ierunājās Ede, un arī no savas puses noslaucīja pāris asaru.

— Runājis? Dieviņ, tētiņ! Vai nu paši nezinat, cik viņš tāds kluss un mazrunīgs? Nē, nē! Gluži nevainīgu! Ne melns aiz naga cilvēkam! Nu palīdziet, nu palīdziet Jumtu... Lāču Ādam! Palīdziet gan, mēs jums tukstoškārt atmaksāsim. —

— Ko tad, sacīt, es tur varu palīdzēt? — nesapratis, iejautājās Jumtu Lācis. — Es pa politiku netaisīšos, ar tiesām, sacīt, savu mūžu nav bijusi darišana, nu jau sešdesmitais gads uz muguras.

— Es tik tā, varbūt jūs viņu... abi tādi ātri karstās putras strēbāji. Toreiz, kad jums par tām bietēm tur iznāca... Vai nu tādu nieku dēļ, apžēlojieties!

— Nu, par tām bietēm viņš būtu gan pelnījis, — dūsmīgi iebilda Jumtu Lācis. — Vai man, sacīt, jūs biešu vajadzīgs? Sazin, kas tās jums pagājušo rudeni nozadzis! Varbūt pašu kaimiņi, varbūt cits kāds, bet nē, tūliņ mēs — strādnieki vainīgi. Tie jums vienmēr zagļi un varmākas. Bet ko nu! Es, sacīt, sen jau to aizmirsīšos, — Jumtu Lācis atmeta ar roku. — Tāpēc mani labāk lieciet mierā, man tur nav nekāda darišana.

— Es jau ne par jums. Vai dieviņ! Tādi godīgi cilvēki visi. Vai nu neesam sadzīvojuši, vai nesadzīvosim, tak jau visi latvieši. Bet sakiet, ko lai es daru? Saka: laukā nelaidīšot. Ja kāds galvojot, kāds strādnieka cilvēks, tad varbūt. Lūdzu, Lāča tēv, tikai šoreiz palīdziet, nekad mēs jūs neaizmirsīsim. Kamēr vien te būsim, šajā pirtiņā varēsīt dzīvot līdz mūža galam. Nu atbrauciet līdz, viņi jums ticēs...

Saimniece lūdzās un dievojās. Jumtu Lācis visādi vairījās un turējās pretī, beidzot paša Edes atbalstīts, tomēr aizbrauca līdz. Saimniece tāpat bija pierunājusi Putriņu Kārli.

— Nu, nu, vai tik jūs viņu labi pazīstat? — jautāja vīri ar revolveriem pie sāniem. Tur bija Briežu Jānis, Muižas Indriķis, un vēl daži sveši, še neredzēti, drūmi un nopietni cilvēki.

— Pašu saimnieks, kā nu nepazīšu, — pašpaļāvīgi sacīja Jumtu Lācis. — nav jau kāds rikļu rāvējs, tāds pat cilvēks vien ir, to var sacīt droši.

To pašu apgalvoja arī Putriņu Kārlis.

— Esmu tur ganos gājis, par mazo puisī strādājis, bija lāga cilvēks, nudien! — viņš nogalvoja.

— Mums nu gan neliekas, ka viņš būtu kāds lāga, — šaubījās Briežu Jānis. — Bet ja jūs, strādnieki paši, tā sakat, tad... varētu arī ticēt. Jūs jau viņu labāk pazīstat... Bet ja kas notiks, to es jums saku biedri, paši rūgti nožēlosiet.

Tā galvotājus gan nobrīdināja, bet tā kā tie pastāvēja pie sava, ka Rācenis esot «goda» un «lāga» cilvēks, tad viņu arī palaida vaļā. Atbrauca mājās pelēks vien, un tāds mazrunīgs, it kā pa tām pāris dienām būtu aizmirsis valodu.

— Nu paldies, paldies! — viņš norūca savās sarkanajās ūsās, skatīdamies projām, it kā dzīvotu jau citur, nevis šajā pasaulē.

Uz pavasara pusi igauņu robežas virzienā sāka sprakšķēt šāvienu. Tajā pat dienā Lāču Incis, puika tā ap 15 gadu, sacīja tēvam:

— Tevi un tāpat Putniņu Kārli pašus vajadzētu iebāzt cietumā.

Jumtu Lācis ieplēta acis.

— Mani? Ko tad tu sāksi muldēt, puika?

— Par to, ka abi palīdzējāt Rācenim izbēgt. Nu viņš pie baltajiem un varbūt jau šauj tur pa leju.

— Hm, hm, — vecais norūca, un kā parasti tādās reizēs, kad viņam gadījās kas nepatīkams, sāka grozīt pīpi rokās, meklēdams tabakmakā to divaino sajaukumu, ko viņš bija pagatavojis no āboliņu galvām un ķiršu lapām. — Ak, tad projām gan, maita?

— Saprotams, ka projām. Projām arī citi saimnieki, kas bija vēl mājās: Gaŗklāvu Spricis, Konisu Voldis, Tēriņu Juhans — visi. Pie igauņiem, tur jau tie «viņējie», igauņu un somu baltie. Nošaut vien vajadzēja velnu, nu viņš šaus citus.

— Vai turēsi muti, puika! — vecais uzkliedza. — Šāvējs kāds atradies, gnīda. Palaid tik' savu muti tā pie svešiem, tad tu man redzēsi...

Puika gan aplusa, bet pašam vecajam nebija miera. Lāpīja pastalas un lamājās:

— Ak tāds sātāns tas Rācenis! Redz, tā ir, kad palīdz savam tuvākam, būtu to zinājis, ar striķi mani neaizvilktu līdz. Ja nāks tas zināms, ko nu mēs ar Putniņu Kārli. Galvo vēl par tādiem utu vanagiem.

Nebija vīram miera. Nosvieda pastalu un gāja uz kalnu, uz saimnieku mājām. Saimniece ar meitas Mildu rīkojās pa kūti.

— Khm! — Lācis ieklepojās. — Labdien!

— Kas tagad par labu dienu! — dusmīgi atcirta saimniece. — Visu aprij un nolaupa, cilvēkus šauj nost dienas laikā, tāda ir tā jūsu labā diena.

Lācis brīdi stāvēja it kā pa muti būtu dabūjis.

— Kas tad, sacīt, tur tas rijējs un laupītājs? — beidzot ieprasījās.

— Kas tad, kas tad? Jūs visi, tādi plukatas! Jūs un jūsu sarkanā valdība. Nu jau tikai vazaņķi tie īstie, citiem jau vairs nav vietas zemes virsū. Tādi, kas visu mūžu pa cietumiem sēdējuši, tagad uzmetušies par valdītājiem. Nu pagaidiet vien, pagaidiet vien, gan pienāks laiks un dabūsiet visi tāpat kā piektajā gadā, tāpat kā toreiz, kad vācieši nāca iekšā. Sakārs atkal gar telefona stabiem kā lākturus.

Lācim nu galīgi pietrūka ko atbildēt. Taisnība vien bija. Vai tad nedabūja piektajā gadā visi, kas bija tie lielie darītāji? Cik nošāva cilvēku, cik aizsūtīja Sibīrijā, cik nomira cietumos! Kas to lai zina, vai nedabūs arī šoreiz? Kungī tik viegli vis nepadosies, un nu arī saimnieki viņu pusē. Neatrada vārdus, ko atbildēt, tapēc brīdi pastāvējis, klusēdams pagriezās un gribēja iet.

— Kas tad bija uz sirds? Ko nāci? Te okšķerēt? — noprasīja saimniece.

— Gribēju ar saimnieku aprunāties. Vai tad, sacīt, mājās, vai?

— Kā lai es to zinu, kur jūs viņu atkal nolikuši? Paši, varbūt, nošāvuši kādā meža stūrī, tagad nu kā izsmiedami prasa: vai saimnieks mājās? Ko gribēji no viņa? Izokškerēt? Lai eju vēlreiz jūs, pirts suskas lūgties? Nesagaidīsi, nesagaidīsi, šaujiet vai visus nost! — nobēra saimniece un aizspērusi kūts durvis ciet, aizskrēja nēšiem plecos uz mājas pusi.

Šajā brīdī aiz lielceļa atskanēja šāvieni, vēl un vēl viens, tad vairāki reizē un kaut kur tālumā tā kā starķis ieklabinājās arī ložmetējs. No lielceļa, taisni pa laukiem, pa pavasara sakritušo sniegu, skrēja šurp Incis.

— Baltie! Igauni! — viņš sauca aizsies. — Mūsējie atkāpjas. Es redzēju Briežu Jāni un muižas Indriķi aizjājam uz Krusta kalna pusi. Varbūt pie Tīrumu eglāja baltos noturēs, kamēr atnāks palīgspēki.

— Mūsējie... Redz kāds «mūsējais» atradies! — pie akas, atgriezusies atpakaļ, mēdījās saimniece. — Jūsējie, lai ņem kājas pār pleciem, nu tā stundiņa reiz situsi.

— Skaties, kāda ragana! — nočukstēja Jumtu Lācis, pagriezies iešanai. — Nu es sāku saprast, kāpēc tā uzreiz tik droša un sirdīga, labi ka nebildu ne vārda pretim.

— Tēt, ja mums būtu plintes, — klusi sacīja Indriķis, — mēs no Lejasvillu krūmiem varētu mūsējiem palīdzēt.

— Dumjš esi palicis! — vecais satvēra puikas elkoni. — Pretim gājējs kāds atradies! Galu laikam gribi dabūt priekš laika, pamēģini tikai kādreiz vēl izrunāties, kad citi dzird.

II

Rāčenis, Kalnvillu saimnieks, tomēr bija projām. Saimniece gan sacījās nezinām, kur palicis, ka laikam sarkanie otrreiz saņēmuši un aizveduši, kā gājis uz pilsētu pēc sāls un sērkočiņiem, tā arī palicis nezin kur. Meitas Milda tomēr zināja stāstīt, ka pēc vaļā palaišanas tūlīt tādi savādi staigājuši apkārt, čukstējušies un raudājuši, līdz vienā jaukā dienā pazudis.

— Kur gan citur, kā pie baltajiem, tāpat kā citi saimnieki, — viņa piebilda.

Atnāca Briežu Jānis ar sarkanajiem, apgriezta visu māju otrādi, izmeklējās, iztaujājās, bet Rāčenis kā bija, tā palika projām.

— Nu, galvotāj, kā tad nu būs? — Briežu Jānis tad jautāja Jumtu Lācim.

— Vai es to varēju domāt? — tas taisnojās. — Tāds lāga cilvēks likās, sievas pinkšķēja apkārt, domāju, sak', palīdzēs, gabals man nenokritis.

— Gabals man nenokritis, — kā tā var domāt strādnieka cilvēks? dusmojās Briežu Jānis. — Tev, varbūt, nē, bet tiem, kas cīnās par strādnieku lietu, un arī par tavu un tavu bērnu nākotni, tiem varbūt nāksies ne tikai gabalu atdot, bet samaksāt ar savu dzīvību. Viņš tagad būs pie baltajiem, tur, pie igauņiem, un varbūt jau starp tiem, kas vakar uzbruka pie Tīruma eglāja? Vai tu arī zini, ko tas mums maksāja? Un varbūt taisni tādi Rāceņi, tādi Gaŗklāvi un Konisi, ir tie, kas mums sagādā vislielākās nepatikšanas? Pārāk mīksti mēs vēl esam, Lāču tēv, un tā ir

mūsu nelaime. Par daudz mūsos vēl mājō zaļo pļavu un birztaļu dvingas, bet uzvarēt var vienīgi tēraudcietas dvēseles. Nevis «lāga» cilvēki mums jāmeklē, bet īsti, uzticami draugi, jebšu tad arī ienaidnieki.

Vecais klausījās galvu nokāris. Pa viņa pelēko, rūzganu bārzdu apaugušo vaigu noritēja divas duļķainas asaras. Viņš novērsās un sacīja klusi, tikko dzirdami:

— Vainīgs esmu. Dumjš. Bābām paklausīju.

— Es ticu, ka tu to nedariji apzināti, bet es gribētu tev arī pasacīt, ka starp apzinātu un neapzinātu ļaunumu nav lielas starpības. Tavi sirmie mati, Lāča tēv, turpmāk lai tev rādītu gaišāku ceļu.

Kad Briežu Jānis izgāja, Jumtu Lācis jutās kā pērienu dabūjis.

— Pat roku nesniedza vecam vīram, — viņš nopūtās, un it kā daļu savas vainas gribēdams uzkraut Edas pleciem, piebilda: —

— Redz', tā iet, kad paklausa sievām. Savu mūžu to no manis vairs nesagaidīsi.

*

Pie Tīrumu eglāja baltos gan atspieda atpakaļ, bet sarkaniem bija tik maz spēku, ka līdzīgi iebrukumi atkārtojās arvien biežāk. Valodas, citas par citu trakākas lidoja no mājas uz māju, un jau bez tā samulsušo cilvēku prātus trieca vēl vairāk pretī apjukumam.

Stāstīja, ka sarkanie gribot visus pielikt pie vienas siles un barot tāpat kā lopus; kam divi krekli mugurā, viens jāatdodot citam, un čaklajiem vajadzēšot strādāt par tiem, kas mīl vazāties un slinkot. Visus tos, kas negribot dalīties savos kreklos, tūlīņ saucot par buržujiem un liekot pie sienas. Tikko sarkanie esot atkal tikuši pie valdīšanas, nevarot dabūt vairs ne sāli, ne petroleju, ne arī sērķociņus, par citām labām mantām ir nerunājot. Sarkanie esot vainīgi arī pie tā, ka neviens vairs baznīcā neejot, un tas tak esot sen zināms, ka bez dieva vārda pasaule drīzi vien būšot tuvu bojā ejai. Vispārim sarkanie esot vainīgi pie visām nelaimēm. Ja kādam zirgs izlauza kāju pavasara sniegā, tad arī tur bija vainīgi sarkanie, jo likuši vest skolai malku. Tāpat neviens vairs dabiskā nāvē nemira, visur bija vainīgi sarkanie.

Gadījās vēl, ka vienu nakti savās mājās bija aplaupīts un aizvests projām Teikmaņu bagātais saimnieks. Tūlīņ visā apkārtnē izplatījās vēsts, ka sarkanie tie vainīgie, jo tādu grēku varot izdarīt tikai viņi. Saprotams, ka otra vēsts par to, ka taisni sarkanie atraduši Teikmaņa aplaupītājus un slepkavas, izplatījās pa apkārtni daudz gausāk. Teikmaņa lieta aplusa vienīgi tad, kad viņš bija atrasts Kalnvillu krūmos ar apgriestu kaklu, un paši laupītāji, no kuriem divi izrādījās pilsētas miesnieki, bet otri divi saimniekdēli, nošauti.

Tajā dienā, kad Briežu Jānis un muižas Indriķis bija savervējuši apkārtējos iedzīvotājus, lai meklētu Teikmani, iznāca vēl tāda neliela ķeza. Tikko bagātais saimnieks bija ielikts ragavās un Lejas Gusts iesēdās blakām, lai vestu to prom, Jumtu Indriķis iesaucās:

— Baltie!

Seši jātnieki aulekšoja pa lielceļu uz Kārķļu ceļagala pusi. Acīm redzot pa to drāzīsies šurp, lai nogrieztu sarkanajiem ceļu atpakaļ. Briežu Jānis ar muižas Indriķi nometās aiz ciņa un tūlīņ noskanēja divi šāvieni. Priekšējā jātnieka zirgs saslējās pakāļkājās, visi tūlīņ apstājās. Norībēja otri

divi šāvieni, viens jātnieks novēlās, bet pārējie pieci tāpat aulekšos metās atpakaļ, kamēr nošautā zirgs, izmetis slaidu likumu, nesās pāri laukiem taisni uz Gaŗklāviem.

— Tā taču būs Gaŗklāvu brūnā ķēve, — sacīja Lejas Gusts, kas dzīvoja Sprieŗļu mazmājiņā, netālu no Gaŗklāviem. — Vai tik tas nebūs Spricis, kas novēlās zemē. Vajadzētu iet paraudzīt.

— Nē, nē! Mēs tur vis nelīdīsim cilpā, — sacīja Brieŗu Jānis. — Vispirms aizvedīsim ŗito, gan pēc tam dabūsim arī Sprici rokā.

Un abi ar muiŗas Indriķi, iemetušies ragavās blakus Lejas Gustam un Teikmanim, aizbrauca uz Krastu pusi, kur stāvēja sarkano priekŗpostenis.

Palicēji devās apraudzīt Gaŗklāvu Sprici. Kurpnieka Kārlis, kas dzīvoja turpat Vecajā krogū pie muiŗas ceļu krusta, Juntu Incis, un vēl divi vecāki vīri, kas bija atnākuŗi līdz no viņu pagasta, aiz Krastu kraujas. Tur skaitījās sarkano teritorija, bet ŗī puse bija kā tāds savam liktenim atstāts stūris, kur reizēm iemaldījās tiklab sarkanie, kā baltie. Lielais krusts pie Tīrumu eglāja, kur satecēja kopā trīs lielceļi un ceturtais zemes ceļŗ, nu atkal bija pamests. Baltos gan aizdzina atpakaļ uz igauņu robeŗas pusi, bet arī sarkanie nez' kadēļ atkāpās uz Krastiem, muiŗu un tālāk gar lielceļa malu līdz pilsētai.

Jā, Gaŗklāvu Spricis gulēja grāvī. Tā kā kritis, vilkts tādu gabaliņu līdz pa lielceļu, bet kad zirgs lecis pāri grāvim, palicis tur augŗpēdu guļam, bez cepures, blakus netālu nokritusi ŗautene. Sniegā krāsojās sarkana asins svītra.

— Tādu mantu nevar atstāt, — sacīja kurpnieka Kārlis un pakāra ieroci plecā.

— Dod ŗurp, mēs pa ceļam aiznesīsim uz ŗtābu, — sacīja viens no sveŗajiem, bet kurpnieka Kārlis atsaucā:

— Es to tik pat labi protu aiznest. Redzi, maita, atstāj vēl tādu uz brīvām kājām, viņŗ tuliņ ar visu zirgu pie baltiem.

Drīzi vien ŗe saradās arī sievas un bērni no netālā krogus. Kurpnieka Kārļa māte, ieraudzījusi dēlam ŗauteni plecā, metās tam tuliņ virsū:

— Vai liksi nost to vella pagali, domās, ka tu vēl tas ŗāvējs.

— Es jau arī teicu, lai man dod pārnest uz ŗtābu, — sūdzējās viens no viņu pagasta vīriem.

— Tādiem puikām vis neklājas dot ŗaujamo rokās, no tā visas nelaimes ceļas.

Kurpniece, sadūŗota, grasījās ar varu atņemt jauneklim ieroci, bet tas tuliņ skrieŗus manījās prom uz Krastu pusi.

— Kārli, vai dzirdi, ko tev saka! — sauca pakaļ kurpnieka sieva, bet puika bija jau gabalā. Kurpniece vēl nolamājās, noslaucīja pāris asaru, atgriezās atpakaļ pie Gaŗklāvu Sprīŗa un sacīja:

— Redz, kā jānomirst jaunam cilvēkam, kas neklausā savus vecākus. Kā tādā sunim grāvja malā. Vai't', nederēja paziņot savējiem, lai aizved mājās? Kā nu tā atstās ceļa malā, tak jau cilvēka bērns.

— Sunim suņa alga, — noteica Juntu Incis, bet tuliņ atkal dabūja no kurpnieka sievas:

— Ak, tu gņida tāds! Mātes piens vēl nav noŗuvis lūpām, bet skaties, kas tādā par runu? Palaid vien, puika, muti, gan Juntu Lācim nāksies par to samaksāt.

Runādami neviens ir neievēroja, ka pāri krustkalnam pārskrēja jāt-nieku grupa. Un tikai tad, kad ielejā jau skaidri bija sadzirdama pakavu dipoņa, visi reizē paskatījās uz to pusi.

— Baltie!

Bēgt bija par vēlu. Straujā auleksī tie nesās taisni šurp, un skatītāji tikko paguva pārlekt grāvī, kad tie jau bija klāt. Viens ar paceltu revolveru kļiedza laikam kaut ko briesmīgu, jo no viņa vārdu biras varēja vairākkārt izlobīt «kurrat» un «punane», kam vajadzēja nozīmēt velnu un sarkanos.

— Kur sarkanie? — sauca viens latviski.

— Te pat vien ir, — atbildēja viņpagasta vecis, pamādams ar galvu uz Krastu pusi un tā, ka varēja domāt arī citur tajā pat virzienā.

— Ak, Krastu mājās? Bet Spriešļos un Gaŗklāvos?

— Kas to lai zina, te viņi ir, te atkal nav.

— Bet Jūs no kurienes?

— Mēs... mēs no augšas, tur no Alkšņiem, kas viņā pusē.

Jautātājs stāstīja kaut ko igauņiem. Atkal varēja dzirdēt «kurrat» un «punane» un igauņa zvērīgais skats kā pātagām šauta ziņkārīgos lauciniekus. Nu sāka steidzīgi taujāt, no kurienes te katrs radies, kas bijuši šāvēji, cik to bijis un ko darijuši Kalnvillu krūmos. Jumtu Incis sacīja, ka lāga nezinot, laikam diezgan daudz to sarkano. Viņam licies, ka visi krūmi pilni.

— Ko nu mels! — pārtrauca tas pats viņpagasta vecis.

— Divi vien bija ar plintēm, citi tāpat sadzīti, kā mēs, Teikmaņa meklēšanai. Šāvēji tie paši, kas cits, nu, tas Briežu Jānis, kas te braukāja par mašīnistu. Bet otrs laikam bija muižas dārznieka puika.

Prasītājs kaut ko ierakstīja savā grāmatiņā. VĒL šo to pataujājuši, pateica visiem, ka var iet katrs uz savu pusi, bet te viens no igauņu baltajiem ieraudzīja, ka nošautais guļ bez ieroča.

— Kas paņēma šauteni? — sākās atkal pratināšana. Abi veči saskatījās, mīnājās un krešķinājās, kamēr kurpnieka Kārļa māte gluži bāla skatījās prasītājam gaŗām.

— Ātri sakiet, kas paņēma šauteni? — iebļāvās baltais. — Mums nav daudz laika ar jums vāzāties, nošausim visus kā suņus. Es skaitīšu līdz trīs: viens... divi...

— Ļautiņi, apžēlojieties, iekliedzās Kārļa māte. — Mans puika, dulburis! Septiņpadsmit gadu muļķa zēnam, vai tāds zina, ko dara. Apžēlojieties!

Veltas bija Kārļa mātes lūgšanas. Turpat visu acu priekšā igauņu baltgwards izšāva uz sakņupušo sievieti. It kā viens ar kāju būtu iespēris Kārļa mātes mugurā, viņa sabruka uz mutes sniegā.

— Kurrat! Punane! — tie bija pēdējie vārdi, kas noskanēja Kārļa mātes ausīs, kad tā palikās guļam uz grāvja malas pavasara sniegā, bet baltie aizaukšoja atpakaļ uz lielo ceļa krustu, nesdami līdz Gaŗklāvu Spriča sastingušo ķermeni.

III

Tikko baltie aizjāja, Jumtu Indriķis ko mājādams metās prom uz mājām. Kaut kas tik briesmīgi plēsa un ārdīja viņa mazo sirdi, it kā nevis Kārļa mātes, bet viņa krūtīs būtu iestrēgusi baltgvardu lode. Kur kavējās

sarkanie? Kāpēc tie nenāca, kāpēc ļāva tā sirot igauņu baltajiem slepkavām? Pa Gaŗklāvu krūmiem uz Veco krogu viņi būtu pienākuši gluži tuvu, ielenkuši baltos un nolikuši kā ar izkapti visus gar zemi. Un Kārļa māte tad būtu palikusi dzīva un igauņi vairs nenāktu citu zemē šaudīties.

Noskrējis līdz Kalnvillu krūmiem, kur priekš pāris stundām vēl gulēja Teikmanis ar apgrieztu kaklu, zēns apstājās.

— Un viss tas šī nolādētā igauņu saimnieka dēļ, — viņš domāja vērodams pēdas, kur meklējot bija izmīnāts visapkārt sniegs. — Vienā dienā trīs nāves. Un dīvaini, ka zēna dvēselē tikai viena atstāja tās savādās pēdas, ko sauc par žēlumu. No rīta viņš bija redzējis, kā ūdens peļķē, pavasara sniegā un dubļos, guļ bārdains vecis, nolukušu jēreni galvā un vecu ielāpainu pusmēteli mugurā. Laupītāji bija zābakus paņēmuši līdz, viņš tur gulēja vienīgi zeķēm kājās. Kad Briežu Jānis mēģināja to pacelt aiz pleca, kaklā visapkārt pavērās briesmīga rēta. Pat Briežu Jānis, vecs cīnītājs un kaŗavīrs, nodrebinājās nepatikā.

— Sātāni, laikam ar zobenu cirtuši pa kaklu, — viņš sacīja.

Jā, ziņkāre un, varbūt, baigs riebums pārņēma sirdi, bet no žēluma tur nebija ne vēsts.

Tad atkal Gaŗklāvu Spricis, kas gulēja lielceļa grāvī, asiņains un tā kā pa roku galam no dzīves ragavām izmests. Dusmas un drīzāk naidis bija Jumtu Inča sirdī, bet žēlums — nē. Kaut gan arī Gaŗklāvu Spricis viņam nebija nekā pāri darījis, viņš tomēr sacīja: «Sunim suņa alga.»

Bet citādi bija ar Kārļa māti, kas likās tik necienīgi sabruka balto priekšā ceļos, lai saņemtu lodi krūtīs. Kurpnieka Kārļa māti, kuŗas dēls ne reizi vien bija darījis Incim pāri. Arī šoreiz kurpnieka Kārlis bija tas, kas paņēma šauteni, nevis Incis, kas tikpat labi to būtu pratis aiznest uz štābu. Kārļa mātes pēdējie vārdi plēsa sirdi, plēsa tomēr Inča un nevis tā baltgvarda sirdi, kas tik briesmīgi varēja pacelt roku un šaut.

Kāpēc tas tā? — Viņš par to nedomāja, un ja arī domātu, nespētu tam atrast izskaidrojumu. Tas auļoja viņa jūtās un asinīs, strādnieku zēna asinīs, kas alga savas šķiras taisnības un savas šķiras taisnības uzvaras. Līdzās žēlumam viņa sirdī bija gan naidis, kā zāles asns, kas šķietas niecīgs un trausls, tomēr pušu plēš zemes cieto garozu.

Un tikpat dīvaini, kā Jumtu Incim šķita Gaŗklāvu Spriča nāve vājadzīga, tā Kalnvillu saimniecei likās Kārļa mātes nāve nepieciešama.

— To viņa bija pelnījusi un pats Kārlis arī līdz, — viņa sacīja, — bet gan tas puika neizspruks savam sodam. Visa viņu ģimene tāda. Pats kurpnieks jau piektajā gadā bijis muižu dedzinātājs, toreiz vecais Gaŗklāvs viņu paglābis, citādi ar pērienu vien cauri netiktu. Atstāj tādu dzīvu, skaties, viņš septiņpadsmitajā gadā atkal varas vīrs. Nez, kur nu pats mētājas pa pasauli, varbūt arī guļ kādā grāvī, kā tagad Marija. Un kas gan cits, ja ne Kārlis būs gājis sūdzēties par Gaŗklāviem. Vai vecais vainīgs, ka Spricis aizgājis pie baltajiem, nu par dēlu jāsēž cietumā? Nāca puika, glābt savu tēvu, palika uz lielceļa guļam sarkano lodes ķerts. Nu taisnīgi vien atmaksāts. Dievs tas kungs atmaksā par visiem, — piebilda vēl Kalnvillu saimniece, zīmīgi paskatījusies Lāču Edē, it kā gribēdama sacīt: «Gan jau gan pienāks arī jūsu kārtā, raugieties tikai.»

Kad Ede to atstāstīja mājās, Jumtu Lācis atkal nevarēja novaldīt pīpi zobos.

— Ak, nu viņai šitāda valoda! Jā, jā, ko tu neteiksi! Un man vajadzēja nosmērēt savus nagus ar to maitas gabalu. Tu arī toreiz: «Cilvēks vien ir, nav nekāds rīkļu rāvējs.» Te tev nu ir tie cilvēki!

Nejauki kremta vecam vīram nodarītais. Vairs tā neturēja puiku grožos, ļāva skraidīt tam apkārt un reiz pat ieprasījās:

— Vai tu tā staigādams neesi ko dzirdējis par Rāceni?

— Esot tepat pie igauniem, Milda stāsta, ka vienu nakti bijis it kā mājās. Dzirdējusī tādus kā viņa soļus pa saimniekgalu. Domājusi, laikam grosfāters staigā savās darišanās, bet no rīta, ejot uz pieliekamo ievērojusi, ka šķiņķa gabala, kas bijis pakārts, vairs nav un sviesta trauks pusē, Vaicājusi saimniecei, vai ne zagļi aiznesuši pa nakti, bet šī atcirtusi it dusmīga: «Ko bāz savu degunu, kur nenākas. Nezodz tikai pati, gan tad viss būs kārtībā.»

— Redz', maitas! — nošņācās Jumtu Lācis. Visu pēcpusdienu pēc tam staigāja apkārt nemierīgs, aizgāja līdz alksnājam, pa tekū lejā līdz Krasta kraujai, gribēja iet augšā, bet ieraudzījis uzkalniņā cilvēku ar šauteni plecā, nāca atkal atpakaļ, apmeta likumu līdz lielceļam un aizmaldījās gandrīz līdz pašam lielajam krustceļam. Tālāk uz to pusi bija bailīgi iet. Ik dienas jo biežāk tagad atskanēja šāvieni. Melsa, ka baltie jau esot tuvu pie pilsētas. Vecajam Robežniekam, kas nācis pa šoseju maizi meklēt uz laukiem, ložmetējs kā ar nazi nogriezis kājas. Esot gan mašīna, kokus griežot nost, ko vēl par cilvēku kājām runāt.

Pārnācis mājās Jumtu Lācis iemetās tāpat ar visām pastalām gultā, un kad arī vēlāk netaisījās gērbties, Ede prasīja:

— Vai tad nu nost vairs neģērbiesies, tāds kā dulburs, ar visiem tiem juku laikiem.

— Es gribētu vēlāk apraudzīt Raibaļu, nu jau drīz vajadzētu būt, — viņš atbildēja.

— Gan prātā sāk jukt uz vecumu! Kopš kuŗa laika par gotiņu tev rūpes? Un Raibaļai tikai marta beigās gaidāms. Auj vien kājas nost un liecies mierīgi gultā. Mēs jau tādā stūrī, vai te nu dzīsies iekšā kauties.

Vecais tomēr neklausīja, palika tāpat ar visām pastalām un svārkiem guļam. Naktī pāris reižu piecēlās, staigāja nez' kur pa lauku, un tikai uz rīta pusi iedomājās nosnausties, noāvis kājas. Tā tas atkārtojās vairāk nakšu no vietas. Aizgājis līdz kūts stūrim, dažreiz stundām stāvēja un klausījās nakts klusajā elpā. Bet nekā cita tur nebija, kā vien lopu vienmērīgā gremošana un dažreiz gaŗi stiepts idējiens, vai arī smaga, it kā neizsakāmu bēdu pilna nopūta.

Reiz Jumtu Lācim pakaļ klusām izslidēja arī Ede. Tīri sievišķīga ziņkāre viņu dzina raudzīties, kas tās par nakts gaitām, kur tagad apsācis doties tepat sešdesmit gadu vecais vīrs. Redzēdama viņu pie kūts stūŗa stāvam, viņa nodomāja: «Redz, bezdarbā dzīvojot, jau prāti sāk mulst».

— Nāc nu, tēv, mājās. Tāds kā joks, kvern te nez' ko.

— Ej prom, nejaucies vīra darišanās, — tas strupi un bargi atsacīja. — Sargies tu vēlreiz man nākt pa pēdām, citādi...

— Kā nu tu zini, — Ede aizvainota grozījās prom. — Bet to gan tev varu pasacīt, ka Raibaļa tikai mēneša beigās atnesīsies. Velti tu staigā pa naktīm.

Jo tuvāk nāca pavasarim, jo arvien biežāk atskanēja šāvieni visā apkārtnē uz igauņu robežas pusi. Stāstīja, ka lejā kaimiņu pagastā ieradusies somu baltie, kas esot pārlietu briesmīgi, īsti varmākas un miesnieki pēc saviem darbiem, ko tie tagad tur strādājot. Visiem esot dunci pie sāniem un ja vien noķerot kādu sarkano, tam bez žēlastības ar dunci pāri rīklei. Visā apkārtnē esot izsludināta mobilizācija un visus, kas izvairās, tūlīn somiem rokās.

Reiz viena grupa balto jātnieku iemaldījās pat Kalnvillās. Citur viņi negāja, bet devās tūdaļ saimnieku galā, kur saimniece tos ēdināja un dzirdināja, uzņēma tik laipni un mīlīgi, it kā tie būtu viņas dārgākie radi. Tajā dienā saimniece bija atkal priecīga, lielījās meitu Mildai, ka «mūsējie» drīz būšot klāt, pašiem būšot sava valsts un valdība un sarkanie tad atkal reiz dabūšot pa ādu.

Dienu marta saule drupināja sniegu, bet naktīs pieturējās neliels sals. Jumtu Lācis gāja uzmanīgi, čauganais sniegs un plānā ledus kārtā uz celiņa ūdenspeļķēm brakšķēja un skanēja tik skaudri, ka likās — visa pasaule dzird viņa zaglīgos soļus. Tikko saimniekmāja bija nomierinājusies, Jumtu Lācis devās tieši uz palieveni kūtsgalā, kur stāvēja rati un kamanas. Kad atsēdās uz kamanu malas, varēja pārredzēt labu gabalu sniegotā lauka, bet ceļš un pagalms it kā saplūda ar saimniekmājas pēlēko ēnu. Tāpēc labāk bija stāvēt palievena paspārnē, ja arī ceļu nevarēja labi pārredzēt, tad vismaz vajadzētu dzirdēt cilvēka soļus pa uzsalušu sniega kārtu.

Varbūt viena stunda, varbūt divas, varbūt vairāk bija pagājušas, bet varbūt arī ne stunda, jo tā gaidot laiks velkas kā melna slika pa bezgalības tīruma vagām. Vai Jumtu Lācis būtu sadzirdējis slika kluso rāpošanu? Kas tur čīkstēja un stenēja it kā pa lielceļu no Krusta kalna puses? It kā tur brauktu kāds smagiem ratiem un desmitiem zirgu bradātu pa trauslo ledus kārtu. Jumtu Lācis atgrūda jēreni vairāk uz pakauša, lai ausis kļūtu brīvākas un labāk varētu sadzirdēt — uz kuŗu pusi tie kustas. Gausi, bet tomēr arvien tuvāk nāca uz mazā krustceļa un Vecā krogus pusi.

«Tur nu nebūs labi», domāja Jumtu Lācis. Iznāca no paslēptuves, klausījās vēl un vēl. Jā, tur noteikti brauca pāris desmit zirgu, smagi velkamiem ratiem. Nu jau tie it kā griezās iekšā pa zemes ceļu uz šejieni. Vecais vīrs steidzīgi devās mājās. Pa tumsu sataustījis dēla gultu, viņš to krietni sapurināja.

— Celies dēls, aši celies!

— Nu īsten traks kļuvis, — sacīja Ede, — puikam arī vairs neļauj mieru.

— Klusi, nejaucies vīru darīšanās! Celies, celies dēls. Mēģini tāpat pa tumsu kaut kā apgērbties.

Kad Incis ar tēvu iznāca laukā, braucējus dzirdēja pavisam tuvu, varbūt, jau Kalnvillu ceļa galā.

— Kas tie varētu būt? — bažīgi čīkstēja Jumtu Lācis. — Labu laiku klausījos, nāca tā kā no Krusta kalna puses.

— Baltie, kas cits. Un tie ir lielgabala rati, kas tur brīkšķ. Rācenis, droši vien, ved tos uz Pakalniem. Pagaidi, tēv, paliec tu te, es aizskriešu pie mūsējiem. Ja vien Rācenis tos ved, arī mājās viņš atnāks. Nu tad viņš būs mūsu rokās.

Taisnā ceļā pāri pļavām līdz Krastiem nebija vairāk par kilometru. Bet ja gāja pa ceļu, tad otrtik.

«Vai nu pa ceļu viņš skries, tak jau pāri ielejai,» domāja Jumtu Lācis. «Desmit minūtes turpu, desmit atpakaļ», viņš rēķināja klausīdamies braucēju troksnī.

Čikstoņa spēji aplusa, likās pašā Kalnvillu ceļa galā. Dzirdēja zirgu mīnāšanos un klusas sarunas. Piepeši no Tīrumu eglāja iznīra mēness. Nu ceļa galā pret balto sniega fonu varēja redzēt veselu karavāni. Tur bija zirgu un cilvēku, ratu un piekřautu ragavu ēnas. No karavānes atdalījās divi stāvi un nāca taisni šurp, bet pārējie devās tālāk. Nācēji kļuva sarunājās savā starpā, abiem plecos ēnojās šauteņu gali.

«Būtu nu bijusi plinte», domāja Jumtu Lācis, pūlēdamies saskatīt, kurš no abiem varētu būt Rācenis.

Nācēji durvju priekšā apstājās.

— Paga, aiziešu līdz stūrim, apskatīšos, vai pirtī neredz uguni degam, — sacīja viens. — Tur man dzīvo arī tādi īsti sarkanie. Vajadzētu uzdot somiem, lai pievāc, pašam netik rokas smērēt.

«Sātāns!» gandrīz pārlietu stipri nošņācās Jumtu Lācis, pazīdams runātājā Rācenī. «Ek, kaut es būtu jaunāks, ar lāpstu tevi nosīstu, suns!»

Runātājs pagājās līdz mājas stūrim un brīdi apstājies klausījās. Nekas tāds aizdomīgs nelikās — gāja atpakaļ uz saimnieku galu un viegli piedauzīja rūtij. Pagāja brīdis, piedauzīja vēlreiz. Tur kāds laikam skatījās, jo klauvētājs pamāja ar roku un, piegājis tuvāk, sacīja.

— Ielaid nu, tas esmu es.

Blāva gaisma atspīdēja logā. Viegli, viegli atdarījās durvis un abi ieslīdēja iekšā. Pēc tam uguns atkal nodzisa.

«Kāpēc viņi vēl nenāk?» bažījās Jumtu Lācis. Nu viņam šķitās, ka laiks traucas bezgalīgi ātri uz priekšu. Mēness acīmredzot attālinājās no apvāršņa malas. Kāpa arvien augstāk un augstāk, bet visiem zināms, ja mēness tā bēg, tad saule steidzīgi dodas tam pakaļ. Daudz un dažādas domas jaucās vecā vīra galvā! «Kāpēc nepateicu Incim, lai skrien taisni pāri pļavām, varbūt neiedomājās puika. Ek, būtu labāk pats gājis!»

Bet upe? Upe laikam bija vaļā. Ja nu puika tumsā...? Vai tiešām viņš būtu tik traks, ka skrējis pāri pļavām? Bet arī pa ceļu sen vajadzēja būt klāt. Nu jau vairāk kā stunda būs apkārt. Šos arī vairs nedzird trokšņojam Pakalnos... Kas tas? Vai tā nebija cilvēka ēna, kas iznāca it kā no akas un ieslīdēja dārzā iepretim saimnieka gala logiem? Un kas tur taustījās gar palievena malu? Nemierīgas, baigas trīsas pārskrēja ķermenim it kā auksti būtu kļuvis šē gaidot.

— Cst! Cst! — kāds čukstēja tepat pie auss caur palievena paspārni.

— Tēv, vai tu vēl te esi?

— Kur tad tik ilgi? Vai tad nav neviena?

— Viss kārtībā, — čukstēja kāda cita balss, kas ieslīdēja palieveni tūliņ aiz Inča.

Briežu Jānis!

— Nu, vai putniņš ielaidies būrī? — viņš prasīja.

— Būrī, būrī, kur sacīt, šis citur būs. Tikai viena vietā iznāks divi.

— Tas nu drusku sliktāk. Redz', mūsu tikai trīs.

— Vai tad, sacīt, viens pats?

— Ko nu viens? Ar Jums abiem pieci. Divi jau tur priekšā katram gadījumam. Nav mums, draugs, tik daudz vēl tā spēka, cik vajadzīgs. Citiem jāpaliek mājās, viens aizskrēja uz muižu. Viņu ir vairāk kā mūsējo, salasījuši palīgus no igauņiem un somiem. Mums jāiztiek pašiem. Redz', visu to vērā ņemot, būs grūta lieta, draugs. Jāgaida līdz rītam, kad putniņi paši lidīs laukā no būra. Domāju, tas nevilksies ilgi. Ja mēs tagad daudzsimies, iznāks tikai lieks tracis un šaušanās. Jāstāv, draugs, mierīgi pie durvīm un jāgaida. Kad nāk, tad — caps! Rokas augšā! Skaita dēļ, te jāpaliek arī jums. Tie divi lai stāv pie logiem. Kas zina, iedomāties kāds izlaisties ar visiem stikliem. Pa to laiku, jādomā, šie muižā arī negulēs. Bet tagad vairāk ne vārda. Jūs abi durvju kreisajā, es labajā pusē.

Bija jāgaida. Ilgi jāgaida. Uz rīta pusi sāka pūst mikls pavasara vējš. Tas bija drusku sliktāk nekā vieglais sals, kas naktī līda cauri drēbēm. Nu šķita, vējš pūta cauri arī kauliem. Briežu Jānis stāvēja mierīgs un drošs, kā īsts kaņavīrs, kas pilda savu pienākumu. Jumtu Lāci, turpretim, kratīja drebuļi. Auksti un nemīlīgi, kā kad būtu iekāpis linu mārķā, oktobrī meklējot izmirkušās linu sauļas, kad viegla ledus kārtā dursta pirkstu galus. Tā ne reizi vien bija brīsts saimnieku linu mārķos, pat novembrī, kā pie Gaŗklāva, kam vienmēr nokavējās lauku darbi. Uz jumta bija daudz vieglāk. Likst salmu kūli pie kūļa, apsiet ar rīksti un nolīdzināt. Bet cik reižu mūžā saimnieki lika jaunus jumtus? Dažs salmu jumts nodzīvoja divus saimnieka mūžus, bet tagad vēl visiem sāk patikt skaidas un šķindeļi. «Nez' kur tagad Grieta un Ernestīne?» — ienāca prātā abas meitas, kas bija aizklīdušas pasaulē. «Un puika, kā tas palika bez skolas šoziem, juku dēļ,» viņš paskatījās uz Inča pusi, kas stāvēja sarāvies, cieši piespiedies pie viņa pleca. «Auksti vīram ... M ... maita, nenāk vēl. Nu vēl miegs sāk mākties virsū ...»

Aiz Gaŗklāviem kļuva gaišāka debess mala. Iekšā sita pulkstenis: Viens, divi, trīs, četri. Pēc tam klusi, bet steidzīgi vērās durvis.

— Rokas augšā! — asi nokomandēja Briežu Jānis, pacēlis revolveri.

Rācenis, kas nāca pirmais, mēchaniski arī uzsvieda rokas, izmetot šauteni no tām, bet otrs ar strauju vēzienu aizsita durvis ciet.

— Sien rokas uz muguras, ātri! — sauca Briežu Jānis, pasviezdams Incim striķa galu. Puika ar rāvienu bija klāt, kamēr Jumtu Lācis it kā sastindzis palika stāvam pie sienas.

— Ko stāvi, kā sasalis? Vai palīdzēsi! — noskanēja atkal Briežu Jāņa asā, pavēlošā balss.

— Palīgā! Laupītāji! — iekšā kļiedza saimniece un Jumtu Lācis, it kā šī nejaukā kļiedziņa iztraucēts, atlēca no sienas. Šajā mirklī reizē ar šāviena troksni uz viņa muguras izbira stikli. It kā briesmīgu grūdienu dabūjis pakrūtē, viņš novēlās Briežu Jānim pie kājām. Tas par atbildi tumšajā logā raidīja šāvienus pretim, raudams gūstekni prom pār pagalmu uz alksnāja pusi. Logi nošķinda arī otrā pusē. Likās, kāds ar šautenes laidni no visa spēka iezvēlis rāmjos. Pēc tam vēl un vēl viens šāviens. Tad iekšā viss apklusā.

— Tēv, tēv! — sauca Ints noliecies pie Jumtu Lāča. — Rācenis rokā! Celies, Briežu Jānis to aizveda.

Bet Jumtu Lācis nekustējās.

— Vai tevi nošāva, tēv?

Nebija atbildes. Viena roka bez dzīvības gulēja atmesta sānis, otra cieši satvērusi mēteļa stūri uz krūtīm. Varēja spiest cik jaudas cieto sastrādāto roku, tai vairs nebija atbildes. Varēja pūst savu jauno elpu vecā vīra cieti sakniebtajās lūpās, tur vairs nebija dzīvības. Zēns mēģināja pacelt tēvu aiz pleciem, bet ķermenis gulēja kā piesiets zemes aukstajai garozai.

Nodevis gūstekni pavadoņiem, Briežu Jānis devās pie Jumtu Lāča. Satvēris Inci pie pleciem, viņš to uzmanīgi piecēla kājās.

— Zēn, esi stiprs! — viņš čukstēja. — Tagad mums nav laika, mums nemaz nav laika būt vājiem. Cik ātri svīst gaisma! Klau, Pakalnos jau kņada. Saņemies, jaunais biedri, mūsu cīņa prasīs vēl baigākus upurus. Palīdzi man uzcelt tēvu uz muguras. Tikai līdz pirtiņai. Tur tuvumā alksnājs un mūsu zirgs. Uz priekšu! Aši!

Pakalnos jau skanēja šāvieni un dipēja pakavi. Gaisma svīda nodevīgi ātri...

26. OKTOBĀRĀ RĪTS 1917.

VALDIS LUKSS

Rīta miglā dūmo Ņevas krasti.
Somu līcis drēgnu elpu elš.
Pāri miglai kuģi izslien mastus,
pāri miglai karogs rokas pleš.

Karogs sarkans šorīt Petrogradā,
karogs sarkans jaunu dienu sauc,
karogs sarkans pieceļ ļaudis strādāt
tikai sev, un priekā svilpes kauc.

Ņevas krastos šķobās grāfu mājas —
cīņas žults vēl Ziemas pilī kūp.
Bronzas jātniekam, lūk, mīdās kājas
gadu simti šorīt pišļos drūp.

Pēkšņi vējš un lietus gāze strauja
nāk no Kronštates un kokus liec —
un pēc mirkļa, kā pēc niknas kaujas,
zelta lapas lietus Ņevā triec.

Ņeva, Ņeva, traucies jūrā aša,
esi tu šī rīta skaudrā balss.
Saki, strādnieks atveļ logus plašāk,
saki, svešie to vairs nesamals.

Rīta miglā dūmo Ņevas krasti.
Somu līcis drēgnu elpu elš.
Un ikviens var šorīt priekā prasīt,
Lai vēl plašāk veņas mūsu ceļš.

7. NOVEMBRIS

ANDREJS BALODIS

Septītais novembris, tūkstoš deviņi simti septiņpadsmitais gads,
kāda slavena diena — ceļš varens un plats,
karogu vētra un šāvienu dūmos aizkvēpis gaiss,
sesto daļu no zemes — kalpības jūgs vairs nespiedīs baiss.

Sestā daļa no zemes — ceļas un kundzības varu nokrata nost,
neapdraud bezdarbs, nedomāc trūkums un posts,
jauni nāk ļaudis, gaišas saulainas sejas un prieks,
gaviļu liksme un ziedi, rītausmu rožainums liegs.

Dzīve ir sākusies jauna, smags bija gājiens un grūts,
daudzu miljonu drosme un cīņās vainota krūts,
asiņu plūdi un kritušo varoņu kaps rakts —
ateries, piemiņi to, melno kad novembrā nakts.

Jauni nāk ļaudis, zemei pret sauli pagriezts ir vaigs,
rudens, auglībā rāms, un pavasar's, ziedētājs maigs,
brīvos padomju ļaudis sveicina, ieliksmo, glauž,
augļus rokās tiem liek un ziedus pie krūtīm sprauž.

Pavasar's, ziedētājs maigs — darbtauta pati tu tā,
dzīves priekā un uzvaru slavā vaiņagotā,
kāds spēks gan un kvēle tevi projām nākotnē rauj —
dzirdiet, mūsu zemes varenie darba pērkonī grauļ.

Karogi lepnumā liesmo — sarkani, sarkani vien,
dienas kā upes strauji plūsmo un skrien,
locekļi izstiepjas brīvi, gadsimtu važas rīst,
aizmirstas sāpes, un dziļi plosītās vainas dzīst.

Soļojam rindās — krūtīs mums drosme un kvēls,
tāds kā biedriem, kam cīņā dzīvību nebija žēl.
Soļojam rindās — sajūsma, liksme mūs tver:
septītais novembris dzīvei laimīgai durvis ver.

PIRMĀ VAGA

INDRIĶIS LĒMANIS

Zeme bija tikko uzarta. No melnajām, arkla lemeša nogludinātām velēnām pret rīta sauli cēlās viegls tvaiks. Pāri laukam no viņa meža stūŗa vējš atpūta plaukstošo bērzu un priežu jauno atvaŗu smarŗu, kas sajaucās ar zemes izgarojumiem un rūgtēni smarŗoja.

Eglenieku kalps Krauja gāja gar lauka malu un vēroja melno klajumu. Līdzens tas bija un plaŗš. Šis gals pieskārās baltajam lielceļa ielokam, viņējs — upes līciem un dzidrajiem ūdeņiem, pār kuŗiem smagi liecās sidrablapu vītoli un tumŗi zaļie melnalkŗņņi. Labajā pusē laukam viļņoja rudzu zelmenis, biezs un vienādi noaudzis, kreisajā — papuve, lopu kāju izmīdīta.

Zālē vēl zaigoja lieli un apaļi rasas pilieni, kas bira uz Kraujas kailajām kājām. Platās, saskrambātās, spēcīgiem pirkstiem, kalpa kājas kļuva slapjas, aplīpa ar zemi, sīkiem akmentiņiem un sausas zāles stiebriem.

Krauja pārleca iedzeltenu kārķļu krūmu pudurīšiem aizauguŗo grāvi un brida pa arumu. Kājas grima mīkstajā zemē. Daŗās vietās zeme bija gluŗi silta, citur it kā saltām rokām tvēra viņa cietās kāju pēdas. Kur siltāks — Krauja apstājās. Viņa kājas dziļāk grima zemē. Viņam ilgāk gribējās izjust patīkamo zemes siltumu.

Šo lauku Krauja vakar beidza art. Divas dienas viņš gāja ap to platiem soļiem, arkla roktuŗus aprepējuŗās plaukstās satvēris. Spoŗā lemeŗa smaile šņākdama grieza, trūka saknes, čirkstēja oļi. Daŗās vietās no velēnas iedobumiem izvēlās dzeltenī kāpuri, un melnais strazds tos salasīja un nesa uz lizdu ŗķūņa galā.

Krauja bija sasniedzis lauka vidu. Viņš stāvēja, kājas izpletis, rokas bikŗu kabatās sabāzis. Lauki bija klusi. Ganāmpulks ganījās tālajā meŗmalē, zirgi pļāvā bija saguluŗi, abas kalpones un puisī Miku pagalmā nemanīja. Arī saimnieks nebija pārradies. Kā vakar pēcpusdienā, aizsarga ģērbu apvilcis un ŗautēni plecā kāris, aizbrauca, tā vēl dzīvoja miestā pa traktieri.

Krauja pacēla galvu, lika plaukstu virs acīm un skatījās. Šo lauku viņš vakar beidza art, to tur — aiz labības ŗķūņa — pirms četrām dienām, to viņu — dzīvojamo ēku tuvumā, palejā — ara agrā pavasarī. Viņš atcerējās: visos laukos zeme bija melna un kūpoŗa, visur smarŗoja un visur atraisīja vienas un tās paŗas domas.

Šīs domas bija smagas. Un savu smagumu viņas bija ieguvuŗas ar daudzajiem gadiēm, kādiem cauri Krauja tās neatlaidīgi savā galvā nesis. Jau 1920. gadā viņš aizsāka. Tad Krauja vēl bija jauneklis. Tēvs gāja saimniekam ēkas mūrēt. Gāja salīcis, ceļa dubļos skatīdamies, nerunīgs, brīŗiem nopūtās. Viņa rokas bija kaļķu un akmeņu saēstas, acis gurdas, reti viņš smēja. Krauja gāja līdz — palīdzēja tēvam.

Kādreiz viņi soļoja gar saules sasildītu mežmalu. Aiz muguras kāds putns kokā skumji dziedāja, smaržoja sveķi un zemenes, bet pie viņu kājām priekšā gulēja melns lauks, tikko arts. Tēvs apsēdās uz celma, blakus sūnās nolīcis smago darba rīku kuli. Viņš sēdēja smags, uz priekšu saliecies, gluži tikpat pelēks kā celms. Sēdēja ilgi. Kad cēlās, vēl kāds otrs putns bija sācis citu, skumjāku dziesmu, bet sveķu un zemeņu smaržu vājš pūta uz otru pusi.

Krauja palīdzēja tēvam kuli plecos celt. Kad pieliecās un tvēra, pēkšņi pamanīja ko neparastu. Asaras... Tēva noliesējušos vaigos divas smagas asaras ritēja lejup.

Tēvs gāja tālāk. Smagā kule viņa kreiso plecu lieca lejā, kājas sitās pret koku saknēm.

Krauja baidījās iztaujāt tēvu. Varbūt sasāpina atkal. Bet kad melnais uzartais lauks bija tālu aizmugurē, viņš pats teica. Šo zemes stūri bijis iekārojis. Pieteicies, sapņojis. Jau meža stūrī redzējis savu māju, paša rokām celtu. Zirgs vilcis arklu, rudzi ziedējuši, pļavā vārnaskājas plaukušas. Bet kādā dienā viss sapņojums gaisis. Vēveņu bagātajam dzirnavniekam dzirnavu vēl nepieticis — šo zemes gabalu viņam vajadzējis. Nabaga mūrniekam neesot ne zirga, ne arkla, ko viņš ar zemi darīšot. Pārdošot vēl.

Krauja gāja domīgs tēva pēdās. Nekad sīkstajam, klusajam vīram nebija redzējis asaras vaigos, pat toreiz ne, kad māte mira. Saprata — zeme to turējusi ciet. Zeme bijusi viņa lielākais un karstākais mūža sapnis.

Kraujas tēvs nesapņoja vairs tālāk un neko necerēja. Visā skaudrajā kailurnā viņš redzēja savas dzīves beigu cēlienu. Darbs, smags, nesamaksāts darbs. Sākas agros rītos, velkas cauri gaļām, karstām vai saltām dienām un nobeidzas tumšos vakaros. Rokas vēl stiepjas un tver āmuru un akmeni, sirds vēl sit — bet jau gausāk — arvien gausāk un klusāk. Un vienreiz vairs neceļas, un sirds kļuvusi gurda. Tad viņš ņem lazdas spieķi un soļo uz pagastmājas pusi. Viņa draugs — klibais Andrējs nāk pretim, ņem pie rokas un ievēd tumšajā nabagmājas kaktā. Pa šauro, papīra strēmēlēm aplīmēto logu viņš skatās uz savu sapni — saulaino zemes stūri, tur, mežmalā, lūpas čukst vēsas un zilgas: «To man nedeļa, jo bagātajam dzirnavniekam ievajadzējās. Kalps, kad reiz nāks tava taisnība pasaulē?»

Kad vecais Krauja nomira, viņa sapnis par zemi tomēr nebeidzās, bet iegulās dēla platajā pierē un dzīvoja tālāk.

Bet jaunais Krauja ne tikai sapņoja — viņš domāja rūgti un asi, daudz asāk kā viņa tēvs. Sevišķi šis domu asums grieza, kad laukā strādāja. Lāpstas vai izkopts kātu spieda viņa spēcīgās rokas, un viņa acis bija ļaunas un mute pusvirus. Kāpēc Kraujam nav zemes? Un kāpēc kaimiņu māju kalpam Upmalniekam arī nav zemes? Vai zemes trūkst?

Zemes bija daudz. Egleniekos vien 160 pūrvieta — līdzenumā starp upes līčiem un meža aizvējā. Bet tā visa piederēja vienam vecpuišim, kas lielāko daļu savu dienu pavadīja pilsētiņā pie draugiem un aizsargu sarīkojumos.

«Netaisnība,» Krauja sacīja, kad tikās ar citiem kalpiem.

Šo zemi apstrādāja viņš — Krauja, puisis Mikus un divas strādnieces. Rudeņos viņi vāca bagātu ražu no laukiem. Vezumi smagi līgodamies ritēja uz šķūņiem, klētī krājās lieli iesarkani āboli, pagrabos kāļi, burkāni

un kartupeļi. Kulšanas laikā Krauja parasti strādāja pie maisiem. Kad maisi bija piebiruši, viņš tos cēla ratos un veda uz klēti. Izbēris apcirknī, viņš ilgi neatgāja nost. Grāba graudus platajās plaukstās, izbēra un atkal grāba. Graudi bija silti un smaržoja. Un šis siltums un smarža Krauju satrauca — satrauca tā, ka viņš piemirsa darbu un stāvēja apcirkņa malā un skatījās dzeltenīgajā birumā. Tie bija viņa graudi, Mikus graudi, abu strādnieču graudi, bet kāpēc tos paņēma saimnieks?

Ass pārestības sauciens ieskanējās Kraujas sirdī.

Vakarā pēc darba, kad sēdēja uz durvju sliekšņa un kratīja no salāpītajām pastalām zemes un pelavas, viņš runājās ar Miku. Un tad smagi, starp kalpiem bieži dzirdēti vārdi skanēja no viņa izkaltušās mutes: «Zeme netaisnīgi sadalīta».

Šos vārdus dzirdēja ne tikai no Kraujas vien. Brēķu kalps Sausums gluži to pašu sacīja. Arī viņš reiz prasījis zemi. Viņam bijis arī zirgelis, ko kādas mājas pļavā atstājuši bēgošie bermontieši. Un bez zirga vēl — vecs spīļu arkls un rati. Bet tomēr laime tam gājusi garām. Zemes ierīcības komitejā rīkojies vecsaimnieku draugs Jercums, zemi dabūjuši tikai tie, kam bijis inventārs, kas mācējuši pielīst un solījušies steidzīgāko lauku darbu laikā pelēciem strādāt. Sausuma valoda pret šiem zemes iztirgotājiem bijusi asa, tāpēc viņu pagasta kārtībnieks pat arestējis, sasējis rokas ar striķi un novedis uz aprīņa pilsētu. Pēc divām nedēļām, kad atsvabināts, viņš krāvis ķirmju sagrauzto kalpa mantu ratos, savācis savus piecus bērnus un aizbraucis pa to pašu ceļu, pa kuŗu pirms gada kādā lietainā dienā atbraucis. Viņa sieva vilkusi govī pie valga un slaucījusi asaras dzeltenās vilnaines stūros, bet Sausums tikai purinājis grožus, kapājis ar pātagu kaulaino zirga muguru un saucis:

«Klusu, sieva! Ko pinkšķi! Sausums vīrs bijis un vīrs paliks!» Uzbraucis kādā kalnā, no kuŗa līdzeni lauki, pļavas un meži, ar zilganās dūmakās grimstošām galotnēm apakšā, tālu bijuši redzami, viņš rāmu skatu laidis pār leju un sacījis svarīgi:

«Sausums tagad vēl brauc. Ko lai dara. Bet drīz viņš vairs nebrauks. Es tev saku, sieva, drīz Sausums nebrauks.»

Kad sieva viņu izsmējusi un bērni ziņkārīgi skatījušies, viņš pārlecis ceļa grāvī, iebīdījis uzartā laukā un vilcis ar pātagas kātu stripu mitrajā zemē.

«Te kādreiz būs Sausuma māja! Te būs mana rudzu lauka robeža! Piemīniet manus vārdus!» Un tad grābis grožus, sacirtis zirgam un aizsteidzies, vairākas reizes atpakaļ atskatīdamies.

Arī Krauja ticēja, ka latviešu kalpam reiz piederēs paša apstrādātā zeme. Ja neticētu, tad pietrūktu spēka strādāt saimnieka tīrumā un pānest zaimus un pārestības. Viņš, protams, nerunāja tik pārliecinoši kā Sausums, bet viņa acis vienmēr bija vērstas pret zemi. Ejot, vai sēdot ežmalā ar maizes šķēli un putras bļodiņu rokās, viņš skatīja zaļos tīrumus, ziedošās pļavas un sējai sagatavoto zemi. Un bieži viņa acis pavērās platas un iemirdzējās. Viņš redz trīs vīrus pa tīrumiem ejam lieliem soļiem. Kas tie par vīriem? Ai, tie mērī un dala zemi. Kraujas sirds iepukstas strauja. Vai arī viņam dos? Jā, arī viņam dod zemi. Svešie vīri atmērī no Egleņnieku melnzemes lielu gabalu, piegriez klāt pļavas upes līčos un nodod viņa lietošanā uz visiem laikiem. Krauja gandrīz vai apraudas no prieka.

Zeme! Pašam sava zeme! nebūs vairs jāiet citam par kalpu. Arī dēla un sievas mūžs ir nodrošināts. Lūk, kādi jauni labi laiki pienākuši...

Zeme šādos sapņojumos Krauju bieži ievilināja. Tad viņš sēdēja grāvmalā, galvu rokās atbalstījis, un viņa sastrādātā mugura bija jau beigusi kūpēt. Pie viņa kājām zālē bija tukša māla bļodiņa. Zirgi bija izēduši auzu kules, sagriezušies sāņus un sapinušies grožos.

Bet bieži kāds skarbs spēcīgs sauciens tādās reizēs noskanēja aiz muguras. Krauja cēlās. Eglenieks pa logu bija noskatījis, ka Krauja par ilgu sēd, piezadzies klusām un pārsteidzis savu kalpu.

«Dienas zagli, tu!» viņš atkārtoja vairākas reizes, pieskrējis Kraujam klāt.

Krauja paskatījās nīknām acīm un gausiem soļiem gāja pie zirgiem.

*

Ausa dzidrš jūnija rīts. Naktī bija nolijis silts lietus, gaiss tīrs un sveigs drebēja saules staros. Vējš bija mitējies, Eglenieku mežmalā jautri dziedāja putni.

Krauja ceļmalā ara. Zirgi gausi vilka arklu, velēnas smagas un biezas rindojās plašā lauka vidū.

Kraujas domas, kā parasts, saistījās pie zemes. Zeme, melnā un auglīgā, vēl arvien viņam nepiederēja, tāpēc kalpa soļi šorīt bija gurdi. Ne reizi viņš nepacēla pātāgu, lai padzītu zirgus ātrāk.

Brokasta laikā Krauja atkal sēdēja grāvmalā un strēba putru. Putra bija zilgana un sasālīta, viņš strēba negribēdams. Kad māla bļodiņa bija tukša, Krauja sakampa savus ceļgalus abām rokām un skatījās smilgās, kas smagu rasas pilienu piebirušas ligojās viņa tuvumā. Vienu smilgu viņš nolauza un kožlāja zobiem.

Tad pēkšņi Krauja piecēlās un pagriezās pret lielceļu, kas šaurs un bedrains izlocījās no meža. Viņš klausījās: mežā dārdēja smagi rati.

Dārdieni kļuva arvien spēcīgāki, likās, koki mežā gāžas no pēkšņiem zemes drebieniem.

Krauja pakāpās uzkalniņā un gaidīja, arvien vērigāk mežmalu un ceļu vērodams. Kas tur brauc ar tik smagiem ratiem?

Beidzot viņš visu saprata. Bet tad jau arī braucēji bija Eglenieku gatves galā un dārdēja nevien mežs, bet drebēja zeme, kur Krauja stāvēja.

Krauja stāvēja sastindzis. Pīpe viņa zobos bija nošļukusi. Viņš skatījās izbrīnējies braucējos, gar sāniem nolaistās rokas brīžiem pakustinādams.

Bet sirds sita ātri, ātri. Kakla dzīslas izspiedās resnas un cietas, deniņos bija samanāmi asiņu guldzieni. Kad brauca garām tanks ar prāvu sarkanu karodziņu virs motora, Krauja beidzot sakustējās, noņēma cepuri un pavināja. Viņam atbildēja sarkanarmieši, rokas pacēlušī un brūnām sejām silti smaidīdami.

Tanku kolonai aizvirzoties aiz pakalniem, Krauja sagrāba arkla rokturi un iegrūda lemesī dziļi zemē. Nočirkstēja oļi, trūka saknes, velēna vēlās mitra un spīdoša.

Vagas galā Krauja atskatījās. Tur viņā kalnā pašlaik uzbrauca pēdējais tanks. Sarkanais karogs noplīvoja starp cilvēkiem ceļmalā un pelēkām ēkām. Krauja atbildēja cepuri pakausī un noslaucīja pieri. Nu laikam arī zemes jautājums reiz nokārtosies...

*

Rudens nāk pār laukiem. Birzis jau dzeltēnas, krīt lapas, naktīs stipri vēss, bet arī dienās saule vairs nesilda tā, kā vēl pirms mēneša. Kraujam tomēr ir silti. Šais dienās viņš iet ātriem, drošiem soļiem. Nekad savā mūžā viņam rudenos, laukos strādājot, nav tik silti bijis un nekad viņš nav arī tik ātri gājis. Viņš nes arklu pār muguru, un sieva ved zirgu pavadā. Lauka galā pie straucha viņš sajūdz. Un tad — noskata vēl arklu un zirgu, paveņas laukā, saspļauj rokās un dzen vagu Eglenieku labākajā melnzemē.

Viņpus straucha Eglenieku laukos dzen vēl kāds cits, plecīgs un bārdu noaudzis vīrs. Tas ir Sausums.

Abi viņi sasaucas un sasmaidās un priecīgi skatās, kā gulst velēnas.

MĒS, DIVISIMTS MILJONI

JĀNIS ČAVARS

Pirms divdesmit gadiem biedrs Ļeņins teica:
— Liels, atbildīgs darbs strādnieku šķirai veicams:
Elektrifikāciju,
Industriālizāciju,
Celtniecību,
Lauksaimniecību,
Mākslu
un visas zinātnes
celsim un veidosim mēs.
Brīvi un vareni radīsim labāku dzīvi! —
Biedrs Ļeņins teica
un piemēru rādīja darbā
līdz savas dzīves pēdējam mirklim.
Biedra Staļina vadībā
Padomju tautas darbus varenus veica:
Urālos, Donbasā, Altājā...
Visā Padomju zemē
izauga rūpnīcas lielas,
pilsētas jaunas —
skaistiem namiem,
plašām, gaišām un tīrām ielām.

Volchovstrojs,
Dņeprostrojs,
un simti citu elektrostaciju
visām Padomju nācijām
dod enerģiju un gaismu.

Caur Arktikas ledu,
tumsu un baismu
izlauza ceļu ledlauži «Sedovs» un «Staļins».

Varoņu — jūrnieku šauteņu zalve
polā skanēja skaļi;
jūrnieki atsedza galvas:
Mūžīgā ledū uzvijās
Sarkanais karogs —
Staļina karogs!

Padomju ļaudis un tehnikas spēks
vienoja jūras:
Balto ar Baltijas,
Melno ar Kaspijas.
Kanāļos,
simtiem kilometru
izraktos,
kuģi peld strauji un stalti.
Padomju ļaudis spēj savienot jūras!

Tuksnesī,
agrāk kur valdīja smiltis un vējš
un tveicē visdārgākā manta bij ūdens;
strādnieki tempā visstraujā
izraka Ferganas kanāli lielo
un nosauca Staļina vārdā.
Tagad tur brīvi plūst milzīgā veldze
un Ferganā veidojas brīnišķi dārzi...

Simti tūkstoši traktoru
uzvaras dziesmu dzied Padomju laukos.
Lielajā dzimtenē,
saule kur mūžam nenoriet,
divi simts miljoni
svētku sajūsmā iet.

Divdesmit trīs gadus
Sarkanā Oktobra Zvaigzne
darbtautas vada,
un vadīs,
līdz sarkanie rīti
Visu
pasauli
purpurā tīs!

GRĀMATA PAR TURKSIBU

JĀNIS NIEDRE

No krājuma «Centrālcietuma stāsti»

Ceturtnā korpusa astotās kameras politīeslodzīto kolektīvam nebija marksistisku grāmatu. Agrāk uzkrātās grāmatas administrācija konfiscēja. Jaunpiesūtītās grāmatas korpusa vecākais vienkārši neizsniedza. — Pārbauda — paskaidroja nodaļas uzraugs, kad apcietinātie tās atprasīja. Kopmācību stundas tāpēc bija grūti noorganizējamās. Kā mācības materiālu varēja izlietot vienīgi no cietuma bibliotēkas lasīšanai saņemamās pamatskolu mācības grāmatas, zinātnisko darbu 19. gadusimteņa vājus populārizējumus un dažādas garīgas brošūras. Politīeslodzīto vidū nebija arī teorētiski labi sagatavotu biedru, jo kā partijas darbinieki viņi bija ar mazu stažu, vairums pat nebija organizācijas biedri.

Tūlīt pēc kameras jaunā sastāva sastādīšanas, politīeslodzītie ķērās pie kopēju mācību noorganizēšanas, bet atdūrās uz lielām grūtībām. Nebija materiālu stundas sagatavošanai, un tā kā tādu vajadzēja, tad izmantoja visdažādākās grāmatas. Tāpēc arī reizēm stundas izvērtās savstarpējos strīdos. Piemēram, viens kolektīva loceklis gribēja izdibināt, kāpēc politēkonomijas semināra vadītājs Grudzis pieturējies tieši pie nosauktās grāmatas, bet nav izmantojis viņa, pāris dienas atpakaļ izlasītās, cits atkal — kāpēc Stiebris savās vēstures stundās vispār tik maz pieturējies pie Vipera vēstures. Un tā bez gala.

Tas nedeļa iespēju kolektīvam strādāt, nostiprināties, ne arī nodibināties kolektīva prestižam kamerā. Mazinājās cieņa pret politiskiem cietumā vispār.

— Kas tie nu tagad par politiskiem — paši muļķi, kārtības nekādas — runāja kriminālie, norādot uz 8. kameru.

Kriminālisti-ricidivisti uz politiskiem vispār raudzījās kā uz mazliet nepilnīgiem, jo kuŗš prātīgs cilvēks gan ies list cietumā bez kāda taustāma labuma? Iedomājies tik: viņi ļaujas sevi apcietināt, bet uz vaļas nav ne mantu ieguvuši, pat ne pienācīgi kundziski vakaru pavadījuši. Un, ienākuši cietumā, tādi grib nodibināt jaunu kārtību — mācīt citiem, ko vajag un ko nevajag...

Katrā kamerā ikviens kārtīgs recidivists uzskatīja sevi par tās vecāko. Viņš drīkst noteikt, kur jaunienācējam jāguļ, cik dienas no vietas veco sēdētāju vietā jānes uz ateju «paraška» (urīna trauks, kas pastāvīgi atradās kamerā), cik ilgi tādām jāatsakās no pienestās ēdiena porcijas kameras vecākā interesēs, kad jāuzņemas administrācijas uzliktie sodi citu vietā un tā bez gala. Šie recidivisti nevarēja paciest, ka viņu varu ierobežokaut kādi kolektīvi. Visu laiku viņi bijuši noteicēji kriminālistu kamerās, politiskie dzīvojuši atsevišķu dzīvi viennīcās un politisko kopkamerās, bet tagad, ar patstāvīgu politisko kameru izformēšanu jauktajā sastāva kamerās vadošo vietu sāka ieņemt politkolektīvi. Kuŗš gan ies šādu lietu

mierīgi paciest? Un tāpēc astotās kameras kolektīva strīdi bija vislabākais materiāls politiķu nonievāšanai citu — jaunienācēju kriminālistu acīs.

— Paveij, kur jaunās pasaules cēlāji! Grib paradīzi dibināt zemes virsū, bet nevar nodibināt kārtību savā pulkā. Cik vīru, tik taisnību! Un ir vēl mūļķi, kas tādiem klausā . . .

Astotās kameras politisko kolektīvam daudz kaitēja kāds kriminālists-krāpnieks ar vietu piedāvājumiem. Jau piekto reizi viņš sēdēja cietumā par strādnieku vervēšanu saviem neesošiem uzņēmumiem. Eiženu Bagāto viņu sauca. Seja un rokas viņam bija tiešām bagātīgi izraibotas trumiem un audzējiem. Pat acis, zem platās pieres, izlikās pēc lielu audzēju rētām. Izstīdzējis — kauli un āda zem cietumnieka blūzes, smirdošu miesas izgarojumu apņēmts, viņš staigāja pa kameru klabinādams cauru dienu savām pazolēm pa cementēto klonu. Viņa izturēšanās bija rupja bez gala. Ne no šā, ne no tā, viņš skraidīja visapkārt kamerai, lādējās vairākās valodās uz reizi (Bagātam bija dziļa tieksme iegaumēt dažādās valodās lamu vārdus, lai arī pašas valodas nepārzināja), un uzkliedza tam vai citam:

— Kur tu nobāzi savus zābakus? Kāpēc tev, jēra dvēsele, čības nav nobāztas aiz nāras? . . . Nestāvi ceļā un neblisini acīm kā teļš! . . .

Administrācijai sūdzēties par politisko kolektīvu, par tā slepus saņemtām un rakstāmām zīmītēm, kā jau recidivists, Bagātais negāja, bet politisko kolektīva ieturētā kārtība kamerā, kad noteicējs ir vienu uzskatu disciplinēta grupa un nevis «cilvēks ar cietumā sēdētāja stažu», viņu reizēm varēja novest līdz trakošanai. Tad piecstāvu vārdi vien nāca no viņa mutes, «paraškas» vāks, sienas skapīšu durvis klaudzēja, itin kā kamerā būtu iebrucis bars uzraugu un par katru cenu gribētu atrast kaut ko neatļautu.

Kameras dzīvē trūka notikuma, kas aizrauj cilvēkus, kas rada viņos kopību. No divdesmit četriem kameras sēdētājiem politisko bija deviņi. Bet, pie labas gribas, tie varēja daudz padarīt.

Viss cietuma politisko kolektīvs izteica astotai stingru rājienu par disciplīnas graušanu, par neprašānu strādāt cietuma apstākļos.

«... Jums radikāli jāgroza sava izturēšanās kamerā. Jāpauž vislielākā vienība, savstarpējās debātes nav jāpadara redzamas pārējiem ieslodzītiem...» Tā bija rakstīts korpUSA kolektīva vadības vēstulē kameras kolektīvam. Bārgu vēstuli saņēma deviņi no astotās kameras.

Kameras kolektīvs nosūtīja atbildi; atzina kļūdas, bet lūdza palīdzību mācību grāmatu vai konspektu sagādē. «Tur slēpjas mūsu nelaimju sākotne — paskaidroja. — Ja mums trūks materiālu stundām, sekmīga darbība tikpat kā neiespējama.»

Pēc kādas nedēļas kolektīva orgs (vēlētais sekretārs) Odiņš saņēma šifrētu vēstulīti no cietuma kolektīva vadības. Nākamā pirts reizē, tas ir pēc 10 dienām no uzrādītā datuma, būs saņemami daži materiāli. Jāatskrūvē sutas telpā tvaika caurules gals, kas noliecas pret logu uz mašīnmājas pusi. Tur atradīs politekonomijas konspektu un kādu «lasāmvielu» visai kamerai.

Orgs Odiņš no pirts pārņāca sutā applaucētiem sāniem un apdedzinātām delnām. Kamēr citi kolektīva dalībnieki mānīja kriminālistus no sutas telpas, viņš, nelikdamies zinīs gar pirts uzrauga rāšanos, kuņš sēdēja

priekštelpā un kļiedza pa durvju starpu, sameklēja slēptuvi un izņēma no tās vajadzīgo. Bet viegli vis nebija puisim veicies. Labās delnas pirkstu vidējā daļa un plauksta bija vienos jēlumos, itin kā cietuma slimnīcas feldšērs plēsis tikko aizdzijušai rētai piekaltušu apsēju. Un sāni jēlumos. Pārņācis kamerā, orgs steidza sāpīgo vietu noziest ar eļļaino cietuma aptiekas ziedi, kuŗu slimojošiem, kā brīnumzāli, izsniedza pret visām ārējām kaitēm.

Vakarā, kad apcietināto pārskaitē bija nobeigta, vairums nāru nolaistas un tajās jau zvilnēja kriminālisti, gaidīdami uzrauga saucienus «gulēt», politiskie sagūlās vienkopus uz trim nārām. Katram gribējās redzēt, ko devis šīsdienas pasts.

Odiņš atnesa no skapīša cietuma maizes gabalu, sauktu «paiku» un pārļauza to. No lauzuma vietas izvēlās brūngans vīstoklis, divu pirkstu resnumā.

Iesaiņojums bija cieši notīts ar melnu diegu. Kad to atmetināja un noņēma apsēju, parādījās vairāki zīda papīra pinkuliši un saņurcīta grāmatiņa.

«Grāmata par Turksibu» — vārdos aizķerdamies izburtoja orgam līdzās gulošais Kaļķītis. Viņš bija jaunākais kamerā — vēl zēns, kuŗu aizrāva katra krasāka fraze, un kuŗš ticēja, ka pēc mēneša, vēlākais diviem, revolūcija Latvijā būs jau notikusi lieta.

— Par Turksibu, jā gan, — grāmata par Turksibu — viņš pārsteigts raudzījās te vienā, te otrā biedrā un nezināja, ko ar grāmatiņu iesākt. Slēpt, rādīt citiem, sākt lasīt? .. Tie arī samulsuši. Tvēra pēc grāmatiņas, tiecās aptaustīt. Neticami, ka šeit, Centrālcietuma betona un dzelzs kamerā, kur tevi katru nedēļu kratīja sevišķas uzraugu komandas, kur tevi kratīja uz citu korpusu ejot, uz citu stāvu ejot, pārņākot no pastaigas, no pirts un pat pēc atejas lietošanas, varēja ienest grāmatu! Un kādu grāmatu? Par Padomju Savienību, par zemi, kuŗas vārda atklāta pieminēšana ārpus cietuma mūriem tikpat kā nodrošināja nokļūšanu cietumā. Katram dega pirksti pašam aptaustīt grāmatiņu: vai tikai viņš nemurgo?..

Tuvredzīgais skolotājs Jurka, kas sēdēja uz Kerenska likuma pamata, bija pirmajā brīdī pilnīgi izsists no līdzsvara. Viņš valkāja cietuma tērpu, bet kā politieslodzītam, viņam šādu tērpu izsniedza ar iespējami lielu skaitu ielāpu. Ielāpu mudžeklī bija noklīdušas Jurkas brilles.

— Pagaidiet, kā mēr sameklēju brilles, — viņš rakņājās pa ielāpiem un kabatām. — Pagaidiet — kur jums jāskrien!

Īsi sakot — sacēlās īsta kņada.

— Kas jums tur ir? — aiz durvju restēm ierēcās uzraugs, — Atkal mītiņošana iet vaļā? .. —

— Pasaules pārdalīšana, kas cits... — atrūca recidivists Bagātais un uzcēlies laiski no nāras, aizklabināja koka tupelēm pie «paraškas», atvieglot pūsli. Kriminālistiem — recidivistiem bija izveidojusies savāda paraša: ja uzraugs kādu uzrunā, celties un iet pie paraškas, lai saruna turpinātos cietumniekam ūdeni nolaizot. Tā recidivisti domāja izteikt administrācijai savu nicināšanu. Parasti tādās reizēs uzraugs vai nu saniknojās, pierakstīja apcietināto, lai no dotu priekšniekam sodīšanai, vai arī steigšus nogāja no durvīm.

— Es jums mācīšu pasauli dalīt un mītiņot! — uzraugs norūca un aizgāja prom. Bagātais uzmeta atkritumu traukam ar troksni vāku un nospļāvās: laikam bija cerējis uzraugu saniknot.

Kolektīvs nolēma nevērst uz sevi nevajadzīgu uzmanību. Nevienam nav jāzina, kādi materiāli kamerā. Atsūtītā grāmatiņa labi jāmaskē — jāiesien, jāielīmē lapas starp citām, atļautu grāmatu lapām, tā lai nevarētu atrast. Pēc tam jāsariko kopēja lasīšana.

Bet vai tikai politiskiem, vai arī visiem citiem — lūk, svarīgs jautājums. Ja lasītu tikai politiskie vien, grūti nāktos noslēpt. Turklāt — labas grāmatas koplasījums vienmēr tuvina cilvēkus.

— Lasīsim kopīgi — noteica Odiņš, saspiezdams plaukstu uz nāras stūri. — Mums tikai krimčiki individuāli jāsatavot, lai, uzsākot lasīšanu, neizceltos troksnis.

Interese par slepeno grāmatu, kur rakstīts par Padomju Savienību, pieauga stundām. Ikviens, kuram bija pateikts par grāmatas lasīšanas iespēju, kolektīva locekļus mudināt mudināja sākt ātrāk. Dažs gan vēlējās zināt, vai tā tiešām slepena grāmata, cits — kur tā, un vai nevar dabūt redzēt, vēl cits — vai tikai lasītājs būs pietiekami labu balsi.

— Un tajā būs pateikta patiesība par Padomju Savienību? jautāja mežu strādnieks Vucins. Viņš bija apvainots meža zādzībā. — Bija pastāvīgi naidojies ar vietējo mežzini. Reiz tas nevarējis atrast triju slaidu egļu zagļa pēdas. Visu vainu uzvēlis Vucinam, un tad tas sēdēja izmeklēšanā jau deviņus mēnešus.

— Man reiz viens krievu plostnieks pie Drisas stāstīja, ka Padomju Savienībā mežu strādniekiem esot kārtīgas barakas, kokus zāgējot ar mašīnām, izvedot pie ceļiem ar mašīnām. Mežu cirtējiem esot barakās pat radio aparāti un savas avīzes. Varbūt arī šajā grāmatā būs kāds vārds par mežu strādniekiem? ..

Vucins kamerā bija vienīgais, kas gandrīz visu dienu pavadīja sēdot kaktā. Sēdēja uz īsā soliņa, klusēja un raudzījās uz aizkrāsoto logu kameras otrā galā. Kad citi mudināja iet pastaigā, atmeta ar roku, kad jautāja, kādēļ tā sēd, izlikās uzrunu nedzirdējis. Vienu pašu reizi Kaļķītim izdevās ievilkt viņu sarunās. Tad sēdētājs atzinās, ka nevarot beigt bēdāties par mājām, kur tam palikusi bez maizes sieva un trīs slimi bērni. Tagad Vucins piecēlās no savas vietas un apgāja vairākus apļus pa kameru, izjautājot politīeslodzītos. Tāpat stipri kustīgs kļuva darbību izbeigušās gumijas fabrikas strādnieks Griša. Viņu gaidīja tiesa par hulīgānismu. Trešajā nedēļā pēc fabrikas slēgšanas viņš ieradies pie direktora, draudējis tam un prasījis darbu. Kolīdz uzzināja par nelegālo grāmatu, neatlaidās no politiskajiem ne soli.

— Vai tajā rakstīts par Dņeprostroju? — jautāja. Viņa uztverē Dņeprostrojs bija kaut kas milzīgs — gandrīz visa Padomju Savienība. Reiz kāds fabrikas biedrs tam nolasījis neatļautas avīzes rakstu, kur aprakstīta grandiozā Dņeprostroja būve. No šās reizes Griša katrā pārrunā par Padomju Savienību atgriezās pie Dņeprostroja. Lai stāsta par Padomju Savienību ko stāstītu, Griša domā par Dņeprostroju.

— Nav vis par Dņeprostroju, — politiskais paskaidroja. — Grāmatā rakstīts par Turksiba dzelzceļa būvi. Turksibs nav mazāk svarīgs Padomju Savienībai kā Dņeprostrojs. Paši strādnieki, saproti, bez kādu ka-

pitālistu vai kungu vadības, bez viņu padoma uzbūvējuši gaŗu jo gaŗu dzelzceļu pāri tuksnešiem un aizām. Un kā uzbūvējuši: daudz ātrāk un daudz labāk. Saproti!..

— Žēl, ka nav par Dņeprostroju —, Griša nopūtās un izvilka no kabatas pipīti ar lupatā ievīstītu tabakas šķipsnu. — Žēl gan, ka nav par Dņeprostroju, — viņš vēlreiz atkātoja un dūmus skaļi pakšķinādams atvilkās sāņus. Tomēr interese vīram pie tās palika. Ikreizes, kad politiskie sēdās pie galdiem, lai sāktu savas parastās stundas, Griša viņu tuvumā vien turējās.

Pēdīgi ceturrtā dienā, kad kamerās beidzās vakara pārskaitē, un jau labu laiku uz pagalma bruģa dunēja gausie nakts maiņas sarga soļi, politiskie ieņēma iepriekš norunātās vietas ap galdiem un uz nārām. Lasīšana varēja sākties.

Liela pārdrošība organizēt cietumā kopēju grāmatu lasīšanu. Ikviens kolektīvs cietuma administrācijai bija apkaŗojama lieta. Piedalīšanās politisko kolektīvā — kopēja saimniecība, kopējs galds — pietiekošs iemesls, lai pierādītu katram izmeklēšanā esošam apcietinātam viņa piederību pie organizācijas, «kas ar ieročiem rokās gatavojas gāzt Latvijā pastāvošo valsts iekārtu». Par to notiesāja vismaz uz 4 gadiem spaidu darbos. Vēl bīstamāk bija rīkot kolektīvas sanāksmes, grāmatu lasīšanu, referātus. Tādu rīcību nosauca jau par atklātu dumpi. Dumpja dalībniekiem draudēja spaidu darbi līdz piecpadsmit gadiem. Gan nebija liegts lasīt balsi, tomēr citi cietumnieki nedrīkstēja klausīties otra lasījumā. Par to draudēja karceŗa sods un «melnais mēnesis».

Politisko kolektīvi centās izvairīties rīkot koplasišanu — to atļāvās tikai visnepieciešamākos gadījumos. Bet arī tad mēģināja iekārtoties tā, lai neiznāktu sapulce, kāda dumpinieku sanāksme: vieni lāpīja zeķes vai veļu, citi izlikās spēlējam šachu vai domino, vēl citi šuva no mazām lupatiņām čības. Taču ne katrreiz uzraugs bija ar to piemānāms. Vienā mirklī, pavisam negaidot, atsprāga restotās durvis, rezerves uzraugu rota bija klāt. Sākās «dumpinieku» sodīšana...

Lasīja Kaļķītis lēni, klusinātā balsī.

Tāpat kā gaŗajās murgu naktīs, kad cietumnieku miegu pārņem sapņu ainas par ielu sadursmēm, bēgšanu no politapsardzes telpām, tikšanos ar tuviniekiem, tā tagad klausītājiem acu priekšā virknējās dzīvas ainas no citas pasaules. Tur Savienības strādnieki, kas vienam tēlojās acu priekšā kā Latgales batraki, citam — kā ostas strādnieki, vēl citam — kā nomales amatnieku puiši, smiltis, saules svelmē un sniega putenī, dziedot veica milzu darbu, kas nes tautām jaunu dzīvi. Tur tuksnešu smilšu viesuļi, ar savu drausmīgo dievu — nāvi, tur nepārredzamas kalnu ailes, kuŗu kraujās klejotāju ciltis mēdza pielūgt burvjus un zemoties kungu pātagai. Visu veco dzīvi pārveido darba kolonas, vilcienu lokomotīves grezno sarkans karogs. Pārsteigtas klejotāju tautas sākumā grib pielūgt jaunā laikmeta milzeni — ātro sliežu kamieli, bet tad iedrošinās un mātās vadīt to. Kā tāla mirāŗa atviz auglīgās druvas, bagātīgie lauki, kuŗu raŗa nepaliks neizmantota. Līdz šim tā neaizsniedza fabrikas ziemeļos un dienvidos, tagad tāds laikmets beidzies. Kur cara valsts diendeŗi, iebrukdami zemē ar krustu un zobenu, slacīja kokvilnas laukus cilvēku asinīm, tagad veidojas brīvs darbs.

Neskaitāmas ainas uzbūra apcietināto acu priekšā klušinātie vārdi. Neviens pats i nemana glūnošos uzrauga soļus koridorā aiz durvīm. Tam šķiet aizdomīgs neparastais troksnis kamerā. Nav strīdu, lamu, dzirdama tikai viena balss. Bet uzraugs ir pietiekami godīgs un noguris, lai tuvāk interesētos par notiekošo.

Kā sauc šo smaidošo puisi, kas sēž izrobotā galda galā? Vai viņš nav citkārt sadugušais Krišus? Mute smaidā mazliet pavērta, labajā lūpu kaktiņā izspiedušies sīki siekalu burbuliši, bet acis pievērstas vienai vietai uz priekšu — sienas un griestu saplūduma svītrai. Itin kā tur atvērusies plaša betona un dzelzs lējumā, un viņš skatītu citu apkārtni. Redzams, viņš priecājas par uzņēmīgajiem Turksiba dzelzceļa būvētājiem — gulšņu licējiem, kas nebīstas ne sniega puteņu, ne briesmīgā sala. Viņam tik klausīties par dūšīgo oktobra zēnu Vovku, kas līdz ar citiem bērniem apņēmies uzcelt citu Turksibu. Vēl lielāku par šo.

Sakņupis uz nāras gala, rokām cieši apžņaudzis sakrustotās kājas, sēd sīciņais Grudzis. Tas, ka viņš jau kopš astoņpadsmitā dzīvības gada, tikai ar pāris mēnešu pārtraukumu, visu savu jaunību pavadījis cietumā, dara šo puisi īgnu uz visiem un drūmu. Dienām ilgi viņš staigā kļu klusu ciešot no viena kameras gala uz otru. Viņš klusēja mācību stundās, klusēja ēdienu saņemot, klusēja pastaigā, kad divdesmit minūtes pavadītas brīvā gaisā atsvaidzina ikvienu kamernieku, klusēja gulēt ejot, kad ieslodzītie cenšas runāt cik var, jo ilgās nakts stundas murgos un bezmieģā biedē ar savu vientulību. Tagad viņš pārvērties: iekritušās acis apņemtas spīduma, sejā sākušas bālēt rievās. Brīžiem viņš tik tālu aizmirstas, ka skaļi iesmejas, izmet pa starpsaucienam.

— Pareizi, to es saprotu! — Viņš iesaucas, kad lasa par Turksiba ceļa būves strādnieku izturību. Un neviens pats nemēģināja Grudzi apsaut, kaut arī šāds lasījuma pārtraukums, kam sekoja kriminālistu skaļi protesta saucieni, varēja pievērst sarga uzmanību. Visiem bija silti — draudzīgumam atgūts arī Grudzis, ar kuŗu kolektīva apspriedēs atgadījās bezgala daudz strīdu un sadursmju.

Pirmajā vakarā, līdz gulēt iešanai, grāmatiņu izlasīja tepat pusē. Pārtrauca tikai pēc uzrauga piesitiena ar atslēgu durvju restēm un sauciena: — «Gulēt! Kas ir, ko?..»

Nevarētu teikt, ka klausītāji būtu apmierināti. Lasījums pārtrūka pašā saistošākajā vietā, tikpat kā feļetons dienas laikrakstā, bet apziņa, ka esi klausījies neatļautu vārdu, lika paklausīt bez ierunām. Gulēt iešana cietumā daudzreiz bija asu sadursmju cēlonis. Un kā gan nē, kad, piemēram, uzrauga iejaukšanās aprauj tavu domino spēli brīdī, kad tev sagaidāms vislielākais acu skaits. Šoreiz visi padevās mierīgi. Tikai kriminālisti, pie paraškas stāvēdami, pārsprida:

— Ir gan tie turksibieši puikas «što nado». Vaļā nelaižas no pasāktā darba, lai tu vai pārsprāgtu.

— Un ne viens pats, saproti, liekēdis nav no viņu darba iedzīvojies, — izmeta mežstrādnieks Vucins priekšējam stāvētājam pār plecu stiepjoties. — A šite tevi prikaščiks apceļ kā pēdējo muļķi. Cik reizes neesmu pats piedzīvojis: nostrādā nedēļu — divas, un galā iznāk — tu vēl šitādam uzņēmējam esi parādnieks.

Tīdamies segās, kuŗas kopkamerās deva tik plānas, ka gulētājam skaidri varēja saskatīt izspiestos kaulus, kriminālisti vēl neapsīka:

— Ir ar' pasaulīte. Man liekas — tādā ir zagst nevajag. Saproti: šiem viss vajadzīgais uz vietas sagādāts. Darba vairāk kā vajag. Un ja tu arī esi savu laiciņu nosēdējis, ej darbā, un miers. Bet pie mums pat elpot neļauj.

Vienīgi Eižens Bagātais neapmierināts ņurdēja pretim. Pēdējās dienās citu cieņa pret viņu bija vēl vairāk samazinājusies. Tas nevarēja būt vienaldzīgi. Bet ko tu visiem izdarīsi?

Otrā vakarā, līdz ko vakara pārskaite bija galā, astotās kameras iemītnieki jau katrs sēdēja savā vakarējā vietā, gaidīdami lasīšanas sākumu.

Ir karceris, ir melnie mēneši bija piemirsušie, pat pašiem bailīgākajiem.

Lasīja tālāk. Vēl no sākuma nācās dažiem atkārtot to vietu, kuŗu vakar lasīja pēdējo. Visu nobeigumu labi neatcerējās un pastāvīgi pārtrauca:

— Paga, kā tur vakar bija? Kas tas tāds par Mihaliču? — Palasi vēl atpakaļ...

Šovakar viss noritēja vēl organizētāk. Klausījās un uzmanīja, lai neviens nepārsteigtu. Kolīdz uzraugs, glūnošiem soļiem tuvojās kamerai, viens vai otrs no kriminālistiem cēlās kājās un devās pie «paraškas». Uzraugs, protams, ātri aizlasījās prom, un uz laiku bija atkal miers.

Kaut gan ikviens bija sagatavojis sev zināmu «nodarbošanos» — izskata pēc pildīja čaulītēs tabaku, laboja veļu, vai vienkārši lika rindā uz galda domino kauliņus, katrs centās izturēties tā, lai paši klusākie vārdi neaizslidētu gar ausīm. Arī Eižens Bagātais neiztika bez klausīšanās, lai arī prestižs prasīja valstīties nārā, ņurdēt un reizēm ar troksni «nolaist karstu gaisu». «Karstā gaisa nolaišana» pēc kriminālistu paraduma bija tikpat liels nicinājuma parādījums kā gājieni pie paraškas. Nereti, uz vakara pārbaudi, kriminālisti ienīstajam cietuma priekšnieka palīgam sarīkoja organizētu «karstā gaisa nolaišanu», tā kā tas, kamerā ienācis un «sveiki» saukdams rīstījās vien, bet pašiem kamerniekiem, līdz ko pārbaude bija galā, vajadzēja steigties pie restēm, lai ievilktu plaušās tīrāku gaisu no gaitena, kuŗā bija atverami logi arī pēc pārbaudes. Protams, Bagātā izturēšanās bija pavisam citādāka. Viņš labi izprata visas kameras noskaņojumu un, ja rīkotos citus pārāk aizskardams, ātri vien varētu atgādīties, ka «uzkrīt» uz galvas nāra. Uzkrīt un gana, bet pēc tam ir desmit izmeklēšanas tiesneši neizpētīs, kā tas noticis. Un katrs zināja, ka nāras mēdza «uzkrist» uz galvas tādiem, kas kamerai, vai atsevišķiem ieslodzītiem krietni sariebis. Bet Bagātais negribēja piedzīvot nāras «krišanu».

Turklāt, lasītā viela viņu interesēja.

Grāmatas lasīšana ilga četrus vakarus. Ja pirmajā vakarā notika tikai klausīšanās vien, tad nākamā polītkolektīva biedriem jau vajadzēja izskaidrot vienu otru sabiedrisku jautājumu, bet trešajā vakarā lasīšanai atlika mazāk laika kā dažādu jautājumu izskaidrošanai. Kriminālisti ieinteresējās par politisko ekonomiju, par taisnības un ģimenes jautājumiem. Radās vajadzība noorganizēt arī pāris seminārus. Un savādākais tas, ka uzraugs ar šķībo plecu, latgalietis, kam ik vakaru, pārbaudes laikā, ar raportu sagaidot cietuma priekšnieka palīgu, aizmetās mēle, par ko viņš vienmēr dabūja rājienu, sāka klausīties aiz durvīm debatēs un arī jautāt šo vai to.

— Pagaid, neskrīn tik ōtri! . . . Man tei pamelejas līta nav vēl skaidra. . .
— apsauca pārāk steidzīgu paskaidrotāju. Tad nācās nozīmēt vienu kolektīva biedru, nodarbībai ar uzraugu. Tā pienākums bija: katru dienu, kad latgalietis stāvēja koridorā, cauri restēm veikt pie uzrauga sabiedriskās noskaidrošanas darbu.

— Toa gon, toa gon, — uzraugs piekrita. Tikai uz domāšanu gan nebija piedabūjams.

— Mums, uzraugim, dūmūt nūlīgts. Es pī īstošonās dorbā devu zvā-rastu paklauseit, bet nadūmot. Toadēļ nedūmošu arī. Redz, pirmajā korpusā arī beja uzraugs — sōka dūmot, peitīs ar politiskīm un cītumā uz sešim godīm gon. Ne vis! Uz dūmošonu jeus mani nepavedīsīt! . . .

Divu nedēļu laikā kamera bija pārvērtusies līdz nepazīšanai. Gandrīz visi kriminālisti ņēma dalību polītmācību kursā, katru rītu notika vingrošana, no kuņas pat Eižens Bagātais neatrāvās. Pat tik tālu aizgāja, ka katru dienu kamerā varēja iekārtot pusstundu «klusā laika», kad iztika bez sarunām, bez domino kauliņu ribināšanas, bez tupeļu klaudzināšanas, bet katrs cītīgi mācījās.

Administrācija kļuva nemierīga. Koridorā nolika jaunus un nevaldāmus uzraugus, kas cauru dienu bļautījās, draudēja ar vešanu «pie lodziņa» (pie priekšnieka palīga sodīšanai), bez vajadzības slēdza durvis, skrēja klāt, kad ieslodzītie mācījās, konfiscēja klades, grāmatas, daudzja durvis, lika itin kā tīrības nolūkos, nepārtraukti slaucīt kameru, iet vienam vai otram apkopt koridoru.

Kriminālisti noskaitās savukārt. Neraugoties uz politisko pretestību, norīkoja kārtu «pie paraškas», lai tur vienmēr būtu savi pāris cilvēki ūdens nolaišanai, kad tuvotos uzraugs vai pats korpusa vecākais.

— Vismaz miers būs, — noteica.

Te, vienu trešdienu, kamerā ielaida jaunu iemītnieku. Pamazs puisis, gaišiem matiem, seja — vienos augoņos. Kājās cietumnieka strīpotās bikses, mugurā melna žaķete, apakškrekla apkaklei apsīta rūtaina kravate. Mantu tikpat kā nekādu. Līdzī neliels pundulītis ar lupatām un segu, pusporcija kviešu maizes. Rokā starp īkšķi un lielo pirkstu, viņš turēja silķes asti un sīpolu, kā jau trešdienā, kad vakariņās 125 grami silķes ar trim kartupeļiem.

— Par ko sēdi? . . . No kurienes? . . . — kamernieki apstāja jaunienākušo.

— No cietuma, — tas strupi atcirta, parādot izdrupušo zobu rindu mutē. Lūpu kaktiņos viņam bija tādas kā audzēju rētas.

— No kāda cietuma?

— Centrālcietuma, — uzrunātais atcirta un nosplāvās klona vidū.

— Ierādiet man labu nāru, — tā vairāk uz vidu. — Redzams, puisis ne visai gribēja ielaisties ar citiem sarunās.

— Kāpēc tevi pārcēla uz šejieni, — astotās iemītnieki neatlaidās.

— Cēla un pārcēla, — jaunienācējs atņirdza zobus.

— Neplāti žaunas, — negaidīti Bagātais izspraucās citu priekšā. — Atbildi skaidri: kas tevi pārcēla un no kurienes? Ar tevi nerunā nekāds zaļknābis*), bet īsts kojzaks**). Sapрати? . . . Un Bagātais savilka draudīgi uz augšu dūres. Jaunienācējs tūlīt sarāvās.

*) Zaļknābis — cietumnieku žargonā sēdētājs pirmo reizi cietumā.

***) Kojzaks — vecs recidīvists.

— Es pats neko, — noņurdēja, spaidīdams pirkstos silķi un sīpolu, — Ienāca priekšnieka palīgs un teica, ka varēšot mani atsvabināt pirms termiņa... lai tik ejot uz ceturtā korpusa astoto kameru... Ko lai es būtu darījis?..

— No kuŗas kameras tu nāc? — Bagātais saliecās uz priekšu.

— Trešā korpusa, divdesmit astotās, — atbildēja jaunais gandrīz čukstot.

— Ko?.. — kriminālisti gandrīz atlēca sāņus. Likās, kāds iemetis viņu barā gruzdošu bumbu.

— Sifilitiķis, trumu lipekļis... — viņi splaudīja siekalām rokas un berzēja delnas. Cits gar kamzolu stūriem, cits gar salāpīto bikšu dibenu. — Nu ir šohers mājās!..

Tiešām bija «šohers» — nelaime cietumnieku žargonā. Trešā korpusa divdesmit septītā kamerā atradās slimojošie ar veneriskām slimībām sevišķi smagā formā. Parasti tur salasījās recidivisti un dažādi bēguļojoši liela stila kriminālisti, kuŗiem brīvē nebija iespējams nodoties sevis ārstēšanai. Cietumā, protams, viņus neviens neārstēja, turēja vienīgi atsevišķi izolētā kamerā. Tie bija isti lipīgu slimību iznēsātāji. Ar citiem cietumniekiem viņus kopā nelaida — pat ateju divdesmit septītās iemītnieki apmeklēja tikai tad, kad jau visi citi bija savu rindu izgājuši, pirtī tāpat. Ēdienu tādiem pasniedza caur durvju spraugu un gaitnieki pēc ēdiena izdales dezinficējās, cik nu cietumā vispār dezinfekcija iespējama. Tieša pieskaršanās divdesmit septītās kameras iemītniekam nozīmēja saslimšanu. Un tagad viens, acīm redzams slimnieks, pārcelts veselot kamerā. Citādāk to nevarēja izskaidrot, kā apzinātu administrācijas rīcību, lai aplaistu ar slimību visus veselot. Tā bija īsta spīdzināšana, ko tagad iesāka pret astoto kameru.

— Jāizsauc vecākais, jāprasa pēc priekšnieka palīga. Ja nē — pieprasīt prokuroru, — bija ātrs politkolektīva lēmums. Kriminālisti tam piekrita. Pat Bagātais nenostājās pretim:

— Tikai prokuroru. Neiešu ļaut sevi tādām draņķim dzīvu sapūdet. Prasāties tūlīt pat pie vecākā, — viņš noteica.

— Mierā! — iebļāvās gaŗais korpusa vecākais, saukts «nelabais», kuŗš nekad nebija labā gara stāvoklī, kad tepat viss kameras sastāvs spiedās pie restēm, lai dabūtu izteikt savu protestu.

— Es jums muguras nozilināšu, ja vēl reiz mutes atplētīsiet! Te nav Maskava! — Vecākais bija nejauki noskaities tāpēc, ka deŗūrējošais uzraugs vairākas reizes skrējis uz kāpnēm saukt, lai nāk pie apcietinātiem. — Gan jūs man redzēsiet, ko nozīmē dumpoties. — Un neielaižas nekādās sarunās.

Izraudzīja, kam vakara pārbaudē runāt ar priekšnieka palīgu. Ja jau vecākais negrib uzklaustīt, griezīsies pie paša priekšnieka palīga.

Parasti pārbaudei bija jānostājas divi ciešās rindās. Šoreiz ap sifilitiķi izveidojās brīvs laukums. Kameras vidū vēl atradās nomestas atnācēja mantas — cietuma sega, bļodiņa, kaŗote, dvielis un doniņa rupjmaizes. Uzraugs nebija varējis piespiest nevienu apcietināto nostāties cieši jaunienācējam blakus, ne arī novākt viņa mantas.

— Kas tā par nekārtību? — iebļāvās pārbaudīt nākušais deŗūrējošais priekšnieka palīgs, ienācis pāris soļus iekšpus restēm. — sodīt visus ar «melno mēnesi!» — uzkliedza korpusa vecākajam un apgriezās aiziet.

— Priekšnieka kungs, priekšnieka kungs... — uzreiz atsaucās vairākas balsis. — Priekšnieka kungs, izņemiet no kameras sifilitiķi! Mums šodien lielika kamerā sifilitiķi... Izņemiet viņu! Mēs negribam saslimt!...

— Divi mēneši melnais mēnesis! Uzraug, pierakstīt sevišķi aktīvos dumpiniekus un rīt no rīta man iesniegt, — priekšnieka palīgs nelikās ne dzirdis. Ne «sveiki» noteicis, kā tas pēc tradīcijām pienācās, ne saskatījis, pazuda koridora ēnā uz nākamās kameras pusi.

— Tagad tikai prasīt prokuroru, — Kaķītis norunāja trīcošā balsī. Acis zēnam spīguļo, lūpas nedabīgi bālas, runājot vārdi metas, itin kā rīkle būtu izkaltusi.

— Tas laikam tevī klausīsies? — Vucins atmeta ar roku. Būs tāpat kā ar šiem abiem. I pie vārda nepielaidīs. Tad jau labāk pašiem no slimā sargāties...

— Uzklaušis: — Orgs stingri noteica. — Ar rītdienu mēs nepieņemam neviens pārtiku, izsludināsim bada streiku, pieprasām prokuroru.

— Bada streiku... Jā... — pārējie novilkā. — Bada streiks nav joka lieta.

Sākās pārrunas. Bada streiks bija pēdējais cietumnieku ierocis. Bada streiks nozīmēja, ka cilvēks liek savu dzīvību uz spēles, kauj sevi lēnām nost, piespiež varu sevi uzklaušīt, vai arī aiziet bojā. Ar bada streiku nejojoja. To pielietoja tikai vissvarīgākos gadījumos, iepriekš noorganizēja, paziņojot par to uz vaļas, kur sabiedrība rīkoja bada turētājiem visāda veida morālisku atbalstu. Bada streika gadījumā no kameras izmeta visu ēdamo, pat medikāmentus, nepieņēma ne druskas ēdiena, atskaitot skaidru ūdeni (un to pašu mazos apmēros), negāja pastaigā. Bada streiks varēja turpināties pat līdz divām nedēļām un nereti beidzās ar dažiem nāves gadījumiem. Bet arī administrācija un visa valstī valdošā kliķe bada streika gadījumos centās tomēr panākt tādu stāvokli, lai apcietinātie nemirtu. Tāpēc arī reizēm izpildīja to vai citu streikotāju prasību. Bada streiku parasti noorganizēja visu Latvijas cietumu apmērā, retāk vienā cietumā, bet pavisam reti — vienā kamerā.

Šoreiz, likās, citas izejas nebija. Administrācija, redzams, tieši ar nolūku bija ķērusies pie kameras kolektīva spīdzināšanas. Padoties nevarēja, jo lieta grozījās ap ieslodzīto dzīvībām.

— Velnš ar ārā, lai tad notiek! — piekrita arī Eižens Bagātais. Noberzēja abi roki savu rētaino seju, nometa pie paraškas kaudzītē savu maizi un cukura tūtu, nosplāvās un piegāja pie veneriķa.

— Tu, brāl, esi sācis maisīt administrācijas katlā. Tas, saproti, pret cietuma noteikumiem. Mēs rītu izsludināsim bada streiku, tu darīsi to pašu. Mēs pieprasām tevi izlikt no kameras, izsaukt prokuroru, tu — pārceļt sevi atpakaļ divdesmit septītā kamerā. Sapрати?..

— Sapratu, — nočukstēja slimais. Viņš visu laiku sēdēja uz savas segas kameras vidū un raudzījās lielām acīm apkārtējos. Neapšaubāmi, ka puisis pats pārbijies sava pārsteidzīgā soļā. Zinādams Centrālcietuma noteikumus, viņš varēja sagaidīt arī tiešu uzbrukumu sev, reiz jau viss kameras sastāvs nostājies pret viņu. Bet šādi uzbrukumi, cietuma valodā sakot, «atgadījumi», beidzās visai nelāgi. Tagad viņš bija gatavs darīt visu, lai tikai glābtu savu dzīvību. Te nebija daži komunisti, kā administrācija to bija teikusi, bet vienota kamera — divdesmit četri cilvēki.

Nakts ir gaļa, snaudiens uznāk arī sargam koridorī, pēkšņi var uzkrīst uz galvas maiss vai sega — kas lai paredz no kuņas puses — un tad pietiek pāris sitienu ar koka tupeli.

Rīta pārskaitē Grudzis pateica vecākajam uzraugam kameras prasības. Pārējie stāvēja sakniebtām lūpām, mazliet drebošiem ceļiem, centās neskatīties ne uz vecāko, ne uz pārtikas produktu kaudzi, kas bija nomesta blakus parašakai. Tūlīt dežūrants ar pāris palīgiem izmetīs visus produktus atejā.

— Aha, — vecākais atņēma, gumijas rundziņai viegli pieskāries, domāt draudēdams vai zobodamies un izgāja no kameras.

Ne vēlāk kā pēc desmit minūtēm kamerā parādījās priekšnieka palīgs, dežūrējošās uzraugu, saukto «uzsitēju», rotas pavadībā. Daļa piekāvēju iegāja kamerā, pārējie palika koridorā.

— Grudzis, Kaķītis, Vucins... — priekšnieka palīgs nosauca, — sodīti ar septiņām dienām tumšā karcerī. Griša, Bagāts, Kalniņš... — turpināja lasīt vārdus no neliela papīriša — saņemt mantas! — Es jums mācišu streikus rīkot! Tik vien ir noteica, kad dažī uzraugi grāba ciet uz karceri vedamos, bet citi ar dūrēm, gumijas rundziņām vai zābaku purniem mudināja tos, kam ar mantu savākšanu neveicās pietiekami ātri.

— Nu, kas ir? Nestiepi gumiju! Viennīcā būs gana laika izpakoties...

Polītisko kameras orgs palika tepat. Projām bija jāiet venerīkim un — tīri negaidītā kārtā — arī afēristam Eizenam Bagātam. Bagāts ilgi noņēmās ar savu mantu meklēšanu. Tā kā uzraugi viņā pazina vecu sēdētāju, tad atļāva palikt ilgāk par citiem, pat atgāja sāņīs, pie pašām durvīm. Arī viņu uzmanība bija pievērsta notiekošam koridorā. No turienes nāca dzirdami sausi sitienu trokšņi, elsas, arī pa retam vaidam. Polītiskos pašreiz sagatavoja ievietošanai karcerī, bet apcietinātā vešana karcerī bez piekaušanas — nesaskanēja ar cietuma tradīcijām.

Izmantojis gadījumu, Bagāts piesteidzās orgam:

— Tu man atgādā uz oģinočkām*) to grāmatu par Turksibu, — čukstēja ātri elsodams. — Pasaki tikai koridorščikiem, ka man — viņi kaut caur pašu elli nogādās. Saproti — esmu viens no vecākiem ņojzakjiem...

— Kas tev tur!.. — iebļāvās uzraugs, skriedams ar paceltu roku uz Bagātā pusi. Bet Bagāts ne acu nepamirkšķināja.

— Rāmāk, rāmāk, — mierīgi atņēma. Liktos, viņa priekšā atrastos nevis dežūrrotas uzraugs, bet tikko kamerā ienācis jauniņais — kriminālists. — Ar bļaušanu mani nevar iebiedēt. Un ar karceri arī nē. Esmu vairāk karcerī nosēdējis, kā tu uz posteņa nostāvējis, — nobēra uzraugam tieši acīs.

Un tā, itin kā nekas nebūtu noticis, ar savu mantu pauniņu padusē, piegāja pie paraškas, un izteikdams uzraugam savu dziļo nicināšanu, nolaida ūdeni.

*) oģinočka — cietumnieku žargonā viennīca.

VAKARS MASKAVĀ

ARVIDS GRIGULIS

Poēmas fragments

Jau vakars...

Viens

sēdu viesnīcā,
Kur spuldzes gaišāk kvēl
kā citur pasaulē;
Kur cilvēks asāk redz
kā citur pasaulē;
Un dzirdu marmorkāpnes dun
Zem drošo ceļotāju soļiem.
Tie savas zemes sapņus līdz nes
Un tālas smaržas:

Nāk dienvidi,
kur citrons zied,
kur tabaka
un rozes;

Nāk tālā Fergana,
kur smilšu vietā,
vējš dziesmas nes;

Nāk Turkmenijas
baltais kokvilnzieds
un Amudarjas sapnis;

Nāk Gruzija,
ar dzīves gudrībām
un Melnās jūras dziesmām;

Nāk tālie Austrumi,
ar robežsargu drosmi,

Un baltā Arktika
(kas jau no bērnības ir mana
sapņu zeme)

un viņai līdzī

polārzvaigznes zelts...

Ir sapnis piepildīts...

Nu visas brīvās tautas

Iet vienā gājumā

Uz komūnisma sauli!

Es skatu paceļu pret Kremļa
sārto zvaigzni,

Pār pilsētu, kas kvēl

Un kvēlos

mūžu mūžos...

Te visas tautas nāk

Ko vada Kremļa zvaigzne,

Tā vārdu teic,
kas
brīvību
                  tiem devis.
Tā vārdu visi zina
To dzird pat vējš
Un gaisma...
Tas vārds ir:
                  Staļins.
Es skatu paceļu
uz Kremļa pusi:
Man sveiciens jānodod,
ko sūta
                  Zilaiskalns
                  un Daugava
                  un Gauja,
Man sveiciens jānodod,
ko mana tauta sūta
Par Brīvību!
Un Lielo Ritu!

Maskavā — 1940. g. septembrī.

JŪRAS VĀRTOS

JĀNIS GRANTS

Viņi sēdēja laivā viens otram pretim un klusēja. Rīta ausmai plešoties, tai pretim cēlās un auga vakara vējš. Jūras tumši zaļganajā klajā bija dzestri. Bet akmens mols, kas tālu iestiepās vientuļajos, viļņu izvagotajos ūdeņos, aizturēja vēju un izdvesa tīkamu vakardienas saules siltumu, kas naktī vēl nebija izgarojis.

Tālajos sēkļos modās kaijas.

— Vai tu zini, Arvid, tas man bija piektais tīkls. Divos mēnešos pieci tīkli! Pēc nedēļas jānomaksā vekselis par tiem. Ar ko? — Viņš smagi saliecās uz priekšu un ieplestām acīm urbās savā biedrā, gaidīdams tā atbildi, it kā no tās atkarātos viss viņa liktenis.

— Piektais, tu saki, bet man naktī jūrā palika pēdējais. — To viņš teica vairāk sev nekā tam otram un gurdi ievilka laivā airi, kas viļņu valstīts pamazām slīdēja pāri malai.

Tā viņi gandrīz ikrītus ar gaismiņu piestāja mola aizvējā un aizstraumē, lai brīdi atvilktu elpu. Sapīpējuši un novērtējuši lomu, tad sēdās atkal aīros un lauzās pret straumi augšup, kur tos jau gaidīja agri cēlušās sievas. Rokas virs acīm turēdamas, tās raudzījās pret sauli laivu burzmā, kas tuvojās krastam; katra jau iztālim mēģināja saskatīt savējos. Un kāda

malā tad sacēlās kņada! Bez apstājas klaigāja sievas, rikodamās un kārtodamās. Virs galvām brēca un plēsās kaijas. Lieliem pa vidu maisījās un spiedza bērni. Šļakstēja ūdens un vējā plandījās buņas. Ciemā rēja suņi. Bet no izžautiem tikliem un laivām plūda zivju, jūras un darvas smaržas. Un tā tas atkārtojās no dienas dienā, no gada gadā.

Protams, arī šā ciema dzīvē, tāpat kā citur, nāca pārmaiņas un mijās prieki ar bēdām, lai gan tāpat kā citur — bēdas un rūpes allaž bija pārsvarā. Nāca rīti, kad kāda gurda laiva smagi atdūrās lēzenā smilšu krastā. Nelaimi visi saprata bez vārdiem: tikli saplēsti, vai arī pagājušās nakts vētra tos aizskalojusi pavisam. Vispār, šā ciema iedzīvotāju prieks bez zivīm nebija iedomājams.

— Daudz jau to zivju mums nemaz nevajag, — viņi parasti mēdza teikt, — bet lai šis pats mazums būtu katru dienu. — Un tiešām neviens ciema iedzīvotājs nebija ieinteresēts pārāk bieži vest malā lielus lomus. Tas viņiem sagādātu lieku darbu un zemu cenu, bet tirgotājiem — lielāku peļņu.

Viņi domāja maz un vienkārši, jo ar domāšanu ciemā vispār gāja grūti. Vairākus gadus atpakaļ viens visā ciemā tomēr bijis, kas domājis un runājis citādi nekā pārējie. Tas ilgi te neizturējies un aizgājis meklēt darbu un, varbūt, arī domu biedrus pilsētā. Tā vēlāk sprieda ciema ļaudis.

— Saulīte jau uzlēkusi, būs jābrauc, — Pēteris ierunājās. Laiva, kas citiem rītiem devās ātri uz priekšu, šorīt bija kļuvusi smaga, un tās gaita gausa. Vējš pieņēmas arvien vairāk. Viņi vēl nebija sasnieguši mola vidu, kad Arvīds pārstāja irties un teica:

— Jābrauc atpakaļ un vēl reiz pamatīgi jāpārmeklē. Man tā vien liekas, ka esam meklējuši seklāk nekā iemetām.

— Nav vērts blēņoties. Ko straume reiz aizrāvusi, tam atmet ar roku. Labi, ja pēc mēnešiem kaut kur malā izskalos sapuvušas panckas. Nav jau pirmā, ne pēdējā reize.

— Tomēr, kas mums ko neaizbraukt? Pacelsim lapiņu un aizlaidīsim tā, ka nokūpēs vien, — Arvīds neatlaidās.

— Sāk arī pūst. Tādā laikā tu nesaredzēsi ne mērķa, ne zīmju.

Bet Arvīds, cieši apņēmies, Pētera ierunās vairs neklausījās. Nolicis aīrus viņš uzcēla buru un, Pēterim skotiņu pametis, noteica: stūrē! —

— Tīšu prātu meklē nelaimi, — noņurdēja Pēteris.

Vējš, ieplacis burā, sasvēra laivu uz sāniem un dzina to strauji uz priekšu, šķaidot viļņu muguras. Laiva aiz sevis atstāja it kā eļļas klātu vagu, kas tālāk saplūda ar ūdens burzgām un dzisa. Gaŗām pazibēja kuģu ceļa stoderes, tiklu bojas un mērķi, kur plandījās krāsainas lupatu stērbeles.

Mola galos, kā samiegojušās acis, vēl blisināja bāciņu ugunis. Viņi izbrauca jūras vārtos. Viļņu galotnes jau plīsa un putoja, skalodamās pret tumši zilo mežu tālā krasta ielokā.

— Pēc malas zīmēm skatoties, esam jau vietā, — Arvīds noteica.

— Vietā! Un tu domā vakarējā vietā vēl ko atrast?

— Pamēģināsim, — viņš atteica un piecēlās kājās, ar vienu roku pieturēdamies mastam. Pēkšņi Arvīds ieraudzīja, ka uz laivu dobji šalkdams un putodams veļas ūdens kalns, augstu gaisā izsviezdams kādu tikla mērķi ar gaišzilu karodziņu galā.

— Griez galu pretī! — viņš vēl paspēja uzsaukt. Nākamā mirklī nošķīda zalgojoša vaļavīksna, un visu nomācošā ūdens šalkoņā Arvīds jūta, ka laivu kā skaidiņu uzsviež augstu pār jūru un kāds neprātīgā skrējienā rauj to sev līdz. Viņš atjēdzās līdz miesai izmircis, sakņupis laivā, kas bija piegāzta pusē ar ūdeni. Aiz muguras, kā spēja negaisa brāziens pār koku galotnēm, aizskanēja ūdens kalna šnākoņa. Apkārt viņi valstīja aizlauztu atri, mastu ar visu solu, korķu bojas, auklu galus un kādu... cepuri. Arvīds pēkšņi pieķēra roku laivai un sastinga. Pār seju straumēm plūda ūdens un slapjas sajukušas matu šķipsnas līda acīs. Viņš strauji atbraucīja tās no pieres. Otrā sēdētāja laivā vairs nebija... Vējš pārgāja vētrā. Arvīds neapzinīgi pavēra muti un gribēja saukt, kliegt, bet iznāca tikai kaut kas līdzīgs vaidam. Viņu pārņēma neprātīgs izmisums un baiga atstātības sajūta, kaut krasts nebija tālāk par kilometru. Tur, aiz kāpām, dzīvoja cilvēki, viņa biedri, kas nezināja un nevarēja viņam palīdzēt.

— Glābties! — viņā iebrēcās paša dzīvības instinkts. Vētra, jūra, viņu kalni, auksta un bezgala vienaldzīga debess — viss tas bija naidīgs, viss it kā gribēja viņu pazudināt.

Tikai tagad Arvīds īsti apjauca, cik bīstamā stāvoklī viņš atradās. Pa labi no puspagrimušās laivas aizkrāca ūdens valnis, augstu uzsizdams zaļganbaltas šlakatas.

Viņš paķēra laivā peldošo liekšķeri un klupdams un grīlodamies drudzaini gāza ūdeni pāri malai. Bet ko viņš ar milzīgām pūlēm izsmēla, to vilnis it kā rotaļādamies piegāza klāt. Laiva, viņu nesta, ātri tuvojās krastam, kur tagad vārījās kā raganu katls. Tādā laikā laisties malā, nozīmēja drošu galu. Arvīds to zināja labi. Bet ar šausmām viņš saprata, ka tas ir nenovēršami. No četriem atriem nebija vairs neviena, un katrs vilnis laivu mētāja un grieza pēc iegribas.

Pēkšņi viņa skats apstājās pie enkura. Bet priekšā jau atkal iešalcās. Viņš instinktīvi aizvēra acis, lai neredzētu, kas nākamā mirklī notiks, un ceļos nometies abām rokām pieķērās solam. Arvīds jūta, ka laivu augstu paceļ un lidina.

«Ja vilnis sastaps priekšā seklāku vietu un plīsīs, tad visam beigas,» — galvā pazibēja doma. Bet nē. Laiva atpalika un ieslidēja dziļā ūdens lejā. Ar vienu lēcieni viņš bija pie enkura un izmeta to pāri malai. Laiva noraustījās un sagriezās galeniski pret vētru un viņiem. Arvīds tomēr zināja, ka enkura bukta ilgi neturēs. Viņš atsāka drudzaini strādāt ar liekšķeri. Mirklī jau likās, ka viņš uzvarēs. Ūdens vaļņi plīsa un šalca tuvu abās pusēs un priekšā, bet vietu, kur atradās laiva, tie neskāra. Kad Arvīda spēki gāja uz beigām, laiva bija gandrīz izsmelta. Tad viņš iztālim atkal pamanīja milzeni, kas veldamies tūka un auga. Arvīds vēl paspēja izmest pāri malai puskaili treiliņu, vienu galu pieslienot laivas pakaļgalam. Enkura bukta nokrakšēja un pārtrūka. Notrūkušo plušķaino galu vējš raustīja un daudzīja gar laivas sāniem. Izlaistais treiliņš skrējienā nostiepās un neļāva laivu sagriezt sāniski. Ar vienu roku solu apķēris, Arvīds atbrīvojās no gaļajiem un smagajiem zābakiem. Līdz krastam nebija vairāk par simts metriem.

Visapkārt krāca, dunēja un virpuļoja plīstoši zaļganbalti ūdeņi, sajaukti ar uzvandītām sēkļu smiltīm. Strauji tuvojās trešais sēklis.

Ja uz tā laivu nesatrieks un mani neizsviedīs, tad varbūt... varbūt!... — sastingusi doma taustījās smadzenēs. Ik locekli bija pārņēmušas bailes, kas izslēdza katru citu jūtu.

Dažos mirkļos viņš atcerējās visus noslikušos ciema zvejniekus, ko bija pazinis pats, vai par kuņiem bija dzirdējis stāstam. Sevišķi neatlaidīgi atmiņai uzmacās kāds sliksšanas gadījums pagājušā rudenī. Vēja brāzma bija apgāzusi laivu. Abi zvejnieki bija pieķērušies katrā pusē laivai, bet viļņi un straume tos skaloja nost. Viens no viņiem bija norāvis no kakla šalli un pārsviedis galu pāri laivas dibenam savam biedram. Tā viņi bija turējušies gandrīz dienu, līdz tos ieraudzīja Ragaciema zvejnieki un izglāba. Tas bija noticis tālu selgā...

Trešajam sēklim laivu pārnesa vairāk zem ūdens, nekā pa virsu. Tad kāds milzenis pacēla to pilnīgi stāvus un baigi plīsdams trieca pret sēkļa malu. Brikšēdamas lūza brangas un laidas. Izmests no laivas, Arvīds atdūrās pret ko cietu. — Dibens! — Kad pārskrēja vilnis, ūdens bija līdz krūtīm. Otrais sēklis. Prieka kliedziens raisījās krūtīs. Bet ūdens sarijies, Arvīds tikai rīstījās un, kājām dibenu tvarstīdams, netika ne soli tuvāk krastam. Pēkšņi viss apklusā. Tad — it kā vējš pār tālu mežu — kaut kas šalkdams tuvojās un drīz jau baigi krāca. Mirkli viņš saņēma tādu triecienu, kas viņu pasita zem ūdens un kūleņu kūleņiem grieza un kaut kur nesa. (Tikai daudz vēlāk, visu pārdomājot, viņš saprata, ka tas bija viņu glābis.) Viņš kaut kur vilkās, klupa pret izskalotu koka sakni un smagi nokrita uz sāniem. Mute plātījās un tvēra gaisu. No deguna plūda asinis, bet viņš to nemanīja. Tā viņš kārpījās un rīstījās, bet netālu viļņi vēl nikni dauzīja satriektās laivas paliekas. Cauri mīlzīgajam nogurumam viņš sajuta krūtīs iesvilstamies. Nepārvaramā žēlumā un vainas apziņā viņš pacēla izmisušās un nomocītās acis pret vietu, no kurienes bija atsviests.

Aplīpis dūņām, jūras zālēm un smiltīm, viņš cēlās un gāja. Pārgājis kārklu apaugušai kāpai, Arvīds pretējā smilšu paugura virsotnē ieraudzīja Pēterā mazo meitēnu Mirdzu. Saule tai spīdēja no muguras un viņas gaišmatainā galva staroja. Jau pa gabalu ieraudzījusi sava tēva draugu, tā klaigādama tecēja no kalna lejā.

Viņš viss nodrebēja un, sastindzis, palika stāvot.

SVĒTKU VAKARĀ

JĀNIS ČAVARS

Klau, draudzene, šovakar iziesim ielās,
kur purpurs kvēlumu raida.

Mēs mīlam dzimteni brīvo un lielo,
ik skats kur paveņas smaidam.

Ik mirkli sirds kvēlāk un straujāk mums pulsē,
šalc dzidrie austrumu vēji.

Vai atceries, acis priecīgs bij mulsums,
un domas kopā kā sējām?

Mēs kopīgi ticējām: atnāks tā diena,
kad karogs sārtākais plīvos...
Ik noslēpums abiem bij zināms kā vienam,
ik vārds par ciņu, par brīvi.

Reiz vasarā vēlā, kad novīst jau ziedi
un bites vairs nelido pļavās,
kad tālu vairs nebija rudenīgs briedums, —
smails sejā izdzisa tavā.

Tad abiem mums sirdis vairoja spītu
pret tiem, kas cietumos dzina,
un daudzajās dienās, naktīs un rītos
mēs kāpenes restotas minām...

Kaut atšķirti, pārdomas kopā mēs sējām:
— Reiz ausīs gaišāka diena;
tad mākoņus melnos aizpūtīs vēji
un sagrūs cietumu sienas!

Tā aizvilkās dienas un mēneši, gadi...
un krūtīs iezagās klepus.
Tev biedrenes mācīja ciņu kā vadīt,
un ziņas izsūtīt slepus.

*

Kad vasarā kvēlā uzplauka ziedi,
un bites sanēja pļavās,
un sācies jau bija zālāju briedums, —
smails atplauka sejā tavā,

jo cerības — biedreņu, biedru un manas —
nu ilgu piepildi guva,
un karogiem plīvojot, gaviļēm skanot,
valsts brīva, saulaina kļuva!

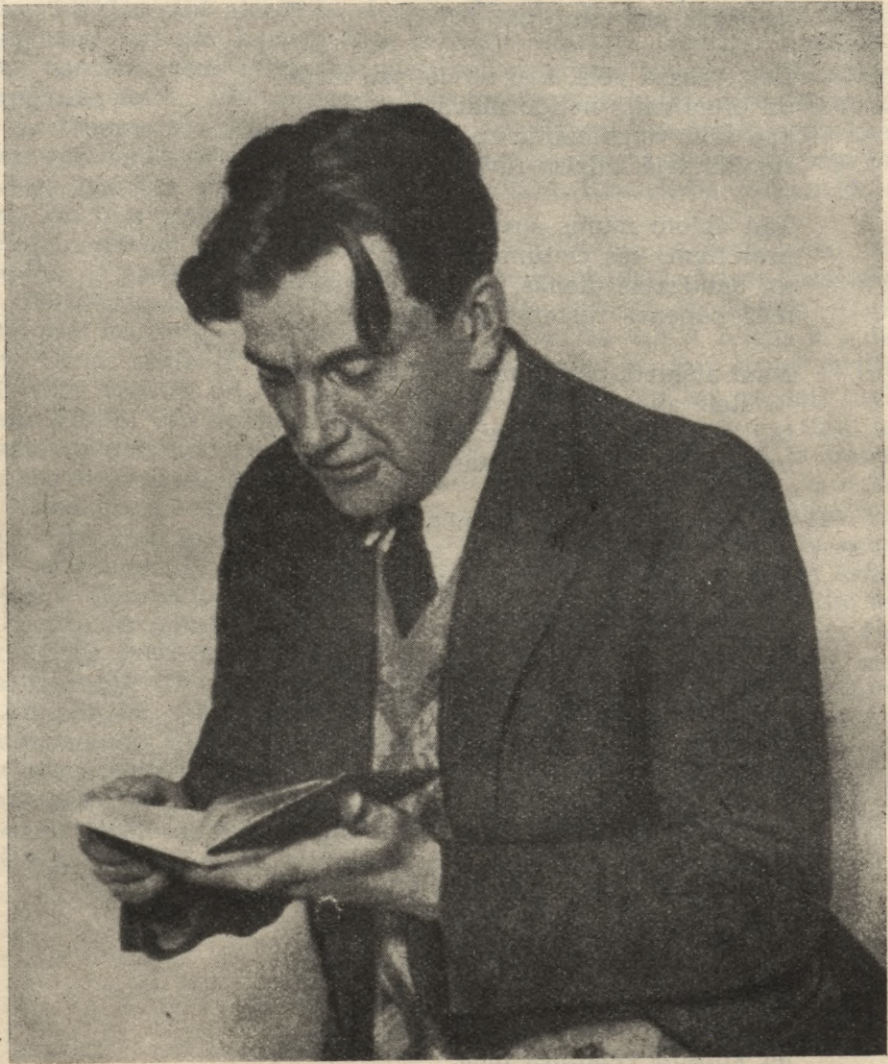
Tad desmiti tūkstošu izgāja ielās
un sauca: — Ar PSRS,
ar Padomju dzimteni, vareno, lielo,
iet kopsolī vēlamies mēs!

*

Kad augustā smaržoja lauki un druvas,
un zeme dvašoja laimē,
pie laimīgām tautām — mēs laimīgi kļuvām,
mēs — Lielajā Padomju Saimē!

*

Nāc, draudzene, šovakar iziesim ielās,
kur uguņi purpurā liesmo, —
un dziedāsim dzimtenei brīvai un lielai
par Vareno Oktobri dziesmu!

Vladimirs Majakovskis

VLADIMIRS MAJAKOVSKIS

VALDIS LUKSS

Ir pagājuši desmit gadu kopš Vl. Majakovska traģiskās nāves. Visa plašā Padomju Savienība piemin savu revolūcionāro dzejnieku, piemin sociālistiskās celtniecības aktīvu un nepagurstošu trieciennieku. Neskaitāmi autori izdod par Majakovski neskaitāmas grāmatas — kritikas, biografijas, apceres. Dzejnieka draugs Nik. Asējevs zīmīgi nosaucis savu poēmu «Majakovskis sākas». Patiešām Majakovska laiks sākas. Dzejnieka personība un darbs atkāpušies zināmā perspektīvā un tikai tagad sāk veidoties gigantiskā cīnītāja kontūras. Darba ļaudis ir nokratījuši no pleciem visādu dienderu pulkus, kas Majakovski mēģināja iznīcināt un atņemt masām. Majakovskis sākas un Majakovskis ir un paliek pie tautas, un ne tikai pie savas, bet pie visām Padomju Savienības tautām. Arī mēs šogad drikstam lasīt un runāt par Majakovski. Par tādu Majakovski, kādu līdz šim mēs nepazinām, jo Majakovska darbu mums īstenībā nebija, bija tikai dažādas «oficiāli atļautas» izlases, vai, labākā gadījumā, kāda nejauši pār robežu pārklīdusi grāmata. Tāpēc arī mums, jaunās Republikas pilsoņiem un līdz ar to visas Padomju Savienības pilsoņiem, jāatgūst nokavētais, lai arī pie mums Majakovskis sāktos, lai arī mēs Majakovska darbos atrastu nerimstošos uzmodinājumus traukties uz priekšu pa sociālisma ceļu, nepagurt, būt stipriem, lai izcīnītu komūnismu.

Lai Majakovska dzeju izprastu pilnīgāk, jāpazīst viņa dzīve. Pie tās arī pakavēsimies.

Vladimira Majakovska dzimtene ir gleznainā Gruzija. Kalni, rūcoši kalnu strauti, meži — tas ir pirmatnīgs skaistums, bet šo skaistumu žņaudz Krievijas cara un patvaldnieka roka, gruzīnu tauta visā nejēdzībā izjūt tā laika mazākuma tautības jūgu. Te apspiestās tautas vidū, 1893. gada 19. jūlijā piedzimst Vladimirs Majakovskis. Viņa tēvs, arī Vladimirs Majakovskis, ir mežzinis. Kutaīsas aprīņa zemnieki labpāt satiekas ar šo milzīgā auguma krievu ierēdni. Bagdades sādžu, kuŗa tagad nosaukta dzejnieka vārdā par Majakovsku, bieži apmeklē vienkāršie ļaudis, jo mežzinis ir izpalīdzīgs un taisnīgs cilvēks. Majakovsku ģimenes vienkāršība, gruzīnu zemnieki, dabas skaistums, tā ir vide, kuŗā dzejnieks aug. Rotaļās ar bērniem viņš iemācās arī gruzīnu valodu un ģimenes svinībās jaunais Majakovskis var dziedāt gan krievu, gan gruzīnu, gan ukraiņu tautas dziesmiņas. Arī dēlam, tāpat kā tēvam, spēcīga balss, bet dēlam gribas, jau sešu gadu vecumā, runāt basā. Viņš ir sašutis un nelaimīgs, ka visas pūles ir veltas. Viņš vingrinās, sauc palīgā māsu Olgu, lai tā klausās, cik tālu viņa balsi var sadzirdēt, vai ir līdzīga tēva balsij, jo viņš zina, ka spēcīgā tēva balss sadzirdama straujās Hanis - Chadi upes viņā krastā.

1902. gadā Kutaīsas ģimnazijā Majakovskis eksāminējas uz vecāko sagatavošanās klasi. Matēmatikā, par kuŗu vislielākās rūpes, viss labi, bet nepatīkšanas uzbrūk pavisam negaidītas senslāvu valodā.

— Kas ir «oko»? jautā priesteris.

— Trīs mārciņas! strauji noskaita nākošais skolnieks. Priesteris ir sašutis un aizvainots.

— Te nav gruzīnu tirgus, te ir ģimnazija! — viņš brēc.

Lieta tāda, ka Majakovskis bija sajaucis senslāvu ar gruzīnu valodu. Senslāviskais un priesterīgais vārds «oko» skanēja tāpat kā ikdienišķs gruzīnu vārds. Ģimnazijā Majakovski uzņem, bet vēlāk, autobiografijā, dzejnieks šo «oko» atceļas un saka, ka no šī mirkļa viņš sācis ienīst visu veco, visu baznīcīgo un visu senslāvīgo.

Jauno citi ģimnazisti mēģina «apcelt», bet Majakovskis prot aizstāvēties tik iespaidīgi, ka drīz vien jaunais klasē kļūst autoritāte.

Majakovskis mācās labi. Tūlīņ atklājas arī griba un patika zīmēt, pat tik tālu, ka Majakovskis sāk ar zīmēšanu nodarboties mākslinieka Krasnuchas studijā.

1905. gads. Majakovskim 12 gadu.

Revolūcijas uzliesmojums Kaukazā plašs, jo blakus kapitālistiskajam jūgam darba ļaudis nesa vēl otru, nacionālītes jūgu. Jau pirms atklātas cīņas, Majakovskis iepazīstas ar proklamācijām, lasa revolūcionāras dzejas, kuņas mēģina pārved no Maskavas. Viņu pat ieved kādā marksistu pulciņā un vēlāk autobiografijā atzīmē: «Sāku uzskatīt sevi par sociāl-dēmostratu...»

Tai pašā laikā, 1905. gadā Kutaīsas gruzīnu teātris izrāda Hauptmaņa «Audējus» un citas līdzīga satura drāmas. Majakovskis arī šai revolūcionāru centrā vēro un mācās. Tāpēc arī vārdi: «Proklamācijas kāra gruzīni, gruzīnus kāra kazaki. Mani draugi ir gruzīni, es sāku ienīst kazakus». Kad sākās demonstrācijas, kad cara slepkavas šauj neapbruņoto tautu, kad policija sāk dedzināt pilsētu, kad sākās grautiņi, Majakovskis ir visur klāt. Autobiografijā: «Man revolūcija iesākās tā, mans biedrs, priesteris pavārs Isidors priekā kailām kājām uzleca uz plīts: «Ģenerālis Alichanovs nošauts! Gruzijas apspiedējs. Sākās demonstrācijas un mītiņi. Arī es gāju. Labi...»

Ielu cīņās Majakovskis tomēr par jaunu, tur visu padara citi. Viņš organizē revolūciju skolā. Biedru vārdā paziņo, ka skolēni turpmāk vairs neskaitīs pātarus. Baznīcā sāk marselēžu. Noorganizē ģimnazijas streiku. Pie skolas atved un nostāda lielgabalu, draudot noslaucīt no zemes virsus skolu ar visiem zēniem.

Baumaņa piemiņas dienā, demonstrācijā, arī Majakovskis iepazīstas ar kazaku pipkām. Viņš saka, ka pa galvu trāpījušas kā milzīgas bungas un licies, it kā viņš pārplīstu.

Nepārprotami te ir Majakovska pasaules uzskata dīgli, te dzimst viņa lielā mīlestība — revolūcija.

Jaunas pārgrozības Majakovsku dzīvē ienes tēva nāve. Šis spēcīgais un veselīgais vīrs mirst no niecīga adatas ieskrābējuma. Asiņu saindējums — un Majakovsku ģimene paliek bez apgādnieka. «906. gads. Pēc tēva apbedīšanas mums 3 rubļi... Ar ēdienu grūti. Pensija 10 rubļu mēnesī. Es un divas māsas mācāmies. Naudas ģimēnē nav. Vajadzēja izdedzināt un zīmēt», saka Majakovskis autobiografijā. Tas notiek jau Maskavā, kur Majakovskis pārceļas pēc tēva nāves. Majakovskis izkrāso olas, dedzina kokā ornāmentus, māte izīrē istabas — kaut kā tomēr eksistences mīnima grožus ģimēne savās rokās patur. Dzīvoklī parasti viesi ir Kutaīsas studenti, revolūcionāri. Pats Majakovskis bez pārtraukuma un ar

lielu dedzību studē marksismu. Pat ģimnazijas solā bieži vien, mācības grāmatu vietā «Anti - Dīrings» vai «Divi taktikas». Un beidzot šis 15 gadu vecais pusaudzis ir Krievijas Sociāldemokratiskās strādnieku partijas biedrs. Ar lielu dedzību un veiksmi jaunais propagandists veic pagrīdes uzdevumus. Biedru Konstantinu, tāds ir Majakovska pagrīdes vārds, pazīst maizes cepēji, pazīst burtliči, pazīst kurpnieki. Bezbailīgi viņš veic visus nepieciešamos «melnos» darbus. Iznēsā proklamācijas, runā. Viņš arī jūt, ka ģimnazija kļuvusi lieka, tik un tā pie pirmās apcietināšanas viņš saņems «vilka pasi», tāpēc labāk izstāties pašam.

Šo Majakovska dzīves periodu, šķiet, pārāk maz apgaismojuši viņa biografi. Jāievēro, ka 1907., 1908. un 1909. gadi ir vistrakākās reakcijas gadi. Piektā gada revolūcija bija sakauta. Partija izkļiedēta un atkal no jauna iedzīta vēl dziļākā pagrīdē. Vairums inteliģences, kurai marksisms bija tikai modes lieta un maza aizraušanās — izklīda un pārvērtās marksisma ienaidniekos, pievienojās cara diendeņu bariem. VK(b)P vēstures 15. kursa 105. lpp. rakstīts: «Cara valdība izmantoja revolūcijas sakāvi, lai bailīgākos un egoistiski noskaņotos līdzgājējus savervētu par saviem aģentiem — provokātoriem. Nelieši jūdasi — provokātori, kurus cara ochranka sūtīja strādnieku un partijas organizācijās, spiegoja no iekšienes un nodeva revolūcionārus.»

Kontrerevolūcijas uzbrukums norisinājās arī ideoloģiskā frontē. Parādījās vesela modes rakstnieku plejāde, kuri «kritizēja» un ķengāja marksismu, apspļaudīja revolūciju, nīrgājās par to, dziedāja slavas dziesmas nodevībai un zem «personības kulta» maskas apdziedāja dzimumu izvirtību.

Filozofijas laukā pastiprinājās marksisma «kritikas» un revīzijas mēģinājumi, tāpat parādījās visādi it kā «zinātniskiem» argumentiem segti reliģiski virzieni.

Marksisma «kritika» kļuva par modes lietu.

Visi šie kungi, nelūkojoties uz viņu lielo raibumu, strādāja vienam mērķim — novirzīt masas no revolūcijas.

Nikulība un neticība skāra arī vienu partijas inteliģentu daļu, kura uzlūkoja sevi par marksistiem, bet nekad nebija stingri nostājusies marksisma pozīcijās.»

Un tieši šai mirklī, kad cīnītāju rindas kļūst retas, Majakovskis sāk pagrīdnieka darbu. Tas jāatmin un jāsaprot, ka revolūcionārā darbība bija kļuvusi par Majakovska dzīves saturu. Par aizraušanos, par vienkāršu jūsmošanu varētu runāt vēl 1905. g., bet pieminēt to 1908. g. būtu nevietā un mēs nepatiesi apvainotu Majakovski un pievienotos jau tā lielajam viņa ienaidnieku barim.

Līdz pat 1930. g. aprīlim Majakovskis savu pārliecību nav grozījis, šķiet, ka zināmā laikā varētu runāt tikai par klusēšanu, kad Majakovskis nav aktīvo revolūcionāru vidū.

Majakovska paredzēšana, atstājot skolu, piepildās. 1908. g. marta beigās Majakovski apcietina Maskavas komitejas spiestuvē. Majakovskim ir klāt veseli proklamāciju saiņi. Piezīmes viņš paspēj norīt. Kā nepilngadīgu viņu tomēr atbrīvo un līdz tiesai nodod mātes uzraudzībā.

pagrīdes darbu Majakovskis nepārtrauc. Gaidot tiesu, viņš iekrīt vēl divi reizes. 1909. g. janvārī apcietina nejauši, policija grib iejaukt kādā laupīšanas lietā, bet, saprotams, pierādījumu nav. Trešo reizi Majakovski apcietina jūlijā. No Novinskas cietuma bija izbēgušas 13 ieslodzītās. Palī-

dzība bija nākusi no ārpuses. «Gaņais», tā policija apzīmē Majakovski, bija izsekots kā viens no bēgšanas organizētājiem. Tā tas patiešām arī bijis, ne tikai «gaņais» vien, šo bēgšanu bija palīdzējusi gatavot visa Majakovsku ģimene.

Majakovski ievieto Butirku cietumā, kopā ar citiem ieslodzītiem, bet augustā 103. viennīcā, kur pavada piecus mēnešus.

Tas ir kailais fakta konstatējums.

Mūs interesētu psiholoģiskā puse — kā uz nākošo dzejnieku reagē cietumniecība. Ziņas ir pārāk skopas. Majakovskis daudz lasījis, bet labprāt par šo laiku nav vēlējis runāt. Tā vēlāk, teātri, garderobē viņam pasniedz 103. numuru. Majakovskis ir uztraukts un sašutis, viņš lūdz virsdrēbes pārvietot uz cita āķa, izsniegt viņam citu numuru.

Tā ir sīka, bet raksturīga liecība. Viennīcā, ja neskaita skolnieku žurnālu, Majakovskis sāk rakstīt dzejas. Par tām pats Majakovskis saka: «Pateicos uzraugiem, izejot atņēma. Citādi būtu vēl nodrukājis.»

Majakovskim gatavo izsūtīšanu uz Tomskas guberņu, tikai tēva paziņu pūles šo Majakovska ģimenes katastrofu novērš. Viņu atbrīvo 1910. g. janvāra sākumā. Plānā svārciņā, mētelis neizpirkts lombardā, Majakovskis pārāulo mājās, ir bezgala priecīgs, tai pašā svārciņā, janvāra salā, apskraida draugus un paziņas. Tūliņ radās arī jautājums: Ko darīt? Majakovskis apzinās, ka viņa izglītība ir nepietiekoša, ka cietumā rakstītās dzejas nekur neder. Ko vēl? Un atkal Majakovskis pievēršas zīmēšanai. Lai sagatavotos iestāšanās eksāmeniem mākslas skolā, viņš strādā mākslinieka Kelina studijā. Pēc paša Majakovska vērtējuma Kelins ir labs un stingrs skolotājs, labs zīmētājs, reālists. Kelins ir pazīstamā portretista Serova skolnieks.

Majakovskis ar visu sava rakstura dedzību un neviltotu mākslas mīlestību ķeras pie darba, aizrauj arī citus, iedveš arī tiem cienību pret darbu. Mācību starpbrīžos vai sanāksmēs risinās bezgalīgas pārrunas un strīdi. Jaunieši piemin piektā gada revolūciju. Ir arī tādi, kas mēģina to noniecināt un aizstāvēt visu veco, nekavējoši Majakovskis uzbrūk, izsmej viņus, sagrauj viņu uzskatus. Ikviens jūt Majakovska nesatricināmo pārliecību — revolūcija uzvarēs.

1911. gadā Majakovskis priekšzīmīgi iztur pārbaudījumus un Maskavas mākslas skola viņu uzņem otrā figurālā klasē. Tā bija arī vienīgā iestāde, kur neprasija apliecību par politisko uzticamību. Majakovskis vairs nešaubās, ka viņu sagaida liela gleznotāja nākotne. Ar aizrautību viņš turpina pie Kelina iesāktu darbu. Izpilda audzinātāju prasības, mācās klasisko zīmējumu un anatomiju. Drīz Majakovskis iepazīstas un sadraudzējas ar vecākas klases audzēkni Dāvidu Burļuku. Tiesa, pirmā tikšanās gandrīz beidzas ar kautiņu, bet vēlāk viņi kļūst nešķirami. Burļuka vārds ir cieši saistījies ar futūrisma vārdu. Jau 1910. g. Burļuks piedalās almanacha «Tiesnešu perētava» sastādīšanā un izdošanā. Šīs grāmatas parādīšanās skaitās par krievu futūristu dzimšanas dienu. Grāmata iespiesta uz tapetēm, jaunā ortografijā. Tas bija cīņas sākums pret veco, sapelējušo, tradīciju sagrauzto mākslu. Vispirms futūrisms ieplūda glezniecībā, tad dzejā. Tas bija sauciens pēc tīras formas — pēc patstāvīgas un pašmērķīgas līnijas un krāsas glezniecībā, pēc tāda pat vārda dzejā. Un visu to

vēl saistīja kopā kā protestu pret buržuazijas miegainību. «Literātūrā,» kā saka Majakovska biografs Tregubs, «saimniekoja mietpilsonis, kas sevi iedomājās par «pārcilvēku».

Šķiet, ka tieši šis protests pret visu veco, mietpilsonisko, sapelējušo bija tas, kas aizrāva Majakovski. Mazāk viņu interesēja pārējās futūristu teorijas, jo jāatmin, ka bieži vien citi futūrisma cīnītāji vēlāk pārmet Majakovskim, ka viņa darbos pārāk daudz satura.

Otra raksturīga figūra tā laika futūristos ir Viktors Hļebņikovs. «Ja Dāvids Burļuks bija, kā teikt, futūrisma direktors rīkotājs, saka V. Percovs, tad Hļebņikovu var nosaukt par tā «svēto» un gaišreģi». Hļebņikovs studējis matēmatiku, bet nepabeidzis, jo pieķēries dzejai. Viņš ir sevī noslēdzies cilvēks, kuŗa vājības dzeja, skaitļi un vēsture. Vēsturē Hļebņikovs meklē zināmas rituma likumības, lai spētu paredzēt nākotni. Tāpat Hļebņikovu interesē katra atsevišķa burta «filozofija». Katrs burts, pēc viņa domām, slēpj sevī kādu saturu, vajag tikai šo saturu atrast. Hļebņikovs parasti savus draugus pārsteidz ar ļoti daudzpusīgām zināšanām un neapvaldītu fantaziju.

Burļuks un Hļebņikovs kļūst par Majakovska dzejas talanta ierosinātājiem. Revolūciju mākslā! Tas ir šo jaunās mākslas cienītāju kopējais lozungs. Bet šķiet, ka jau pašā sākumā šo lozungu viņi katrs saprata savādāk. Burļuks ar Hļebņikovu šo revolūciju iedomājās galvenām kārtām kā revolūciju formā. Majakovskis, tā gribētos apgalvot, kaut gan pierādījumu mums nav pie rokas, saprata kā revolūciju formā un saturā. Majakovskis bija izgājis revolūcijas skolu, bija mācījies pie Kelina zīmēšanu, tas bija reālists, Serova skolnieks, tie ir fakti, kas neļauj domāt, ka viņam satura jautājums būtu bijis tikpat vienaldzīgs kā pārējiem futūristiem, kuŗi iegrīma zināmā izteiksmes līdzekļu fetišismā.

1913. g. sākumā parādās futūristu grāmata «Pliķis sabiedrības gaumei». Ievērojamākais šai grāmatā — futūristu manifesti. «... Pagātne šaura. Akadēmija un Puškina — nesaprotamāki par hiroglifiem. Puškina, Dostojevski, Tolstoju u. t. t., u. t. t. izmest no tagadnes kuģa. Kas neaizmirsīs savu pirmo mīlu, neiepažīsies ar pēdējo.» Tālāk prasīts atzīt dzejnieka tiesības, ienīst tā laika valodu un slavu un svilpienu un sašutumu vētrā nostāties uz vārda «mēs». Parakstījuši četri «futūrisma ziloni», kā viņus sauca: Burļuks, Kručenichs, Majakovskis un Hļebņikovs. Sevišķi šī Puškina izmešana no tagadnes kuģa satricina ļaudis. Gandrīz visu mūžu Majakovskim par to jādzird pārmetumi un visnejēdzīgākie apvainojumi. Neviens negribēja tuvāk izprast, kāpēc īsti Puškina nevajadzīgs, kāpēc viņš jāizmet no tagadnes kuģa. Ir fakti, kas liecina, ka šis pats noliegtais Puškina ir Majakovska iecienītākais dzejnieks, Puškina Praviētis ir it kā mēraukla, kādai vajadzētu būt labai dzejai. Šķiet, ka te ir vietā vēlreiz pieminēt futūristu manifesta teikumu: «Kas neaizmirsīs savu pirmo mīlu, neiepažīsies ar pēdējo». Vakardienas ģeniālais nedrīkst nomākt rītdienas ģeniālo. Nedrīkst skatīties atpakaļ, ja dzīve trakā ātrumā drāžas uz priekšu. Otrs, jāatmin, ko no Puškina bija iztaisījusi tā laika mietpilsonība. Tas vairs nebija Puškina, bet kaut kāda karikatūra. Katrai laikraksta slejai bija savs Puškina: Puškina kā monarchijas aizstāvis, Puškina muižniecības dzejnieks, pareizticīgiem viņš ir «dievišķo noslēpumu» sargs un tā bez gala. Tā bija brēka, ko buržuaziskā prese sacēla Puškina 75 gadu nāves atceres dienā. Saprotams, tāds Puškina bija jāizmet no tagadnes

kuģa. Tāpēc šis Majakovska «noziegums», savā galīgā vērtējumā, šķiet, nāca par labu pašam Puškinam. Tauta viņu atņēma buržuazijai un paturēja sev.

Jau minētie «četri futūristu ziloņi», visdīvainākos tērpos, krāsotām sejām, Majakovskis dzeltenos svārkos, sastopami daudzās cara Krievijas pilsētās, kur, īsi pirms uzstāšanās, svinīgi pastaigājās pa ielām. Ļaudis ir izbrīnējušies: amerikāņi, angļi? Tikai retais prot izskaidrot: nē, tikai futūristi. Viņu vakari ir trokšņaini, ķildas, svilpieni, protesti, bet Majakovska balss viena pati pārspēj visas neapmierināto balsis. Tāpēc nav jābrīnās, ja šo vakaru atreferējumi izklausās līdzīgi kādas Ķijevas avīzes rakstam: «Vakar notika pazīstamo futūristu Burļuka, Kamenskija un Majakovska pirmā uzstāšanās. Bija klāt: ģenerālgubernātors, virspolicijmeistars, 8 pristavi, 16 pristavu palīgi, 15 iecirkņu uzraugi, 60 gorodovoji teātra iekšpusē un 50 jātnieki ārpus teātra». Tas viss. L. Kasils apraksta kādu no šiem vakariem. Publikā jau skaļa sašutuma vētra. Citi kliedz, citi apsauc: «... mūsu draugi uz skatuves pamatīgi un ilgi dzeņ tēju, glāzi pēc glāzes. Priekšsēdētāja zvaniņa vietā vienam no viņiem rokā milzīgs ugunsdzēsēju zvans... Bet virs viņiem, ar kājām gaisā, pie skrituļiem pakārtas klavieres. Parterā svilpj, galerijā aplaudē.

— Kamdēļ jūs esat apģērbti dzeltenā svārkā? — kliedz Majakovskim.

— Lai nebūtu līdzīgs jums.

— Bet kamdēļ jums klavieres pakārtas?

— Paciešaties, uzzināsiet beigās.»

Visu priekšnesumu laiku atskan starpsaucieni, Majakovskis neatdarināms atbildētājs, asprātīgs, ass. Kad priekšlasījumi beigušies, paziņo, ka klavieres pakārtas pie griestiem tikai tamdēļ, lai ieinteresētu publiku, lai tā nosēdētu līdz beigām un noklausītos visas lekcijas un dzejas.

Šo pašu trokšņaino vakaru dēļ Burļuku un Majakovski 1914. g. februārī izslēdz no mākslas skolas. Patiesībā tā bija vienkārša formālitate, jo viņi skolu nemaz vairs neapmeklēja.

Sākās imperiālistiskais kaŗš. «Imperiālistisko kaŗu buržuazija gatavoja lielā slepenībā no savām tautām. Kad kaŗš uzliesmoja, katra imperiālistiskā valdība centās pierādīt, ka nevis viņa uzbrukusi kaimiņam, bet ka viņai ir uzbrukuši. Buržuazija krāpa tautu, slēpjot kaŗa īstos mērķus, viņa imperiālistisko laupīšanas raksturu. Katra imperiālistiskā valdība ziņoja, ka kaŗa mērķis ir savas tēvijas aizsargāšana.» (VK(b)P vēstures īsais kurss, 168. l. p.) Šķiet, ka arī Majakovskis pirmajā mirklī aizraujas ar «tēvijas sargāšanas» ideju, viņš grib iestāties armijā brīvprātīgi, bet viņa dokumentos ir atzīme par Butirku cietumu. Saprotams, tādi «tēvijas sargātāji» nav vajadzīgi. Vismaz kaŗa sākumā.

1915. g. Majakovskis lasa Maksimam Goŗķijam savu poēmu «Mākonis ūzās». Goŗķijs jau agrāk ievērojis apdāvināto futūristu, arī tagad, noklausoties poēmu, viņš izsakās atzinīgi un piezīmē: «Lūk, tā ir īsta saruna ar dievu. Ilgi tam kungam nav tik pamatīgi ķēries.» Poēmas nosaukums sākumā ir «Trīspadsmītais apustulis», četrās daļās: 1. nost jūsu mīlestību, 2. nost jūsu mākslu, 3. nost jūsu iekārtu, 4. nost jūsu reliģiju. Cenzūras dēļ radies otrs nosaukums «Mākonis ūzās». Šī fraze Majakovskim radusies pilnīgi nejauši. «Trīspadsmītā gadā, — saka pats Majakovskis, — atgriezoties no Sarātovas uz Maskavu, lai pierādītu kādai vagona ceļa biedrenei savu lojālītāti, es sacīju viņai, ka es «neesmu vīrietis, bet mākonis ūzās.»

Pateicis, es tūliņ aptvēru, ka tas var noderēt dzejai...» Pēc divi gadiem Majakovskis šo frazi izlieto poēmas virsrakstam. Šai poēmā, kā atzīmē Percovs, neatspoguļojas tikai vientuļas dvēseles lirika, ne arī tikai cīņa par jaunu estētiku, poēma ir politisks manifests, cilvēka tiesību deklarācija.

Šai laikā, kad Majakovskis iepazīstas ar Goņkiju, viņš īstenībā sāk atbrīvoties no futūristu šaurās grupiņas, lai sāktu iet to ceļu, kas ir tik īpatns, ka to neiespējami iedalīt kādā «ismā» vai virzienā. Majakovskis ir vienreizīgs un neatdarināms.

Kad 1915. g. oktobrī Majakovski iesauc armijā un viņš ar Goņkija palīdzību nokļūst par zīmētāju automobiļu rotā Petrogradā, viņa «tēvijas sargātāja» jūsma ir apdzisusi. Viņš redz un saprot nejēdzības frontē un vēl lielākas nejēdzības aizmugurē. Viņš raksta poēmu «Kaŗš un miers», kur blakus lielai līdzjūtībai par cilvēku nevajadzīgām ciešanām, spēcīgi sāk skanēt sociālistiskais patoss, prieks un ticība, ka drīz jānāk brīvajam cilvēkam. Poēmu Majakovskis pabeidz 1916. g. Tas ir laiks, kad kaŗš sasniedzis jau vislielāko nejēdzības pakāpi. Apstājušās fabrikas. Neapsēti lauki. Frontē bads. Kad Majakovskis lasa poēmu, daudzi raud, arī Goņkijs. Tikai futūristi ir sašutuši, pārmet Majakovskim formālās mākslas principa nodevību, jo, lūk, poēmas saturs, kuŗā esot vairāk šausmu nekā Leonīdā Andrejevā, aizēnojot un nomācot vārda tīro skaņu. Īsteni te arī mēs saprotam un redzam, cik neizsakāmi tālu jau aiz sevis Majakovskis pametis futūriskumu, kaut arī tas bija viņa dzejas ierosinātājs. Majakovska vārdi tagad skan kā pātagas cirtieni. Viņš bija nostājies atkal uz īstās zemes, viņš sajuta pamatu zem kājām. Kad pēc februāra buržujski-dēmokrātiskās revolūcijas kāds oficiēris 1. maija sapulcē traucē runātāju boļševīku, kāds gaŗš izstīdzējis kareivis, automobilista formā, pārkliedz oficiēri un visu sapulci:

— Pilsoņi! Šis oficiēris dauza zobus saviem zaldātiem. — Tas ir Majakovskis. Skaidrs, stāvoklis glābts, runātājs var turpināt, bet oficiērim jāmanās pazust. Runātājs izrādās vecs Majakovska biedrs no 1908. g. pagrīdes.

— Padomēm varu. Buržuaziju pie velna! — viņam saka Majakovskis. Tāpēc vēlāk, pēc Lielās Oktobra revolūcijas, kad Majakovskis saka: «Mana revolūcija. Aizgāju uz Smoļniju. Strādāju. Visu, ko vajadzēja,» mēs nēbrināmies.

Ar Lielo Oktobra revolūciju sākās jauns posms Majakovska dzejā. Pirms revolūcijas lielākos darbus Majakovskis bija nosaucis par traģēdijām. Tas, ūķiet, pareizs viņa tā laika dzejas apzīmējums. Visiem darbiem rit cauri traģiskā atziņa, ka esošos apstākļos nav iespējama normāla, cilvēcīga dzīve. Līdz ar Oktobra revolūcijas uzvaru, Majakovska dzejā sajūsma, prieks. Tāpēc arī vārdi: «Pieņemt vai nepieņemt. Tāda jautājuma man nebija. Mana revolūcija.» Tāpēc arī Majakovskim nav jādomā un jānogaida, kā citiem māksliniekiem, sak, varbūt tomēr kas pagrozās citādi, varbūt mākslu varētu atdalīt no valsts tāpat kā baznīcu. Majakovskis ir pirmais, kas atsauca izglītības komisāra aicinājumam strādāt kopēju darbu ar padomju varu. Ar nesaudzību un dedzību Majakovskis metas cīņā pret tiem māksliniekiem, kas arvienu vēl pūš pašmērķīgās lirisma stabulītes, dziļdomīgi prāto par «tīro mākslu» un, ieslēgušies istabās, redz tikai savas tintes pudeles, bet dzīve aiziet tālāk savu ceļu. Tāpēc

A. Metčenko saka: «Viņš pirmais sajuta nogrupējumu ļaunumu un sāka prasīt visu literatūras revolūcionāro spēku konsolidāciju kopējai cīņai par sociālismu.» Cita ceļa nav. Visa māksla visai tautai — tādām jābūt pēc-revolūcijas lozungam, jo arī «dzeja — ceļš uz sociālismu».

Pēc Oktobra revolūcijas īstenībā tikai sākās Majakovska darbs, aizrautīgs, vispusīgs. Viņš zīmē plakātus, raksta lozungus, raksta scenārijus un filmējas pats, raksta lugas, raksta bērniem, ir desmitiem laikrakstu un žurnālu līdzstrādnieka kartiņu īpašnieks, viņa vakari ir visā Padomju savienībā, viņš apceļo Eiropu un Ameriku — un dzejas, bez pārtraukuma jaunas dzejas. No 12 sējumiem 11 uzrakstīti pēc revolūcijas. Pirms revolūcijas pārdzīvojis indīgu vientulību, tagad, kolektīvā, masā Majakovska talants kļūst nepārspējams. Ar neizsakāmu lepnumu, pierakstoties 1918. gadā Petrogradā, sociālā stāvokļa ailē, Majakovskis atzīmē: Krievijas republikas pilsonis; tas pats lepnums, padomju zemes patriota lepnums skan viņa dzejā par padomju pasi:

Nu lasiet
un skaužiet,
es —
pilsonis
Padomju zemē.

Tik lepnus un vienkāršus vārdus neviens rakstnieks par savu zemi nav pateicis. Majakovska apskaužamā priekšrocība ir tā, ka viņš labāk par visiem citiem jaunās, socialistiskās dzīves parādības spēj uztvert asāk un dziļāk un parādīt dialektiskā kustībā, un parādīt arī šīs kustības rezultātu. Jo istai dzejai, pēc Majakovska domām, jāiet, kaut vai stundu, pa priekšu dzīvei. Jābūt vadītājam un tautas kalpam. Līdzdalība revolūcijā un revolūcionārās metodes līdzdalībā — lūk, Majakovska principi. Tāpēc ir saprotami, ja kāds no viņa draugiem Majakovska dzeju salīdzinājis ar kuģa žurnālu. Šķiet, ka tas ir liels pagodinājums, jo kuģa žurnāls ir ļoti atsaucīgs un jūtīgs. Tikai viena starpība, šie kailie fakti nav apstrādāti. Turpretim dzejā šos pašus faktus dzejnieks ir apstrādājis, viņi ieguvuši mērķtiecību, viņi palīdz celt sociālismu. Un tas ir pats galvenais. Tāpēc arī Majakovskis saka, ka viņam nospļauties uz bronzas daudzpuķību un marmoru, ja paliek kopējais piemineklis — cīņās uzceltais sociālisms, jo dzejošana ikvienam darbam radniecīga. Tāpēc arī sauciens — es gribu, lai durklim pielīdzinātu spalvu. Un strādnieki Majakovski saprot. Ja Majakovskis sacīja: mana revolūcija, strādnieki sacīja: mūsu dzejnieks. Tas spēj dot tikai jaunus spēkus un jaunus darbus. Tā radās ievērojamās poēmas 150.000.000, Labi, Par to, Vladimirs Iljičs Leņins, bet ja iesākam pieminēt virsrakstus, mums būtu jāuzskaita visi Majakovska darbi, jo arī tie ir tikpat apgaroti un vienreizīgi, tie ir jālasa katram atsevišķi un, varbūt, par katru arī atsevišķi vajadzētu rakstīt.

Tomēr, arī pēc-revolūcijas laiks Majakovskim pāiet nepārtrauktā cīņā. Veidojas grupas un grupiņas, ikviena redz Majakovski ienaidnieku. Atsevišķi cilvēki redz Majakovski ienaidnieku. Pārāk apdāvināts, neatlaidīgs un straujš ir šo cilvēku ienīstais dzejnieks. Viņa vārdi ir asi un nesaudzīgi, atkāpšanās apzīmējuma viņa vārdnīcās nav. Tāpēc nepārtrauktā straumē uz Majakovski list veselās netīrumu jūras. Uzbrucēji bija ieņēmuši visdažādākās pozīcijas. Tie sargāja gan krievu dzeju, gan cilvēces

kultūru, gan proletārisko ideoloģiju, gan sociālismu, gan komūnistisko apziņu u. t. t., u. t. t. Tikai vienā vietā ir Majakovska draugi, sevišķi 1927. un 1928. g., tā komjauniešu redakcija.

Citur Majakovska darbus negrib iespiest, negrib izdot grāmatās, negrib dot telpas sarīkojumiem. Kritika vai nu klusē vai mēģina Majakovski iznīcināt. Kad parādās poēma «Vladimirs Iljičs Leņins», kāds vīzdegunīgi saka:

— Jūs mums neesat devuši ja un u Leņinu!

Pēc lugas «Pirts» iztirzājuma, kāds piemanās Majakovskim un jautā:

— Kam jūs rakstāt savus darbus, strādnieki jūs nelasa, tāpēc, ka viņi jūs nesaprot, bet inteliģence jūs lamā.

Prof. Šengelis iedomīgi paziņo, ka Majakovskis ar talantu 14. gadā, interesants 16., tagad, 27., viņš neuzrāda nekādas cerības, viņš atkārtoti pats sevi, viņš nespējīgs dot ko jaunu — spēj radīt tikai reklāmas dzeju.

Majakovskis zināja un ticēja, ka masas viņu saprot un cienī, pretinieki apgalvoja citu. Majakovskis zināja, ka viņš ir pārliecināts komūnists, kaut arī partijā nesastāvēja, pretinieki apgalvoja, ka viņš esot individuālists un anarchists, vienkāršs veikalnieks ar pasūtītām dzejām. Vissmagāk Majakovski apvaino «līdzskrējēja» vārds. «Es sevi skaitu par proletāriāta dzejnieku, bet Rapa proletāriskos dzejniekus par līdzskrējējiem man,» aizsargājās Majakovskis. Cīņa turpinās. 1930. g. martā Majakovskis sarīko 20 gadu literārās darbības izstādi, izņemot dažus draugus, šo izstādi neapmeklēja neviens mākslinieks, to vienkārši noklusē. Žurnāls «Prese un revolūcija» paziņo, ka ievietota Majakovska ģimete un apsveikums 20 gadu darba atcerē. Majakovskis priecīgs, bet kad žurnālu atsūta, ģimetes tur nav. Valsts izdevniecības vadītājs pavēlējis izgriezt. Nāk vēl klāt neskaitāmi un idiotiski jautājumi.

— Majakovski, kad jūs nošausieties? Visi labie dzejnieki taču beidz dzīvi traģiski.

Šķiet, ka pasaules literātūrā nav daudz šādu dzejnieka iznīcināšanas kara gājienu. Tikai atminēsim, ka dzejnieka vissīvākie ienaidnieki, kā vēlāk noskaidrojās, izrādījās arī par visas tautas un jo sevišķi par socialistiskās celtniecības, par komūnisma ienaidniekiem.

Vai tikai šī literārā cīņa bija tā, kas iedzina Majakovski strupceļā un lika 14. aprīlī atskanēt šāvienam? Vai bija vēl kādi, tīri personīgas dabas, motīvi, to, cerams, biografi noskaidros.

Arī pēc Majakovska nāves uzbrukumi nemitējās. Majakovski centās samazināt, padarīt vai nu tikai par pilsoņu kara dzejnieku, vai priekšrevolūcijas, vai arī revolūcijas laika dzejnieku, bet katrā ziņā viņa nozīmi vajadzēja ieslēgt literātūras vēsturē, atņemt tagadnei.

1935. g. Majakovskim noteiktu un neatņemamu vietu Padomju Savienības literātūrā ierādīja biedra Staļina vērtējums:

«Majakovskis bija un paliek mūsu padomju laikmeta labākais un talantīgākais dzejnieks.»

Literātūra: В. В. Маяковский, Сочинения в одном томе. В. Перпов, Наш современник. С. Трегуб, Владимир Маяковский. Лев Кассиль, Маяковский сам. Виктор Шкловский, О Маяковском. Владимир Маяковский - Институт литературы сборник 1., Журнали: Знамя 4-5, Ленинград 5, Литературный критик 5-6, 30 дней 3-4, Visi 1940. g. izdevumi.

VLADIMIRS ILJIČS LEŅINS

VLADIMIRS MAJAKOVSKIS

Poēmas fragmenti

I

LEŅINS

Tagad — laiks un sāku
par Leņinu
jums teikt.
Bēdas izgaisušas? —
ne jau tāpēc.
Bēdu sīvums,
smeldzes skumju veids
Vērties jau
par a p z i n ī g ā m
sāpēm.
Tagad — laiks,
lai leņinisko domu
augstāk slien.
Neba mums
slikt asarainās paltīs?
Visu dzīvo dzīvāks
Leņins vēl arvien.
Mūsu stiprums,
zināšanā kaldīts.
Viņš kā jūs, kā es
bij savā laikā.
Tikai gan varbūt
ap acīm Leņinam
Domas vairāk
sagrumboja vaigus,
Arī lūpas
asāk smaidīt prata tam.
Nebij viņā
augstprātīgais satraps,
Kas tev pāri brāžas,
varas ratos meties.
Cilvēcīgs un mīļš
viņš bija
biedram katram.
Dzelžains ienaidniekam
cēlās pretī.
Savas vājības
ir viņam bij tāpat.

Cīnījās ar likstām
 kā mēs visi.
 Teiksim —
 man tik biljards —
 aci vingrināt,
 Viņam — šachs —
 tas vadoņiem ir derīgs:
 Naidniekam —
 kā šachā — tuvu tika,
 Stiprus vērtā
 bandīniekus
 cīņā vadītos,
 Darba ļaužu diktātūrai lika
 Kapitāla jūga
 torņus
 notriekt nost.

II

KAPITĀLISMS

Kādreiz jautās:
 — Kas ir kapitālists?
 Kā tagad jautā bērni:
 — Kas ir gordovojs?
 Nākošajām audzēm triepju šinī lapā
 Kapitālisma
 cilts portreju.
 Kapitālisms savos jaunos gados
 Bija puika,
 sacīt, diezgan sparīgs.
 Darbā pirmais —
 nepietrūka padoms;
 Nebijās, ka kreklis netīrs paliks.
 Feodaļu triko,
 lūk,
 tam šaurs!
 Spraukties prasme kapitālam nezūd.
 Iedams
 ziedonī
 revolūcijām caur,
 Viņš uzdziedāja
 Marseljēzu.
 Mašīnu viņš gudroja —
 izgudroja.
 Cilvēkus arī tos —
 nudien!

Gluži nemanot
pasauli pievairoja
Pilnu strādnieku
mazuļiem.
Prata grāfu,
hercogu zemes
kost
Ar kroņiem un ar ērgļiem.
Vērtās apaļš
kā bībeles vērsis
vai govs,
Laiski laizījās.
Parlaments — mēle.
Pēc gadiem atslāba muskuļu spēks —
Kļuva taukotāks
un rāmāks.
Vēl gadi, un izplūdis bija
kā rēgs,
Kā lielā kantoņa grāmata.
Pili izveidoja,
ej pameklē to!
Tur mākslinieki
gar sienām sitās.
Grīda ampirā,
griesti rokoko.
Sienas —
Ludviķa četrpadsmitā.
Bet visapkārt slējās
sejas.
Noderēja
Gan augšā tās,
gan lejā.
Krāsā un dziesmā
dvēsele mocījās,
Bet govij pļava
puķi nenes.
Ētika, estētika
un citas jocības
Kalpoja tam
kā istabenes.
Viņam paradīze,
viņam grēku sūdze.
Izpārdeva
vecām sievietēm
Kristus krusta naglu spraugas
Un matus
no astes dievam.
Beidzot kapitāls —
sevi pārauga;
Viņam
vergoja vergs.

Grimstot
miega un mantas kārībā,
Viņu sagrāba likstas
un sērgas.
Kad gauži vārģs jau bij tā gars,
Vēstures ceļā
viņš nogūlās ērti.
Ne to nu apbraukt,
ne apjāt var,
Atliek tik —
gaisā spert.
Zinu,
lirikis
saviebs seju,
Kritikis
steigsies ar pātagu pakapāt.
Kur te dvēsele?!
Kur tad te dzeja?
Vārdi kaili
kā avīzē sakāmais.
Kapitālisms —
šis vārds bez dailes.
«Lakstīgala»
daudz jaukāķ skan.
Bet man
to teikt
neķad nebūs bailes,
Jo dzeja
ir aģitlozungs mans.
Nav laiks man aizsāķt
mīlas brēķas,
Gan ķādreiz
i to spēšu
plašumā plest.
Bet tagad
skanģgo
dzejnieķa spēķu
Tev,
veicēja šķķira,
atdodu es.
Proletāriāķs
skan neveikli, šauri
Tikai tam,
ķam ķomūnisms
ķā slazds.
Bet mums
šis vārds
ir varena taure,
Ķam ķiņā
pat mirušos
sacelt prast.

III

KĀRLIS MARKSS

Laikā spožums
     saplaka bālāks —
 Kapitāls
     deldēja svārkus.
 Laiks deva
     Leņina vecāko brāli,
 radija
 Kārli Marksu.
 Markss!
     Lūk, portrejā
         sirmums sarmo,
 Bet viņa dzīve
     iet iedomai secen!
 Cilvēki tagad
     redz
         veidotu marmorā,
 Ģipsā
     stingušu veci.
 Bet kad
     uz revolūcijas takas
 Strādnieki
     pirmo
         solī
             kāpa,
 O, kādu kvēli
     toreiz sakūra
 Marksa sirds
     un domu lāpas!
 It kā pats
     darbnīcās strādājis, pētījis
 Katru darbu
     ilgi,
         grūti un
             kāri,
 Tā viņš mācēja
     krāpniekiem
         virspeļņas vērtības
 Paņemt
     taisni
         no pirkstiem ārā.
 Un kad biržas
     māklerim dzīvam
 Nedrīkstēja acis
     ne līdz jostai
         celt,

Markss tad sauca
šķiru cīņā sīvā;
Kaut ar vērsī vērties —
jāveic
zelta teļš.
Likās, komūnas
sedumā tiksim
Tikai gadījuma
viļņu virpu rauti,
Markss mums atklāja
vēstures likumus.
Pie stūres pielika
darba tautu.
Marksa darbi
nav tikai
burtu klājums,
Nav sausu
skaitļu ailes.
Markss prata
strādniekus
sasliet kājās
Un nākotnē
vest
bez baiļu.
Markss veda un teica:
— Mums rokas pielikt
— Un koriģēt
prāta slejas,
— Bet nāks,
reiz nāks
viņš —
praktiķis lielais,
Cīņu laukos
sāks
uzvaras eju.
Domu dzirnās
malto,
visu pēdējo
Smalki rakstīja
roka vaskotā.
Zinu,
iztēlē
Markss jau tad redzēja
Komūnas karogu
Sarkanā Maskavā.

IV

PARTIJA

Vārdus —
     tā notiek —
         arī vismodrākos
 Apvalkā,
     deldē
     kā darbdienas kārtu.
 Gribu jaunotā mirdzumā
     spodrināt
 Labāko,
     cēlāko vārdu —
         partija.
 Vienpatnis!
     Tiešām smiekls un nievs!
 Vienpatņa balss —
     tikai sīciņa pikstoņa.
 Kas viņu sadzirdēs? —
     Varbūt sieva.
 Un arī ne tirgū,
     bet cieši līdzās.
 Partija —
     vienīgais vētras viesulis,
 Kas ceļas no balsīm
     vārām un klusām —
 Viņas brāzmā
     cietokšņu vārti plīst,
 Kā lielgabalgrandā plīst
     bungādas pušu.
 Slikti cilvēkam,
     ja viņš viens.
 Negals vienam.
     Viens nav karons:
 Katrs,
 Kas stiprāks,
     galvu tev pāri slien:
 Un pat arī vājie —
     pa treji barā.
 Bet ja partijā mazie
     pulcējas:
 Liecies, naidinieki,
     krīti, tirpsti!
 Partija —
     roka,
         miljonu pacelta,
 Saspringti
     dūrēs triecienam pirksti.

Daļinieks — nieks,
 daļinieks — nekas.
 Viens —
 i tas, kaut īsti pamatīgs,
 Piecu asu bluķi sasliet —
 vēl ir mazs.
 Piecu stāvu namu —
 pārāk siks.
 Partija —
 ir plecu milijons,
 Viens pie otra kopā kļauti
 cieši.
 Partija
 slien celtnes debešos.
 Cits aiz cita pleci
 balstās tieši.
 Partija —
 strādnieku šķiras mugurkauls.
 Partija —
 mūsu mūžīgais darbs.
 Partija —
 vienīgā, kas mani
 nepievils;
 Šodien vēl komijs,
 bet rīt
 valstis es izdzēšu kartē.
 Šķiras smadzenes, spēks,
 apziņa,
 slava —
 lūk, partija!
 Partija — Leņins
 kā dvīņu brāļi, —
 Kuŗš gan vairāk
 mātei — vēsturei mīlams?
 Kad mēs runājam: Leņins,
 domājam —
 partija,
 Kad runājam: partija,
 domājam —
 Leņins.

V

REVOLŪCIJA

— Jau Krievija aukā —
 jau pērkons grauj —
 Tā lasīja Vladimirs Iljičs
 Šveicē.

Viņš
     drebēdams
         laikrakstus kaudzē
             krauj,
 Jo —
     neba avīžnieks
         daudz ko teicis.
 Ar aeroplānu
     augstumos kāpt
 Un steigt,
     kur strādnieki
         cīnā slējās —
 Šo vienīgo
     domas
         alkst un slāpst —
 Viņš brauca —
     kā partija pavēlēja ...
 Vēl piterieši,
     lai visiem prieks,
 Skūpstījās,
     griezās
         kā reibuši cāļi.
 Bet sarkanām lentītēm
     rotājušies,
 Ņevas prospektā
     drūzmējās ģenerāļi.
 Viens solis, otrs —
     jau strīpai pāri,
 Jau ir pie policista
     svilpes.
 Jau buržuji
     nagus
         izvirza ārā
 No ķepu pūkām
     mīkstām
         un siltām.
 Papriekšu sīkie —
     kā šprotes, kā kilo,
 Tad prāvāki —
     tik un tik,
 Tad Dardaņeļskis —
     jaunībā Miļukovs —
 Aiz viņa —
     ar kroni —
         Michaiļčiks.
 Un lai pilns
     būtu pušķis raibais,
 Tie,
     kas mūs nodeva pirms
         un pēc tam —

Eseri, Savinkovs —
apkārt stāpījās,
Menševiki
kā gļotains sams.
Un pilsēta,
kas jau taukus slacīja,
Pēkšņi —
nezin,
                    Ņevas, vai kur —
No otra krasta,
no Somijas stacijas
Bruņu vilciens
brauc šurp.
Un atkal
brāzma strauja, svaiga
Revolūciju bangās
cēla sīvās.
Liķeinijā
blūzes un cepures
kļūgāja:
— Leņins pie mums!
Lai dzīvo!
— Biedri! —
Un pāri galvām
pirmajiem simtiem
Uz priekšu saucēju
roku
pacēla:
— Nomest mums
esdemu kankaru driskas!
— Nost izlīdzējus
un kapitālistus!
— Mēs esam
pamats —
strādnieku kārta,
— Visas pasaules apspiesto gribas balss.
— Lai dzīvo
Komunistu partija!
— Lai dzīvo cīņa
par Padomju
valsti!
Un pūlim,
ko saistīja
kompromisa virves,
Iljiča vārdi —
trieciens spraigs,
Iljiča runa
bij asa kā cirvis:
— Pareizi, Leņin!
Ir laiks!
Ir laiks!

Bet buržuji
     tūlīn jau
         zobus ņirdza:
 — Vergs sācis dumpot;
     ar pātagu
         zvelt!
 Un Kerenska roku
     ar pavēli virza
 Pret Ļeņinu stobru celt.

Un partiju
     atkal
         pagrīde nomija,
 Un bija Razļivā
     vadonis Ļeņins;
 Bet zvēru bandai
     viņu pat Somijā
 Nedeva lauki,
     ne teltis,
         ne bēniņi.

Un Ļeņina vārdi
     negāja secen;
 Kur krita zemē,
     tur auga tūlīt.

Lūk, jau pret strādniekiem
     balsta plecus
 Zemnieku miljonu pulks.
 Un kad vajadzēja
     stāt pie barikādēm,
 Dienu izraudzījis,
     laikus ieradies,
 Ļeņins
     pats
         jau bija Petrogradā:

— Biedri,
     tagad
         diezgan
             niekoties! ..

Kapitāls spaidītājs,
     bads dzīves kropļotājs,
 Kaŗu bandas,
     intervencija liesā —
 Pietiks! —
     skaidrāk par kārpām
         atklājas

Sirmās vecenes —
     vēstures miesā ...

Tā,
     ja no
         desmittūkstoši gadīgās

Verdzības laika
     lūkojas šurp —
 Leņina galva,
     Leņina vadība,
 Komūnas mūžiem
 kvēli kuŗ.
 Kad atmiņā
 kopoju karstās dienas,
 Ko pieredzēju,
     ko kvēle vij,
 Atceros pirmo —
     vienmēr vienu —
 Tas divdesmit piektais
 oktobris bij.
 Tur
     durkļu zibens zvīlo un plaucina.
 Matroži
     granātas svaida kā riekstus.
 Tur Smoļnijs nodreb
     un raustās kaucienā,
 Un patronu lentas,
     un ložmetējnieki.
 — Jūs liek aicināt,
     biedri Staļin,
 — Pa labi trešā.
     Viņš pats.
 — Biedri, uz priekšu!
 Vienmēr tālāk!
 — Tūliņ jāieņem pasts.
 — Saprotu!
     Griezās.
         Jau bija projām.
 Un tikai
     flotnieka
         lampas gaismā
         «Aurora»
             atblāzmoja.
 Dažs steidza ar ziņu.
     Cits strīdējās barā.
 Cits aizvaru rāva
     uz kreisā ceļa.
 Šurpu pa eju
     šauro un gaŗo,
 Nemanīts atnāca Leņins.
 Kaut gan jau Iljičs
     tos virzīja cīņās,
 Viņu nepazina pēc sejas.
 Tur kareivji
     kļiedza,
         grūstijās, mīņājās,

Cits pret citu
 sitienam slējās.
 Un šinī ilgotā,
 alktaajā tracī
 Iļjičs
 kā kādā dīvainā
 snaudā,
 Staigāja,
 apstājās,
 piemiedza acis,
 Visu uztvert
 un saprast
 jaudāja.
 Viņš atklāja
 dziļākos
 slāņus tautā;
 Acs cēla
 no dvēseļu
 dzelmēm ārā
 Frontes brēcienus,
 zemnieku gaudas,
 Puķiloviešu
 gribu un vārdus.
 Viņa galvā
 guberņu simti ienāca,
 Cilvēku miljardu
 līdzī viņš nesa,
 Pasauli izsvēra
 naktī vienā,
 No rīta:
 — Visiem!
 Visiem!
 Visiem! —
 frontēs
 asiņu reibušās,
 vergiem, kur vien tie būtu
 bagāto varas kalpībās,
 jauno ziņu sūtīt:
 Varu padomēm!
 Zemi zemniekiem!
 Tautām miers!
 Salkušiem maize!
 To lasīja buržuji:
 — Zinām, zinām! —
 Prātoja
 vēdera gudrībā cietā.
 — Netiks jau pāri
 Koriļovam, Dučoniņam,
 — Gučkovs ar Kerenski
 sados krietni.

līdz nesaprašānai, ka man pat nepatīka palikt ar viņu vienatnē, bailēs, ka viņa atkal sāks «skaitīt dziesmas». Droši vien savu tiesu vainojama arī mana māte, kas neatzina citādāku grāmatu, kā vien tādas ar «jauku lasīšanu», un tās bija mīlestības ziņģes Lapas Mārtiņa garā. Varbūt vainojams mans pamatskolas skolotājs — liels svēto rakstu cienītājs, kas ar vārdu «dzeja» saprata īsas peršņas dievam par godu. Daudz un dažādus cēloņus varētu uzrādīt.

Un kāpēc tad pret Majakovski, pret Majakovska dzeju es lai izturētos citādi? Vienu vienīgu reizi dzirdēju Majakovska poēmu labā izpildījumā. Vienu vienīgu reizi. Bet vai no tā mans dzejas vērtējums varēja grozīties?

Majakovskis liels dzejnieks, es cienu Majakovska dzeju, — tā dzirdēju runājam jauniešus, kas vēl putekļu pēdām sejās, sviedru un fabrikas tvaiku piesātinātām blūzēm mugurās, cilāja grāmatnīcā Padomju grāmatu sējumiņus, alkdami atrast grāmatas, kas raksturotu sociālisma zemes jauno cilvēku. — Žēl, ka nav Majakovska, — viņi atvadīdamies teica grāmatniecei. Strādnieku jaunieši prata cienīt Majakovski, prata lasīt viņa dzejas, tāpat kā mani draugi — dzejnieki. Vienīgi es — dzejas skaituma neprašā — biju vēss pret viņu. Bet tagad es iepazīnu Majakovski, un ar viņu arī dzeju. Iepazīnu un iemīlēju to.

Bija gausas rudens saules apņemts rīts Maskavā. Mēs, trīs Padomju Latvijas pārstāvji, iegājām nelielas koka mājiņas vārtos, kur piestiprināta tumša plāksnīte ar uzrakstu: «Majakovska muzejs». Māja atradās klusā Majakovska šķērsielīņas stūrī.

No ārienes nams uzrāda vislielāko necilumu. Nekas neliecina, ka te dzīvojis cilvēks, kuŗa vārdi iedvesmoja un iedvesmo tūkstošus un miljonus. Parasti lielu garu dzīves vietas mēdz saistīt ar lielām celtnēm, kur pie mūŗa dzegas labi var piestiprināt marmora plāksni ar tekstu zelta burtiem. Tas liekot dzīvajiem pievērsties mirušajiem ar lielāku cieņu un bijību. Tas dodot iespēju redzēt viņā ģeniālo. Un taisni šī bijība, šī ģeniālītātes ārējā izcelšana padara pašu ģeniju tautai svešu.

Majakovska dzīves vietā liela vienkāršība un dabīgums. Ja neskaita sevišķi iekārtoto garderobi, dažus plakātus pie sienām un izkārtņītes uz durvīm, šķiet — esi iegājis parastā dzīvokļa priekšnamā. Tūlīt pat atvērsies durvis un, draudzīgi sveicinot, mūs saņems saimnieks.

Man radās sajūta, itin kā būtu ienācis laba drauga mājā.

Mūs iepazīstināja ar muŗeja vadītāju, bibliotēkāru un zinātnisko muŗeja darbinieci b. Fegelmani. Devāmies uz augšstāvu pa šaurām kāpnēm, kādas tik daudz redzamas Iekšrīgas saspīestos namiņos.

— Tur Majakovska izstāde un dzīvoklis - muŗejs, — paskaidro pavadone, biedrene Fegelmane.

Pārsteidza pats muŗeja priekšmetu izkārtojums. Ne jausmas no svinīguma, no lepnajām vitrīnām, kur dažādiem gaismas efektiem apžilbina apmeklētāja skatu pie niecīga papīra gabaliņa vai kāda cita sīkuma. Tos izstādot, domā par ārējo efektu, par apmeklētāju apmulsināšanu, ne par iepazīstināšanu ar izstādīto materiālu. Majakovska muŗeja vitrīnās un uz planšetēm novietotie izstādījumi stāsta par pašu cilvēku, par laikmetu un ļaudīm. Katrs dzejnieka dzīves posms rādīts sakarībā ar dzīves lielo norisi, ar tiem cilvēkiem, kas ir laikmeta progresīvās domas virzītāji. Majakovskis tikai viens atsevišķs elements šajā notikumū ķēdē. Tāpēc arī viņa darbs parādās tik daudzkrāsains. Vienā pusē laikmets ar saviem

ģeniālajiem vadoņiem — Ļeņinu un Staļinu, otrā — cilvēks, kas pārdzīvo dzīves straujumu, izjūt to pilnīgi. Un ne tikai pārdzīvo. Viņš spēj savas un citu izjūtas izteikt sevišķi spēcīgos vārdos, kas aizrauj tūkstošus. Majakovskis atdzīvojas, Majakovskis — cilvēks un revolūcionārs cīnītājs, kas jau bērnu dienās izbaudījis vajāšanas un cietumus, aug un veidojas apmeklētāja acu priekšā pēc dokumentiem un priekšmetiem, kas novietoti pārīs mūzeja telpās.

«Tagad saprotu, kā izaug dzejnieks,» nodomāju sevī. «Pati dzīve liek tādām rasties un runāt tautai.»

Biedrene Fegelmane bija nepārspējama Majakovska zinātāja. Viņa zināja no galvas visus dzejnieka darbus. Bez kādas vilcināšanās varēja citēt īsu dzeju, gaŗu poēmu, vai pat atsevišķu Majakovska runu. Ikviens sīkums dzejnieka dzīvē viņai zināms. Un Majakovska mūzejs nebūtu tas, kas viņš tagad, ja tur nestrādātu darbinieki, līdzīgi biedrenei Fegelmanei. Ko nespēja parādīt izstādījumi, atsevišķi dokumenti, attēli, priekšmeti, to visu atdzīvināja darbiniece ar saviem paskaidrojumiem. Ieejot Majakovska dzīvokļa istabās, — tādu viņam bijis divi, — jūti, ka viss apkārt dvašo, itin kā dzejnieks tik tikko izgājis blakus telpā. Nekas nav sastindzis, mūzejiska vēsuma apņēmts. — «Vai tā tikai nav Majakovska roka, kas tur tālruņa klausuli trīs metrus gaŗā auklā,» — pēkšņi ienāk prātā doma. Bet nē — tikai biedrene Fegelmane, lasīdama Majakovska dzeju, tausta diviem gaŗo pirkstu galiem tālruņa auklu, kā to kādreiz darījis dzejnieks pats.

Redzu nesavtīgo Majakovski — cilvēku - cīnītāju, kad viņš pārliecinās, ka iespīestā dzeja vēl nav pietiekama, lai runātu masām — viņš iet pats strādnieku vidū. Fabrikās, skolās, sanāksmēs — Majakovskis runā, Majakovskis lasa. Un nevis, lai citiem parādītu «dzejnieku Majakovski», bet lai kā cilvēks runātu ar cilvēkiem par dzīvi un šīs dienas vajadzībām.

— Majakovskis bija pirmais Maskavā, kas prasīja no strādniekiem darba disciplīnu — stāsta biedrene Fegelmane. To spēj prasīt tikai liels cilvēks, nesavtīgs cīnītājs, kas nedomā par sevis reklamēšanu citiem, bet gan par labu darba veiksmi sociālistiskajā tēvijā.

Iepazīstamies ar vienkāršo Majakovska dzīvokļa iekārtu. Šaurajās telpās, kur parasti sapulcējās vairāki desmiti rakstnieku un dzejnieku, dzīvojis necils, kluss cilvēks. Viņš sirsnīgs bez gala pret citiem un izpalīdzīgs. Par savu pēdējo naudu nes slimniekiem vai trūkcūcietējiem augļus vai uzturlīdzekļus. Viņu aizrauj, sajūsmina katra tautas parādīta uzmanība.

— Reiz Majakovskis sēdēja pie loga. Piepeši viņš padzirda uz ielas gaŗāmgājējus skaļi atkārtotam savu «Kreiso maršu». Majakovskis pietrūkās kājās, piespīeda pie loga ausi, klausījās ilgi, kāmēr ielu līkumos izdzīsa gaŗāmgājēju soļi un vārdi. Kad viņš pagriezās pret biedriem, tie ieraudzīja dzejnieka acīs asaras, — stāsta biedrene Fegelmane. — Tāpēc arī Majakovskis sevis neželēja, atrāva sev pēdējo, lai tikai citiem palīdzētu. Viņš atsaucās katrā līdzcīlvēka vajadzībām. Viņu dziļi aizkustināja citu draudzīga nostāja pret pašu.

Sikumi izceļ cilvēku. Majakovska dzīves sīkumi! Viņš lepojās ar laikraksta «Komsoljskaja Pravda» korespondenta karti. Citi raksturīgie un nešķīramie priekšmeti: tuāletes pīederumi — ziepes, joda tinktūra dezīnfekcijai, krūzīte dzeršanai (jo dzejnieks baidījies aplīpt slimību

dīgļiem, lietojot citu skartus priekšmetus), parāda viņu kā cilvēku ar visām cilvēciskajām vērtībām. Kad mēs aplūkojam šos sīkumus, Fegelmane norāda uz Ļeņina ģimetni šaurā ierāmējumā pie sienas; pie ģimettes Majakovskis arvien ilgi uzkavējies. Ar lielu pārdzīvojumu Fegelmane nolasa dzeju «Es un Ļeņins».

Miklums acīs iezagās maniēdriem, manīju asaras spīguļojam mūsu pavadones acīs, man pašam bija tā, ka vajadzētu raudāt...

Tad es izpratu, kas ir dzeja, izpratu tās spēku, daiļumu un dziļumu. manī radās alkmsme tūlīt lasīt dzejas, vispirms Majakovska, tad arī citu dzejnieku. Lasīt, pārdzīvot — vēl un vēlreiz...

Mūzeja apakšstāvā novietota Majakovska laikmeta bibliotēka un piebūve — lasītava. Lasītavā sēdēja daudz jauniešu, noliekušies pār grāmatām, žurnālu un laikrakstu sējumiem. Kāda meitene zili-svītrotā džemperī, bālu, mākslinieka otes cienīgu seju, pacēla uz mums pārmetuma pilnu skatu, it kā sakot: — Ko jūs mani traucējat dzejnieka apmeklējumā?...

Nosarku un mudināju biedrus ātrāk doties tālāk. Te bija dzejnieka pasaule. Un dzeja ir mūzika, kas neatļauj blakusieskaņu.

Tā es iemīlēju dzeju.

MAJAKOVSKIS RĪGĀ

M. ŠAC-ĀŅINS

Tas bija 1922. gadā. Imperiālistiskās Vakareiropas reakcionārais spiediens pret Baltijas valstīm kļuva arvienu neatlaidīgāks.

Šajā laikā Rīgā ieradās Majakovskis.

Vecās kārtības grāvēja un pērkondimdošā revolūcijas dzejnieka slava jau bija atvēlusies arī līdz Rīgai. Un kad varenā dzejnieka-tribūna stāvs — labu asi plecu platumā — parādījās Rīgas ielās, valdības garīgie pigmeji iztrūcinājās ne pa vienam jokam. Šis «aģitators-lielā rīklē», kā viņš pats sevi dēvēja, kas ar augstsprieguma psihiku un nežēlīgu satīru vēlās kā lavīna pār kapitālisma pasauli un tās diendeņiem, nevarēja šeit būt gaidīts ciemiņš.

Sākās birokrātiska kanceleju sliekšņu dauzīšana, lai dabūtu uzturēšanās atļauju. Kad nu tas tomēr bija nokārtots, proletāriskā kultūras biedrība «Arbeiterheim» nolēma parūpēties par to, lai Majakovskim atļautu uzstāties publiski. Rīgas prefekts pieprasīja, lai Majakovskis, uzstāšanās rakstura noskaidrošanai, ierastos pie viņa personīgi. Majakovskis uz šo ielūgumu atbildēja lakoniski: «Ja prefektam es esmu vajadzīgs, lai viņš ierodas pie manis.» Taču Majakovska vēlēšanās sadrebināt mierīgo buržuazijas staigāju bija tik stipra, ka viņš tomēr nolēma parunāties ar Rīgas prefektu.

Lūk, kā pats dzejnieks, ar viņam raksturīgo sarkasmu, attēlo šo epizodi.

Latvijā
 tiešām ik ministram pat
 no gara slāpēm ir skumis skats.
 Ir auditorijas
 un zāles arī.
 Nu, es lekcijas lasīt lauzos par vari.
 Lekciju nevar vis noslēpt,
 adata nav tā.
 Bij jālūdz nu
 policija,
 lai man ļauj tā.
 Gaidu es atļauju,
 gaidu pie kunga prefekta.
 Kungs viņš — tiešām bij tikams,
 ģērbies ar efektu.
 Pie mums
 ar rakstu
 šaudies šurpu un šaudies turpu
 bet viņš —
 ne ar aci uz burtu.
 Tūlīt man viņš teic:
 «Noliedzu.
 Sveiki.»
 — Mīlais kungs, — es nu tā.
 Nu kādēļ jūs noliedzat,
 lūgtu, kaut vienu.
 «Kviesis — atbild kungs —
 neieredz futūrismu, lūk tā!»
 Ak tā.
 Tad es prasu,
 un likumā liecies esmu:
 — Kas tā par dīvainu ēsmu —
 K—vie—s—i—s?
 «Tas iekšlietu šefs,
 — mans kungs bilst -
 izglītots,
 pazīst jūs visus, kas tur milst.»
 — Bet ja cilvēks — brunets,
 vai Kviesis
 tad nenoliedz?
 tā es prasu,
 bezspēkā nikns bez mēra jau.
 «Nē, — tā viņš teic, —
 šeit pret brunetiem lieguma nav.
 Paldies dievam.
 (bet es — šā vai tā — tomēr brūns).

(В. Маяковский, „Культура“, из сборника „Туда и обратно,“ Стихи и очерки. Гос. изд. „Художеств. литература“. Москва. 1936 г., стр. 19.)

Tā arī nenotika Majakovska uzstāšanās Rīgā lielas auditorijas priekšā. Dēmokratiskā republika cieši aizspieda muti lielajam revolūcionārās dēmokratijas dzejniekam.

Galvas tiesu pacēlies augstāk starp satramdītiem iedzīvotājiem soļoja Majakovskis. Ļauni un zīmīgi nīrgājās par viņu bailīgo lūrēšanu, par vēderīgo pašapmieru, «lielvalstīgo» bramanību un par provinciāliem lielmaņiem.

Birokrāti nelaida Majakovski pie masām, un viņuprāt darīja pareizi: viņa klātbūtne jau vien saindēja ar radīšanas nemieru, bezbēdīgu brīvstību un liksmu revolūcijas atzīšanu. Viņš radīja pa ceļu iedams, ar savu runu, kustībām, ar visas savas vētraiņi satrauktās personības izpaudumu. Ar katru savu žestu viņš aiztrieca prom no sevis mikstmiešus, vēderlīšanu un aizspriedumus. Vienodams sevī nepārskatāmu emocionālu plašumu, augstu prātu, tricīenīgi kaislīgu gribu un dziļu humānītāti attieksmēs pret pasauli, — Majakovskis nekad nebeidza kaisīt savas asprātības pārles un vizuļus. No šī cieši savilkta loka vienmēr lidoja asi nodrāztās satiras bultas.

Par savām neveiksmēm un piedzīvojumiem Rīgā Majakovskis uzrakstīja zīmīgu pamfletu par mazas «patvaldības» «lielajiem» ļaudīm. Šī pamfleta rokraksti Rīgā staigāja no rokas rokā, un slepeni dzinās tiem pakaļ pa pēdām. Šis darbs ar nosaukumu «Kā strādā republika dēmokratiska» ievietots Majakovska krājumā «Turp un atpakaļ».

Šajā dzejolī, «jūsmīgi-kritiskā», dzejnieks-revolūcionārs īsti Majakovska garā analizē zemi, valdību, armiju. Par iedzīvotājiem viņš saka:

Rīgā nav ļaužu, kam ribas caur ādu spiestos.

Bads ir paslēpies fabrikās, miestos.

Bet pa skvēriem staigā

tur ļaudis taukiem vaigā.

Toreiz bija mums tā saucamā vārda un preses «brīvība». Bet neviena apgādniecība neizdeva Majakovska dzeju krājumu, lai gan morālie un materiālie panākumi bija neapšaubāmi. Tikai marksistiskā organizācija «Arbeterheim» izdeva Majakovska poēmu «Mīlu», kuŗu viņš tikko bija pabeidzis.

(Маф-Международная Ассоциация футуристов. Серия поэтов № 1. Маяковский „Люблю“, 2-ое издание, Рига, 1922 г. Изд. „Арбетергейм“.)

Grāmatai bija lieli panākumi. Bet tas nebija pa prātam dēmokratiskās republikas varai. Policijai bija dota pavēle šo grāmatu konfiscēt. Bet pa to laiku izdevums jau bija izgājis tautā, un policijas rokās nonāca niecīgs eksemplāru skaits no kioskiem.

Dzejnieks par šo «vārda brīvību pie dēmokratiem» ironiski saka:

... Latvijā — ņem to vērā —

iespied bez sāta un mēra.

Kas tam netic,

lai tad dzird, kā man klājās:

Iespiedu «Mīlu» —

mīlības lirika —

biklāku meklējiet pasaules mājās.

Bet policija — itin neko.

Ar spaidiem — tā kā pa vējam.

Tiktikko trijās dienās arestēja.

Маяковский, сборник „Туда-обратно,“ стихотвор. „Свобода слова“, стр. 18).

Lai gan pirmais krājums tika konfiscēts, tiesas procešu pret to neierosināja, un «Arbeterheim» drīzumā izlaida šīs pašas poēmas «Mīla» otru

izdevumu, kas arī drīz vien jau bija izpirkts. Par komunistisku darbību «Arbeterheimu» likvidēja, un tā poēmas tālāka izdošana bija pārtraukta.

Dzīvodams Rīgā, Majakovskis sevišķi asi izjuta tās robežas nejēdzību, kas Baltijas valstis šķīra no tā ģeopolītiskā masīva, kur Padomju Savienība ceļ sociālistisko sabiedrību.

Kad 1926. gada 5. februārī Latvijā nodevīgā kārtā nošāva Ārlietu tautas komisāriāta diplomātisko kurjēru b. Neti, tam varonīgi sargot diplomātisko bagāžu, V. Majakovskis, savā dzejolī veltītā b. Netem, pravietiski paredz tautu Lielās Savienības atjaunotni no Baltijas līdz Klusajam okeanam.

Majakovskis nodzīvoja Rīgā 2—3 nedēļas. Atmiņā palikušas sārtas ugunīgas svītras no Majakovska nerimstošās radītāja degšanas. Palicis prieka pilns pārdzīvojums: viņš bija ar mums, un mēs bijām ar viņu vienā kopā.

Drīz vien pēc Majakovska aizbraukšanas uz Vakareiropu, es viņu sastapu vēlreiz — Berlīnē. Ar suverēnu uzvarētāja skatu viņš Luna-Parkā raudzījās uz pūli, apjukušu un saindētu. Bārstīja savus kalamburus, nīrgājās par «Montagne-Russe» un citām lētām atrakcijām, kas kutināja apmulsušās Eiropas notrulinātos nervus. Ar saviem varenim ritmiem Majakovskis spridzināja laiku un telpu, kas Eiropā bija stinguma miegā. Kā lauvas rēciens toreiz Berlīnē nodārdēja viņa «150.000.000».

Padomju varas naidnieki bija arī patiesas mākslas naidnieki. Uz viņu sirdsapziņas ir Gorkijs un Majakovskis.

Majakovskis viņa pirmā aresta laikā.

MAJAKOVSKIS ĀRZEMĒS

V. KATAŅANS

Fragmenti

— Ļoti grūti bez valodas...

Šāds teikums atrodams Majakovska vēstulēs no ārzemēm ne vienu vien reizi.

Vienīgā valoda, atskaitot krievu, ko Majakovskis labi prata, bija viņa bērnības valoda — grūzīnu. Bet šī valoda visai maz nodēra viņa ceļojumos Rietumeiropā un Amerikā.

Kad reiz kāds sarunā izteica domu, ka Majakovskim, pēc tik daudziem ārzemju ceļojumiem, labi jāprot valodas, dzejnieks visai izbrīnījās:

— Kāpēc jūs tā domājat?

— Kā tad citādi — ģimnazijas izglītība plus ārzemju ceļojumi...

— Par nožēlošanu, nē, — iebilda Majakovskis, — ārzemju ceļojumi minus ģimnazijas izglītība.

Majakovskis ceļojumos ņēma līdz mazas vārdnīcas, nedaudzus jau izveidotus teikumus piezīmju grāmatā, pēc Tusseina un Langenšteina metodes sastādītas «Metula» brošūras; ar tām varēja izlīdzēties, pasūtot brokastis, izvēloties istabu viesnīcā un pērkot papirosus. Viņš apmeklēja padomju sūtniecības un tirdzniecības pārstāvības, lai «atvieglotu savu padomju cilvēka sirdi», lūdza sev līdz pastaigā biedrus; kad palika viens, tad bija īpaši «slikti bez valodas». Tad bieži viss vakars, kuņā ietilpa pastaiga un sēdēšana kafejnīcā, piepildījās ar vienu teikumu, ko dažādās intonācijās viņš atkārtoja oficiantam.

— Kokteil šampān, sil vu plē!

Ja gadījās, ka šoferis vai sulainis vērsās pie viņa ar kaut ko, tad no dažiem teikumiem palika viņā viens vai divi vārdi; pēc tam viesnīcā dzejnieks tos meklēja vārdnīcā un ar viņu palīdzību centās noskārst teiktā saturu. Viss tas, protams, nesaldināja viņa dzīvi ārzemēs.

Un arī pat tad, kad ceļojumos gadījās draugi, no kuņiem varētu nešķirties — kā tas bija, piemēram, Ņujorkā, tur dzīvoja Majakovska vecs draugs Davids Burļuks, — pat tad valodu nezināšana kavēja, kaitināja un nogurdināja.

Majakovskis nerunāja daudz; tieši otrādi, viņš vairāk mīlēja klausīties, kad citi runā. Bet kad viņš nesaprata sarunu un klusēšana kļuva par uzspiestu, tad, protams, īpaši gribējās parunāties.

Stāstā — Kā es viņu sasmīdināju¹⁾ — viņš pats apraksta šo piespiestās klusēšanas stāvokli, kad «mēle lec uz augšu un sagriežas šauteņu tīrāmā, tieksme parunāties.» Kādas svinīgas amerikāņu ģimenes apmeklējumā, nesaprotot sarunas, bez iespējas ko pateikt, atskaitot lūgumu pasniegt tēju, dzejnieks neiztur.

1) — Kā es viņu sasmīdināju — 1937. g. 7. sējums, 105. l. p.

— Pārtulko viņiem — kļiedzu es Burļukam — ja viņi saprastu krievu valodu, es varētu viņus, nemaitājot aproces, pienaglot ar savu mēli pie viņu pašu bikštu krustiem, un grozītu mēles iesmā visu šo kukaiņu kolekciju.

Un apzinīgais Burļuks pārtulko: — Mans lielais draugs Vladimirs Vladimirovičs lūdz vēl vienu tasīti tējas ...»

Elza Triole, kas pazina Majakovski no seniem laikiem un sastapās ar viņu ārzemēs vairākkārt, stāsta:

— Kad Majakovskis iebrauca Parīzē, viņš apmetās mazā viesnīcā; tur dzīvoju arī es. Runāt viņš prata tikai krieviski (arī grūzīniski), tāpēc tas neatkāpās no manis ne soli pārliecībā, ka bez manis viņš pazustu, viņu pārdotu, nodotu.

Būt par kurlmēmo, runāt tikai «trioliski», kā viņš pats izteicās, — lauza viņā savaldību. Bez iespējas pierādīt, ka PSRS — vienīgā zeme, kur var dzīvot, bez iespējas saprast, ko runā un domā francūži, bez iespējas valdīt par dzirdamo vārdu, pie kā viņš tā bija pieradis — viņu šausmināja.

Dažas dienas pēc savas ierašanās Majakovskis saņēma prefektūras uzaičinājumu atstāt Parīzi.

... Un, lūk, mēs abi prefektūrā. Es vēl tagad redzu, kā mēs klistam gaļajos, piesplautajos koridoros, jo mūs sūta no vienas istabas otrā. Es pirmā, Majakovskis man seko. Viņš rada briesmīgu troksni ar savu zābaku papēžu tērauda apkalumiem un spieķi, kas metas pie sienām, durvīm un krēsliem.

Beidzot mēs nonācām kāda lielāka ierēdņa kabinetā. Tas bija ļoti nervozs kungs. Viņš pat piecēlās no sava galda, lai skaļā un nīknā balsī pārliecināti pateiktu mums, ka Majakovska kungam Parīze jāatstāj 24 stundu laikā.

Es nomurmināju dažus mazpārliecinošus teikumus, bet neizturamais Majakovskis nepārtraukti pārtrauca mani.

— Ko tu viņam runā? —

— Ko viņš tev saka? —

— Es saku, ka tu neesi īpaši bīstams, tāpēc ka neproti pateikt franciski ne vārda.

Majakovska seja pēkšņi apskaidrojās, viņš labsirdīgi pavērās nervozajā kungā un teica sulīgā, nevainīgā balsī:

— Jambon.²⁾

Kungs pārtrauca kliegšanu, uzmeta skatu Majakovskim, pasmaidīja un teica:

— Cik ilgam laikam jūs vēlaties vīzu?³⁾

Atstāstītais gadījums šķiet jautrs, bet, laikam, tieši šī piespiestā klusēšana, kurai Majakovskis bija pakļauts ārzemēs, pastiprināja vientulības sajūtu, un šī sajūta viņu ātri apskāva svešumā.

— Man nepieciešami braukāt — stāstīja Majakovskis — sastapšanās ar dzīvām lietām man gandrīz atvieto grāmatu lasīšanu.

²⁾ Šķiņķis.

³⁾ Elza Triolet, «Maļakovski, poète russe». Souvenirs, Editions Sociāles Internationales, Paris. 1939. III — 112. lpp.

Braukšana aizrauj mūsdienu lasītāju. Interesantu sadomātību vietā par garlaicīgām lietām, tēliem un metaforām, lietas ir saistīgas pašas par sevi. —⁴⁾»

Kaut gan Majakovskī kūsāja liela interese par ceļojumiem, citām zemēm un cilvēkiem, kaut gan šādu ceļojumu noorganizēšana Majakovskim veicās tikai ar lielām pūlēm, skraidīšanu un meklēšanu, rodot sev vīzu, pasi, naudu, tikko viņš sāka ceļojumu, tikko pārķīuva padomju robežu, tūlīt atkal sāka ilgoties Maskavas un tiekties pēc tās.

Ar šo izjūtu pilnas visas viņa ārzemju vēstules:

«Daru visu, lai līdz pēdējai iespējai saīsinātu uzturēšanās laiku tajās sasodītajās ārzemēs.»

«Kaut nu nebūtu devuši (amerikāņu vīzu) — raksta viņš kādā citā vēstulē no Parīzes — tad tūlīt tajā pašā mirkli došos uz Maskavu, dzēsīšu avansus un gadus trīs nedzīšos nekur.»

«Ļoti garlaikojos. Šeit ir riebīgi», — telegrafē viņš no Amerikas. — Atgriezīšos Eiropā ne vēlāk kā trešajā. Briesmīgi esmu nogarļajojies...» un t. t.

Viņš atgriežas Maskavā; paiet kāds laiks, un viņš atkal tiecas ceļot.

Kad Majakovskim priekšnesumu vakaros jautāja:

«Kāpēc jūs tik daudz ceļojat?», viņš atbildēja ar Ļermontova vārsēm:

Под ним струя светлей лазури,
Над ним луч солнца золотой,
А он, мятежный, ищет бури,⁵⁾
Как будто в бурях есть покой.

Tas, protams, pa jokam. Patiesībā viņš drīzāk nemīlēja ceļot, kā mīlēja. Un tomēr, sākot ar 1922. gadu, viņš gandrīz katru gadu devās uz ārzemēm; turklāt piecos gados viņš vēl apbraukāja padomju zemes piecdesmit četras pilsētas.

Deviņas reizes Majakovskis devās pāri Padomju zemes robežām, braucot uz Rietumiem.

Vienu reizi viņš bija Amerikā — Meksikā un ZASV.

Vienu reizi — caurbraucot — Spānijā.

Vienu reizi — Čehoslovākijā.

Vienu reizi — Polijā.

Vienu reizi — Latvijā.

Sešas reizes — Vācijā un sešas reizes — Francijā.

Viņš gribēja apmeklēt arī Angliju, bet viņam liedza iebraukšanas vīzu. Viņš cilājās ceļam uz Itāliju — neiznāca. Iecerot ceļojumu apkārt pasaulē, viņš domāja apskatīt Dienvidameriku, Turciju, Japānu.

Viņš nebraukāja tāpēc, ka viņā mita ceļošanas kaisme, tūrista ziņkāre vai it īpaši iedzimta nomadība.

Viņš bija atklāts un visai skaidrs, kad runāja, ka viņam «nepieciešami braukt». Šī nepieciešamība bija tīri radoša. Tās neapšaubāmi bija tīri darba rakstura tieksmes, apjaustas, laikam, pa pusei intuitīvi.

Dzejniekam ar tādu dzīvu un tiešu radītāja uztveri, ar tādu asu un aktīvu atbalsi visām ārpusaules parādībām, šie ceļojumi sniedza ļoti daudz.

⁴⁾ Kopoti raksti, 7. sēj. 287. lpp.

⁵⁾ Ļermontovam šajā vārsēmā — „просит бури“.

Blakus vietas maiņai, to Majakovskis domāja kā vienu no radītāja «viltībām», ko dzejnieks var izmantot laika un attāluma atstarpes izveidojumam starp sevi⁶⁾ un aprakstāmo notikumu, lietu, blakus sevis izslēgšanai no parastās Maskavas ielu un redakcijas apkārtnes, no savas darba istabas, — tāda periodiska izslēgšanās arī līdzēja darbam, — blakus visam tam, viņa ceļojumi pa PSRS pilsētām un ārzemēm sniedza daudz jauna materiāla, iespaidu, jaunu temu, kas pārvērtās vārsnās.

Viss tas, ko viņš sarakstījis vienīgi savos ceļojumos, piepilda veselu sējumu. Un, laikam, divas reizes vairāk būs to dzejoļu, kas tieši saistīti ar viņa braucieniem pa Savienības pilsētām.

2.

No pirmā Majakovska ceļojuma ārzemēs palicis pāri nedaudz — viens dzejolis. Ne vienas vēstules, ne vienas telegramas ne no viņa, ne viņam uz Rīgu. Vienīgi dažas rindas piezīmju grāmatiņā: Latvijas iedzīvotāju skaits — 1813000, atmiņai — Latvijas saeimas prezidenta Čakstes un iekšlietu ministra Kvieša uzvārdi. Abi vēlāk nokļuva vārsnās.

Šis bija pats īsākais ceļojums: 1922. gada aprīļa pēdējās dienās Majakovskis izbrauca no Maskavas un nodzīvoja Rīgā dienas piecas, sešas.⁷⁾

Šis bija pats īsākais un tajā pašā laikā pirmais izlūku ceļojums kapitālisma pasaulē pēc pieciem gadiem dzīves jaunajā pasaulē, jaunas sociālas iekārtas apstākļos. Dzejolis, kas radās šī ceļojuma gala iznākumā, saucās «Kā darbojas republika demokrātiska. Parauga dzejolis, pilns gara, pacīlāti kritiska.» Drīz pēc tam, kad šis dzejolis parādījās laikraksta «Izvestija» slejās, to pilnīgi pelnīti iekļāva krājumā ar nosaukumu «Majakovskis nīrgājas».

Tā paša 1922. gada rudenī Majakovskis pirmo reizi apmeklēja Vāciju un Franciju. 9. oktobrī viņš izbrauca no Maskavas uz Berlīni caur Sebežu, Tallinu, Narvu, Stetini.

Berlīnē Majakovskis nodzīvoja divus mēnešus. Šinī laikā viņš sarunāja ar «Nakanuņe» izdevniecību savu dzejoļu krājuma «Izmeklētais Majakovskis» izdošanu un laida klajā ar KPSFR Valsts izdevniecības zīmotni nelielu krājumu «Majakovskis balsij». Mēnešrakstā «Jaunā krievu grāmata» (Berlīnē, 1922. g. 9. Nr.) nodaļā «Rakstnieki par sevi» parādījās Majakovska autobiografija, uzrakstīta neilgi priekš tam divsējumu kopotiem rakstiem — «13 gadu darbības».

Berlīnes Mākslas namā vienu kārtējo «piektdienu» pilnīgi veltīja Majakovskim. 20. oktobrī Majakovskis uzstājās Leona kafejnīcā, tur notika Mākslas nama sapulces, ar īsu ievada runu un savu dzejoļu lasīšanu. «Teorētiskajā ievadā, — ziņoja savā atreferējumā par šo vakaru smenovochoviešu laikraksts «Nakanuņe», — Majakovskis bez žēlastības izrēķinājās ar tiem krievu dzejas virzieniem, kas viņam nepatika, ar īpašu niknumu vērsdamies pret «imažinistiņiem». Šim no «dieva žēlastības» dzejniekam pa priekšu plūst revolūcijas apdziedātāja slava. Šī slava ir pelnīta, bet ne pārejoša mode. «Bads» ir nevien labākais, kas uzrakstīts saistībā ar pērno krievu nelaimi, bet viens no spēcīgākiem darbiem par šo tematu

⁶⁾ Kopoto rakstu 8. sējums, 132. lpp.

⁷⁾ Pēc aculiecinieku ziņām (skat. rakstu «Majakovskis Rīgā») — pāris nedēļas.

vispār. Poēma «150 miljoni» pilna tādas dzirkstīgas iedvesmes, tādas nežēlīgas satiras, ka to var droši pielīdzināt ievērojamiem Eiropas dzejas paraugiem. Dzejolis par cietēju zirgu liecina Majakovska daudzpusīga talanta augsto lirismu... Majakovska vērtība viņa viengabalainībā, tiešāmībā un atklātībā, drošajos meklējumos un radošajā dedzībā...⁸⁾ Majakovskis piedalījās vēl divās Mākslas nama «piektdienās»: 27. oktobrī V. Sklovska referāta «Literātūra un kino»⁹⁾ iztirzājumā un 3. novembrī disputā par moderno krievu glezniecību un krievu izstādi Berlīnē.¹⁰⁾

15. novembrī Šūbertzālē notika liels Majakovska vakars, ko rīkoja krievu studentu apvienība Vācijā.

Atzīmējot šo vakaru, laikraksts «Nakanuņe» rakstīja:

«Savā referātā par KPSFR dzeju V. V. Majakovskis norādīja, ka interese pret dzeju Krievijā radusies arī tajos slāņos, kas līdz revolūcijai bija pakļauti vienīgi katordznieka darbam valdošajām šķirām; tās no dzejas prasīja katrā ziņā lakstīgalu un meiteni ar maigu skatu.

Tagad dzejnieki, kas saplūduši kopā ar revolūciju, kas gājuši cauri «pārbaudījumiem vētrā un negaisā», rod plašu atbalsi tautā, un tā ir vienaldzīga pret darbiem, kur nav saskatāma pēdējo varonības gadu atblāzma.» Par krievu dzejnieku, rakstnieku var būt tikai (teica Majakovskis), ja dzīvo Krievijā, ja ir kopā ar Krieviju.

Lai nedomā iebraukt Maskavā savā darbu daudzsējumu baltajā zirgā autori, kas nosēdušies aiz robežas...» Plašā auditorija izturējās pret dzejnieku ar uzmanību un nevaldāmu sajūsmu.¹¹⁾

Un vēl atzīmējama viena Majakovska uzstāšanās Berlīnē 7. novembrī Oktobra piecgadu atceres dienas svinīgajā vakarā Padomju priekšstāvēniecības namā.

3.

No Berlīnes uz Parīzi Majakovskis izbrauca 17. vai 18. novembrī. Uzglabājusies viņa atklātne no Berlīnes Ritai Raitei, kas viņu līdz aizbraukšanai mācīja vācu valodā: «Ek, Rita, Rita! Mācījāt jūs man vācu valodu, bet franciski man būs jārunā.» Berlīnē Majakovskis bija kopā ar draugiem, un vācu valodas nezināšana bija pieciešama. Uz Parīzi dzejnieks devās viens pats. Sastādīja un kabatas grāmatiņā ierakstīja franču darbības vārdu un teikumu īsu vārdnīcu: iet, gribēt, vēlēties, zināt, ņemt, tīrīt, vakar, taisni, sērkociņi, vienalga, dārgi, ātrāk, sil vū plē, kur dzīvokungs x? Kāda istaba? Faites repasser mon costume (izgludiniet manu uzvalku). Coupez moi des cheveux tout cour (nogrieziet man matus gluži īsus) un tā tālāk.

Ar šādu vārdu krājumu Majakovskis devās uz Parīzi.

Franču vīza, ko viņš pēc ilgām pūlēm dabūja Berlīnē, bija drusku dīvaina: tā nebija pasē, kā tas ir pieņemts, bet uz atsevišķa papīra. Kad viņš ar to ieradās Parīzē, sākās dažādas nelaimes ar policiju. Viņam izsniedza kaut kādu tur «sanitāru pasi», stiepa uz prefektūru, fotografēja un neko neaizliedza, bet tai pašā laikā neizsniedza uzturēšanās atļauju.

⁸⁾ B. Š. «Majakovskis Berlīnē», «Nakanuņe» Berlīne, 1922. g. 24. oktobrī. 167 N. Skat. par šo pašu vakaru arī mēnešrakstu «Jaunākā krievu grāmata», Berlīne, 1922. g. 9. N.

⁹⁾ „Nakanuņe“, 27. un 29. okt., 170. un 172. N. „Jaunā krievu grāmata“, 9. N.

¹⁰⁾ „Nakanuņe“, 3., 6. un 7. nov., 176., 178., 179. Griezīga piezīme par Majakovska piedalīšanos šajā vakarā rodama baltgvardu „Ruža“, Berlīnē, 5. nov., 590. N.

¹¹⁾ A. O. „Majakovska vakars“, „Nakanuņe“ 1922. g. 18. nov., 189. N.

Majakovskim tas viss ļoti ātri apnika. Ņemot vērā viņa franču vārdu krājumu, pilnīgi saprotami, ka visas šīs procedūras viņam nebija īpaši tīkamas. Un viņš bija gandrīz jau gluži saposies atceļam uz Berlīni, kad viņa draugi deva tādu padomu:

— Nosplaujieties un dzīvojiet dienas desmit tāpat. —

— Nosplāvos ar labpatiku, — atcerējās viņš vēlāk, — un tā bez policijas atļaujas nodzīvoju Parīzē septiņas dienas.

Šajās septiņās dienās viņš attīstīja nenogurstošu darbību. Viņš apskatīja visu, kas tikai bija apskatāms Parīzē tādā isā laika sprīdī: sākot ar deputātu palātu un beidzot ar «Rudens salonu». Viņš iepazinās ar daudzu mākslinieku darbiem, ierodoties viņu darbnīcās, — ar Pikaso, Delonē, Braka, Ležē, Gončarova, Larionova, Bartū u. c. Viņš redzēja tirgotājus, kas pelnas ar gleznām. Viņš apmeklēja pianolu fabriku, klausījās komponistu Stravinski; centās iepazīties ar Anatolu Fransu un Barbisu,¹²⁾ satikās ar Kokto, piedalījās Marsela Prusta bērēs; apmeklēja dažus teātrus un apskatīja slaveno Parīzes aerodromu, kas atradās pilsētas apkārtnē.

Majakovskis pat ierakstīja šo to no redzētā kabatas grāmatiņā. Izņēmuma gadījums: parasti ierakstam derēja tikai dzejas vārsmas un adreses ar telefonu numuriem. Acīm redzams viņš ir kārtojies rakstīt par saviem iespaidiem; to bija daudz, un dzejnieku, laikam, tirdīja bailes aizmirst vai kaut ko samainīt. Pierakstīti rakstnieku un mākslinieku uzvārdi, darbu nosaukumi; atrodams iss Alhambras izrādes apraksts; pierakstīti to Straviņska darbu nosaukumi, ko viņš spēlējis.

Lūk, dažas rindas, kas palikušas pēc Deputātu palātas apmeklējuma:

«Palata.

Perē ar bungām.¹³⁾

Ievainotie virsnieki ar spieķīšiem — deputāti.

Pa labi — Kastelo — rojalists, sirms, plikpauris, 650 deputātu.

Centra deputāts par medicīnisko skolu budžetu.»

Vēlāk laikrakstā «Izvestija» kādā savā tēlojumā Majakovskis tā aprakstīja «dēmokratiskās» republikas augstākās likumdošanas iestādes darba apstākļus.

«Perē kungs lasa papīrus, deputāti pastaigājas, lasa laikrakstus, laiku pa laikam sāk pāri visai zālei savstarpēji lamāties.

Perē kungs slinki mierina deputātus, runātājs traucas tālāk. Deputāti turpina trokšņot. Ar vārdu sakot — «kādam priesterim bij suns.»

Bez kādas uzslavas jāsecina, — noslēdz Majakovskis, — pat mūsu jaunās padomes varētu palātai pamācīt nopietnību un pieeju darbam.»¹⁴⁾

4.

Visvairāk laika un uzmanības Majakovskis ziedoja Parīzes mākslinieciskās dzīves apskatam — glezniecībai un gleznotājiem. Ļoti pamatīgi viņš izpētīja «Rudens salonu». Majakovskis iepazinās ar veselu rindu ievērojamāko mākslinieku un ciemojās viņu darbnīcās.

¹²⁾ Franss un Barbiss toreiz nebija Parīzē.

¹³⁾ Deputātu palātas priekšsēdētājs Perē devās uz savu vietu bungu rīboņā. Skat. laikr. «Izvestija» 1923. g. 16. februāra 26.

¹⁴⁾ Skat. laikrakstu „Izvestija“, 1923. g. 6. februārī.

Tas, protams, nav gadījums. Interese pret glezniecību Majakovskim bija gandrīz, jāsaka, pusprofesionāla. Kādreiz viņš mācījās šo mākslu, pēdējos gados, 1919.—1922., viņš bija profesionāls ir kā dzejnieks, ir kā mākslinieks. (Rostā). Un tagad Parīzē gluži dabiski glezniecība izrādījās tuvāka, interesantāka un saprotamāka par citām mākslām. Viņš pats par to saka tā:

«Vispirms, glezniecība — Parīzes centrālā māksla, otrkārt, no visām franču mākslām glezniecība visdziļāk ietekmējusi Krieviju, treškārt, glezniecība — tā ir kā uz delnas, viņa ir skaidra, viņa ir pieņemama bez sadzīves un valodas smalkumiem.»

Un tālāk:

«Mani saistīja ne tik daudz glezniecības miglainās teorijas, «apmēru un līniju» filozofija, cik gleznotājas Parīzes dzīvā dzīve. Tagadnes franču un krievu glezniecības ideju starpība. Māksliniecisko organizāciju dažādība. Kāds ir Oktobra un KPSFR ietekmes apmērs Parīzes mākslas jaunvirzītāju idejās, to noskaidrošana sarunās un tiešā glezniecības vērojumā.»

Majakovskis skatīja to mākslinieku gleznas, ko viņš pazina līdz 1914. g., viņš mīlēja šos māksliniekus un, vērtējot viņu darbus 1922. g., salīdzina un noskaidro tos, cenšas saskatīt šo gleznotāju darba kustību, novērtēt ceļu, kas veikts šajos 8 gados, un izdarīt slēdzienus.

«Ja simt reizes sadalītu vijoli plāksnēs,» raksta Majakovskis, «tad vijolei nepaliks vairs pāri plāksņū, un māksliniekam nepaliks neizsmelta redzes viedokļa šajā glezniecības uzdevumā.

Kailais formālisms ir devis visu, ko varējis. Vairāk ar tagadējām zināšanām fizikā, ķīmijā, optikā un tagadējo psiholoģijas attīstības pakāpi nekā būtiska pavērt (neizlietojot jau savlaicīgi iegūto) nav iespējams.

Atliek vai nu nomirt, atkārtojot sevi, vai ...

atliek divi «vai».

Pirmais Eiropas «vai»: piemērot sasniegto, lai apmierinātu eiropējiskās gaumes prasības.

Šī gaume nav sarežģīta, tā ir buržuazijas gaume. Buržuazijas sliktākās daļas — jaunbagātnieku, kas sarausa turību kara laikā. Jaunbagātnieku, kas ieguva naudu, bet neieguva pat ne mazākās buržuazijas kultūras iezīmes. Apmierināt šo gaudi iespēj gleznu darināšana tikai spekulanta īpašnieka dzīvoklim, kas var nopirkt mākslinieka «uguni» vienīgi sava salona apgaismojumam. Te nav iespējama nekāda attīstība. Šeit var būt tikai mākslinieka noniecināšana līdz prasībai sniegt gleznieciskus audeklus, ne krasākus kā «Salonā». Nē, ne jau bildīšu darināšanai labākie pasaules cilvēki pētīja zieda paņēmienus, dzīves izgaismināšanu. Ne saloniem sniegt savus atklājumus, bet dzīvei, ražošanas procesam, masu darbam, kas izdaiļo dzīvi miljoniem.

Bet te nāk otrs «vai» — «vai» KPSFR. Katras tās zemes «vai», kas strādnieku revolūcijas nomazgāta. Vienīgi tikai mūsu zemē var rasties saturs (protams glezniecisks, ne jau sadzīves) visam šim formālajam darbam un arī izmantojums tam. Ne jau buržuazijas valstī, kur kapitālists ražošanu uzskata vienīgi kā savu iedzīvošanās līdzekli, kur nav iespējams vadīt pircēja gaudi, bet šai

gaumei jāpadodas. Vienīgi valstī, kur ražo vienlaicīgi sev un visiem citiem, kur cilvēkam, izstrādājot kaut kādas riebigas tapētes, jāzina, ka tās nevienam nav iespējams pārdot, ka tās nežēlīgi lobīs viņa paša aci no kluba, strādnieku namu un bibliotēku sienām.

... Ar visu savu tehnisko un amata prasmes atpalcību mēs, Padomju Krievijas mākslas darbinieki, tomēr esam pasaules mākslas virzītāji, avangardā ideju nesēji.»

Visi šie slēdzieni nosumējās vienā teikumā, lozungā, ko Majakovskis veltī Padomju mākslas meistariem:

«Gribi rast plašumu revolūcionārai mākslai, — stiprini Oktobra ieguvumus!»

5.

1925. gada 21. jūnijā Majakovskis ar tvaikoni «Espan» devās no Francijas uz Meksiku.

Nākošajā dienā — Spānija. Tvaikonis nostāvēja vairākas stundas Santanderā, un Majakovskis izkāpa krastā. Te viņš uzrakstīja šī ceļojuma pirmo dzejoli — «Spānija». Piezīmju grāmatiņā tā datēta ar «22/VI — «Santander». No šejienes Majakovskis nosūtīja arī pirmo vēstuli, kas rakstīta ceļā:

«Tā kā parādījās Spānija, izmantoju gadījumu Jums paziņot, ka es viņu savā ceļā lencu ar apli un esmu ieradies pat kādā mazā ostiņā, skati kartē Santander.

Mana «Espan» — kuģītis nekas. Nevienu krievu neesmu manījis. Brauc vīrieši bikštuļos un tieši ar jostu (tie — spānieši) un kaut kādas sievietes milzīgiem auskariem (tās — spānietes).

Skraida divi īsi japāņu sugas sunīši, sarkanspalvaini, abi vienādi.»

Spānija bija pēdējā Eiropas zeme Majakovska ceļā uz Ameriku. Atstājis spāņu krastus, tvaikonis «Espan» ar Majakovski šķērsoja Atlantijas okeanu.

Okeans — iedomas lieta, — rakstīja vēlāk Majakovskis savos tēlojumos «Mana Amerikas atklāšana». Arī jūrā nav saredzami krasti, arī jūrā viļņi ir lielāki par to, cik tie nepieciešami mājas apstākļiem, arī jūrā nezini, kas ir zem tevis.

Tikai vienīgi iedomā, ka pa labi nav zemes līdz pašam polam un ka pa kreisi nav zemes līdz pašam polam, priekšā gluži jauna, otra pasaule, bet zem tevis, varbūt, Atlantīde, — tikai vienīgi šī iedomā ir Atlantijas okeans. Mierīgs okeans gaļlaicīgs. 18 dienas mēs lienam kā muša pa spoguli.

Otru vēstuli uz kuģa Majakovskis uzrakstīja 3. jūlijā:

«Patlaban tuvojamies Kubas salai — osta Havanna (tās cigāri), stāvēsim dienu, divas. Nepanesams karstums.

Nupat triecamies pāri tropikam.

Pašu Kazeragu (kuģam par godu nosaukts šis tropiks) starp citu, neesmu vēl matījis.

Pa labi sāk parādīties pirmā istā zeme Florida (atskaitot tādus sīkumus kā Azoru salas). Liekas, būs jāraksta vārsmas par Kristoforu Kolumbu. Bet tas visai grūti, trūkst odesistu, un grūti zināt,

kāds ir pamazināmais vārds vārdam Kristofors. Meklēt atskaņu vārdam Kolumbs (tāpat jau grūtam) uz laimi te tropikos ir pasākums, kam nepieciešama varonība.

Nevarētu teikt, ka man uz kuģa būtu ļoti jautri. 12 dienas ūdens — tas labi zivīm un profesionāliem atklājējiem, bet sauszemniekiem par daudz. Sarunāties franciski un spāniski es neesmu vēl iemācījies, bet par to esmu izkopis sejas izteiksmi, jo izskaidrojos ar mīmikas palīdzību. Daudz strādāju.»

Vēl ir viena vēstule, kas datēta ar to pašu datumu.

«Dienā es iemetu vēstuli kastītē, tagad ir vakars, un es pēc tevis šausmīgi atkal un jau noilgojies. Pastaigājos augšējā klājā, kur tikai mašīnas vien un nav cilvēku, un pēkšņi man pretim līdz šim neredzēts pelēks un ļoti jauns kaķis.

Es viņu gribēju noglāstīt, bet tas no manis paslēpās aiz laivām...

Tev sūta sveicienus divi dzeltēnie japāņu suniņi un viena spāņu levreta. Viņi visi labi saprot un runā ar mani krieviski. Man zvana pusdienās. Briesmīgi garlaicīgi iet pusdienās.»

Uz tvaikoņa Majakovskis daudz strādāja. Ceļš no Eiropas uz Ameriku (21. jūnijs — 8. jūlijs) vainagots ar sešiem ievērojamiem dzejoļiem:

22. jūnijā — Spānija,

26. jūnijā — «6 mūķenes»,

starp 26. jūniju un 2. jūliju — «Atlantiskais okeans»,

3. jūlijā — «Sīka prātošana virs dziļām vietām»,

5. jūlijā — «Blek end nait»,

7. jūlijā — «Kristofors Kolumbs».

Apstāšanās Havannā — viena diennakts, un 8. vai 9. jūlijā Majakovskis iebrauca Vera-Krucā.

«Mūs piestiprināja ar virvēm. Simtiem mazu cilvēku trīsceturtdaļ aršinas lielās cepurēs kliecēja, aizsniedzami gandrīz līdz otram klājam rokas ar nesēju numuriem; viņi viens ar otru kāvās čemo-dānu dēļ un gāja prom, ielūzot zem milzīgā nesamā svara. Atgriezās, slaucīja sejas un kliecēja un lūdza atkal.

— Kur te ir indiāņi? — es vaicāju savam kaimiņam.

— Tie ir indiāņi, — teica kaimiņš.

Līdz divpadsmitajam dzīvības gadam es sapņoju par indiāņiem pēc Kupera un Main-Rida. Un nu stāvu apstulbis, it kā manu acu priekšā pāvus pārvērstu vistās.¹⁵⁾

Tās pašas dienas vakarā Majakovskis no Vera-Krucas izbrauca uz Mechiko-siti.

«Ceļš no Vera-Krucas līdz Mechiko-siti, stāsta, ir pats skaistākais pasaulē. Līdz 3000 metru augstumam tas paceļas aizās starp klin-tīm un cauri tropiskiem mežiem. Nezinu, neredzēju. Bet arī tropiskā nakts, kas gāja garām vagonam, neparasta...

Es piecēlos agri. Izgāju uz platformas. Viss bija otrādi.

Tādu zemi es nebiju redzējis, un arī nebiju domājis, ka tāda zeme varētu būt.

Sarkanās ausmas fonā, paši aplieti sarkani, stāvēja kaktusi. Tikai kaktusi. Ar milzīgām kārpainām ausīm klausījās nopals — ēzeļa

¹⁵⁾ „Mana Amerikas atklāšana“, VII sēj., 295. lpp.

miļākā delikatēse. Ar gašiem virtuves nažiem, kas visi cēlās no vienas vietas, augu mochejs. To pārstrādā pus alū un pus degvinā — «pulkā», ar ko apdzirda badā verdzinātos indiāņus. Bet aiz nopala un mocheja piecu cilvēku augumā cēlās vēl kāds stāds, saaudzis bazūnēs kā konservātorijas ērģeles, tikai tumši zaļš, viss adātās un cietmēs. Pa tādu ceļu es iebraucu Mechiko-siti.»¹⁶⁾

Telegramā, kas nosūtīta, acīmredzot, tūlīt pēc iebraukšanas (saņemta Maskavā 10. jūlijā) Majakovskis ziņoja: «Esmu vesels, nokļuvi galā. Adrese 37 Whin Mexico City.»

Vienīgo vēstuli no Meksikas Majakovskis uzrakstīja ap 10. jūliju:

«Esmu Meksikā jau nedēļu. Vienu dienu nodzīvoju viesnīcā, tagad pārbraucu uz priekšstāvniecību. Vispirms, tā ir patīkamāk, tāpēc, ka nams labs un no citām pārstāvniecībām atšķiras ar to, ka tur ārkārtīgi maz cilvēku: tikai četri, lūk, visi darbinieki. Otrkārt, visai ērti, tāpēc, ka es spāniski neprotu ne vārda un vēl jo-projām jaucu grasiass — pateicos un — eskkjusada — tas nozīmē jau klozetu.

Treškārt, arī naudas nav, bet šeit kopkatls par divi peso (2 rubļi) dienā, pēc meksikāņu dārdzības tīri pasakaini.

Par Meksiku.

Vispirms, protams, viss te atšķiras no pārējām ārzemēm, galvenā kārtā, ar visādām palmām un kaktusiem; bet viss tas gan aug attiecīgā veidā tikai vienīgi dienvidos aiz Vera-Krucas. Turpretim Mechiko pilsēta rada smagu un nepatīkamu iespaidu, tā netīra un bez mēra garlaicīga.

Es ierados, kad sezona bija beigusies (sezona — ziemā); te pus dienu regulāri list lietūs, naktīs aukstums, un visai nepatīkams nelāgs klimats, jo te ir 2400 metru virs jūras līmeņa, tāpēc ārkārtīgi grūti (tā stāsta gan tikai pirmās divas nedēļas) elpot un ir paātrināta sirds darbība, kas pavisam slikti.

Es te neuzkavētos vairāk kā divas nedēļas. Bet, vispirms, esmu saistījies ar «Transatlantikas» līniju tvaikoņa lietā (pērkot atceļa biļeti, nāk 20 proc. nolaiduma) un otrkārt, bombardēju ar telegramām ZASV par vīzu. Ja ar SV (nekas) neiznāks, braukšu uz Maskavu ap 15. augustu un ap 15.—20. septembri būšu Maskavā. Pēc dažām dienām ar sūtniecības sekretāru brauksim Meksikas iekšienē — tropiskajos mežos; slikti tikai, ka tur ir dzeltenais drudzis, tāpēc, acīmredzams, nāksies apmierināties tikai ar vilcienu.

Kad tu saņemsi šo vēstuli, manis vairs Mechiko, droši vien, nebūs, pēc brauciena zemes iekšienē es tieši došos uz tvaikoni. Tāpēc noteikti par visu, visu man aizraksti uz Parīzes priekšstāvniecību līdz 1. septembrim, lai atgriežoties jau atrastu tur tavu vēstuli.

Sātu dzejoļus un traucēju tev ar briesmīgiem lūgumiem.

1. «Amerikas atklāšanu» dod Ļefam,
2. «Spāniju» dod «Ogoņekam»,
3. «Mūķenes» pamēģini «Izvestijam»,
4. «Atlantisko okeanu» — «Prožektoram»,
5. Visus kopā iesniedz Radio Rostai.

¹⁶⁾ „Mana Amerikas atklāšana“, 297.—298. lpp.

No Ļefa, protams, naudu neņem. No pārējiem 1 rubli par vārsmu, no Radio Rostas 2—3 červonci par rindu.»

Kā no vēstules redzams, Majakovskis ne visai cerēja saņemt vīzu iebraukšanai ZASV un tiecās 1. septembrī ierasties Parīzē.

Majakovska papīros uzglabājusies franču sūtņa Meksikā 1925. gada 26. jūlijā rakstītā vēstule pilnvarotajam PSRS priekštāvim Meksikā; no tās var secināt, ka Majakovskis griezies franču sūtniecībā ar lūgumu vīzēt viņa pasi, lai varētu atgriezties Francijā. Acīmredzams, ir bijis tāds brīdis, kad viņš jau bija galīgi saposies atceļam.

Bet viss nokārtojās citādi: vīzu iebraukšanai ZASV viņš saņēma un nodzīvoja Meksikā mazāk kā bija domājis. Tāpēc, laikam izpalika arī brauciens tropiskajos mežos, par ko ir runa vēstulē.

Savā triju nedēļu uzturēšanās laikā Mechiko-siti Majakovskis veltīja Meksikai divus dzejoļus («Meksika» un «Dievlūdžēji») un lielu nodaļu «Mana Amerikas atklāšana», kas noslēdzas šādiem vārdiem:

«Es braucu prom no Meksikas ne labprāt. Visu to, ko es aprakstīju, veic ārkārtīgi viesmīlīgi, ārkārtīgi tīkami un laipni cilvēki.

Pat septiņus gadus vecais Chezuss, kas skraidīja pēc papirosiem, jautāts par savu uzvārdu, nemainīgi atbildēja:

— Chezuss Pupito, jūsu padevīgais kalps. — Meksikānietis, pasniedzot savu adresi, nekad neteiks: «Lūk, mana adrese.» Meksikānietis sviniģi paziņos: «Jūs tagad zināt, kur ir jūsu nams.»

Uzaicinot sēsties auto, runā:

— Lūdzu jūs sēsties jūsu automobili. —

Vēstules, pat attālai sievietei, meksikāņi paraksta: «Skūpstu jūsu soļu pēdas.»

Uzslavēt kādu lietu svešā namā nedrīkst — to nekavējoties ietin jums papīrā.

Neparastības un laipnības gars saistīja mani pie Meksikas.

Es gribētu vēl būt Meksikā, veikt ar biedru Chaikisu kopā ceļu, ko mums nospraudis Morēns, — no Mechiko-siti uz Vera-Krucu, no turienes divas dienas ar vilcienu uz dienvidiem, dienu ar zirgiem, un tad — necaurbraucamajā, tropiskajā mežā kopā ar papagaiļiem, bez laimes un mērkaķiem, bez svārkiem.»

6.

Pirmo telegramu no Ņujorkas Majakovskis izsūtīja 31. jūlijā.

«Skūpstu no Ņujorkas. Augusta sākumā nosūtīšu dzejoļus. Adrese trīs pieci Avenija.»

Nākošā, 2. augusta telegrama ziņoja, ka «pagaidām nekā sīkāka nav, vienīgi atbraucis.»

Augusta vidū sākās Majakovska literārie vakari Amerikā.

Tā, laikam, būtu pati interesantākā lappuse Majakovska ceļojumu vēsturē un arī no viņa dzīves Amerikā. Tikai viņš pats, par nožēlošanu, gandrīz nekā par to neraksta «Manā Amerikas atklāšanā». No ZASV vēstules nav nevienas; atmiņas vēl nav uzrakstītas. Visu, ko mēs zinām par Majakovska vakariem amerikāņiem, zinām vienīgi no laikrakstiem. Taisnība,

tas nav maz — amerikāņu laikraksti sniedza diezgan sīkus Majakovska vakaru atstāstījumus. Majakovskis atveda sev līdz izgriezumus, un 1930. gadā «20 darba gadu» izstādei no tiem izveidoja albūmu.¹⁷⁾

Pirmā Majakovska uzstāšanās Ņujorkā notika 1925. gada 14. augustā milzīgajās Centrāl Opera Hous telpās, kur varēja novietoties divi tūkstoši cilvēku.

Šinī dienā laikraksts «Novij Mir» (Jaunā Pasaule), Amerikas strādnieku partijas krievu sekcijas organs, Majakovska atbraukšanai un vakaram veltīja veselu lappusi.

Redakcijas «Novij Mir» apsveikums bija šāds:

«Novij Mir» redakcija, ejot mūsu kopējā lielā skolotāja Ļeņina pēdās un sniedzot Amerikas krievu masām jaunus vārdus un jaunas dziesmas, apsveic jūs, biedri Majakovski, un jūsu personā visus PSRS proletāriskos rakstniekus un dzejniekus.»

Lappusē bija ievietoti vairāki raksti par Majakovski, V. I. Ļeņina atsauksme par Majakovska dzejoli «Aizsēdējušies», tad Majakovska dzejolis «Spānija», «Mūsu maršs» un poēmas «Vladimirs Iljičs Ļeņins» fragments ar nosaukumu «Partija».

Otrs krievu laikraksts «Russkij Golos», kas arī iznāca Ņujorkā, tāpat sveica Majakovska ierašanos (14. augusta numurā): «Viņa dzejā, pirmām kārtām viņa ritmā, — visas tagadnes Krievijas pulss, sākot ar revolūcionārā pērkonā pirmajiem nekārtīgajiem grāvieniem līdz jaunās celtniecības aizrautībai un satraukumam. Majakovskis redzams viss. Viņš — dzīvā programma, šīs dienas dzīvais PSRS plakāts.»

«Novij Mir» ievietoja Majakovska Ņujorkas pirmā vakara sīku aprakstu.

«Līdzīgi mutuļotājai straumei plūst Ņujorkas pilsētas un tās apkārtnes revolūcionārais proletāriāts Central Opera House, lai redzētu un klausītos Vladimiru Majakovski, Oktobra revolūcijas apdziedātāju.

Tūkstošiem mirdzošu acu vērsti pret estrādi, kas pilna ar strādnieku organizāciju un preses pārstāvjiem.

Gaida ar aizturētu elpu «Jaunākās padomju dzejas milzi».

Bet . . . vispirms jānoklausās apsveikumu runas. Tās plūst cēlāko, skais-tāko vārdu strautos. Un katru reizi, kad min dzejnieka vārdu un apzīmē viņa radītāja darbu kā «krievu literātūras titāna», kā «revolūcionāro masu dzejnieka», milzīgās zāles velves piepildās ilgiem aplausiem.

. . . Runas beigušās. No aizkulisēm parādās Majakovskis.

«Ļaipni lūdzam, Vladimir, Vladimirovič!» atskan priekšsēdētāja balss. Zāle dārd. Ilgi, ilgi.

Lūk viņš, Majakovskis! Tikpat vienkāršs un liels kā pati Padomju Krievija. Milzu stāvs, spēcīgi pleci, vienkārši svārkī, īsi apcirpta liela galva . . .

Viņš stāv un gaida aplausu rimšanu. Šķiet, tie sāk it kā mazināties, bet tad pēkšņi — gluži negaidot — jauna aplausu vētra, un visa publika traucas kājās no savām vietām.

Gaisā lido cepures, māj rokas, mutautiņi. Ovācijas bez gala . . .

. . . Zāle nomierinās.

Iestājas pilnīgs klusums.

Un līdzīgi pērkonā grāvieniem atskan Majakovska balss.

Tā grāva proletāriāta balss 1917. g. oktobrī . . .

¹⁷⁾ Tagad šis albūms glabājas Valsts literātūras muzejā.

Viņa balss pērkona grāvienos tēlojās tā lielā zeme, kas radīja vienu lielu un daudz, daudz mazu Majakovsku; to nozīme aug kopā ar vienīgās pasaulē proletāriskās sociālistiskās republikas varenības augsmi.

Ar kāpinātu uzmanību milzīgā sanāksme sekoja Majakovska vārsnām, paša autora meistariskajā skandējumā. Katrs nolasītais dzejolis radīja ilgi nerimstošus aplausus. Un bija redzams, ka publika nerims viņu uz klausīt vēl un vēl.

... Bet laikam bija robežas: tikai līdz pusnaktij. Pie tam arī spēcīgā Majakovska balss sajuta pagurumu — nebija joks:

— Trīs dārdošus «treiņus»¹⁸⁾ es jau pārkliežu. Bet lūk, jau arī ceturtais nesās, velns! — smejas Majakovskis un kopā ar viņu visa auditorija.

Šis vakars ilgi, ilgi dzīvos klātesošo atmiņā.¹⁹⁾

Izgriezumu albūmā ir atrodama vēl viena atsauksme par šo vakaru, kas ievietota vienā no Ņujorkas krievu laikrakstiem («Russkij Golos»).

«Proletāriskās Krievijas dzejnieka Vladimira Majakovska pirmā spīdošā uzstāšanās bija vārda tiešā nozīmē mūsu krievu kolonijai vēsturiska.

Majakovskis šo lielo vēsturisko, pasauli satricinošo notikumu dzīvs liecinieks. Viņš šo notikumu dzejnieks un apdziedātājs. Viņš viegli spēš izklaidēt to mākslīgo melu un izdomu miglu, kuŗā ietina mūsu revolūcionāro dzimteni baltie bēgļi. Majakovska varenā balss, proletāriešu dzejnieka spēcīgā patiesība jāsadzird katram krievu kolonistam, kas tiecas pēc taisnības.»

Visu augustu un septembri Ņujorkas avīzes rakstīja par Majakovski, ziņoja par viņa nodomiem apbraukāt ZASV pilsētas, lasot lekcijas un dzejoļus, iespieda lasītāju rakstus un korespondences par Majakovski.

«Russkij Golos» savā 19. augusta apcerējumā «Cilvēks no viņpasaulē» rakstīja:

«Jūtama ticība, ka viņējā krievu pasaulē tiešām verd darbs, reiz šī tiešamība rada Majakovskus. Katrs viņa vārds pilns mīlestības pret dzimto zemi, pret to tiešām gigantisko darbu, kāds tur veikts un vēl top.»

Un daudzajos, kas nobijās krievu revolūcijas un bēga uz visām pusēm, atsakoties no savas dzimtenes, varbūt sakustēsies nemierīga doma: «Vai mēs pareizi rīkojamies, vai neizdariām noziegumu pret savu dzimteni, neveltot tai savus spēkus?»

— Manī, — raksta viens no šiem «nobaidītajiem» — šo domu Majakovskis iekustināja.

Majakovska ierašanos un vakarus atzīmēja arī daži pilsoniskie laikraksti. «Ņujork Taimss», piemēram rakstīja ne visai gudri, taču ar noteiktu vēlēšanos slavēt. (Majakovskis tādos gadījumos runāja: «Tomēr, ciena...»)

«Majakovskis apvieno sevī visas pretrunīgas iezīmes, kas dara krievus sarežģītus un apburošus: nemiera pilnu romantismu... zinātnisku fantastiku... pārdrošību...»

Viņš ir paņēmis no krievu revolūcijas to labāko un padarījis par varenības, bezbailības un ticības simbolu atbrīvotā cilvēka kareivīgo kliedzienu.»²⁰⁾

¹⁸⁾ „Treins“ — virszemes dzelzceļa vilciens. Virs Central Opera House uz estakādām joņo vilcieni. To dārdošajā troksnī zālē nekas nav sadzirdams.

¹⁹⁾ I. Prišelcevs (D. Manevičs), „Majakovskis vakarā“, „Novij Mir“, 1925. g. aug.

²⁰⁾ «The New-York Times», Magasine Section, 1925. gada 11. oktobrī.

«New-York Herald Tribune» 27. septembra literāriskajā pielikumā atrodam:

«Viņa spēks tur, ka viņš apstrādā savos dzejoļos aktuālus, pilnus dzīves virtojuma tematus, bet prot tos sakāpināt līdz vispārējai nozīmei. Par viņa ģeniālītāti nevar būt šaubu. Tā viņam būtībā.»

Otrs Majakovska vakars notika Ņujorkā 1925. gada 10. septembrī tajā pašā Central Opera House. «Russkij Goloss» atsauksmē par šo vakaru rakstīja:

«Poemas «Leņins» fragments saistīja vispārējo uzmanību. Dzejnieks runāja par Leņina nāvi, par liktenīgo vēsti, ka proletāriešu vadoņa nav vairs starp dzīvajiem, un par bērēm. Divi tūkstoši lielā klausītāju masa bija šī vārda tiešā nozīmē apburta.

Noslēgumā dzejnieks atbildēja jautājumiem, ko iesniedza zīmītēs. Šiem jautājumiem bija visvairāk saistības ar politiku, bet ne rakstniecību.»

Pēdējā piezīme īpaši raksturīga Majakovska vakariem ārzemēs. Šādi norādījumi gadās visai bieži apskatos par Majakovska vakariem dažādās zemēs.

Kad īsti notika trešais Majakovska vakars Ņujorkā, mēs neesam izdibinājuši. «Russkom Golosē» septembra mēneša divdesmitajās dienās iespīestā piezīmē ziņots, ka «Majakovskis Ņujorkā uzstājās 3 reizes, un ka viņam paredzēti vakari: Bikonā — 26. septembrī, Čikagā — 2. oktobrī un Filadelfijā — 5. oktobrī.

Vēl atzīmējama uzstāšanās strādnieku nometnē Ņujorkas apkārtnē — Kemp «Nit gedaiget» (nometne «Neskumsti»).

Turp Majakovskis dažas reizes brauca pavadīt nedēļas beigas — sestdienu un svētdienu.

Pašā oktobra sākumā notika Majakovska vakars Klīvlāndē, 17. oktobrī — Pitsburgā, Krievu tehniskās biedrības telpās.

Valsts rūpniecības centrā, Čikagā, kur iznāca ZASV Komunistiskās Partijas CK laikraksts «Deili Uorker» un kur atradās arī Partijas CK, notika divi Majakovska vakari — 2. un 20. oktobrī.

«Deili Uorker» atzīmēja Majakovska ierašanos Čikagā, iespējot savās slejās dzejoli «Mūsu maršs» un apsveikumu Majakovskim.

«No tālās Sarkanās Krievijas cauri melu un apmelojumu koridoriem ierodas pie mums tās jaunās pasaules sūtnis, ko veido Kompartijas vadība Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā.

Biedrs Vladimirs Majakovskis šodien ierodas Čikagā.

Garīgie bankrotētāji, buržuazijas sociāl-sulaiņi, visi revolūcijas ienaidnieki apvienojušies pret Padomju Savienību. Visi viņi saka, ka revolūcija devusi tikai postījumus un nerada nekā jauna. Bet pretēji visiem šiem apgalvojumiem, mūsu acu priekšā izaug jauna pasaule. Ne tikai materiālās dabas uzlabojumos, bet arī zinātnē, literātūrā un dzejā rodas jauns un vecais pazūd. Mūsu kultūrālais līmenis paaugstinās. Nāk klāt jauni zinātnieki, mākslinieki, rakstnieki un dzejnieki. Biedrs Majakovskis viens no jaunajiem radītājiem. Viņš masu dzejnieks, viņš revolūcijas dziesminieks.

— Laipni lūdzam mūsu pilsētā, biedri Majakovski!»

Pirmais Majakovska vakars Čikagā guva milzīgus panākumus. «Deili Uorker» par šiem panākumiem rakstīja šādos izteicienus:

«Viena no viskarstākām sanāksmēm, kāda vien piedzīvota Čikagas krievu kolonijā, notika 2. oktobra piektdienas vakarā, kad 1500 cilvēku

saspiedās Templ hallē noklausīties slaveno krievu dzejnieku Vladimīru Majakovski. Priekš sanāksmes beigām klātesošie vienbalsīgi nolēma lūgt biedru Majakovski pirms došanās prom no mūsu zemes, atkal apmeklēt Čikagu. Sanāksmi atklāja ar Internacionāli Fraihaitas,²¹⁾ — dziedāšanas biedrības koŗa izpildījumā. Pēc sanāksmes priekšsēdētāja īsiem ievada vārdiem uzstājās Majakovskis. Viņš apbūra klausītājus no sākuma līdz pašām beigām.

Publika tikko nenorāva juntu ar saviem sajūsmas kļiedzieniem, kas sekoja viņa dzejoļiem «Amerikas atklāšana», «Jaunkundze un Vulvorts», «Blek end uait», veltītiem Amerikai. Turpat uz vietas pārdeva viņa dzejoļu piecsimti eksemplārus.»

Majakovska otrā vakara programa Čikagā 20. oktobrī Šenhofen hallē bija šāda:

«Viss nedzirdēts, poēmas «Ļeņins» trešā daļa, poēmas «150.000.000» otrā daļa. Dzejoļi par PSRS un ZASV. Majakovskis atbild iesūtītajām zīmītēm.

Protams, tajā klausītāju masā, kas bija labvēlīgi un ar sajūsmu noskaņoti pret PSRS un Majakovska personā sveica lielās proletāriskās valsts lielo revolūcionāro dzejnieku, atradās arī pret Padomju zemi naidīgi noskaņotie. Šie bija krievu Ņujorkas, Čikagas un Detroitas kolonijas plānā baltgvardu caurauduma pārstāvji. Šiem cilvēkiem derdzās Majakovska spilgtais revolūcionārisms, viņi nīda lielā revolūcionārā dzejnieka padomju patriotismu.

Čikagā iznākušajā krievu laikrakstā «Russkij Vestņik» 9. oktobra numura īpašā lasītāju vēstulēm veltītajā lapas pusē (pēc redakcijas apgalvojuma, par šām vēstulēm viņa neatbild) iespiesta kāda tipa vēstule ar parakstu «Inteliģents».

Vecos labos laikos, — raksta «Inteliģents», par Majakovski zināja tikai to, ka viņš ir futūrists. Tagad mēs zinām, ka literāru lekciju karoga aizsegā viņš nodarbojas ar padomju iekārtas un padomju dzīves jaukumu propagandēšanu. Mēs cerējam dzirdēt par mākslu un rakstniecību, bet patiesībā lekcija bija tikai iekārtas slavīnāšana.»

Visus Majakovska vakarus ZASV organizēja Amerikas strādnieku partijas krievu un ebrēju laikraksti «Novij Mir» un «Fraihait».

Majakovska papīros atrasta viņam adresētā Amerikas strādnieku partijas krievu sekcijas (Workers Party of Amerika) 1925. gadā 26. oktobrī rakstītā vēstule, kas speciāli piemin šo apstākli:

«ASPKS Centrālais birojs atzīst par savu pienākumu norādīt, ka biedrs Majakovskis savā uzturēšanās laikā ZASV piešķīra tiesības savu vakaru rīkošanā komūnistiskajam laikrakstam krievu valodā Amerikā «Novij Mir» un ka 50 proc. no viņa vakara ieņēmumiem nāca par labu laikrakstam «Novij Mir» un pa daļai ebrēju komūnistiskajam laikrakstam «Fraihait».

²¹⁾ «Fraihait» — ebrēju komūnistisks laikraksts.

RAIŅA DARBU IZLASE KRIEVU VALODĀ

RŪDOLFS EGLE

Ян Райнис (1865—1929). Избранное.

Государственное издательство, «Художественная литература», Москва, 1940. 236 лр.

Rainis no latviešu dzejniekiem krievu sabiedrībai pats pazīstamākais un arī tuvākais. Visumā gan nesanāk daudz darbu, kas no viņa bagātīgās literārās ražas pieejami krievu valodā, tomēr atsevišķās grāmatās izdotās izlases liecina par dziļumā ejošu interesi, kas, domājams, tālākā gaitā neapsiks. Sevišķi Padomju Savienībā Raiņa dzeja un visa viņa personība rada pavisam citādu atbalsi, nekā pie tautām uz rietumiem, kur vācu, franču un angļu valodā izdotās Raiņa lugas nogrima aizmirstībā maz ievērotas un saprastas. Padomju Savienība viņu uzņem kā latviešu lielāko dzejnieku un brīvības cīnītāju, kuŗš savu dzīvi un radošo rosmi veltījis augstākai idejai — sociālisma uzvarai, pamatšķiras nākotnei, tautas atbrīvošanai no buržuazijas varas. Viņa daudzpusīgā darbība, tāpat kā Goŗkijam, cieši saistīta ar revolūcionāro kustību, kuŗas pirmā spilgtākā uzliesmojumā 1905. gadā viņš meta savus dedzīgos, pravietiskos vārdus. Viņš neapklusā drūmajā reakcijas laikā, pilns skumju, rūgtuma un cerību pēc zaudētās kaujas. Dziļi tvertajos Lāčplēša un Spīdolas tēlos Rainis simbolizē nerimstošu cīņu ar visām iekšējām un ārējām pretvarām, kas nomāc tautas un indivīda «veidošanos uz augšu». Viņš sludināja darba tautas kopīgās intereses visās zemēs. Kā revolūcionārs dzejnieks, domātājs un politiķis, Rainis ticēja proletāriāta vēsturiskai misijai sociālistiskās iekārtas nodibināšanā, kā tā realizējās vispirms Padomju Savienībā. Viņš dzīvoja līdzī šķirai, par kuŗu Ļeņins 1910. gada jūnijā «Cīņas» jubilejas numurā izsakās, ka latviešu proletāriāts cīņā pret visām veco iekārtu varām ieņem vienu no pirmajām un svarīgākām vietām. Tāpat Raini kā latviešu lielāko dzejnieku pieminēja Goŗkijs I Vissavienības rakstnieku sanāksmē 1934. gadā. Šāds ģeniālā Padomju Savienības rakstnieka vērtējums nav acumirkļa pieklājības žests un vārdu daudzinašana. Rainis savukārt no agras jaunības dziļi cienīja krievu literātūru, sniegdams no tās brīnišķos Puškina, Ļermontova un visjaunāko dzejnieku darbus. Tāpēc pilnīgi dabīgi, ka viņa 75-tā dzimšanas dienas atcere atrada jo dzīvu atbalsi visā Padomju Savienības presē. Padomju rakstnieku savienība sarīkoja Raiņa vakaru, žurnālos un laikrakstos parādījās apceres, pie kam prof. R. Pelšes raksts (Великий латышский поэт) ievietots daudzās attālāko valsts novadu avīzēs. Ja Padomju Latvijā svinības izcēlās ar vēsturisko momentu, kad Augstākā Padome un LK(b)P CK Raini pasludināja par tautas dzejnieku, tad var teikt, ka Vissavienība viņu uzņēma savu redzamāko rakstnieku pulkā.

Raiņa darbu pirmā izlase krievu valodā parādījās V. Bŗusova un M. Goŗkija izdotā latviešu literātūras krājumā (Сборник латышской литературы, Петроград 1916). Tanī ietilpst paprāva dzeju virkne, galvenā

kārtā V. Bņusova tulkojumā, tāpat viņa pārtulkota pasaku grāmata Zelta zirgs (Золотой конь. Vēl plašāku dzeju virkni pievienojis P. Dauge savai monografijai par Raini (И. Райнис, певец борьбы, солнца и любви, Москва 1920), V. Bņusova, J. Belousova, A. Garina, A. Korinfska, E. Nečajeva un citu tulkojumā.

Šiem publicējumiem seko P. Dauges sastādītā Raiņa darbu izlase vienā sējumā, — dzejas, drāmas, vēstules, fragmenti no dzejnieka runām, prozas gabaliņš Spītnieks. Dzejas, skaitā 150, ņemtas no visiem Raiņa krājumiem, jau agrāk pazīstamo ražu papildinot ar jauniem J. Feoktistova, N. Manuchinas, S. Ļipkina, R. Ivņeva, N. Podgoričaņi, E. Levontina, A. Tarkovskija, N. Berendhofs, A. Šteinberga, M. Petrovich, T. Klado u. c. tulkojumā; uzņemta arī poēma Ave, sol! N. Manuchinas pārtulkota. No drāmatiskiem darbiem uzņemti: V. Bņusova pārtulkotais Zelta zirgs, A. Muratova — Uguns un nakts (Огонь и ночь), J. Straujāna — Jāzeps un viņa brāļi (Иосиф и его братья), N. Manuchinas — Kajs Grakchs (Кай Гракх).

Apmērā krietni lielā grāmata (716 lpp.) ar plašu P. Dauges ievadu izdota uz Raiņa 70-to dzimšanas dienu, kas iekrita drūmajā ulmaniskā režīma laikā, kad lielā dzejnieka vārda Latvijā nedaudzināja un arī šis izdevums bija aizliegts.

Jaunā izlase iznāca sakarā ar Raiņa 75. dzimšanas dienas atceri šāgada augustā. Izdevums uz pusi mazāks nekā iepriekšējais, bet saturā noskaņotāks. Sastādītājs J. Mencendorfs devis īsu priekšvārdu, ļoti lietišķi raksturodams Raiņa literāro un sabiedrisko darbību. Pašā izlasē materiāla lielais varums ņemts no iepriekšējā izdevuma, no plašāka apmēra darbiem ievietojot tikai poēmu Ave, sol! un Uguns un nakts jau minētos tulkojumos.

Dzeju izlase Rainim raksturīga un diezgan tālu ievada ģeniālā dzejnieka domu pasaulē, viņa radošā gara varenībā un vārda mākslas īpatnībās. Liriskās dzejas tulkotāji visvairāk izraudzījušies no Tālām noskaņām, Klusās grāmatas, Gala un sākuma, Trejiem lokiem, Mēnessmeitiņas. Visā visumā tie saucami par atdzejojumiem, lai gan, cik zināms un vērojams, tie veidoti pēc burtiskā pārcēluma tekstiem, tāpat, kā to savā laikā darija V. Bņusovs, A. Bloks, S. Šervinskis, Vjač. Ivanovs u. c. pazīstamie līdzstrādnieki M. Goņkija krājumam. Raiņa dzeja prasa no tulkotāja lielu erudīciju un māku, taču oriģināla valodas prašana darbu stipri atvieglotu un mazinātu tos svarīgos trūkumus, kas sastopami visās līdzšinējās Raiņa izlasēs krievu valodā. Dažas no tām vairākkārt tulkotas (piem. Lauztās priedes, Zeltītās lapas, Pieta, Pastarā tiesa), bet neviens tulkojums nav pietiekami tuvs oriģinālam. Grūti un neiespējami citā valodā adekvāti ietvert Raiņa saspringto domu, izteiktu tik īsās spēcīgās sentencēs, raksturīgā ritmā un dainiskās gleznās, kādās rakstīti sevišķi viņa īsrindīgie liriskie, drāmatisma pilnie nemiera un prātniecisko atziņu panti. Pie tam krievu dzejiskā izteiksme aizvien vairāk tēlojoša vai didaktiska, turpretī latviešu dzejiskai domāšanai priekšstata raksturojums konkrētā aforismā vai emocionālā gleznā ar zīmīgiem epītētiem (piem., tādā dzejā kā Smagi, sēri Lauku mātes Elpa pūta).

Aplūkojamās izlasēs Raiņa atdzejotāji pa lielākai daļai atkāpjas no Raiņa ritmiskās schēmas un panta uzbūves.

Šādā atdzejojumā, protams, lieki meklēt starpību stila smalkumos, atliek tikai norādīt uz pašu galveno pieejā. Dzeju Zeltītās lapas (Золотистые листья) tulkojuši Bņusovs un Ļipkins. Pirmajam izteikme bez spilgtākām kontūrām gleznās, vārdos un ritmā izplūdusi, Ļipkinam jau tuvāka oriģināla ritmiskai variācijai un strofiski noteiktāka. Pavisam oriģinālam neatbilst Lauzto priēžu abi tulkojumi. V. Bņusovs (Сосны) no Raiņa četrriņdu pantiņiem, kam četrpēdu amfibrachs ar apcirstām pēdām, cēzūrām un vīrišķām galotnēm piešķir sevišķu nozīmi ritmiskiem kāpinājumiem un atkritieniem, iztaisījis sonetu vienmuļā piecpēdu jambā, turpretī otrā tulkojumā iznākusi dzeja 18 rindās, nevienādos piecpēdu jamba pantos ar divi liekiem teikumiem pirmā pantā:

Сломала буря, бешена и зла,
Высоких сосен стройные тела;
Они на дюнах у воды стояли,
Кивая с них недостижимой дали.
И как бы ветры ни были сильны —
Не гнули сосны гордые спины.

Raiņa saīsināto sonetu piecpēdu jambā Pazudušais dēls (Блудный сын) Belousovs atdzejojis trijos četrriņdu pantos kā impresionistīgi rotalīgu, trochaisku dziesmiņu. Tāpat pilnīgi brīvs parafrazējums redzams dzejā Tā nevar palikt un nepaliks (Так не останется), kas Ļipkina tulkojumā iznākusi līdzīga fabulai. Tāpat pārāk brīvi daži citi viņa tulkojumi.

Atkāpšanās no oriģināla panta veidojumā pilnīgi attaisnojama tādā ziņā, kad atdzejojums pieņēmis noteiktāku formu, kā tas redzams Bņusova atdzejotā Topi cieta, doma (Стань твердой, мысль), kuŗā īso un gaŗo strofu maina noteiktāka, nekā Rainim. Šai ziņā vēl norādāms uz Jauno spēku (Новая сила), arī Bņusova tulkojumā, lai gan te tematiskais un strofiskais izkārtojums nepilnīgāks, bez tam pirmā rindā ieviesusies nepatīkama kļūda (в вашей власти vietā nāk в нашей власти), kas maina visu domas virzienu. Cik neiespējami krievu valodā daudz maz adekvātāk pārtulkot Rainim iemīļoto divakcenta (trochajiski daktiliskā mēra) riņdu, redzams no dzejas Salve (no Gals un sākums) Ļipkina atdzejojumā.

Oriģināla strofikai un ritmikai diezgan tuvi atdzejojumi, kuŗiem balādiski-vēstoša nokrāsa. (Piem. Karāļmeita — Королева Bņusova). Tāpat oriģināla uzbūvē izturēta poēma Ave, sol! Manuchinas tulkojumā, kuŗai pieder vairāki dzeju tulkojumi, starp citu Tev, pamatšķira (Тебе, основной класс), — ar pagarinājumiem strofikā, bet ļoti adekvāts Raiņa spēcīgo motīvu izteiksmē. Bez tam ritmiski un pēc satura dažu labu tulkojumu devuši: Ļipkins (Jaunekļiem — Молодежи), V. Fedorovs (Pavasara zaļā vara — Зеленая власть весны), Bņusovs (Jautātāja meitene — Вопросы девушки, Una barca, Nekad — Никогда, Atkal nakts — Опять ночь, Kalnos — В горах), G. Šengeli uzņemts tikai ar pāris tulkojumiem, bet tie pieskaitāmi precīzākiem un izteiksmīgākiem visā izlasē, kā ieskaņa Klusai grāmatai (В книгу с черными листьями), piem., pirmais pats:

Grāmatā ar melnām lapām,
Ierakstām mēs savas dziesmas —
Lai tās vaimanas un briesmas
Aizklājas kā melnās naktīs

В книгу с черными листами
 Песни пишем потаенно,
 Чтобы ужасы и стоны
 В ней укрыть, как в черной ночи.

Drāmatiskā poēmā Uguns un nakts, kur Rainis nav ieturējis noteikto strofisko mēru, N. Muratovs kārtējos dialogus tulkojis klasiskās drāmatiskā dzejas piecpēdu jambā, ar vīrišķu un sievišķu galotņu maiņu. Tulkojums dzejiski spēcīgs, dziļi liriska izskaņa arī solo un koŗa dziesmām (piem. Spīdolas un Burtnieku pils augšāmcelšanās dziesma).

Bet pilnīgs pārpratums iznācis ar prologu, kas Rainim rakstīts četr-rindu pantos, noteiktā kārtībā mainoties četr- un trīspēdu trochajiskām rindām (4—3—3—4, ar sievišķām atskaņām abba). Tulkojumā no šīs balādiskās dziesmas par varoņtēlu gaitu no dziļās senātnes pāri tagādnei uz nākotni, iznākusi viegla šupojoša romance, četrpēdu daktili ar vīrišķām apviju un vīrišķām vidējo rindu blakus atskaņām. Piem. pirmā pantā:
 Rainim:

Pāri upei mēness meta
 Tiltu zelta stariem:
 Pārņākt sapņu gariem
 Miglai līdz no tumšiem mežiem.

Muratovam:

Мостик из тонких лучей золотистых
 Брошен луной над потоком певучим,
 Чтобы пройти сновиденьям летучим
 Вместе с туманом дремучих лесов.

Raiņa darbi ar savu īpatnēji latvisku izteiksmi prasa no tulkotāja lielu erudīciju un arī valodas prasmi. Cerēsim, ka tādi tulkotāji radīsies un šīm pirmajām izlasēm, kas apsveicamas un pelna ievērību, sekos pilnīgāki krājumi. Vēlami arī citu Raiņa drāmu izdevumi krievu valodā. Tagad, kur Padomju Latvija vairs nav šķirta no Vissavienības, tas dos iespēju visu zemju darba ļaudīm iepazīties ar sava lielā dzejnieka radošo domu pasauli.

SOCIĀLISTISKAIS REĀLISMS MĀKSLĀ

BORISS VIPERS

Eiropas kultūra pārdzīvo mūsu dienās dziļu lūzumu, kas izaug līdz pasaules mērogam. Ko nozīmē šis lūzums politisko attiecību laukā, sociālā un ekonomiskā sabiedrības struktūrā, skaidrs katram, kas sekojis jaunākās Eiropas proletāriāta kustības augšanai, kas pazīst Padomju Republiku Savienības izcelšanās un attīstības vēsturi — tā ir sociālistiskās iekārtas uzvara pār kapitālistisko iekārtu, bet pasaules atziņas, filozofijas sfērā —

materiālistiskā pasaules uzskata uzvara pār ideālistisko. Pats par sevi saprotams, ka šim dziļam, radikālam lūzumam pasaules uzskatā bija jāatspoguļojas visās garīgās kultūras nozarēs, ka šiem jaunajiem sabiedrības materiālās dzīves apstākļiem, šim sabiedriskās dzīves pārveidojumam bija radikāli jāietekmē arī mākslas dzīve, mākslas līdzekļi un mērķi, mākslas sabiedriskais un stilistiskais raksturs. Kā tad īsti atspoguļojas sociālistiskā revolūcija mākslā, kāda ir jaunā mākslinieciskā pasaules uzskata būtība?

Parasti aizrāda, atbildot uz šiem jautājumiem, ka mūsdienu mākslā (viskonsekventāk un mērķtiecīgāk šis process risinās, protams, Padomju Savienības mākslā) atdzimstot reālistiskā tendence, ka sociālistiskās iekārtas māksla gribot aktīvi piedalīties jaunās dzīves celtniecībā, tiecoties propagandēt jaunu materiālistisku pasaules uzskatu, izveidot jauno cilvēku, viņa darbību un cerības. Tādēļ arī jauno virzienu Padomju Savienības mākslā parasti dēvē par «sociālistisko reālistu». Nav šaubu, ka jau pašā jaunā virziena nosaukumā zināmā mērā slēpjas šī virziena būtības izskaidrojums. Tomēr ar tik koncentrētā, lakoniskā formā izteiktu izskaidrojumu vēl nepietiek. Vispirms tāpēc, ka to, liekas, nevar vienādi, viennozīmīgi attiecināt uz visām mākslas nozarēm — uz tēlotājām mākslām (glezniecību, tēlniecību, grafiku) un uz ritmiskām mākslām (arhitektūru un mūziku). Otrkārt, un vēl vairāk, — tāpēc, ka šis lakoniskais lūzuma izskaidrojums mākslā nedod atbildi uz svarīgāko jautājumu: kādēļ sociālistiskā iekārtā mākslai atkal jāatgriežas pie reālisma, un ar ko šis jaunais, sociālistiskais reālisms atšķiras no agrāko laiku reālistiskiem virzieniem? Lai pamatotu pareizāku un plašāku šīs problēmas interpretāciju, mums jāsāk iztālim, mums jāatceras Eiropas mākslas vēsture un jākonstatē mākslas attīstības galvenie posmi.

Ja īsumā izsekosim no šī viedokļa Eiropas glezniecības evolūcijai, sākot ar agrajiem viduslaikiem, tad varēsim teikt, ka tā sadalās divos galvenos posmos, divās galvenās attīstības fazēs, pie kam glezniecības pirmajā fazē dominē plakne, bet otrās fazes glezniecībā tikpat neierobežoti valda telpas ilūzija. Atcerēsimies glezniecību uz seno kristiešu katakombu sienām un griestiem, Bizantijas mozaīku, romāņu stila fresku vai agrās gotikas miniātūru. Visos šajos glezniecības veidos galvenā mākslinieciskā iedarbība pamatojas uz līnijas un silueta, uz figūras un plakana fona, — balta, zila vai zelta — abstraktā sastatījuma. Agro viduslaiku mozaīkā, freskā vai altārgleznā attēlojums pilnīgi pakārtojas plaknei (sienas vai rokraksta lapai), bet līdz ar to reālā īstenība izrādās absolūti pārveidota: figūras dzīvo kaut kādā simboliskā, citas pasaules telpā. Sevišķi liels abstrakti simbolisks spēks piemīt zelta fonam — ar savu spožumu un noslēpumaino mirdzumu tas no plaknes šķiet pārvēršamies bezgalībā. Bet mēs kļūdotos, ja apzīmētu plakano, siluetveidīgo tēlojuma paņēmieni par naīvu un primitīvu, par neprasmīgas un nepareizas uztveres rezultātu. Līnēari plakanā tēlojuma metode tikpat likumīga, tai ir tādas pašas eksistences tiesības, kā arī mums parastai pasaules uztveres metodei.

Lieta tā, ka līnēari plastiskā stila principi radušies no pilnīgi noteiktiem sociāli psiholoģiskiem priekšnoteikumiem un sprauž sev gluži citādus ideoloģiskus un estētiskus mērķus, nekā vēlākie telpiskie attēlojuma principi. Agro viduslaiku glezniecība tiecas ne tik daudz pēc tēlojuma, cik pēc rotājuma. Tā daudz vairāk saistīta ar sienu, ar priekšmetu, kas tai jārotā, tā, no vienas puses, daudz vairāk pakārtojas dzīves praktiskām vajadzībām, bet, no otras puses, daudz vairāk kalpo reliģiskai simbolikai

un garīgi tikumiskām cilvēka prasībām, daudz vairāk noskaidro dzīves jēgu, nekā vēlākā stājglezniecība, daudz vairāk veltīta aizsaules dzīvei, nekā reālai īstenībai. Var arī teikt, ka viduslaiku glezniecībā ideja dominē pār tematu, simbolika un alēgorija pār stāstījumu. Un vēl kāda pazīme raksturo agro viduslaiku glezniecību — tā ir statiska, tā netēlo ātri ritošas dzīves, kustības, darbības un notikumu momentus, bet fiksē it kā apstājusās, mūžīgi paliekošas situācijas, stāvokļus un brīnumainas parādības. Tieši šāda, no vienas puses, dekoratīvā, bet, no otras puses, simboliskā viduslaiku glezniecības funkcija arī diktēja māksliniekiem viņu plakano tēlojuma metodi, kuŗā galvenais iedarbības līdzeklis ir līnija un zieds.

Bet glezniecības plakanā principa saknes stieejas vēl dziļāk, tās izriet no pašiem viduslaiku sabiedriskās iekārtas pamatiem. Līnēari plakanais glezniecības stils attīstās laikmetos, kad dominē autoritārā kultūra, kultūra, kas dibināta uz absolūtas pakārtošanās augstākai varai, uz kolektīviem, bezpersoniskiem kopdzīves principiem. Šādas autoritāras, bezpersoniskās kultūras sevišķi spilgti izteiktas pazīmes mēs sastopam senajā Ēģiptē, archaiskajā Grieķijā un it sevišķi agrajos viduslaikos — un tieši šos posmus kultūras vēsturē raksturo augstākie līnēari plakanā stila sasniegumi. Savukārt, no tiem pašiem kolektīvās kultūras priekšnoteikumiem dabiski izriet, ka arī glezniecība šais laikmetos vispirms tiecas pakārtoties vispārējai kopībai, izpildīt dekoratīvas, lietišķas funkcijas, rotāt architektūru un kulta priekšmetus. Raksturīgi, ka šie laikmeti nepazīst tā glezniecības veida, kas jaunākos laikos kļuvis par glezniecības sinonīmu — proti, stājglezniecības, t. i. patstāvīgā, sevī noslēgtā tēlojuma. Un otrādi, ārkārtīgu uzplaukumu piedzīvo lietišķās glezniecības tehnikas, kuŗu galvenais uzdevums ir ne tik daudz tēlojums, cik rotājums — mozaika, paklājs, emalja, stikla glezniecība. Visām šīm tehnikām īpatnējs vispirms tas, ka viņu radītie veidoli pieder nevis skatītāja individuālai pasaulei, bet gan zināmāi abstraktai, kolektīvai kopībai, ka tās ir vispārēja dekoratīva ansambla neatņemamie elementi, un otrkārt, tas, ka šīs tehnikas ne tik daudz tēlo īstenību, cik to pārveido, piešķirot reāliem priekšmetiem kaut kādu jaunu, irracionālu vielu un simbolisku jēgu. Skatītājs, tā sakot, nevar ieiet viduslaiku mākslinieka gleznā, nevar pārdzīvot līdz gleznā attēlotu cilvēku savstarpējās attiecības. Bizantijas svētbilde griežas nevis pie atsevišķa individa, bet pie visa galma, klostera vai kopas kolektīva, liek tam krist ceļos un klanīties līdz zemei.

Šī faze sabiedriskās struktūras attīstībā, ko varētu dēvēt par kolektīva ideālisma fazi un kuŗai glezniecībā atbilst plakanais stils, turpinās apmēram līdz XIII gadsimteņa beigām vai XIV g. s. sākumam. Tieši ap šo laiku briest radikālas pārmaiņas eiropieša pasaules uzskatā, rodas priekšnoteikumi jaunai sabiedriskai iekārtai, veidojas jaunie principi glezniecības stilā, ko var saukt par telpisko, ilūzoro vai individuālistisko.

Ja mēs jautāsim, kādi sociāli priekšnoteikumi atbilst šai jaunajai, telpiskajai tēlojuma metodei, tad atbilde uzmācas pati no sevis. Šie priekšnoteikumi — pilsētas, buržuaziskās kultūras uzplaukums, individuālisma sākums, skatītāja kā pilntiesīgas personības, kā mākslas dzīves aktīva dalībnieka pamošanās. Atspoguļojot jaunas ražošanas attiecības, jaunas sociālas un ideoloģiskas prasības, māksla no aizsaules nokāpj zemē, reālā sajūtu un emociju pasaulē, no abstraktām idejām un simbolikas piegriežas konkrētiem tematiem un reāliem motīviem. Tādēļ šī otra Eiropas kultūras

faze jādēvē par individuālisma posmu. Glezniecība tiecas norobežoties no arhitektūras, atņemt dekoratīvas funkcijas un pārvērsties patstāvīgā, no-beigtā priekšmetā, individuālitātē — stājgleznā, kas domāta aplūkošanai nevis procesijā, nevis kustībā gar sienu, bet no noteikta viedokļa, t. i. domāta nevis kolektīvam, bet individuālam skatītājam. Kopš tā laika glezniecība vērsas nevis pret abstraktu ideju un pret sienu, ko tā rotā, bet pret skatītāju, kas to aplūko. Kopš tā laika glezniecībai jāērķinās ar skatītāja individuālo gaumi, ar viņa uztveres noteikumiem, ar viņa subjektīvo viedokli. Pilnīgi dabiski, ka šī sociāli psihiskā lūzuma ietekmē glezniecība piegriežas reālas pasaules attēlojumam un vispirms sprauž par savu uzdevumu radīt dzīves svarīgākus noteikumus reālās uztveres iegūšanai — gaismu un telpu.

Pirmās jaunās gleznieciskās koncepcijas pazīmes parādās slēptā veidā jau viduslaiku glezniecībā uz stikla, gotiskās katedrāles krāsainajā vitrāžā. Tiesa gan, viduslaiku glezniecība stiklā vēl pilnīgi pakārtojās sienas un loga plaknei, tā iedarbojas tikai ar līniju un krāsaino siluetu, tā ir daudz vairāk rotājums, mazāk tēlojums. Bet gaisma, kas apspīd šos krāsainos ornāmentus, ir jau reāla saules staru gaisma: gotiskā vitrāža ir it kā robeža starp aizsaules un reālo pasauli, it kā potenciāli satur sevī jaunās gleznieciskās koncepcijas pamatprincipu — tieksmi pēc telpiskas dabas uztveres, pēc formas modelējuma ar gaismu un ēnu. Galīgais lūzums Eiropas glezniecībā notiek tad, kad mākslinieks par savu mērķi sprauž gotiskas vitrāžas efekta sasniegumu, bet... ar attēlojuma palīdzību.

Šis galīgais pagrieziens uz jauno māksliniecisko uztveri notiek dienvi-dos, Itālijā, agrāk nekā Ziemeļeiropā, tāpat kā individuālisma un pilsētas tirdznieciskās kultūras attīstība sasniedz krāšņāko uzplaukumu tieši Itālijā (renesanse). Visu XIV gadsimteni italiešu gleznotāji apbrīnojami neat-laidīgi un konsekventi cīnās par telpas iekārtošanu, kamēr beidzot archi-tekta Bruneleski XV gadsimtena sākumā izdodas konstatēt galvenos centrālās perspektīvas principus. Līdzās mēģinājumiem iekārot telpu, no-risinās cīņa par gaismas attēlošanu, — gaisa perspektīvas paņēmienu atra-šanai un telpas iedalījumam trīs plānos seko mēģinājums izpētīt gaismas perspektīvu, formas veidošana ar gaismu un ēnu, pozitīvo un negatīvo toņu pretstats, aizraušāns ar nakts apgaismojuma un mākslīgās gaismas problēmu un t. l. Līdztekus tirdzniecības un rūpniecības kapitāla augšanai paātrinās ražošanas un pašas dzīves temps, un šis process arī atrod at-spulgu mākslinieka pasaules uzskatā — gandrīz ar katru jaunu māksli-nieku paaudzi pieaug mākslinieciskās uztveres ātrums un tēlotāju līdzekļu dinamika, arvien ātrāka kļūst mākslinieka tēlotā kustība, arvien isāks uz audekla fiksēto veidolu acumirkīgums, aizvien straujāka, trauksmaināka krāsu triepumu tehnika (līdz pat impresionistu un puantilistu komatiem un punktiem). Pie tam līnija kā gleznieciskās saceres līdzeklis aizvien vai-rāk zaudē savu nozīmi, tās vietā stājas krāsas plankums, triepums, bet ziedu nomaina tonis.

Augstāko spriegumu kapitālistiskās sabiedrības pretešķības sasniedz XX gadsimtena sākumā; tai pašā laikā līdz pēdējai iespējai paasinās indi-viduālistiskās mākslas tendences. Impresionisms ar subjektīvās un momen-tānās uztveres kultu vairs neapmierina sabiedrības gaumi. Gleznotāju meklējumi iet vēl tālāk koncepcijas lielākas subjektivitātes un patvaļas virzienā — gan līdz pilnīgam reālās īstenības noliegumam (ekspresio-

nisms, futūrisms), gan līdz dabas abstraktai, ģeometriskai deformācijai (kubisms), gan otrādi — līdz nekustīgas, nejutīgas materijas cildinājumam (jaunā lietišķība). Kapitālistiskā iekārta un tās radītā individuālistiskā māksla nonāca strupceļā, no kuŗa, likās, vairs nebija izejas. Imperiālistiskais karš bija pirmais kapitālistiskās iekārtas sabrukuma vēstnesis, sociālistiskā revolūcija Krievijā — otrs un vēl spēcīgāks sitiens pašiem buržuaziskās, individuālistiskās kultūras pamatiem. Iestājās lūzums, kas sagatavoja trešo fazi Eiropas kultūras attīstībā, sociālistiskās iekārtas fazi (to varētu dēvēt arī par kolektivistiskā materiālisma fazi).

Ja mēs tagad atkal uzmetīsim ātru skatu trim galvenajām fazēm Eiropas kultūras attīstībā, tad mums kļūs skaidrs, ka šeit norisinās process, kam pēc vēsturiskā materiālisma terminoloģijas ir dialektiska procesa nosaukums — citiem vārdiem, attīstības process pastāvīgi kustas un pārveidojas, uzrādot nemītīgu pretišķību cīņu, pretēju spēku savstarpēju iedarbību, un neatlaidīgi tiecoties pēc galvenā mērķa — pēc šo pretrunu novēršanas, izskaušanas. Mēģināsim formulēt šā procesa gaitu īsā vispārinātā schēmā.

Pirmo attīstības fazi (kolektivistisko ideālismu) var uzskatīt kā vienu galējību — t. i. tezi, otro fazi (jeb individuālisma fazi) kā pretēju galējību — t. i. antitezi, kamēr trešā faze — sociālistiskās iekārtas posms, kas iestāties tagad (kolektivistiskais materiālisms), realizē it kā divu iepriekšējo galējību izlīdzinājumu, pretrunu saskaņojumu vai sintezi. Tiešām, sociālistiskās sabiedrības struktūra ir vijīgs, aktīvs kolektīvisma un individuālisma saskaņojums. Līdzīgi pirmajai fazei — tezei — sociālistiskās iekārtas pamatā ir kolektīvisms, bet šim kolektīvismam nav bezpersoniska rakstura, kā pirmajai fazei, nedz šīs fazes abstrakti ideālistisku priekšnoteikumu. Līdzīgi otrai fazei — antitezei — sociālistiskā kultūra pamatojas uz individuālās uztveres datiem, bet tai nav subjektīvas patvaļas un nežēlīgas nevienlīdzības, kas piemīt kapitālistiskai iekārtai.

Pats par sevi saprotams, ka šim dialektiskajam procesam bija jāatbalsojas arī mākslas dzīvē, ka arī mākslinieku pasaules uzskatā bija jānotiek zināmam pretrunu izlīdzinājumam, bija jānobriest tieksmei saskaņot pretējas stilistiskas funkcijas. Kā tad norisinās šī mākslinieciskā sinteze sabiedriskās attīstības trešajā fazē? Spilgtāko priekšstatu par sociālistiskās mākslas ceļu sniedz mākslas kultūra Padomju Savienībā, kur visi milzīgās valsts mākslinieki apvienoti vienā profesionālā savienībā, kur nav partiju un virzienu cīņas, kur māksla dziļi sakņojas visplašākos darba masas slāņos, un tādēļ šī vārda īstākajā nozīmē pieder tautai. Pilnīgi dabiski, ka sociālistiskā reālisma jaunais stils vēl nav paguvis galīgi izkristalizēties un ne visās mākslas nozarēs ir vienādi piesātināts un izteiksmīgs. Bet jaunās mākslinieciskās koncepcijas galvenie uzdevumi un metodes jau tagad iezīmējas pilnīgi skaidri. Teorētiski tos var formulēt šādi.

Sociālistiskai mākslai jābūt veltītai cilvēkam. Pirmās fazes mākslā cilvēks pārvērties bezpersoniskā ornāmentā, abstraktā simbolā, otrās fazes mākslā cilvēks izkūsis atmosfērā, kas to aptver; bet trešās fazes mākslai jārunā tieši par dzīvu, hēroisku cilvēku un jārada cilvēka vārdā. Tālāk, sabiedriskās attīstības trešās (sociālistiskās) fazes māksla turpina otras fazes tradīcijas dabas reālas uztveres nozīmē — visos tās mēģinājumos iekārot dziļo telpu un gaisu, gaismu un ēnu, tonālo bagātību, dinamisko kompozīciju — citiem vārdiem, sociālistiskā māksla sprauž sev vispirms tēlotājus

mērķus. Bet līdz ar to trešās, sociālistiskās fazes mākslinieki cenšas atdzīvināt mākslas dekoratīvās, ritmiskās funkcijas, grib reabilitēt pirmās fazes stilistiskās vērtības — sienas plakni, līnijas un silueta izteiksmību, zieda spilgtumu, tāpat cenšas atkal atjaunot iepriekšējā posmā pārtraukto mākslas sakaru ar praktiskām dzīves vajadzībām un arhitektūru. Pie tam par sociālistiskās mākslas sakaru ar aktuālām dzīves prasībām, ar tautas masu, var runāt divējādā nozīmē. Pirmkārt, — stilistiskā nozīmē kā par mākslas un amatniecības (mēbeles, rīki, grāmatas) savstarpējo iedarbību, atsevišķu mākslu savstarpējo pakārtošanos, šo mākslu monumentālo sintezi (piemēram, plaša gleznotāju un tēlnieku piedalīšanās Maskavas lauksaimniecības izstādes celtnieciskā ansamblī, tāpat metropolitena, Padomju Pils un c. celtniecībā). Un otrkārt, — ideoloģiskā nozīmē: var runāt par mākslu, kā par aktīvu sociālistiskās celtniecības dalībnieci, par audzinātāju, jaunā sociālistiskā humānisma propagandētāju, kā par enerģiju, kas apvieno un paceļ tautas masas jūtas, domas un gribu.

Tā tad noslēdzot mūsu trīs sabiedrisko posmu salīdzinājumu, var konstatēt tādas principus mūsdienu mākslai. Mūsdienu mākslai tāpat kā individuālistiskās fazes mākslai, jāveidojas no reālās dzīves tematiem un motīviem, bet jāatsakās no estētizējošās formālistiskās patvaļas un tukšuma, un jācenšas atjaunot tā idejiskā intensitāte, tas simboliskais dziļums, kas piemita pirmās, kolektivistiskās fazes mākslai. Mūsdienu mākslai jābūt reālai un tēlotājai un līdz ar to jāskan pacilātā, hēroiskā ritmā. Tai jābūt individuāli izjustai un līdz ar to jārunā tautai saprotamā valodā, jāiemiešojas veidolos, kas iedvesmo plašas darba masas. Tai jābūt ar bagātu saturu un līdz ar to tai jāiegūst formas pilnība, vienkāršība un stingrība. Tai jābūt organiskas dinamikas pilnai un līdz ar to jāpakārto šī vitālā enerģija monumentālās tektonikas principiem. Tai jāatbilst laika garam un jābūt vispārcilvēcīgai un līdz ar to jāsmelās iedvesma no tautas radošā spēka nacionāliem avotiem. Un vēl — mūsdienu mākslai jābūt demokrātiskai pēc rakstura, gaišai un priecīgai pēc sava gara.

Tāda ir ideoloģiskā un stilistiskā nozīme lūzumam, ko mākslā radīja sociālistiskā revolūcija. Iemiesot spilgtās, plastiskās formās jaunās sabiedrības cerības, atrast māksliniecisku izteiksmi laikmeta idejām, radīt sociālistiskas kultūras stilu — lūk, brīnišķīgs uzdevums, kas tagad paveras māksliniekiem, gaišās nākotnes cilvēces cēlējiem.

DZEJAS TEORIJA

L. TIMOFEJEVS

(Turpinājums)

Pirmā daļa

4. Vārda intonācionālā patstāvība.

Tā tad ekspresīvā intonācija kļūst par runas ārkārtīgi svarīgu satura elementu, kas ietver runātāja noteiktu stāvokli; tā kļūst ne tikai par formas, bet arī par satura elementu, un tās atvairīšana izjauktu pašu runas jēgu.

No šāda intonācijas nozīmības pamata mēs emocionālā runā — kā noteiktā runas sistēmā — varam secināt citu ļoti raksturīgu un svarīgu īpašību virkni. Vispirms ekspresīvā intonācija atvieto runas loģisko elementu kārtību ar citu — ekspresīvu — kārtīšanos, kā galvenā pazīme ir koncentrētība un atsevišķu frazei pielīdzinātu teikuma locekļu intonācionālā patstāvība, turklāt šī patstāvība savā galējā veidā var raksturot arī atsevišķu vārdu, vēršot to līdzvērtīgu visai frazei.

Tāda vārda vai arī teikuma daļas intonācionālā patstāvība emocionālai runai ļoti raksturīga. Augšā rakstītais Dostojevskas piemērs to labi paskaidro.

Kāds cits koncentrētības piemērs šo apgalvojumu vērtīs vēl skaidrāku. Kad Puškina «Skopajā bruņiniekā» Alberts prasa Solomonam:

Tavs vecuks tirgojās ar indi?,
tad Solomons atbild:

Jā —

Arī indi.

Te skaidri nomanāms, ka šis «arī» pēc sava iekšējā satura un tāpat pēc intonācijas izteiksmības pilnīgi līdzvērtīgs veselai frazei.

Vandriess ļoti spilgti parāda šo afektīvās valodas īpatnību, likdams rakstu valodai (loģiskai) līdzās sarunu valodu (afektīvu).

«Rakstu valodai piemītošā vārdu loģiskā kārtība runātā valodā vienmēr pagaist. Rakstu valodai parastas šādas frazes: Il faut venir vite (vajaga ātri atnākt.) Quant à moi, je n'ai pas le temps de penser à cette affaire. (Kas attiecas uz mani, tad man nav laika par to lietu domāt.) Cette mère deteste son enfant. (Šī māte sava bērna neieredz.)

Šīs pašas frazes sarunu valodā jau izsaka šādā veidā: Venez, vite! (Ejiet modrāk!!) Du temps, voyons! Est - ce que j'en ai, moi, pour penser à cette affaire-la? (Laiks, kā tad! Vai tad man vaļas par to domāt.) Son enfant? Mais elle la deteste, cette mère! (Viņas bērns? Bet viņa taču to neieredz, šī māte!).

Elementi, kurus rakstu valoda cenšas iekļaut sakarīgā, veselā, runātā valodā, parādās izmētāti, sašķelti, kļūst patstāvīgāki. Tā jau vairs nav

parastās gramatikas loģiskā kārtība — tā ir kārtība, kam pat ir sava loģika, bet vispirms jūtu loģika, kas domu kārtu nevis pēc secenīgiem objektīvu apsvērumu likumiem, bet pēc tās nozīmes, kādu vārdam piešķir runātājs un kādu viņš grib iedvest savam klausītājam...

Jāatzīst, ka tanī vietā, kur rakstu valodā vārdiskais tēls tiek dots vienkopus, runātā valodā to saskalda, sašķeļ gabalos — to skaits un spēks atbilst iespaidiem, kādus pārdzīvo runātājs, vai arī nodomam, kā runātājs vēlas ietekmēt klausītājus. («Язык» 141. l.p.)

5. Pauzes loma un raksturs emocionālā runā

Emocionālās runas elementu attiecīga intonacionāla patstāvība noved vēl pie kādas raksturīgas savādības. Emocionāla runa ir runa, kas ārkārtīgi piesātināta pauzēm. Visi Vandriesa augstāk sniegtie piemēri, kas apgaismoja loģiskās un emocionālās valodas atšķirību, iezīmīgi ar to, ka afektīvā tipa runā paužu skaits ļoti liels. Te nav daudz ko paskaidrot. Šīs pauzes ne tikai pieaugušas skaitā, bet arī savās īpašībās īpatnākas.

Loģiskai runai raksturīgi trīs paužu pamattipi; tās varētu nosaukt par palīgpauzēm. Tās novietojās teikuma beigās (vai arī teikuma attiecīgi patstāvīgas daļas beigās) un iezīmē vispirms teikuma jēdzienisko un sintaktisko — jautājošo, izsaukšanas un vēstījošo — nobeigtību.

Profesors Bogorodickis sniedz sīkāku teikumu veidu klasifikāciju — atkāribā no to subjektīvās nokrāsas — vēstījošās, izsaukšanās un vēlēsšanās. Vēstījošais veids pielaiž modifikācijas — apstiprinošo, noliedzēju, jautātāju un arī atbildētāju. Vēstījošais veids reizēm var kļūt arī lūdzējs un aizliedzējs.

«Bet — tā piebilst profesors Bogorodickis — lai kādam no aplūkotojiem veidiem teikums būtu pieskaitāms, tanī pašā teikumu kārtībā tas, ja maina intonāciju, var gūt dažādu nokrāsu, piem., izsaukšanās, izbrīna, drauda, nožēlas u. t. t. (Bogorodickis «Общий курс русской грамматики» — «krievu gramatikas vispārējs kurss» — Соцэкгиз, 1935) Tādā kārtā emocionālā runa ievērojami paplašina valodas dalīšanos intonacionāli patstāvīgās daļās, ar to pašu maina arī paužu lomu runā. Pauzes jēga tāda, ka tā iezīmē vārdu un teikumu robežas, veicinādama runas saturisko un sintaktisko dalīšanos. Bet emocionālā runa, kam raksturīga vārda emfatiskā (uzsvērtā) izdalīšana, izmanto pauzes ne tikai šādā kalpotājas nozīmē vien. Pievēršoties pauzēm tādos gadījumos, kad tās neizriet no jēdzieniskās un sintaktiskās dalīšanās, emocionālā runa tajās ietilpina jaunu saturības jēgu, tādu, kas atklāj to, kas nav teikts pašā runā — tā atkal lietojot pauzi kā subjektīvās vērtēšanas elementu.

Kad Saljeri saka Mocartam (Puškina «Mocarts un Saljeri»): «Tu dzēri!... bez manis?», tad no loģiskās runas viedokļa pilnīgi nevajadzīgā pauze dod Saljeri replikai bagātīgu, vārdos — nozīmēs neizsakāmu saturu.

Vārda intonacionālai patstāvībai neatņemama tā emfatiskā izdalīšana un turklāt vēl pauze, ko varam saukt par emocionālu, afektīvu pauzi. Jo krasāk tā groza runas loģisko veidojumu, jo lielāks viņas emocionālais efekts.

Emfatiski runāta fraze: «...Es — nekur — neiešu» savu vārdos neizteikto jēgu ietver taisni pauzēs.

Būdams pretstatā parastajam frazes veidojumam un vārdu parastai nozīmei, intonācija un emocionālās pauzes nosaka runas patieso jēgu.

Verjē pareizi piezīmē, ka gadījumos, kad intonācija neatbilst vārda tiešajai jēgai (kā piemēram ironijas gadījumā), mēs galveno nozīmi teikumā piešķiram taisni intonācijai: «C'est le ton, qui fait la chanson» (Tā ir skaņa, kas veido dziesmu).

6. Emocionālās runas temps un tās skaņu organizētība

Vārda intonacionālā patstāvība saistīta ar tā lēnāku izrunu, emocionālās runas temps atšķiras no loģiskas runas tempa, tas ir daudz lēnāks. Emfatiski (ar uzsvāru) izdalītais vārds izrunājams lēnināti; turklāt vēl emocionālā runā lēnumu rada arī daudzās pauzes.

Salīdzinādamais dzejoļa un prozas tempu M. Gramons apgalvo, ka tie attiecas viens pret otru kā 4:3.

Emocionālās runas vārdā katra skaņa it kā izplešas, piepūšas, kļūst ievērojamāka. Ļoti svarīgi to aizrādīt, jo no šī apstākļa secināma vēl viena emocionālās runas pazīme — īpašais viņas skanēšanas raksturs, kas pieņemas proporcionāli emocionālītātes pieaugumam.

Par to ļoti skaidri runā Verjē: «Dzejotās valodas izrunā iepretī loģiskai prozas runai skaņas artikulē ar lielāku noteiktību, skaņas izsaka sevišķi uzmanīgi. Patskaņus vairāk stiept, lai radītu iezīmīgāku tembru, uzsvērtu dabīgās, nepiespiestās saskaņas. Vēl vairāk aug efekts, ja ir atkārtojumi — atskaņas, asonances, aliterācijas, konsonances, ... jo te vēl saskaņību izceļ akcentējums» («Metrique anglaise»).

Kā Gramons, tā Verjē runā par vārsmu, bet taisni tāpēc, ka vārsmā ir emocionālās runas labākais paraugs. Tāpat arī dzīvā emocionālā runā mēs saduramies ar vārda skaņu veidojuma uzsvēršanu. Fraze: «Es — nekur — neiešu» emocionālā interpretācijā, stipri sakot, ir skandējama; katrs tās balsiens izrunājams atsevišķi, izvērsti, ar tādu artikulācijas noteiktību un skaidrību, par kādu runāja Verjē. Un tā saukto skaņu atkārtojumu loma runā (un vārsnā) nav saprotama, ja mēs to nesaistām ar tās vispārējo emfatisko sliecību. Ievadā jau runājām par visai izplatīto tieksmi piešķirt runas — īpaši vārsmas — skaņu organizācijai specifisku estētisku nozīmi. Bet jāsaprot, ka, piem., skaņu atkārtojumu loma gluži citāda. Kaut kādu runas elementu atkārtotāšanās parādībā grūti saskatīt īpašu estētisku jēgu. «Daudz» nenozīmē «labi», un pats par sevi viendabīgu skaņu atkārtojuma fakts nenozīmē neko. Vēl vairāk — šāda atkārtošana ir vispārēja valodas parādība, tāpēc šinī virzienā, šķiet, nevarēs vilkt robežu starp pašiem «poētiskākajiem» un pašiem «prozaiskākajiem» sacerējumiem.

Te izšķirēja nav skaņu atkārtojumu eksistēšana vai neeksistēšana, bet gan to ievērošana un neievērošana noteiktajā runas sistēmā. Viena sistēma atkārtojumus slāpē, neitrālīzē, otra turpretī, tos dzi-

vina, piešķir tiem noteiktu nozīmību. Loģiskā valodā atkārtojumi neievērojami. Emocionālā valodā — kopā un sadarbē ar citiem tās elementiem — tiem cita funkcija.

Praktiski kaut kurā valodā fonēmu (skaņu, elementu, izrunu) skaits parasti nepārsniedz 60; bieži tas daudz mazāks. Krievu valodā to, piem., 39. Kad jārikojas ar sevišķi lielu vārdu skaitu, gan frazē, gan tās daļās nav iztiekams bez biežas līdzīgu skaņu atkārtošanas.

Krievu valodā sastopamo burtu tabula var ļābi noderēt salīdzinājumam. Kā zināms, burts nesakrīt ar skaņu, bet mums šinī gadījumā tam nav izšķirēja nozīme, jo burtu atkārtošanos runā te minam procentos:

а — 7,4	т — 6,5
я — 2,1	н — 6,4
о — 11,0	с — 5,4
е — 8,6	р — 4,7
э — 0,3	в — 4,5
и — 7,4	л — 4,1
ы — 2,0	к — 3,3
й — 1,1	м — 3,1
у — 2,5	д — 3,0
ю — 0,7	

Un pārējie mazāk par 3,0 katrs.

Tā redzam, ka visdažādāko vārdu skaņu struktūru sakrišana pilnīgi neizbēgama.

To skaņu grupa, ko apzīmē ar burtiem а, я, о, е krievu valodā aizņem skaņu 30%, tā tad jau iepriekš varam teikt, ka taisni no šīm skaņām nāk visdažādākie skaņu atkārtojumi.

Latviešu valodā gan tiešu datu par to, cik procentu valodas skaņās patskaņiem а, е, и, u, trūkst. Bet nekļūdamies varam teikt, ka arī te šo četru patskaņu atkārtojumi relatīvi sastāda pašu galveno atkārtojamo skaņu procentu. J. P.) Tas — valodas fakts. Ir vārdi kā «asara», «vasara», kuņus izrunādami atšķirību parasti gandrīz nemaz nesaklausām; tāpat savukārt ikdienas valodā nemaz nepamanam, kad reizēm parastā valoda izkārtojas dzejotā valodā. Tā frazi «Uzlēca saule un izklīda migla» mēs nemaz nesajūtīsim kā dzejoļa rindu (daktiis), jo te vēl nemanam šīs frazes iekārtošanos tanī izteiksmības sistēmā, kas izceļ tās dzejas īpašības.

Vēl kāds pamācīgs šādas neievērojamas dzejas piemērs. Gijo grāmatas «Tagadnes estētikas uzdevumi» (1890.) tulkotājs Čudinovs dod tādas frazes, kurā Gijo demonstrē domu, ka ritms nevar rasties ikdienišķā runā, tulkojumu: «Grūti iedomāties Žurdēnu, ka tas ritmu un pantmēru ievērodams sacis: «Tad padod manu naktskreklu».

Viegli var pārliecināties, ka Čudinovs, tulkodams Gijo apzināti izvēlētu neritmisku frazi, te līcis Žurdenam runāt skaidrā jambā!

Tā arī līdzīgu skaņu atkārtošana pati par sevi izteiksmības ziņā neitrāla. Bet jā tā saistās ar citiem emocionālās runas elementiem, tā savukārt — sistēmā — kļūst par tādu elementu, kas pastiprinājas līdz ar emocionālītāti, kas ir viens no vispārējiem uzsvērtības veidojuma momentiem.

Tāpēc tad skaņu atkārtojumu loma neizpaužas tik daudz tieši skaņā, cik plaši saprastā intonācijā. Skaņu ziņā līdzīgas frazes (kas satur vienādus skaņu atkārtojumus) atkarībā no viņu uzsvarojuma skan pilnīgi dažādi.

Viegli saprotams, ka teksts, jo tas emocionālā ziņā saspringtāks, uzrāda lielāku sliecību uz atsevišķu vārdu intonacionālu patstāvību. Un taisni uz šīs bāzes balstoties, īpašu nozīmi sāk gūt skaņu atkārtojumi. Balss, izrunādama nozīmīgākos, svarīgākos vārdus, it kā uz tiem atbalstās.

Puškina poēmā «Vaļa jātnieks» tanīs vietās, kur nelaimīgais vientulis Evgenijs domā gluži ikdienišķas domas, mēs skaņu atkārtojumus nemaz nepamanām:

«Par ko viņš domāja? Par to,
Cik grūti būt par nabago,
Ka krietnā darbā iespējams
Vien godu gūt un patstāvību...»

Tas nenozīmē, ka te trūktu skaņu vienādības; tādi ir viscauri — tāpat kā tas bieži mēdz būt sarunu, avižu u. c. frazē: (Par ko — par to, grūti — būt, krietnā — darbā, godu — gūt.)

Bet par cik te fraze turas ikdienas parastībā, vienlaidā intonācijā, vājinātā emocionālītātē, par tik te arī skaņu atkārtojumi neizpaužas kā izteiksmības līdzekļi, jo viss citētais fragments īpašu mākslisku nolūku dēļ (Puškina grib attēlot Evgenija ikdienišķās, sīkās pārdomas) intonacionāli vājināts.

Bet šinī pašā «Vaļa jātniekā», poēmas ievada daļā, kas sacerēta kā retoriska, emocionāla, kāpināta runa, vērojama gluži citāda vārda izveide. Te skaņu atkārtojumu lomas kāpināšana dibinājas uz intonacionālā noskaņojuma maiņas; te vārda intonacionālās patstāvības elements ievērojami pastiprināts:

Es mīlu tevi, Petra veidols,
Man tīk tavs bargais, staltais stājs,
Un Ņeva valdonīgā reidos,
Tās krastu pelēks granītklājs.

Tik tavu skanšu čugunciļņi,
Un nakšu caurspīdīgums blāvs,
Kad mani šūpo domu viļņi,
Kad spulga neaizdegta stāv —
Bez viņas rakstīt, lasīt mēdzu
Un tukšās ielās skaidri redzu
Tad snaužam celtnes; tālu palss
Mirdz Admirālītātes gals.
Un vairīdama tumsas baisu
No debesīm, kas zeltā kvēl
Aiz rieta ausma steidz pa gaisu —
Pus stundas vien tīk naktij vēl.

Es mīlu tavu ziemu dziļu,
 Man patīk salā stindzis gaiss,
 Braukt kamanās pār Ņevu zviļu,
 Kad meiču vaigos rozes kaist;
 Tūk tavas čalas, balles smalkas,
 Bet vecu puišu liksmībās
 Tūk putojošo kausu šalkas
 Un punša liesmas zilganās.

Man mīļi jautrie Marsa lauki,
 Kas steigās kareivīgās dzirkst.
 Vai tas ir kājinieks, vai zirgs,
 Te visi vienlīdzīgi jauki —
 Lūk, pulkam līdzās stājies pulks
 Ceļ augstu slavas laiku flagas,
 Mirdz veco vaŗa kasku spulgs
 Un rāda loŗu sistās vagas.

Šis poēmas fragmenta sevišķā saspringtība labi samanāma. Fragmenti sadalās periodos, ko intonacionālā kopībā saista uzsvarojums «es mīlu», «man mīļi». Līdz šo periodu skaitam aug varenumā arī dzejojuma intonacionālā kustība. Patētiskā metropoles uzruna gandrīz katrā periodā, oratora žestam līdzīgais vēriens rindās:

Lūk, pulkam līdzās stājies pulks
 Ceļ augstu slavas laika flagas,
 Mirdz veco vaŗa kasku spulgs
 Un rāda loŗu sistās vagas...

kur autors lasītājam it kā tieši parāda kaŗavīru tēlus, — tas viss rada sevišķu emocionālas runas spilgtumu, tāpat atklāj no tā izrietošo intonacionālo izteiksmību. Te katrs vārds svarīgs, dots «lielā vērienā».

Tāpēc tad arī te vārdu skaņu atkārtojumi iegūst sevišķu nozīmi; te saskanīgo elementu organizācijas izcelšanai, pasvītrošanai tāda loma, ka tā dzejas izteiksmību kāpina vēl vairāk, vēl labāk atklādama to spēcīgo Puškina pārdzīvojumu, kādu viņš devis poēmas ievadā, vēlēdamies attēlot Pēteŗa darba varenību. Tāpēc te jau sākumā kļūst samanāmi rindas vienādu skaņu atkārtojumi «bargais» un «staltais», tāpēc samanāma burtu «r», «g» un «k» sabalsošanās, un tie palīdz kāpināt vārdu intonacionālo spēku Ņevas varenības tēlojumā:

Tās krastu pelēks granitklājs...

Atzīstams, ka vārda skaņu izveides izvērstība, reljefums ir emocionālas runas nepieciešama daļa; tā izriet no pārējām tādās runas īpašībām. Skaņu atkārtojumu nozīmība neslēpjas tik daudz tīšā skaņu sameklēšanā (gluži otrādi — tīša meklēšana mums neder, jo tā valoda kļūst sveša: «Ap liepu lapām lampu liesmas lokas» J. P.), cik tanī apstākļi, ka atkārtojumi kļūst samanāmi uz emfatiskās intonācijas pamata, kad tie paši iekļaujas kā šīs intonācijas elementi.

7. *Atkārtojumi un to loma*

Tāpat secenīgi no emocionālās runas dabas izriet ne tikai tās tieksme pēc līdzīgu skaņu, bet arī pēc līdzīgu vārdu un vārdu daļu atkārtojumiem frazē. Vārda atkārtojums ir tā emfatiskās (izceļošas) atdalīšanas forma, tāpēc, ka tāds vārds prasa intonācijas maiņu pastiprināšanas vai klusināšanas virzienā, jo emocionāla runa, tā sakot necieš, intonacionālu tautoloģiju («tāpatību», nevajadzīgu atkārtošanos. J. P.).

Interesants atkārtojumu piemērs atrodams L. Tolstoja (1828.—1910.) darbā:

«Pie lieveņa stāvēja **cieši** ādu un dzelzs pārvilkti ratēļi, platās streņģēs **cieši** iejūgts pabarots zirgs, ratēļos sēdēja **cieši** asiņu pilns un **cieši** sajozies pārvaldnieks.»

Ja loģiskā runā vērojams likums — vārdus neatkārtot, jo atkārtojumam, termina divreizēja izrunāšana tā nozīmi nevar ne pavairot, ne pazināt, tad emocionālā runā turpretī skaidri konstatējama tieksme pēc atkārtojuma, kas rađa intonacionālās kustības iespēju.

Vandriess pareizi saka, ka atkārtojuma «sākotne rodama saviļņojumā, kas pavada jūtu izpausmi, kad tās aizsniegušas savu augstāko spriegumu («Язык» 147. lpp.)

Vārdu atkārtojumi pamācīgi vēl tādā nozīmē, ka tie reizē ir arī skaņu atkārtojumi un, tā tad, sevišķi skaidri atklāj runas skaņu simetriju.

Bet vārdu atkārtojums emocionālā runā ir tikai atsevišķs gadījums vispārējā tieksmē pēc viendabīgu, bet atšķirīgu elementu valdonības. Viegli ievērojami un atrodami sintaktiski atkārtojumi, kas, piemēram, ļoti raksturīgi Gogoļa (1809.—1852.) darbos:

«Visi sastrīdējušies: muižnieki pie mums sadzīvo kā kaķi ar suņiem; tirgotāji sadzīvo kā kaķi ar suņiem; zemnieki sadzīvo kā kaķi ar suņiem.»

Līdzīga loma vienādīgu intonacionālu veidojumu atkārtojumiem (Raina dzejolī «Gar jūras naktīm»:

Ne izskaidrot, ne atvainot,
Ne mierināt, ne ņemt, ne dot:
Viss nevaj'dzīgs, viss vienaldzīgs —
Kuŗš sevi zin, tas atturīgs. J. P.).

un tas labi saprotams, jo taisni zināma simetrijas tieša atklāšanās ļauj sevišķi spilgti sajukt katra jauna elementa dabu visā viņa izteiksmes skaidrībā.

8. *Emocionāla runa kā sistēma*

Emocionālas runas īpatnību pārskatā iepriekšējās nodaļās mēs nemaz necentāties šo temu pilnīgi izsmelt. Mums bija svarīgi to saprast kā savstarpēji saistītu viens otru radošu un papildinošu runas elementu sistēmu. Mums bija svarīgi izcelt pašas galvenās metodes tāpēc, lai dzīvajā, reālajā valodā atrastum to avotu, kas dod veldzi dzejotai valodai.

Patiesībā visas tās emocionālās runas īpašības, kādas līdz šim pārrunājām, ir dzejotas valodas īpatnības izteicējas, pareizāk, tās ir pamatā dzejotas valodas radīšanai. Pirms tad nu pievēršamies vārsmai, centīsimies saprast dažus slēdzienus.

Mums bija svarīgi konstatēt, ka valoda, kas ir dzejotas runas pamats, nav pilnīgi viengabala lējuma, ka valodā ir dažādas sistēmas, kas viendabīgiem valodas elementiem, atkarībā no to sociālās funkcijas, piešķir dažādas nozīmes.

Mums bija svarīgi atzīt, ka tādā gadījumā, kad valoda pilda — plašā nozīmē — subjektīvi vērtējošu funkciju, tajā rodas vesels savādību komplekss, kas runai piešķir emocionālu raksturu. Šīs runas emocionālais tips raksturīgs, kā redzējam, vispirms ar ekspresīvās intonācijas veidojumu, kā galvenā īpatnība ir runas iekšējās jēgas valdonība. Ekspresīvās intonācijas veidojuma īpaša iezīme ir tāda, ka runa padalāma intonacionāli patstāvīgās daļās, neatkarīgi no frazes leksiskās un sintaksiskās struktūras. Vārda intonacionālā patstāvība likumībās saistās ar savādu attieksmi pret pauzēm, kuŗu skaits un raksturs, salīdzinot ar citiem runas tiem, krasi mainās. Sevišķa nozīme te emocionālajai pauzei.

Emfatiskais (uzsvēršanas) raksturs, ko runai piešķir emocionālā pauze, izpaužas tāpēc, kā tendence uz dažādu runas elementu atkārtošānu, kas runu izvērš par īpaši sasprindzinātu, bet arī uz reljefību, kādu iegūst tās skaņu veidojums, kad tas kļūst ievērojams, samanāms, tāds, kas ar skaņu atkārtojumu palīdzību atsedz tādu valodas cauraudi, kas citos valodas tipos ir bez konstruējošas nozīmes.

Beidzot, vārda skaņu struktūras reālība, emfazes uzsvērtība, paužu bagātība, noved pie tā, ka emocionāla runa iezīmīga ar savu tempa lēnumu.

Acīm redzams, ka šinī sistēmā visi runas elementi pastāvīgi savstarpējā sadarbē un atkarībā, veido veselu, ne sašķelamu izteismīgu kompleksu.

Praktiski šai runas izteismībai var būt bezgala daudz dažādu formu — atkarībā no emocionālās saturības kvalitātes, kas tanī pašā laikā noteic arī tās sasprindzinājuma pakāpi.

Naida, dusmu, nicinājuma, prieka, līdzjūtības, skumju u. c. jūtas, ko noteic tādas objektīvas īstenības dotības, kas tās modinājušas dzīvē, dabīgi, gūs pilnīgi dažādas izteismības saskaņas, taču izmantos tās pašas emocionālās runas īpašības, protams, katrreiz attiecīgi individuāli izvērētās, individuāli izkārtotas un tanī pašā laikā — sakļautas pilnīgā vienībā.

(Turpinājums sekos)

PERSONĪBAS LOMA VĒSTURĒ

J. F. VAINŠTEINS

(Turpinājums)

1239. gadā Romas pāvests vienojās ar Livonijas bruņiniekiem un Zviedriju kopīgam iebrukumam Krievu zemē. Pēc gada, 1240. gadā, Livonijas bruņinieki un zviedri uzbruka Krievu zemei vienlaicīgi: no ziemeļiem — Novgorodai, no rietumiem — Pliskavai. Zviedri pārcēlās pāri Baltijas jūrai, nonāca Ņevā un apstājās pie Ižoras upītes Ņevā. Zviedri domāja doties tālāk pāri Lādogas ezeram, lai sasniegtu slaveno Lielo Novgorodu.

Novgorodā valdīja jauns, enerģisks kņazs Aleksandrs Jaroslavovičs. Iedomīgajiem zviedriem pilnīgi negaidot, 1240. gada 15. jūlijā, plkst. 11 rītā Aleksandra kaņupulki devās triecienā pret zviedru nometni. Savas varonības niknumā — raksta chronists — Novgorodas kaņavīri skaldīja lepnos bruņiniekus ar zobeniem un cirvjiem. Pats kņazs Aleksandrs nonāvēja daudzus zviedru bruņiniekus un ar šķēpu pāršķēla seju pašam Birgeram.

Zviedru iebrucēji saņēma pelnīto algu: pilnīgu sakāvi. No bruņnieciskā lepnuma pāri nepalika nekas. Par «Ņevski» tauta nosauca Aleksandru pēc šīs slavenās kaujas uz Ņevas upes.

Otra Aleksandra Ņevska lieliska kauja pret vācu nelietīgajiem bruņiniekiem notika uz Peipus ezera ledus 1242. gada 5. aprīlī.

Brīdis bija izšķirīgs. Bruņinieki savilka kopā visus savus kaņupulkus, lai iznīcinātu krievu kaņavīru dzīvo spēku, uzvarētu un nomāktu verdzībā brīvo krievu tautu. Kaņupulkos, kas virzījās pret Aleksandru, bija sapulcināti milzīgi pēc laika spēki. Bet bruņinieku dzelzs padebess, kas nāca uz krievu zemi, krievu tautu nesabaidīja. Varonīgie, drošsirdīgie Aleksandra kaņavīri bija pārpilni varenas pacilātības un karstas vēlēšanās aizstāvēt savu dzimteni.

«Dievs, tiesā manu strīdu ar šo lepmo melno tautu,» karsti izsauca Aleksandrs un pirmais metās cīņā.

Lepnie bruņinieki neizturēja un bēga pa Peipus ezera ledu, glābjot savu dzīvību. Krievi nepielūdzami sekoja viņiem septiņas verstis, šķeļot un iznīcinot savus ienaidniekus. Daudzi no viņiem noslika ezerā bēgšanas laikā. Pašapzinīgā un kārā bruņniecība saņēma neaizmirstamu mācību.

Kārlis Markss savās «Chronoloģiskajās piezīmēs» tā raksturo šo slaveno, vēsturisko kauju:

«1242. g. Aleksandrs Ņevskis dodas pret vācu bruņiniekiem, sakauj tos uz Peipus ezera ledus tā, ka negantnieki ... bija galīgi padzīti no krievu robežas.»

Dmitrijs Donskojs, Jānis III un Aleksandrs Ņevskis veica visai daudz, lai atbrīvotu Krieviju no tatāru jūga un Livonijas bruņinieku iebrukuma. Un viens kas skaidrs — visi viņi bija ievērojami vīri, jo smēla savu at-

balstu spēcīgajā krievu tautā. Viņu spējām nebūtu atplaukuma, ja lielajai krievu tautai trūktu tādu ievērojamu īpašību kā dzimtenes mīlestība, varonība, drošsirdība un vīrišķība. Šie vīri bija lieli tāpēc, ka saprata krievu tautas vēsturiskās tieksmes.

Aleksandrs centās apvienot visas brīvās rietumu krievu zemes, lai paglabātu krievu tautas neatkarību no tatāriem un no citiem iebrucējiem. To pašu kaisli vēlējās krievu tauta. Aleksandram tauta ticēja, tāpēc viņš uzvarēja.

Līdzīgu var teikt arī par lielo krievu kaŗavadoni A. V. Suvorovu (1730—1800). Gandrīz divi gadusimteņi atdala mūs no tā laikmeta, kuŗā dzīvoja un strādāja lielais krievu kaŗavadonis Aleksandrs Vasiļjevičs Suvorovs.

Suvorova kaŗa vešanas paņēmienu, praktiskā darbībā pielietoti, atminēja Napoleona stratēģiju, un izvirzīja Suvorovu vispasaules slavenāko kaŗavadoņu pirmajā rindā.

Izraisot savas labākās kaujas īpašības: dzelzs gribu, nevaldāmu enerģiju, uzņēmību, pārsteiguma mākslu, Suvorovs ar saviem «brīnummilžiem» nepazina pametumus. Tas izskaidrojams ar to, ka viņš sakņojās masā, krievu armijas ierindniekā.

Kaŗa galvenais ierocis ir cilvēks — mācīja Suvorovs — no kareivja morāliskā stāvokļa lielākā mērā atkarīgs viss lietas iznākums. Viņš audzināja kareivjos pašapziņu, aktivitāti, apķērību, bezbēdību, patstāvību darbībā un pašpalāvību.

Suvorovā iemita ārkārtīgs gribas spēks un varonība. Viņš piedalījās visās kaujās un sadursmēs; astoņas reizes viņu ievainoja. Suvorovs cīnījās Prūsijā, Polijā, Turcijā, Itālijā un Šveicē, pārvarēja neieņemamus cietokšņus: Očakovu 1788. gadā, Izmailu — 1790. gadā; veica nepārspējamus kalna pārgājienus: Alpos 1799. gadā, ieņēma lielas pilsētas — Varšavu 1794. gadā.

Krievu tauta, kas nežēloja dzīvību par savu dzimteni, uzvarētu Napoleonu agri vai vēlu. Bet feldmaršals Goļeņiščevs - Kutuzovs paātrināja uzvaras dienas atnākšanu un saņēma to ar mazāko asins izliešanu.

Apveltīts ar ārkārtīgu varonību, milzīgām diplomātiskām, stratēģiskām un kaŗa vešanas spējām, slavenais krievu feldmaršals, pārvarot cara Aleksandra I, ko viņš vienkārši — necienīja, un jaunāko ģenerāļu velnišķīgās intrīgas, noteikti un neatlaidīgi nokausēja Napoleona kaŗaspēku, izvairoties no izšķirējas kaujas. Un viņš panāca savu.

Kad 67 g. veco sirmgalvi ģenerāli, kam atlika dzīvot tikai 9 mēnešus, iecēla par krievu armijas virspavēlnieku, kāds militārais viņam jautāja:

«Vai tiešām jūs domājat uzvarēt tādu ģeniālu kaŗavadoni, kāds ir Napoleons?»

Kutuzovs atbildēja:

«Uzvarēt — nezinu, bet piemānīt pacentīšos.»

Kutuzova raksturīgākā iezīme bija dziļā dzimtenes mīlestība. Viņš domāja uzveikt cīņā interventus tā, lai cik iespējams maz izšķiestu krievu tautas dzīvā spēka.

Gala iznākumā šī taktika iznīcināja iebrukušo ienaidnieku.

1812. g. Tēvijas kaŗš beidzās ar 500.000 lielās Napoleona armijas satriekšanu un ar paša Napoleona kauna pilno bēgšanu no Krievijas.

Galveno triecienu Napoleonam deva Borodinas kauja, kas ir viena no spožākajām lappusēm krievu tautas vēsturē. Kutuzova stratēģijas meistara gājiens ir: franču dzīvā spēka satriekšana Borodinas laukos, krievu atkāpšanās uz Maskavu, sekojošais izšķirīgais pretuzbrukums franču kaŗaspēka atliekām un to iznīcināšana pa daļām.

Lūk, kā apraksta ievērojamo Borodinas kauju ģeniālais rakstnieks Ļ. N. Tolstojs un dzejnieks Ļermontovs (dzejolis «Borodino»).

«Līdzīgas šausmas, tik daudz kritušu, tādā mazā platībā, to nebija redzējis Napoleons un kaut viens no viņa ģenerāļiem. Lielgabalu dunoņa, kas bez pārstājas darbojās 10 stundas no vietas un bija nogurdinājusi ausi, deva redzētajam skatam īpašu svarīgumu (kā mūzika dzīvajām bildēm). Napoleons devās uz Semenovska augstumu un cauri dūmiem saskatīja ļaužu rindas, kuŗu muniņiem bija acīm nepierastas krāsas. Tie bija krievi.

«un pirmo reizi neveiksmes dēļ viss pasākums šķita nevajadzīgs un šausmīgs.

Viens no ģenerāļiem, kas piejāja pie Napoleona, atļāvās ieteikt Napoleonam raidīt kaujā veco gvardi. Neijs un Bertjē, kas stāvēja Napoleonam blakus, saskatījās savā starpā un nicinoši pasmīnēja par ģenerāļa muļķīgo priekšlikumu.

Napoleons nolaida galvu un ilgi klusēja.

— 3200 verstu attālumā no Francijas es nevaru atdot iznīcībai savu gvardi, — teica viņš un, pagriezis zirgu, devās atpakaļ uz Ševardinu.

Borodinas kaujas tiešās sekas bija Napoleona nevajadzīgā bēgšana no Maskavas, atkāpšanās pa veco Smoļenskas ceļu, 500.000 iebrucēju un Napoleona Francijas bojāeja, uz kuŗu Borodinas laukos pirmo reizi uzlika savu roku garā stiprāks ienaidnieks... (Ļ. N. Tolstojs — «Kaŗš un miers»).

Viens tomēr skaidrs, ka feldmaršala Kutuzova izcilās īpašības nevarētu gūt tādus panākumus, ja šis kaŗavadonis nesakņotos krievu tautā, uzminot tās cerības.

Lūk, cik gleznaini par to stāsta Ļ. N. Tolstojs:

«...un pa nepārvaramu, noslēpumainu sasaistījumu, kas glabāja visā armijā vienu un to pašu sajūtu, ko dēvē par armijas garu un kas ir armijas galvenais nervs, Kutuzova vārdi, viņa pavēle rītdienas kaujai gāja no mutes mutē, sazarojoties visā kaŗaspēkā.

...viņa vārdu nozīme rada atbalsi visur, jo tas ko teica Kutuzovs, nebija viltīgu slēdzienu darināts, bet nāca no izjūtas, kas glabājās virspavēlnieka dvēselē tāpat, kā katra krievu cilvēka sirdī.»

Dialektiskais materiālisms, atzīstot, ka sabiedriskajā parādībā slēpjas vēsturiskā nepieciešamība un likumība un redzot tajā izšķirošo spēku, tomēr nekad nav noliedzis izcilas personības lomu, nekad nav noliedzis nejaušības nozīmi vēsturiskajā procesā. Bet marksisms nāk ar iebildumiem pret nejaušības un personības nozīmes pārspīlējumiem vēsturē.

Šajā sakarībā labi ir rakstījis Plechanovs savā darbā: Kaut kas par vēsturi. Tajā viņš, starp citu, polemizē ar sociologu Lakombu.

«Viss jau var būt — raksta Plechanovs — ka Isnas kaujai būtu cits iznākums, ja frančiem nebūtu Napoleona. Bet vēl iespējamāks, ka tā nebeigtos arī ne tā, kā nobeidzās, ja franču šā gadsimta sākuma kareivis būtu tāds pats kā Ludviga XV laika franču karavīrs. Tas no vienas puses it kā pierāda lietas būtību esam «personībās» (no kuŗām, piemēram, izveidota armija), bet, no otras puses, tiešā ceļā aizved mūs pie vecā jautājuma par to, kāpēc viena laikmeta «personības» nav līdzīgas otra laikmeta «personībām». Šo jautājumu nav iespējams citādi atrisināt, kā vienīgi ar to sabiedrības attiecību analīzi, kas raksturīgas dažādajiem vēsturiskajiem laikmetiem.»

Akadēmiķis Tarlē savā grāmatā «Napoleona gājiens uz Krieviju» spilgti parāda, ka karavadoņa Napoleona ievērojamo īpašību pārspēja krievu tautas, krievu zemnieka vēl lielākās īpašības:

«Istenībā krievu zemnieks, — raksta Tarlē — iznīcināja lielisko, pasaulē labāko Marata kavalēriju, no kuŗas uzvaras trieciena bēga visas Eiropas armijas, un iznīcināja to krievu zemnieks, nomocīdams zirgus badā, sadedzinot sienu un auzas, pēc kā brauca Napoleona elpes vīri, reizēm sadedzinot arī pašus elpeniekus. Tieši krievu zemnieks radīja tos labvēlīgos apstākļus, kuŗos varēja attīstīties Davidova un citu partizanu darbība. Un pirmām kārtām tieši viņš, krievu zemnieks, pārsteidza Napoleonu un viņa maršalus ar savu varonību, ejot bojā Raevska un Neverovska vienībās, ejot bojā ar Doturovu Smoļenskā, dzīvi sadegot Malojaroslavcā, kas, atkārtotju, pierāda, ka krievu armija 1812. gadā cīnījās tā, kā parasti cīnas īstā tautas karā.

Nepareizi būtu 1812. gada vēsturē sniegt atsevišķu nodaļu ar nosaukumu «Tautas karš». Viss karš pret iebrucēju Napoleonu bija no viena gala līdz otram īsts tautas karš. Napoleons savos stratēģiskos aplēsumos rēķinājās tikai ar saviem un Aleksandra spēkiem, bet cīnīties Napoleonam iznāca ar visu krievu tautu. Šīs tautas roka tad arī deva pasaules lielākajam karavadonim Napoleonam nāvīgāko triecienu (183.—4. lpp.).

Kļūst skaidrs, ka nebūtu pareizi pārliecīgi uzsvērt personības nozīmi vēsturē, kā to darija tautībnieki un pilsoniskā zinātne. Savās cīņās tautai nepieciešami vadoņi, un tauta tos izvirza. Bet tas, ka par karavadoni vai politisku vadītāju kļūst tieši viena noteikta persona un ne cita, nav nenovēršamība, kāda ir pati sabiedrības materiālās dzīves attīstība.

Engelss vienā savā vēstulē pierāda, ka «liela cilvēka (tā raksta viņš) parādīšanās tieši tai zemē un ne citās pie tam noteiktā laikā, protams, ir tikai tīra nejaušība. Ja mēs šo cilvēku izstriposim, radīsies pieprasījums, lai viņu atvietotu ar kādu citu. Un šāds atvietotājs atrodas — labi vai slikti — bet ar laiku atrodas. Ka tieši Napoleons bija tas korsikānietis, kas kļuva par tik nepieciešamo kara diktātoru franču, karā nogurdinātai republikai, tā bija nejaušība. Ja Napoleona nebūtu, viņa darbu un lomu veiktu cits. Tā neapšaubāma patiesība, jo vienmēr, kad bijusi vajadzība šādā cilvēkā, viņš ir radies: Cezars, Augusts, Kromvels u. t. t. Šādu vēstures materiālistisko izpratni ir pavēris K. Markss; bet Tjerrs, Munjē, Gizo un visi angļu vēsturnieki līdz 1850. g. pierāda,

ka to centušies panākt daudzi. Tāpat tas, ka šo uzskatu sasniedzis arī Morgans, pierāda, ka laiks tam visam bija nobriedis un ka šo izpratni bija nepieciešami rast. (Vēstules, 1932. g. izd., 407. lpp.)

Patiesi, pirms Napoleona Francijā ievēriību saistīja cits darbinieks, kas, laikam, būtu stājies Bonaparta vietā. Pēc Napoleona amata centās ģenerālis Zubers. Bet šis ģenerālis krita 1799. gadā Itālijā cīņā ar ģenerāļa Suvorova krievu karapulkiem.

Nejaušība var mainīt tikai atsevišķu notikumu individuālo seju, var mainīt vēsturiskās attīstības sīkos notikumus, paātrināt vai uz laiku palēnināt vēsturisko attīstību, bet nejaušība nespēj ietekmēt vēsturiskās nepieciešamības vispārējo un pamata gaitu un materiālās ražošanas veidu attīstību.

Nebūtu Napoleona, viņa vietā nāktu cits kāds kara ģenijs. Attīstības vispārējā gaita no tā nemainītos, kaut gan notikumu individuāla «seja», sīkumi kļūtu citādi.

Tādējādi pašas nejaušības vēsturē kļūst saprotamas, ja tās izskaidro kopsakarībā ar nepieciešamību un sabiedrības attīstības likumību.

Sīkpilsonības diktatūra franču revolūcijas laikā 1789. gadā nodibinātos pat gadījumā, ja Maksimilians Robespjers aizietu bojā priekš franču revolūcijas, bet ne 1794. gadā pēc jakobīniešu diktatūras gāšanas.

Krievijas vēsturiskā attīstība virzītos savā gaitā pat tad, ja bajāru aprindām būtu izdevusies Pēterā nogalināšana, kaut gan, varbūt, drusku lēnākā gaitā. Enerģiskais, gudrais un noteiktais cars vienīgi paātrināja valsts attīstību. Starp citu, minēsim dažus vārdus par pašu Pēteri.

Ir zināms, ka Pēterā valdīšanas sākumā Krievija bija tādā stāvoklī, kas apgrūtināja tās attīstību: tā atradās, salīdzinājumā ar citām valstīm ļoti tālu no jūrām, atrauta no jūru krastiem un no savu ievērojamāko upju ietekām. Markss rakstīja:

«Krievija vairs nevarēja zviedru rokās atstāt Nevas upes ieteku, kas bija dabīga izeja Ziemeļkrievijas ražojumu eksportam un Baltijas provinču pārvaldīšanu. Šīs provinces sava ģeografiskā stāvokļa dēļ bija nepieciešamas tai nacijai, kas valdīja par apgabaliem aiz šām provincēm; tāpēc tīri dabīgi ir tieksme iegūt tās sev. Ar vārdu sakot, Pēteris paņēma visu to, kas bija absolūti nepieciešams viņa zemes attīstībai.» Pēterā I cīņas vēsturē Poltavas kaujai ierādāma ievērojamākā vieta; tur izšķīrās 21 gadu ilgā Ziemeļu kara (1700—1721) liktenis. 1709. gada 8. jūlija rītā krievu karapulkos nolasīja slaveno Pēterā pavēli, kurā viņš griežas pie saviem karavīriem:

«Kareivji! Sītusi stunda, kurā izšķirsies tēvijas liktenis. Tāpēc jūs nedrīkstat domāt, ka cīnīsieties Pēterā dēļ, bet gan par valsti, kas Pēterim nodota, par savu ģinti, par tēvuzemi. Par Pēteri lai jums ir zināms, ka dzīve viņam nav dārga; lai dzīvotu vienīgi Krievijas slava un laime jums un jūsu labklājībai.»

Pēteris ar savu rīcību šīnī vēsturiskajā dienā savus vārdus apstiprināja. Viņš bija piemērs kareivjiem, stāvēja cīņas karstākajās vietās; Pēterā sedlus un cepuri caursāva ienaidnieka lodes.

«Neuzvaramie kungi zviedri drīz vien parādīja savu mugurkaulu, — rakstīja Pēteris.

Pametuši lielgabalus, šaviņus, šautenes, zviedri bēga no kaujas lauka. Pats Kārlis un nodevējs, ukraiņu hetmanis Mazepa, kas bija pārgājis Kārļa pusē, tikko izbēga gūsta un nozuda Turcijā.

Ap 1200 virsnieku un ģenerāļu un 17.000 zviedru kareivju padevās. Lūk, ko spēja sasniegt Pēteris, pareizi izprotot vēsturiskās attīstības virzienu.

Renesanses laikmeta māksla tāpat bez Rafaela, Leonardo da Vinči un citiem būtu gājusi reālisma ceļus; jo tā bija reakcija, progresīvo sabiedrības slāņu protests pret reliģiozi askētisko mākslu.

Sarunā ar angļu rakstnieku Velsu biedrs Staļins tieši runāja par to:

«Pats apdāvinātākais kara vadonis, ja apkārtne viņam nav labvēlīga, nevar sasniegt savu ... mērķi!

Ievērojama ir tā parauga mācības stunda, ko biedrs Staļins pasniedza rakstniekam Velsam.

Staļins: Bet nav jādōmā, ka viņai, tehniskai inteliģencei var būt sava patstāvīga vēsturiska nozīme. Pasaules pārkārtošana ir liels, sarežģīts un grūts process. Šim darbam nepieciešama liela šķira. Lielam kuģim — liels brauciens.

Velss: Jā, bet tādām lielām braucienam nepieciešams kapteinis un navigators.

Staļins: Pareizi, bet lielām braucienam pirmām kārtām nepieciešams liels kuģis. Kas ir navigators bez kuģa? Cilvēks bez darba.»

*

Tāpēc iztīrējot jautājumu par personības lomu vēsturē, marksism-ļeņinisms pasvītro, ka personības loma vēsturē paliek par tik, cik viņa ietver sevī vienu vai otru teoriju un ideju.

Bet sabiedriskās idejas un teorijas ir dažādas.

«Ir vecas idejas un teorijas, — lasāms VK(b)P vēstures īsajā kursā, — kas savu laiku ir nodzīvojušas un kas kalpo sabiedrības mirstošajiem spēkiem. Viņu nozīme ir tā, ka tās aizkavē sabiedrības attīstību, tās virzīšanos uz priekšu. Bet rodamas jaunas, progresīvas idejas un teorijas; tās kalpo sabiedrības progresīvajiem spēkiem, sabiedrības kustībai uz priekšu, pie kam viņu nozīme aug līdz ar viņu spēju izteikt arvienu īstākās sabiedrības materiālās dzīves attīstības vajadzības.

Skaidrs, ka dažādi arī ir cilvēki, kas reālizē šīs dažādās idejas.

Progresīvās idejas iemieso, tas ir kļuvuš par likumu, tikai progresīvie darbinieki, kuņus tauta vienmēr pat pēc daudziem gadu simteņiem piemin un pieminēs kā lielus un ievērojamus vīrus.

Aleksandra Ņevska, Kopernika, Galileja, Džordano Bruno, Hēģeļa, Darvina, Puškina un daudz citu lielu vīru, Marksa, Engelsa, Ļeņina, Staļina un viņa skolnieku vārdi nekad nezudīs no tautu mīņas.

Vecās idejas un teorijas, kas savu laiku pārdzīvojušas un kalpojušas sabiedrības bojā ejošiem spēkiem, aizstāv tādi ļaudis, kas nīst tautu.

Tās, protams, arī ir savā ziņā «vēsturiskas personas», bet viņu uzdevums ir citāds — atgriezt vēstures ratu, kas patiesībā neiespējami.

Tās nav lielas un ievērojamas personības. Tie ir nējauši ieroči reakcionāru šķiru rokās. Viņi paši aptraipa savus vārdus. Viņu liktenis — kauna pilna nāve. Vēsture šajā ziņā sniedz

daudz pamācošu piemēru. Atminēsim kaut 1848. gada Franciju. Tajā laikā Francijā parādījās ātraudzis, izlēcējs Napoleona brāļa dēls — Napoleons III. 1852. gadā šis niekalbis kļuva imperators. Kā cilvēks, tas bija pilnīgi nožēlojama un pelēka persona. Napoleons III izvirzījās, atbalstoties uz armiju, tikai tāpēc vien, ka turīgie zemnieki domāja viņā atraduši savu prasību atbalstītāju. Bet kad šis avantūrists nāca pie varas, viņš pilnīgi aizmirsā zemniecību, tā savukārt atrāva viņam savu labvēlību. Napoleona III gals bija kauna pilns. Kad viņu franču un vācu karā pie Sēdānas, kopā ar 10.000 lielo armiju, saņēma gūstā, franču zemniecība un pilsonība ne pirkstu nepakustināja, lai atbrīvotu to no gūsta. Nomira Napoleons III Anglijā, franču tautas ienīsts.

Krievu vēsture pazīst tādu «vēsturisku»niecību kā Kerenski. Tā bija gaužam nožēlojama figūra, kas centās tēlot «vēsturisku personu». Šis «personības» gals bija traģikomisks. Kerenskis glābās bēgot, pārgērbies sieviešu drēbēs.

Drusku agrāk beidza savu lieko dzīvi cita persona — Nikolajs II.

Nikolaja II personīgas īpašības noteikti ietekmēja valsts aparāta despotiski - birokratisko raksturu. Ar savu visai paviršo izglītību, Nikolajs nespēja orientēties sarežģītajos politiskos jautājumos. Nikolaja audzinātājs, Sinoda virsprokurors Pobedonoscevs, visiem spēkiem centās attīstīt savā audzēknī, tā jau no dabas apveltītu ar noslēgtu raksturu, baznīcas tumsoni. Nav brīnums, ka Nikolajs ar slimīgām aizdomām uzlūkoja katru ievērojamāku darbinieku un saistīja pie sevis lišķīgus un garīgi aprobežotus padomniekus. Pat Vite šķita Nikolajam neuzticama persona. Viņš tomēr labāk ņēma sev palīgos dažādus šarlatānus, Raspūtīnam līdzīgus.

Kad beidzās krievu tautas izmantošanas iespēja, tūlīt kļuva skaidrs, kas Nikolajs II ir par pelēcību. Kad viņu nošāva, Tautu Komisāru Padome aprobežojās vienīgi ar īsu atzīmi: «Pieņemts zināšanai.»

*

Mūsu sociālistiskajā zemē jautājums par personību ir apskatāms citādā plāksnē kā pagājušos laikmetos.

Mēs dzīvojam zemē, kas Ļeņina ģenija apstarota, zemē, kur neatlaidīgi un brīnišķīgi izjūtama lielā Staļina dzelzs griba.

Pie mums tauta veido sabiedriskos likumus. Viņa pati sev rada sabiedrisko iekārtu. Pirmo reizi tauta kļuvusi par apzinīgu radītāju.

Padomju tauta veido jaunu sabiedrību. Tauta izvirza vadītājus no sava vidus. Un šie slāņi ir milzīgi — miljonu lieli.

Šis apstākļi ievērojamam darbiniekam, kas vēlas kalpot tautai, uzstāda kāpinātas prasības. Agrāk vēsturiska personība kalpoja kungu šķirai, tagad visai tautai. Tas piešķir mūsu laikmetā vēsturiskajām personībām gluži citādu nokrāsu.

Nekad vēsturiskos darbiniekus nav vadījusi tik progresīva teorija kāds ir marksisms - Ļeņinisms. Ar šo teoriju apbruņotas, mūsu izcilās vēsturiskās personības ir apbalvotas ar spēku, kas simts un tūkstoš reizes pārsniedz agrāko laiku darbinieku iespēju.

Kāpēc Padomju Savienībā ir tūkstošiem tautas varoņu? Kāpēc kapitālistiskās zemēs nav nekas dzirdams par varoņiem? Tāpēc, ka pie mums ir radīti tādi apstākļi, kas sekmē ievērojamu personību rašanos; tāpēc, ka dzīvē ir ietverts sociālisma pamata nolikums — visu masām.

Mūsu atbrīvošana ir pirmnoteikums ievērojamu personību darbībai, personības atbrīvošanai.

Ar ārkārtēju noteiktību ir attaisnojies biedra Staļina zinātniskais pārēgojums. Priekš trīsdesmitčetriem gadiem kādā savā jaunības darbā: «Anarchisms un sociālisms», kas parādījās klajā 1906. gada decembrī. Biedrs Staļins, nosakot atšķirību starp anarchismu un sociālismu, rakstīja:

«Marksisms un anarchisms ir veidoti katrs uz saviem principiem, kaut gan abi tie ir izgājuši cīņas laukā zem sociālisma karoga. Anarchisma pamata akmens — personība; tās atbrīvošana pēc anarchisma domām ir nepieciešamais priekšnoteikums masu atbrīvošanai; tas ir, pēc anarchisma ieskata, masu atbrīvošana nav iespējama bez iepriekšējas personības atbrīvošanas, lūk, kāpēc anarchismam ir lozungs «visu personībai»; turpretim marksisma pamata akmens ir masas; to atbrīvošana pēc marksisma domām ir nepieciešamais priekšnoteikums personības brīvībai, kas nav iespējama pirms masu atbrīvošanas, tāpēc marksismam ir lozungs — «Visu masām».

Lielā sociālistiskā revolūcija Krievijā no strādnieku un zemnieku vidus izvirzīja ievērojamus valsts vīrus, slavenus karavadoņus. Vorošilova, Frunzes, Čapajeva vārdus mūsu ienaidnieki atminēs vēl ilgi.

Vienīgi mūsu partija var izaudzināt tādas ievērojamas sievietes kā Krupskuju, Grizodubovu, Osipenko, Raskovu, Demčenko, Vinogradovu un daudz, daudz citas.

Ievērojamu darbinieku milzīgajā saziēdē — stachanoviešu - darba varoņu, dzimtenes aizstāvju, ražošanas organizēšanā, valsts vadībā, kultūras darbā, zinātnē, teknikā, tēlotājā mākslā, skatuves mākslā, mūzikā — tā tad visās sociālistiskās celtniecības nozarēs parādās personības radošais kāpinājums un uzplaukums.

Kad varoņi papaņinieši nodzīvoja 200 ārkārtīgi grūtas dienas uz sava ledus gabalā, Ivans Papanins pavēstīja ar radiostaciju «Ziemeļpols» visai pasaulei Padomju cilvēka varonību:

«Mēs šeit nejutamies vientuļīgi. Mēs dzīvojam kopīgu dzīvi ar visiem mūsu dzimtenes darba ļaudīm. Mūs nebaida briesmīg'e aukstumi un polārā nakts — mūs silda visas zemes uzmanība un līdzdalība. Mēs esam mūsu lielās dzimtenes dēli, pūlamies veikt iespējami vairāk zinātnisku novērojumu, lai ar saviem darbiem darītu bagātāku Padomju zinātni, lai godam attaisnotu biedra Staļina uzticību.»

Sociālistiskajā dzimtenē varonības avots — cīņa par mūsu taisnīgo lietu, par mūsu varonīgās tautas laimi, par visas pasaules darba ļaužu brīvību un laimi. Mēs ieguvām to, par ko tauta cīnījās 7.000 gadu garajā šķiru cīņas laikā, par ko vēl tagad cīnās darba ļaudis kapitālistiskajās valstīs — brīvību, laimi, tēviju. Tēvijas labad mēs atdosim visu, pat savu dzīvību.

(Turpmāk beigas)

C H R O N I K A

ANRĪ BARBISS

Nesen pagāja pieci gadi kopš lielā franču tautas dēla, viena no labākiem Padomju zemju draugiem, Anrī Barbisa nāves.

Strādnieku pēdējā goda parādīšana Barbisam ir viena no aizkustinošākām tautas manifestācijām, kādas Parīzē redzētas. Padomju strādnieki atvadījās no sava drauga mirstīgām atliekām un milzīgi pavadītāju pūli pulcējās gar visu sēru vilciena ceļu no Maskavas līdz PSRS robežai. Barbisa nāve Padomju Savienības tautās izsauca dziļas sēras.

Barbiss pieder pie tiem franču rakstniekiem, kas pieauguši, kļuvuši apzinīgi jau pagājušā gadu simteņa beigās, tūrpriekšējās veidoties, progresējuši kā mākslinieki cīņā par patiesību. Katrs no viņiem gājis savu ceļu, bet gandrīz visi jau no darbības sākuma izdalījušies no sabiedrības, kas tos audzinājusi, ar neremdināmām patiesības slāpēm.

Apskatot Barbisa attīstības gaitu redzam, kā padziļinājās plaisa starp viņu un pilsonisko sabiedrību; kā viņš no neskaidriem, bet jau dedzīgiem mēģinājumiem «noraut masku» buržuāzijas morālei, pārgāja uz pilnīgu buržuāzijas defektu atsegšanu. Kādā no vēstulēm savai sievai Barbiss saka, ka nekad viņš nav pārtraucis domāt par cilvēku un tautu likteņiem. Tagad, pateicoties draugu, frontes biedru un tuvinieku liecībām, mēs zinām, kāda drosme, godīgums, kāda karsta cilvēku mīlestība iedvesmoja šo mākslinieku; tas mums ļauj apgalvot, ka ja Barbiss devās uz fronti, viņš to darīja jūtu impulsā, kas spiež katru lielu mākslininieku un domātāju saplūst ar tautu tās vēstures traģiskās stundās.

Lai gan dodoties karā, Barbisam bija zināmas ilūzijas, viņš tomēr nekad nebija maldījies par valdošo šķiru nolūkiem šinī drāmā. Viņš apliecināja, ka šie nolūki ir pretēji cilvēkiem likumiem. Ja kara mērķi un paroles viņam nebūtu likušās aizdomīgas, viņš nebūtu tūlīt pēc ierašanās frontē mēģinājis atklāt patiesību par karu. Viņš zināja, ka šī patiesība meklējama kareivju sirdīs, to sirdīs,

ar kuņģiem viņš tranšejās dalīja visas briesmīgās ciešanas. Jau no pirmām dienām viņš sāka atzīmēt kareivju pārdomas un vārdus. Viņš tos krāja kā šausmīgus un neapgāžamus pierādījumus pret vainīgajiem miljoniem cilvēku nejēdzīgā apkaušanā. No šiem pierādījumiem izauga ģeniālā kara epopēja, kuņģu mākslinieks ar tik lielām prasībām kā Anatols Franss, uzskatīja par vienu no lielākiem franču literatūras darbiem. «Uguns» radīšana ir arī pilsoniskas drosmes akts, kuņģam nav līdzīga franču vēsturē. Nav noliedzams, ka dreifusiādes dienās Zolā rīcība bija drosmes pilna, bet viņš cīnījās ar buržuāziju miera laikā. Barbiss bija vienkāršs kareivis frontē, kad viņš pieteica karu franču buržuāzijai. Tumšie spēki, kas mūsu dienās cenšas nomelnot franču komunistus, patiesos cīnītājus par savas nācijas mieru un cieņu, tanī laikā darīja visu, lai noslāpētu Barbisa balsi. Veltas pūles!

Barbiss ar pilnām tiesībām var teikt, ka viņa «Uguns» radījusi liesmas visā apkārtnē. Tas bija svētais ugunskurs, kuņģu sargāja visa tauta, desmitiem miljonu franču strādnieku un zemnieku, kas sevi bija saskatījuši Barbisa radītos tēlos.

Šovinisma lielo orgiju dienās Barbiss, kuņģu «Pravda» devē par revolucionāro jakobīniešu tiešu pēcnācēju, palika uzticīgs franču tautas cēlākām tradīcijām. Viņa grāmata ir reizē franciska un dziļi internacionāla. Tās lapās Lībknechta vārds atskan kā sauciens cīņai un «kara proletāriāta» internacionālai solidaritātei.

Barbiss bija sapratis, ka vienīgā izeja no kara ir sociālisms. Sākot no šī brīža patiesība, kuņģu Barbiss bija neatlaidīgi meklējis, atrada iemiesojumu viņa acīs: tā bija sociālistiskā patiesība. Tad viņš teica: «Patiesība ir revolucionāra». Tanī laikā, kad «Uguni» publicēja laikraksta «L'Evre» (L'Oeuvre) literārā pielikumā, Barbiss ar Raimondu Lefevru un Vaijan-Kutirjē, kas viņam frontē pievienojās, redīgēja pirmo uzsaukumu inteligentiem; tas ir Barbisa sabiedriskās aktivitātes un jaunās sabiedrības cīnītāja brīnišķīgs dokuments.

Ja «Uguns» iekarojis pasaules apbrīnošanu, tad «Gaisma», darbs, kuru Leņins stādīja blakus «Ugunij», Rietumeiropas kritikā vēl nav sasniegusi to atzinību.

Atskaitot Goņkiju, neviens nav tik aizkustinoši attēlojis cilvēcīgā atmošanās cilvēkā visbriesmīgākos, visnecilvēcīgākos apstākļos. Patiesībā tas ir vēsturisks romāns, kurā attēlota jaunā cilvēka piedzimšana, kas paceļas no imperiālistiskās sabiedrības dubļiem un asinīm.

«Gaismas» varonis kļuva to inteliģentu prototips, kas plecu pie pleca ar saviem vecākiem brāļiem — revolūcionāriem strādniekiem cīnījās Tautas frontes rindās Francijā, Spānijas kalnājos un Ķīnā. Barbiss savā grāmatā ir pateicis gandrīz visu, kas jāapzinas revolūcionāram humānistam — laika biedram. Viņš mācījis inteliģentiem atšķirt kareivīgo humānismu no viltus humānistiem, kurus Zīls Renārs pareizi dēvē par «nodevējiem, kas uzjautrinās».

Barbiss neapmierinājās ar saucienu pēc revolūcionārās patiesības. Drīz pēc «Gaismas» nobeigšanas viņš radīja inteliģento revolūcionāru organizāciju ar tādu pat nosaukumu. Šī avangarda apvienība dabīgi kļuva pirmā PSRS, sociālisma uzvaras zemes draugu organizācija Rietumeiropā. Neatrazdams kapitālistiskā pasaulē strādniekiem tēvijas, Barbiss atrada savu otro tēviju Padomju Savienībā. Pēc katras uzturēšanās PSRS, pēc katras jaunas grāmatas par jauno Krieviju, viņš deva Vakareiropai arvien plašākas atziņas par bolševistisko patiesību, par sociālisma praktiskās celtniecības patiesību. Barbiss iepazinās ar Leņina un Staļina darbiem. Mākslinieks, kurš arvien centies pacelties pasaules totālās skatīšanas plāksnē — tādēļ radās viņa grandiozā vēsturiskā freska «Savirkņējumi» — atrada Padomju Savienībā pilnīgu pasauli, kas aptvērusi cēlākās cilvēces tieksmes un realizē tās praktiski. Lieliskās spējas saskatīt lietu būtību, redzēt vēstures centrālo artēriju, ļāva viņam izprast sociālistiskās Oktobra revolūcijas vispasaules vēsturisko nozīmi. Pēc grāmatām, kas attēloja Padomju Savienības darbu un ikdienas dzīvi (Krievija, Kas sasniegts Grūzijā), Barbiss radīja sociālistiskās zemes sintētisku gleznu. To viņš atradis divās mūsu laiku vēstures varenākās personās: Leņinā un Staļinā. Priekšvārdā «Leņina vēstules tuviniekiem» Barbiss rada lielu vēsturisku eseju par Leņinu un viņa darbību; grāmatā par Staļinu viņš parāda «jaunu pasauli skatītu caur vienu cilvēku.»

Leņins, Staļins, lūk, augstākais Padomju cilvēka iemiesojums vai, kā saka Barbiss, patiesais «pārcilvēks». Šo patieso pārcilvēku mākslinieks Barbiss nostāda pretim buržuāzijas sabiedrības «pārcilvēkiem», imperiālistiskās pasaules visvareniem valdniekiem, kas prezidē bankās, pārvaldes iestādēs, kā arī dekadentu literatūras nespējīgiem «pārcilvēkiem».

Jau atrazdamies frontē Barbiss paredzēja ciņu ar «falsificēto literatūru», kurai «nodevēju un reakcionāru valdības liek nekautrīgi izplesties...»

Pēc kara Vakareiropas avangarda rakstnieki grupējās ap Barbisu un viņa draugiem. Blakus Goņkijam un Romēnam Roānam, Barbiss kļuva vispārāzītais vadītājs rakstnieku kustībai, kas bija vienojuši savus likteņus tautas masu revolūcionārai ciņai. Barbiss augstu vērtēja Padomju literatūru; viņš bija padomju rakstniecības tēva, lielā Goņkija draugs.

Barbiss nesaudzīgi atmaskoja visus pasaules tumšos spēkus, kuri ne reizi vien mēģināja nožņaugt plašā Krievijā radušos jauno pasauli; viņš tos saredzēja zem visām maskām. Barbisa runas, kā «Mēs apsūdzam» pret antipadomju intervenciju, vai «Strādnieku pienākumi pret krievu revolūciju», neizdzēšami paliks masu atmiņās. Tos lasot miljoniem cilvēku iemācīsies aizsargāt, glabāt cilvēces sociālistisko avangardu.

Barbiss bija nenogurstošs miera cīnītājs. Viņš ceļoja no zemes uz zemi, pulcējot pretimperālistisko spēku vienības. Viņu vadīja doma: paplašināt miera fronti, izplest to pa visām zemēm, pie visām tautām, visiem sabiedrības slāņiem, kas nav ieinteresēti kara vešanā. 1932. gadā Amsterdamā ar Barbisa palīdzību organizētais kongress ir miera kustības lielā uzvara pār kara kūdītājiem. Barbisa ciņa par mieru vērsās pret iekārtu, kas neatvairāmi ved līdzīgu karu, proti, pret kapitālismu. Barbisa radītās pretkara darbības metodes arī šodien nav zaudējušas nekā no savas vērtības.

Barbiss rakstīja no frontes savai sievai:

«Piemetināšu vēl, ka pēc kāda laika — desmit vai divdesmit gadiem — sekos nākošais kaņš, kas izbeigs vecās pasaules cilvēku un naudas bojāeju, ja līdz tam laikam tautas, kuņas ved uz kautuvi, nenāks pie vienkāršā un loģiskā lēmuma sniegt viens otram rokas pāri tradīciju un rasu aizspriedumiem, neskatoties uz vadītāju tieksmēm, pāri

mulķīgam kara lepnumam, militārai slavai un nāciju zemiskiem tirdznieciskiem aplēsumiem plaukt, aizkavējot ar varu un laupīšanām kaimiņa attīstību.»

Šie pravietiskie vārdi atraduši piepildījumu jaunā imperiālistiskā karā, kas aizdedzinājis pasauli. Desmitiem miljoniem cilvēku jau izbaudījuši uz savas ādas «visa mulķīgā kara lepnuma, militārās slavas un nāciju zemisko tirdzniecisko aplēsumu...» sekas.

Bet stāvoklis vairs nav tāds, kā pirmā imperiālistiskā kara laikā; arī to Barbiss bija paredzējis: blakus tam, ko viņš dēvēja «Eiropas elle», radusies jauna humānisma zeme. Barbiss savos PSRS veltītos darbos daiļrunīgi parādījis šīs zemes varenību, kas nepārtraukti aug.

Tēlodams «patieso pārcilvēku», Barbiss zināmā mērā paredzējis stachanoviešus, Padomju kaņavīrus, Padomju lidotājus, cilvēkus, kas PSRS izveidojušies pēdējos piecos gados.

«Pasaules sestā daļa» ir palielinājusies... Kādu prieku būtu izjutis Barbiss, redzot Rietumbaltkrieviju un Rietumukrainu atbrīvotas; un kā viņš būtu liksmojies kopā ar visu Padomju tautu par Sarkanās armijas uzvaru Somijā, Kalkin Hallā. Bet visvairāk Barbisu būtu aizkustinājusi Besarabijas atbrīvošana no svežemnieku jūga un atgriešanās Padomju tēvijas klēpī. Besarabijas skumjam liktenim pēc atrašanās no dzimtās zemes Barbiss veltījis savā skaistā grāmatā «Bendes» liesmainākās lapas. Nodaļā «Besarabija jūgā» lasām: «Antante piešķirusi Krievijas sastāvdaļu Besarabiju Rumānijai. Šī krievu provinces pievienošana bez Krievijas piekrišanas, tā tad bez abpusēja pakta sankcijas, ir dališanas akts, kāds, laikam, gan ir vienīgais mūsdienu vēsturē.»

Padomju Savienība šodien ir vienīgā zeme, kurā Barbisa grāmatas kļuvušas daudzu miljonu cilvēku garīgais mantojums.

Vakareiropas intelīģence ar katru dienu skaidrāk redzēs, ka tikai Barbisa izvēlētais ceļš var glābt pasauli no imperiālistu barbarisma, kas draud sagraut visu, kas vēl kapitālistiskā pasaulē atliecis no civilizācijas. Laika strauvē visi citu zemju intelīģenti sapratīs arvien skaidrāk, ka jaunā pasaule, kuru Barbiss karsti mīlēja, ir vienīgais cilvēka dārgums.

Barbisa vairs nav. Bet briesmīgo pārbaudījumu dienās, kas nākušas pār cilvēci, jāliek atskanēt šī lielā franču tautas dēla vārdam visu to apspiesto ausīs,

kas vēl ir jūgā, kā nesalaužamam uzticības zvērestam ideālam, par kuru viņš ciniņies.

P. P.

JOHANNESA R. BECHERA JAUNĀKĀS DZEJOĻU GRĀMATAS

1) *Gewissheit des Siegs und Sicht auf grosse Tage. Gesammelte Sonette 1935—1938. Meschdunarodnaja Kniga, Moskau — 1939.* 2) *Wiedergeburt. Dichtungen. Meschdunarodnaja Kniga, Moskau — 1940.*

Pazīstamais vācu revolūcionārais dzejnieks Johanness R(oberts) Bechers, kas jau gadiem dzīvo ārpus savas tēvijas, Padomju Savienībā, atradis jaunu dzimteni, kur izdevis vairākas dzejoļu grāmatas. Bechers, minchenietis, kam drīz noslēgsies jau mūža pietā desmīte (dzimis 1891), jau pirms savas trimdas bijis idejiski ļoti tuvs Padomju Savienības dzejniekiem un atdzejojis vāciski Majakovska darbus. Bechers piederējis tai gaisājam jaunā vācu dzejnieku audzei, kas pirmajam imperiālistiskajam karam uz beigām ejot, aizvien drošāk pacēla savu cilvēcības un jauna laika saucēju balsi. Šie par ekspresionistiem dēvētie dzejnieki bija arī dedzīgi jaunas izteiksmes, jaunas formas meklētāji, un Bechers te bija viens no spilgtākiem. Tagad dzejniekam joprojām raksturīga himniska pacilātība (ne velti svinīgais un dziļais romantīķis Frīdrihs Helderlīns viens no mīļākiem dzejniekiem Becheram), bet izteiksmē lielāka skaidriba un arī vienkāršība; zīmīga joprojām tieksme pēc lokanības un asa skanīguma: «Lasst uns erfinden, die Strophe biegsam zu stählen, Bis sie erreicht ihren scharfen, schneidenden Klang.» — No apskatāmajām grāmatām pirmajā ievietoti tikai soneti. Šai sakarībā jāaizrāda uz «Sonetu par sonetu», kur dzejnieks atzīstas: ilgi viņš uzskatījis soneta formu par novecojušu; viņš salauzis vecās formas, viņš dzejojis jaunas, bet tagad jautā: «Jaunās formas — vai viņas bija istas?» Dzejnieks domā, ka, pārāk steigdamies grozīt formu, viņš kļuvis netaisns pret jauno būtību un savu tagadējo atziņu izsaka soneta beigu rindās: «Bedenkt, die neuen Formen, die beginnen, Entstehen, uns kaum sichtbar und von innen.» — Jāpiebilst, ka Bechera sonetos gan forma ne visur izturēta, piem., abas kvartas diezgan bieži nav saistītas vienādām atskanām, kā tas būtu vajadzīgs, ciešā likumā. Uzbūvē

interesants sonets *Den Mördern ins Gesicht*: vispirms liktas abas tercīnas, tad tikai kvartas.

Pirmajai grāmatai skan cauri sirsnīgas dzimtenes mīlestības motīvs, kas var aizkustināt lasītāju. Tur ir vēltījums savas tautas valodai, tur ir dabas ainavas, tur kavēšanās atmiņās: atmiņas nāk pār stingro tēvu, kas bargi pārmāca dēlu sliktas atzīmes dēļ liecībā (*Schlechte Noten*), par Minchenes bohēmas sabiedrību (sonets *Café Stefanie*), par jaunā 18 gadīgā dzejnieka Bechera satikšanos ar Richardu Dēmelu, kas viņam teicis: «Man gan jūs, mans draugs, esat vajadzīgs, bet es jums ne.» Tagadējiem laikiem jau tuvojas sonets par cīnītāju Beimleru, kas bēdzis no koncentrācijas nometnes un kritis Spānijas pilsoņu karā. Vispār, runājot par savas dzimtenes tagadni, dzejnieka vārdiem ir lepns rūgtums un naidis, bet arī zināmība (*Gewissheit*) par citādu nākotni. Šī zināmība kā lokā apņem visu grāmatu, tā izteikta pirmā soneta pirmajā un pēdējā soneta pēdējā rindā.

Bet dzejnieks nedomā tikai par tālo tēviju vien. Viņš ilgojas neredzētu pilsētu (*Sehnsucht nach ungesehenen Städten*), ilgojas laikmeta, kad būs visur brīvība, kad dzejnieki varēs apceļot visu pasauli. Deviņi soneti vēltīti deviņām mīlākām pilsētām; tur ir dzimtenes pilsētas, tur Florence un Roma, bet paši kvēlākie sveicieni Parīzei (dzejnieks atrod, ka bijis vērts dzīvot, ja redzēta Parīze) un Maskavai, pilsētai pasaules uzveicējai. Daži soneti (Skaista diena Maskavā, Vasara Boļševā u. c.) rāda dzejnieka dzīves noskaņas jaunajā dzimtenē. — No domu sonetiem īpaši gribētos atzīmēt *Pateicības sonetus*; dzejnieks pateicas nevien mātei, nevien biedriem dzejniekiem un cīnītājiem, bet arī stingrajam tēvam, arī ienaidniekiem, kas «mācījuši lielo svēto naidu»; visi veidojuši dzejnieka raksturu, visi rūdījuši cīņai. — Cīņai vēltītie soneti ir spēcīgi. Dzejnieka cīņas apzīmējums ir zinātāja cīņa (*der wissende Kampf*), kas nav akla atriebības alksme: «Denn wis send möcht ich kämpfen einst und nicht Nur Rache üben, augenlose Rache, Die um sich schlägt, sich rächt um jeden Preis.» — Mākslinieka darbam vēltīto sonetu vidū ar sīzeta interesantību izceļas *Atkalredzēšanās*: dzejnieks iztēlojas fantastisku ainu: viņi sēž ap galdu un dzer vīnu; klauvē; dzejnieka draugs Rembō sauc «iekšā!»; ienāk Vijōns, tad «vecs miļš viesis ādas biksēs, plikiem ceļgaliem»; nāk Helderlīns, Bodlērs; Majakovskis tur runu. — Veselā virknē sonetu Bechers piemin aprīnītos agrāko

laiku māksliniekus: tur starp citiem Dante (grāmata *Wiedergeburt* par Danti, dzejnieku, kam arī bija jādzīvo ārpus tēvijas, plašāks dzejējums), Leonardo da Vinči, Servantess, Bachs, Rembrants, Helderlīns (mīlētais!), Bairona un Ģētes nāve, Frīdrihs Hebbels. (Grāmata *Wiedergeburt* vēltījums arī angļu dzejniecei Elizabetei Brouningai, viņai, par ko Bechers teic: tu nebiji tikai mīlas ilgas, tu biji mīla pati.) — Vistuvāks dzejnieks tomēr tagadnei un tās cīņām un izsaukas: «Mans laiks ir liels! Kaut būtu dzimis es Ar Rentgen'acīm un ar tūkstoš ausīm!»

Otrā grāmata *Wiedergeburt* himniskais noskaņojums izpaužas plašākos dzejējumos. Vispār šai grāmatai vairāk gan arī episkā elementa. Saistītā valodā Bechers pārveidojis Gotfrīda Kellera noveļi *Ciema Romeo* un *Jūlija*, vairāk izceļot noveles sociālo momentu; spēcīgā vienkāršībā un traģiskā Bechera dzejējums gan neaizsniedz Šveices klasika noveļi. Gaŗāki dzejējumi vēltīti arī dzīvē traģiskajiem italiešu diždzejniekiem Dantem un Taso.

Arī šai grāmatai dzejnieks nav aizmirsis tālo dzimteni un piemin viņu gan ainavās, gan dažā žanra ainā, gan izjūtu un atceres dzejoļos. Bechers atsaucas arī uz šo un to, kas noticis un notiek Eiropā; tur ir dzejoļi par spāniešu brīvības cīņu un šīs cīņas traģisko galu (Barcelona, Māte bēgle), bet dzejolis *Bērnu maldu brauciens* ilustrē moka, kas bijušas jācieš ebrējiem.

Tomēr visvairāk dzejnieks šai grāmatai slavina savu jauno dzimteni un grāmatas spļgtākie darbi vēltīti tai. Nodaļā *Himnas* ir dzejējumi neatskaņotos plašos jambos: *Himna kādam vārdam* (*Stalīna vārdam*), *Himna kādam kuģim* (par kuģa *Neva* braucienu uz Spāniju) un *helderlīniski antikās, strofās dzejojā Himna kādai pilsētai* (*Maskavai*), kas ir pasaules tautu brīvības pilsēta. Raksturīga vieta ir *Himnā kādam kuģim tā, kur dzejnieks, par seno Grieķiju domādams, saka: «Vai Homērs tur (Padomju Savienībā) nav atradis labāku dzimteni kā pats savā zemē, un Sofokls, un Aischils un Pindars; atjaunoti viņi atkal paceļ vecās balsis; vai Sokrāts, šis šaubītājs, neiekvēlotos apgarotībā, kad viņam parādītos garā un miesā līdzīgi attīstīta jaunatne, kas saucas par komjaunatni.»* — Te pievienojams arī plašākais darbs šai grāmatai, neatskaņotos jambos dzejojā poēma *Jalta*. Dzejnieks vēlreiz te vēstī par sevi, par savu attīstību, sava komunistiskā pasaules uzskata izveidošanos; dzejnieks vēlreiz te saņem kopā visu, kas

viņam sakāms Padomju Savienības slava. Beigās viņš teic, ka tad, kad viņš atkal būs savā tēvmē, daži vārdi — «Gursufa», «Alupka» un it īpaši «Jalta» — viņā modinās tās dzimtenīgās ilgas, ko vislabāk izteic vācu raksturīgais, bet pilnībā netulkojamais vārds *Heimweh*. Jaltai dzejnieka sveiciens skan tāpat kā kādai dzimtenes pilsētai.

P. Ermanis.

LITERĀTŪRAS AVĪZE

Latvijas PSR rakstnieku apvienības organizācijas komitejas izdevums. 1. numurs.

Tēlot jauno sociālistiskās pasaules cilvēku; sludināt cilvēcei labākus ideālus, kas virza mūs uz priekšu, pretim galīgai komūnisma uzvarai; sekot jauno rakstnieku attīstībai un audzināt tos komūnisma garā, iemācīt viņus cienīt neatlaidīgu darbu, pacietību un savu sacerējumu rūpīgu veidošanu — šos Padomju rakstnieka atbildīgos uzdevumus avīzes ievadā norāda Nikolajs Virta. Tos iztīrā arī Jānis Niedre rakstā par Padomju Latvijas šīsdienu uzdevumiem. Palīgs šo uzdevumu veikšanā grib būt Literātūras avīze. Metodi, kā avīzei strādāt, kā audzināt talantu par literātūras darba meistarību, kā modināt darba tautas interesi par pašu un cittaute literātūras labākajiem darbiem — norāda Andrejs Upīts rakstā Literātūras pedagogija.

Daļa avīzes materiāla jau kalpo šiem uzdevumiem. Īpaši Alekseja Tolstoja runas fragments Jaunajiem rakstniekiem, kuņā Padomju romāna meistarība vaļsirdīgi pastāsta par sava radīšanas darba grūtībām, kā viņš tās uzveicis, kā mācīties labu valodu, kā veidojis tipus. «Rakstīt — nav viegla lieta». To jāatgādina bieži un labi, ja to dara piedzīvojis rakstnieks, jo katru jaunu istu rakstnieku tas tikai iedrošina, nostiprina viņā ticību savām spējām. Tas dod arī daudz konkrētu norādījumu, vērtīgus ierosinājumus. Šādā nozīmē avīzes uzdevumiem mazāk kalpo Andreja Upīša nelielais raksts. Kā tapa mans romāns Pirmā nakts. Autors paskaidro savu pieeju vēstures temām, materiālu vākšanu, taču vērtīgāka būtu Andreja Upīša dalīšanās pieredzē par to, kā vēstures temas kļūst mākslas darbs. Nākamajos numuros to ceram sagaidīt.

Jauno dzejnieku mācīšanai amata prāsmē pirmajā numurā izlietots Sigizmunda Zemzara dzejolis Darba jūsma.

Analizē galvenā vērība vēltīta vārda dzejiskā spēka paskaidrošanai. Šāds temata sašaurinājums pareizs. Izvēloties piemērotus sacerējumus, var gūt iespēju atsevišķus dzejas mākslas elementus iztīrāt vajadzīgā dziļumā.

Taču nedrīkstētu aizrauties tikai ar formas trūkumu meklēšanu. Tāpat jāparāda un jāiztīrā arī kļūdas autora attieksmē pret temu. Arī tā jāmāca. Pieņemtajā Zemzara dzejolī šai virzienā ne mazāki trūkumi. «Simtiem gadu slēgtās ilgas — veidot dzīvi brīvu, daiļu — tagad piepildāms ir mums.» Autors domā, ka tikai slēgtās ilgas tagad piepildās. Kur paliek neslēgtās? — kur simtiem gadu ilgās ciņas par tām?

Nebūtu jāuzskata arī par likumu, ka šādai formas un satura analīzei izlietjami tikai jauno autoru - iesācēju darbi. Tikpat atklāti var iztīrāt arī pazīstamo rakstnieku sacerējumus. No tā mācīsies ne mazāk.

Pirmā numura rakstos vairāki vērtīgi norādījumi, ko nebūtu lieki atgādināt arī šeit.

Nikolajs Virta: «Savos darbos Padomju rakstniekam nevajaga mazināt ienaidnieka spēku, nevajaga ienaidnieku attēlot niecīgu, vāju. Šo ienaidnieku uzvarēja stiprāks pretinieks.» — Tēlojot aizvadīto laiku, mūsu autoriem šis norādījums īpaši jāpatur vērā, lai neaizietu vieglākās pretestības ceļu.

Jāņi Niedres rakstā vērtīgi norādījumi par rakstnieka goda jēdzienu, prasība pēc patiesa pārdzīvojuma, pēc zināšanām. «Katra nepareizība, katra neaktuālība, katrs viltojums nepareizi ietekmē arī sabiedrības uzskatus.» Rakstniekam aktīvi jāpiedalās sabiedriskā darbā, jāvēro, jāpiedzīvo, jāpārdzīvo. Taču šī aktivitāte nedrīkstētu kļūt kavēklis rakstnieka reālajam darbam. Kadru trūkums lielu daļu mūsu jauno rakstnieku pašreiz iesaistījis dažādos administratīvos apstākļos, kas radīšanas darbu tieši veicināt nevar. Arī pieredze tā kļūst vienusīga, bet jaunais sociālistiskais cilvēks aug simtos dažādu veidu, kuņiem izsekot rakstnieka pienākums.

Avīzes chronikā A. Grīguļa vērojumi Maskavas teātros, ar labu Raiņa izpratni uzrakstīta L. Etingera recenzija par Raiņa revolūcionārajiem dzejojumiem, A. Birkerta raksts par Raiņa literāro manojumu, raksts par Maskavas rakstniekiem Rīgā, par Vandu Vasiļevsku, par Padomju filmām. Tulkotā M. Šagiņanas apcere par mūzikas klausīšanos tomēr nedod dziļāku ieskatu mūzikas būtībā, nedz arī tuvāku pieeju Sostakoviča mūzikai. Ja Literātūras avīze domā au-

dzināt izpratni arī pārējās mākslās, glezniecībā, tēlniecībā — rakstu izvēle jāizdara rūpīgi, ar sistēmu.

Literatūras daļai Andrejs Balodis devis dzejoli Vārdi un Indriķis Lēmanis skici Darba prieks.

Fricis Rokpelnis.

UFBAU

Nesen iznākušā literatūras žurnāla ebrēju valodā Ufbau (Celtniecība) pirmais numurs atstāj labu iespaidu. Žurnāla redkolēģija pielikusi daudz pūļu mēnešraksta izveidošanā.

Galvenā vērība žurnālā, saprotams, piegriezta politiski — literāriem sacerējumiem ar paliekamu vērtību. Tomēr būtu ieteicams Ufbau redkolēģijai — veltīt lielāku uzmanību vietējo rakstnieku un publicistu darbiem, audzināt jaunos kadrus.

No vērtīgākiem rakstiem žurnāla saturā jāmin M. Šac-Aņina raksts par politiskajiem apstākļiem Baltijā priekš 1940. gada 17. jūnija un jaunradušos stāvokli pēc varonīgās Sarkanās armijas ienākšanas Baltijas republikās. Raksta autors kodolīgi noskaidro plūtokratijas varas sakāves iemeslus un darba tautas uzvaras gājiena dabiskos cēloņus.

Lielajam latviešu Tautas Dzejniekam J. Rainim veltīts L. Etingera apcerējums. Jaunais, apdāvinātais kritiķis rūpīgi pētījis Raiņa literāro mantojumu, pieejot tam ar lielu mīlestību. Etingera raksts iepriecina ar konsekventu marksistisko uztveri un analītisko iedziļināšanos.

M. Andri savā rakstā «Ebrēji Latvijā» sniedz interesantus statistiskus datus par Latvijas ebrēju skaitlisko attīstību pēdējos 40 gados. J. Vainšteins apcerējumā «PSRS — lielā tautu draudzības zeme» iztirzā cariskās Krievijas tautību apspiešanas politiku un izceļ Leņina-Staļina partijas triumfu un ieguvumus nacionālās politikas laukā.

J. Bants savā apcerējumā «Darba produktivitātes celšanas problēma kapitālistiskās zemēs un Padomju Savienībā» raksturo rūpniecības nikuļošanu buržuiskās valstīs un sociālistiskā darba uzvaru mūsu varenajā tēvzemē.

Literārajā daļā izceļas M. Kitaja eseja par vienu no pirmajiem ebrēju tautas rakstniekiem J. Līnecki.

J. Raiņa dzejoļu tulkojumus stingri ieturēts lielā dzejnieka īpatnais stils. Ar oriģināldzejoļiem reprezentējas Padomju Latvijas ebrēju dzejnieks N. Dimantsteins, Z. Ultims, Z. Moreins. Pazīstamais

Padomju Savienības ebrēju rakstnieks un dzejnieks H. Bolšteins stāstā Labas vēstis tēlo vienkārša padomju cilvēka cildenās īpašības, varonību un gatavību uzpurēties sociālistiskās tēvijas labā.

Žurnāla ārējais veidojums glīts. Vēlamas gan arī mākslasdarbu reprodukcijas.

I. I.

VIISNURK

Tā saucas daudzpusīgais, 110 lappušu biežais igauņu žurnāls literatūrai, mākslai un kultūrai. Ka tas jau ar pirmo numuru ieguvis tautas atzinību, to liecina apstākļi, ka tūlīt pēc tā iznākšanas lasītāji izpirka visu tirāžu.

Žurnāla pirmā numura ievadā svarīgās deklarācijas par Padomju Igaunijas valsts varu un par Igaunijas uzņemšanu PSRS tautu draudzīgajā saimē, tālāk Komunistiskās (boļševiku) Partijas CK sekretāra Lauristina, valdības un arodbiedrību vadības apsveikumi. Ievadrakstā Maksis Laossons iepazīstina igauņu lasītājus ar žurnāla uzdevumiem sociālistiskās kultūras celšanā. Literārās daļas pirmajā lappusē iespiests Maksima Gorķija «Vētrasputns». Tālāk Selma Tellmane pastāsta dažas zīmīgas epizodes par igauņu revolūcionāra un rakstnieka Viktora Kingissepa dzīvi.

Lielie notikumi devuši daudz ierosmes dzejniekiem. Par tiem dzied Ida Kespere, Sanni Nootmaa, Jānis Kerners u. c. Kernerā dzejolis beidzas vārdiem:

... es jūtu, liksme mūsu valsti
no brīnumplāšās dzimtenes nu nāk.
Ir sabrukušī tukšās varas balsti,
un mūs nekas nekad vairs nenomāks!
Rimst klusas nopūtas, rimst vaidi skaļi,
aug jauna dzīve laukos, pilsētās,
jo tagad vedis ģeniālais Staļins
no nedienām mūs dienās laimīgās...

Tālāk ar asu spalvu buržuazijas seklo dzīvi un paradumus graiza dzejnieks Aleksandrs Antsons.

Saturīgu stāstu «Pakaļējie riteņi» devis Pētss Vallaks, notēlodams darba zemnieku, kas tagad iziet no zemās, šaurās būdas, lai celtu sociālistisko dzīvi.

Literārajā daļā vēl nodrukāti M. Gorķija stāsts, J. Madarika romāna fragments, Pedro Krustena novele u. c.

Žurnālā daudz vērtīgu teorētisku rakstu: M. Gorķija apcerējums par sociālistisko reālismu, Markusa Neimaņa raksts par Padomju skulptūru (ar daudz ilustrācijām), Karla Mihklas apcerējums

par Johannesu Barbarusu, Haralda Parrestes eseja — Augusts Alle kā satirīkis, Villema Rāma raksts — Padomju Igaunijas mākslas mūzejos, Kārļa Taevasa — Vulgarizētais marksisms literatūras vēsturē u. c. Kronikā raksti par Andersenu Neksi, Šovu u. c. Arhitektūras daļā plašs raksts par Vissavienības lauksaimniecības izstādes arhitektūru. Žurnālā 19 reprodukcijas uz krītpapīra un daudz fotoilustrāciju.

Viisnurk 2. numurs satura vērtības un bagātības ziņā stādāms blakus pirmajam. Rakstos nav remdenības, nedz tukšas jūsmošanas, bet katrā rindā runā kvēla, revolūcionāra doma. Ievadā — Makša Laossona iss, bet saturīgs raksts par Igaunijas PSR staļinisko Konstitūciju. Raksts beidzas vārdiem: «Igaunū tautai bija jāzšķiras, pa kuŗu ceļu iet: vai ļauties ieraut sevi imperiālistu kaŗa kautuvē, vai soļot pa svētīgo Staļina Konstitūcijas ceļu. Viņa izvēlējās pēdējo, pareizo, un nevilksies.» Tālāk saturīgs E. Jaroslavskas apcerējums, kuŗā autors aplūko marksisma un darvinisma attiecības. Autors ceļ gaismā šādu paralēlismu: «Darvins atklāja organiskās dabas attīstības likumību, Marks — sabiedrības attīstības likumību.»

Literārā daļā izcils Juŗa Šumakova raksts par Mihailu Šoločovu. Tas dod konkrētu pārskatu par «Klusās Donas» autora līdzšinējo literāro darbību.

Alfrēds Koorts aplūko Makarenko Pedagoģisko poēmu. Tēlotājas mākslas daļā Boriss Lukatss ar asu kritiķa skatu vērtē igauņu autoru darbus, atklādams arī igauņu tēlotājas mākslas nākotnes perspektīves. Tālāk tas pats autors apraksta Padomju Savienības mākslinieka P. Staronosova dzīvi un darbus. Artūrs Hellats un Erika Neva raksta par tautas dzīvokļu izbūvi un iekārtojumu. Seko daudz interesantu rakstu, piem. par kadru audzināšanu PSRS, par Marksa un Engelsa attieksmi pret mākslu, par Tālo austrumu problēmām un Japānas darbaļaužu dzīvi.

Tikpat saturīgs un interesants arī literāri-māksliskais saturs. Te izcili pieminama Ad. Hintā novele par vecās iekārtas skolu. Novele iecerēta lakoniskā stilā, un katrs teikums tajā sauc pēc sociālās taisnības. Jāzeps Sāts savos memuāros «Izpostīšana» atceras 1924. gada janvāri un februāri. Tālāk M. Goŗkija Dziesma par vanagu un Ilfa un Petrova darba fragments Sastapšanās ar bijušo skolas padomnieku. Dzejoļos labākā Sūtistes poēma Zemes lode pagriežas pret austrumiem. Tajā daudz

revolūcionāra spēka un svaigu gleznu. Daudz naida un rūgtuma, bet arī daudz spēka Lēnas Pakeres un Kārela Maida pantos. Ļoti spraigs Airas Kālu dzejolis «Ceļa bruģētāji». Dzejas daļu nobeidz lieliskās Majakovska poēmas Padomju pase un Dziesmas Tev tulkojumi. Žurnālā daudz igauņu mākslasdarbu reprodukciju, chronikā pārskati par PSRS un Rietumeiropu.

Jānis Zīgurs.

SANĀTORIJA ARKTURS

Konstantins Fedjins — romāns, 1940., Valsts apgādniecība Rīgā, 131 lapp. Tulk. Arturs Priede. Ilustrējusi E. Geistaute.

Konstantina Fedjina vārds labi pazīstams Padomju Savienībā. Dzimis 1892. g., viņš jau 1913. g. parādās atklātībā ar stāstiem, vērstiem pret sīkpilsonisko egoismu un aprobežotību. Lielāka apjoma temas Fedjins aptver savā romānā «Pilsētas un gadi», kur rada plašu pirmskaŗa dzīves, kaŗa un revolūcijas laikmeta panorāmu. Kā «Pilsētas un gados», tā arī citos tā laika darbos Fedjina iemīļotākais varonis — inteligents, mākslinieks — spilgta personība, kas nostādīta pozitīvā pretstatā sabiedrībai. Šinīs pirmajos darbos Fedjins vēl neapver radošā kolektīva — masu, partijas nozīmi.

Gluži citu ainu redzam Fedjina romānā «Eiropas nolaupīšana», kas izdots 1934. gadā. Šeit Fedjins pārvārtējis sevi romantiski-individuālistisko pieeju revolūcijai. Atradis ceļu uz spēcīgu, radošu reālismu, viņš reizē ar to atmet viņam agrāk raksturīgo mākslīgi izrotāto stilu.

Pamatīgs kapitālistisko valstu pazinējs (Fedjins apceļojis daudz Vakareiropas zemju), autors šinī romānā — visā viņu traģiskumā — rāda bezdarbu, saimniecisko postu un asās šķiru pretīšķības, kas saplosa kapitālistisko Eiropu. Nepārspējamu raksturojumu kapitālistiskās sistēmas neįēdzībai Fedjins radījis bezdarbnieka-kurinātāja Kvasta tēlā.

Jaunu soli reālisma meistarības pie-savināšanās virzienā Fedjins spēris, lai-žot klajā savu visjaunāko romānu «Sanātorija Arkturs». Arī «Sanātorija Arkturs», kas nupat iznākusi latviešu tulkojumā, VAPP Daiļliteratūras apgādniecības izdevumā, veltīta dzīvei kapitālistiskās valstīs. Fedjins rāda tikai mazu, ipatnēju stūrīti kapitālistiskajā pasaulē — slimnieku sanātoriju Šveicē. Bet tāpat kā ārstam pietiek niecīga krēpu daudzuma, lai noteiktu tuberkulozes procesu, atjautīgs lasītājs Fedjina

romānā atradis asu raksturojumu visai nedziedināmajai kapitālisma slimībai.

Davosa... Spīdoši kamanu braucieni, grezni hoteli, dzīves priecīgi, pārtikuši ļaudis, aizraujošas sportiskas sacensības, kino zvaigznes un multimiljonāri — tādu mēs Davosu pieraduši redzēt buržuazijas autoru grāmatās, domātās laika kavēkļa lektīrai.

Bet lūk, nāk Padomju cilvēks, Konstantīns Fedjins — viņš redz citu Davosu, tādu, kāda tēlota «Sanātorijā Arkturs».

Sen vairs Klēbem, dilonšlimo sanātorijas «Arkturs» īpašniekam, neklājas spīdoši. Visā Eiropā krīze, bezdarbs. Jaukās, bērnišķīgās slimnieces Ingas Krečmares tēvs — inženieris, bet spiests pelnīt grašus kā kantorists, Vilijs Bauers, kas pavada sanātorijā slimības atvaļinājumu, saka: «Es kalpoju kādā Vīnes firmā. Mums solīda klientūra. Mani visi apskauž. Visi mani draugi bez darba. Esmu pārliecināts, ka viņi priecātos, ja viņiem ieperinātos tuberkulozes bacīli — kaut tikai dabūtu darbu.» Ārste Hofmane, Klēbes asistente, saņem trīs reizes mazāku atalgojumu, nekā sanātorijas apkalpotājs. Ne jau tādēļ, ka Dr. Klēbe būtu skopulis, vai ļauns pēc dabas. Nē, viņš vienkārši spiests taupīt, jo nevar atgaiņāties no parādiem. Kreditori sanātorijai pat iecēlušī administrāciju, lai piedzītu daļu no pacientu iemaksām. Klēbe pēc būtības godīgs cilvēks. Bet ārsta humānitāro pienākumu izpratne sadurās viņā ar izmisuma cīņu par eksistenci. Lai varētu tālāk dzīvot, lai sanātorija varētu tālāk pastāvēt, Klēbe mēģina iestāstīt tam pašam Vilijam Baueram, ka tam esot bacīli; aizraksta kādas bijušās pacientes tēvam, ka ārstēšanās kurss jāatkārto, citādi meitenei process paasināsies.

Kā ārsts, Klēbe ieinteresēts pacientu pilnīgā izdziedināšanā. Bet kā kapitālistiskās medicīnas darbinieks, doktors Klēbe pakļauts nežēlīgajam peļņas likumam, viņš ieinteresēts tieši pretējā, jo dzīvo no slimnieku iemaksām. Jo ātrāk tie izveseļosies, jo ātrāk atstās sanātoriju. Tamdēļ «Ja slimnieks jūtas pārāk labi, Klēbe sāka gudrot — vai tas nepaklups, ja to izsūtīs izpriecās braucienā kamanās, vai arī, ja to pieradinās apmeklēt pēcpusdienas tējas kūrmājā?» — Tā, lūk, cilvēku dzīvības vai nāves jautājums, kā itin viss kapitālistiskajā iekārtā, top atkarīgs no naudas, no peļņas, no finansiāla izdevīguma aprēķiniem.

To visnežēlīgāk nākas izjust mazajai Ingai Krečmerai, kas dziļā dzīves alcejas mīlā pieķērusies padomju inženier-

rim Ļevšinam. Arī Ļevšins slimo ar diloni. Bet patlaban viņš sāk jau atveseļoties. Pretstats starp viņu, kas arvien vairāk piebriest dzīvības sulām, un Ingu, ko arvien mocošāk pārņem slimība, nomāc Ļevšinu. Viņas skats, kuņģa mīla saplūst ar kaislīgu vēlēšanos dzīvot, ar tumšām bailēm, padara to nemierīgu. Klēbe dzird par Ļevšina nodomu aizbraukt. Gribēdams saglabāt sanātorijai ienesīgu pacientu, tas pamudina Ingu atstāt sanātoriju, kaut viņas stāvoklī šis solis slimībai ārkārtīgi bīstams. Jau pēc dienas Ingu atved atpakaļ uz sanātoriju. Meitene mirst no asins izplūduma.

Mirst arī doktors Klēbe, viņas nāves netiešais cēlonis. Izdara pašnāvību, jo neredz iespējas novērst sanātorijas finansiālo sabrukumu, kas būtu reizē viņa eksistences sabrukums. Priekš nāves vēstulē Klēbe raksta: «Manā rīcībā neviens nav vainojams... Kādreiz sapņoju par brīnumu, kas mani glābs. Bet brīnums nenotika. Un to var saprast: brīnums — ir nauda, bet naudas man nav.» Šī vēstule ir satricinošs apsūdzības raksts kapitālistiskam, kas dragā cilvēku dzīvības, kas gūst peļņu no cilvēces posta un slimībām, kas tagad sūta simptomus, tūkstošus drošā nāvē, lai pildītu kara spekulantu kabatas.

Ar meistarisku vienkāršību Fedjins tēlo arī īpatnējo sanātorijas atmosfēru — grūtsirdības, mocošu dzīves alku, naivu un bērnišķu cerību pasauli. Cilvēks grib dzīvot! Šī dziņa kaisli pulsē visos slimniekos. Izveseļojas vienīgi Ļevšins. Par citiem slimniekiem, ja tiem nav radu, nerūpējas neviens. Bet viņu, padomju inženieri, «visi gaida». «Biedri gaidīja viņa atgriešanos, neskaitāmi bija vēlējumi, ar kādiem tie viņā iededzināja apņēmību pārvarēt slimību un rūpīgi gatavoties lēcienam — no šejienes, no stiklaini sastingušajiem kalniem uz pilnvērtīgu, saturīgu, vareni bangojošu dzīvi» — uz Padomju dzimteni. Šis, laikam, ir visstiprākais ierosinātais spēks, kas liek Ļevšinam atgūt veselību, kas nevaldāmi pilda viņu ar apņēmību: «Izveseļoties, izveseļoties, izveseļoties un atgriezties mājās, pie visas nākotnes mērķa un satura.» Šī spēka, pārliecības, ka jādzīvo citu labā, pārējiem trūkst. Tiem jāiet bojā, jāmirst, kā Klēbēm un Ingai, jāpaliek par mūžīgiem slimniekiem, kā kādam citam «Arkturs» pacientam — majoram Pašicam.

Personu romānā nav daudz, un Fedjins tās raksturo meistariski, bieži vien nedaudziem zīmīgiem teicieniem. Ingu, bērnišķu, nespējīgu atsist dzīves skarbos

uzbrukumus, Fedjins tēlo vārdiem: «... Likās, ka viņu varēja viegli saaudināt un ka viņa... it kā aizsargājās savien smagajiem plakstiem un augšup izliektām skropstām.» Stipri reljefs arī Klēbes tēls — tipiskais sīkpilsonis, kas savu mūžu pavada dzenoties, pa lielākai tiesai bezsekmīgi, pēc personīgās laimes, kas kapitālistiskajos apstākļos iemiesojas pārticībā. Savas neveiksmes Klēbe cenšas aizmirst nevis aktīvā darbā, bet gan sapņojot: te Klēbe sapņo, ka kļūst slavaspilnīgs aplidots diriģents; te viņš iztēlo sev lieliskās iespējas, kādas rastos, ja holandiešu multimiljonāram iepatiktos viņa sēnātorija; viņš iegūtu automobili, vasmāšīnu... Klēbe pēc dabas labsirdīgs, līdzjūtīgs cilvēks. Bet viņu, tāpat kā miljonus viņam līdzīgu, kapitāliisma valdošais plēsīgās konkurences princips samaitā un pārvērš aukstā aprēķinātājā.

Kā Klēbi, tā arī citus varoņus Fedjins raksturo atturīgi, neuzbāzīgi. Tas pats sakāms viscauri par autora pieeju vielai. Tāls Fedjinam patoss, kaisla līdzdegsme savu varoņu pārdzīvojumam. Bet vēsā Fedjinam arī auksta, nežēlīga novērotāja poze. Fedjins cilvēkus mīl. Siltiem pušoniem viņš zīmē savu varoņu ilgas, bēdas, ciešanas, pat trūkumus. Romānā var atrast arī smalkus liriskus momentus, kad lasītājam šķiet,

ka klusināta, neredzama orķestra spēlētā, mūzika pavada darbību. Fedjina reālista spalvai piemīt apskaužama tēlainība, satūra izcilums. To viņš panāk ar nedaudziem tēliem, ar smalki aprēķinātu skopumu sarunās un notikumu aprakstā, stilā tuvojoties modernajam eiropeiskajam rakstības veidam.

«Sanātorijā Arkturs», tāpat, kā «Eiropas nolaupīšanā», Fedjins raksturo sevi kā kapitālistisko apstākļu lielisku izpratēju un tēlotāju. Bet, rādot kapitālistiskās iekārtas nejēdzību, Fedjins reizē rāda sociālistiskās sistēmas pārākumu. Lasītāja iztēlē aiz «Sanātorijas Arkturs» varoņu stāviem, aiz notikumu norises, aiz Davosas glečēriem, visā savā varenībā izaug laimīgo padomju tautu Dzimtene, par kuņu doktors Klēbe pirms nāves rakstījis: «Stāsta, ka pasaulē esot kāda zeme, kur brīnumi notiek arī ar tādiem cilvēkiem, kam nav naudas. Ja es būtu vesels, es turp dotos kājām...» I Klēbe, i ārste Hofmane, i otrais ārsts — doktors Štums, — slepus visi viņi sapņo par šo vienīgo pasaulē zemi, kur katrs var ārstēties, neatkarīgi no tā, cik viņš pelna, kur ārsts nav spiests atteikties no sava aroda augstajiem uzdevumiem par labu maizes kumosam.

Anatols Imermanis.

TEĀTRI

«MANS DĒLS» LPSR DRĀMAS TEĀTRI

Drāmas teātris sniedza interesantu izrādi ar Š. Gergeļa un O. Lītovska drāmu «Mans dēls» Osvalda Uršteina režijā, J. Vanaga raitā tulkojumā. Lugu uzrakstījis teātra un aktieņu pazinējs. Tas redzams no visas lugas celtnes. Tanī gan saskatāmi paraugu iespaidi, ir savi melodramātiski elementi, ekspozīcijā zināma liekskatība (dialogs dažkārt izvilcis atsevišķu skatu gaŗumā), bet ar savu cildeno vienkāršību, vairāku raksturu stingru izveidojumu un arī dažu personu īpatnējo tipizāciju, ar visu savu atturīgo teātrālo formu un, galvenais, cēlo ideju luga izceļas kā vērtīgs teātra darbs. Taisni teātrālā celtnē ir viņas stiprā puse. Tā dod aktieŗiem labu tēlojuma

un pārdzīvojuma vielu. Idejas ziņā tā vērtīga ar to, ka tā samērā vienkāršiem līdzekļiem parāda revolūcionāru — cīnītāju un stipra rakstura cilvēku, kas atdod visu savam dzīves uzdevumam — cīņai par cilvēces labāku nākotni, cīņai par komūnismu. Lugas darbības attīstība izriet galvenā kārtā no lugas varoņu rakstura. Tas visu darbību cieši apvieno un sasprindzina. Skatītājs gaida un dažreiz, varbūt, pat baŗijas, vai varonis izturēs, vai paliks uzticīgs savai idejai un savam revolūcionāra pienākumam, neraugoties ne uz kādām mokām. Un viņš to iztur, kā istam revolūcionāram pienākas. Viņš iet nāvē, bet ideja un rakstura cildenums uzvar. Ne atsevišķs cilvēks, pats, bet gan šis cildenums dzied uzvaras dziesmu.

Ap šo galveno varoni zīmēti vairāki apkārtnes sektori. Lugas darbība nāk no revolūcionāru vides. Tā rāda, gan ne visai pilnīgi un krāsaini, revolūcijas idejiskus darbiniekus un viņu ricību. Tai nav tik daudz patstāvīgas nozīmes (tāpēc tā arī nav tik pilnīga), bet tā gan ir virzīta uz galvenā varoņa dzīves rezultātu. Tālāk redzam pretpusi — galvenā varoņa ideju pretiniekus, kas nerikojas ar idejisku gribu, bet ar sava amata nežēlīgu izpildījumu. Te zīmēti ne raksturi, bet tipi, kādi tie vecajā pasaulē parasti sastopami.

Pa vidu pinas — mazpilsoniskas personas, kas tiek spiestas un svaidītas, bet savos dzīves apstākļos cenšas tikt dzīves virspusē, līdzīgi tiem, kam kapitālistiskā sabiedrībā ir vara. Viņi bieži maldās, grūst atpakaļ, nepanāk cerēto «labklājību» un «spožumu», «nezina» bieži, ko iesākt, kamēr savā egoismā izdara kaut ko zemisku, kā šinī gadījumā dzelzceļu inspektors Kovačs, nododot savu svaini, un tad pēc tam mēģina attaisnot savu ricību ar visādiem izskatīgiem līdzekļiem, pat ar patriotismu, nepielaižot apziņu, kas aiz tā slēpjas. Nav te vainīgs nereti tik daudz «ļauns raksturs», kā visa tā dzīve, kas veido cilvēku un nostāda tādos apstākļos, kuŗos ikdienišķs bezidejisks cilvēks — un sevišķi jau vājāks — iekrīt kā slazdā. Par to arī šos apstākļus apzinīgākie cilvēki grib lauzt, lai veidotu jaunu dzīvi, kapitālistiskās un plūtokratiskā vietā.

Arī lugas centrālais varonis — Pauls Esterāgs — ir starp šiem cīnītājiem. Viņš tā arī saka vecās kārtības sargiem: «Miršu. Vai zināt, kāpēc? Tāpēc, ka es gribēju, lai jūs dzīvotu cilvēcīgu dzīvi.» Par pašām idejām te tik daudz nerunā, — galvenais ir tas rakstura stingrums un apzinība, ar kādu Esterāgs ir gatavs cīnīties. Galvenais ir šeit arī nevis, kā šis raksturs attīstās, bet kā tas iztur, neraugoties uz visām mocībām. Par to Paula biedri saka: «Neviena vārda. Kāds spēks! Tas ir... varonis. Nekā nav teicis. Neviena vārda. Ne par sevi, ne par organizāciju. Aprīnojams cilvēks!»

Drāmas teātra izrādes tēlotāji sniedza veiksmīgus tēlojumus. Vispirmā kārtā jāapstājas pie lugas centrālajiem varoņiem — Paula Esterāga un viņa mātes. Paulu Esterāgu tēloja jauns aktieris — Rūdolf Mucenieks, kas Drāmas teātri uzstājās pirmo reizi. Viņa debija bija veiksmīga, tā ka man iespējams uzstādīt viņam diezgan augstu pieeju. Sākuma nostāja viņa pirmajā ainā bija interesanta un īpatnēja, bet jo ilgāk tā

turpinājās, jo vairāk tā atslāba iespaidā. Nostāja rādīja stingru, izturētu raksturu, taču izturēšanās pakustējiens, paskatījens (istenībā to iztrūkums) ne viscaur pārliecināja. Māksliniecisks patiesīgums prasīja, man šķiet, lielāku reaģēšanu, kaut gan tas nebūt nenozīmē, lai te rastos kas ārišķīgs, — pamatnostāja ir teicama. Tēlojums tālāk atkal paaugstinājās. Vispār jāsaka, ka Mucenieks tēloja atsevišķus momentus, tēloja tos pievilcīgi, bet tēlojumā vēl trūka liela, galīga mākslinieciska tēla apvienojuma. Pēc idejiskā svāra, te lugā vajadzīgs liels tēls, — iekšēji liels tēls, liela personība. Stipra griba un uzpurēšanās ir jau tam priekšnoteikums. Pats cilvēks var būt vienkāršs, pat ikdienišķs, bet viņa darbs tam piešķir varonības oreolu, un tam jāizpaužas lielajā tēlā, visu atsevišķo momentu veselā lielā apvienojumā. Tas nemaz nenozīmē, ka «jāspēlē» varonis, nē, varonim jāizaug, varonim jānostājas un varonim jāizskan savā būtībā. Vajadzīgs liels raksturs un beigu gaitā kaut kas no monumentālītātes. Kā jau sacīts, jaunajam aktierim bija spilgti momenti, dziļi pārdzīvojumi, arī izskaņa un teicama vienkāršība, bet lielāka vēriena kopapvienojums būtu devis, šķiet, vēl lielāku tēlu. Daudz no tā arī izpilda tēlotājs, bet ne visu. Taču katrā ziņā jaunais tēlotājs mūs ir ieinteresējis un mēs gaidīsim viņa tālāko gaitu.

Otrs centrālais tēls lugā ir Paula Esterāga māte. Arī mātei vajadzīgs un ir šis rakstura stiprums un pienākuma apziņa, bet viņai, kā mātei, viss tas jāucas ar mātes jūtām, ar vēlēšanos dēlu glābt, ar līdzekļu un veidu meklēšanu, kā izbēgt no tragiskā, un, beigās, lai, pārvarot visu cilvēcisko, justos liela sava dēla liktenī. Šo tēlu veidoja Lilija Štengele. Viņa ar lielu prasmi izveido kontrastētās izjūtas, kur prāts cīnās ar jūtām. Tomēr jāsaka, ka tā nav isti viņas loma, un tādās tagad viņa, man liekas, par katru cenu nav jāliek. Viņa ar savu stāvu, savu balsi, ar visu savu naturālu šai lomai nošķirā gluži neietilpst. Protams, ka viņa ir liela māksliniece, arī te sniedz spilgtu, vērtīgu tēlojumu, taču tādā speciālā disciplinējumā viegli pasitas arī neapzinīgas kustības no citas «operas».

Sevišķi spilgti pārdzīvojumi tēlotājam ir, kad viņa cīnās mātes mīlestība ar sapratējas izjūtu par dēla lielo apņēmību. Viņa grib būt sava dēla un viņa idejiskās apņēmības cienīga. Tas rāda viņas traģiku, bet arī lielo gara cēlumu.

Pārējie revolūcionāri (Richards Zandersons, Viktors Gruzīņš) tēloja savas,

ne visai spilgti rakstītās, lomas labi, bet tā, kādi tie būtu tad, kad tiem vairs nekas nedraudētu, bet viņiem jāpalīdz sastrēdzināt arī Paula Esterāga likteni. Tā te ir gan vairāk režijas lieta. Ja tēlojums notiktu lielākā spriegumā, konspirācijā un draudu ēnā, tad ar to pastiprinātos arī Paula Esterāga draudīgais stāvoklis. Visiem atsevišķiem tēlojumiem jāiziet uz veselumu; jāredz, ar ko tie var kalpot galvenās idejas celšanai un ne tikai savu tiešo uzdevumu izpildīšanai.

Kārlis Lagzdīns sniedza izturētu, spilgtu tēlojumu (Kovaču). Es to būtu gribējis vēl drusku citā novirzienā. Tēlotājs bija izgājis vairāk uz traģismu, nekā uz «solida» pilsoņa «nelaimi», tādēļ viņš varēja tēlu mazāk niansēt, ko citādi viņš tik labi spēj.

Kovača sievu ņipri tēloja Malvīne Kaiva. Beigu daļā viņai drusku pietrūka krāsainības nervozitātē. Kā mazpilsoniska dāmiņa tā iznāca spilgtāka. Kalpone Juļča (Helga Gobzine) sirsniņi veidota, bet — ne tik vienmērīgi, ne vienā līnijā! Vilis Verners drusku taisa sava tipa uzpūtīgo dabu. Tas arī ir «formālisms», kaut arī negribēts. Tā iznāk drusku provinciāli. Atmetīsim šo provinciālo formālismu. Arnolds Stubavs (Boborijs) ir uz pareizā ceļa. Atrodot raksturīgu un to veidojot vienkāršiem līdzekļiem, noturot ārējo un iekšējo nostāju, bet izsargājoties arī no pelēkuma, var saniegt daudz vairāk, nekā ar pārļieku gribētu «spēlēšanu». Tā iznāk daudz patiesāk un reizē mākslinieciskāk, jo spēle notiek būtiskāk.

Polijas padomnieks (P. Dumpis) pēc autora dotā teksta runā aprauti, lietiski, policejiski, — viņam nepiedien ērta pilsoņa izjūta un svinīga un spiesta runa; tas padara viņu reizēm tikai par omulīgu papu, kaut gan viņam jātēlo griezīgs policijas ierēdnis, savu upuru spīdzinātājs. Tas jātēlo rafinētāk, — vispār skaidrākām līnijām spēles vadībā. Izmeklēšanas tiesnesi spilgti tēloja Jānis Ģermanis. Bārs, Sebris, Milbrets sniedza marionētisko komersanta, antreprenera un skolotāja trijotni. Kāpēc antrepreners zina, ka viņu vairs nepratinās? Bez pretspēlētāja norādījuma viņš jau steigdz aiziet no pratināšanas vietas publikas daļā. Tāpat iepriekš saukšanas ierodaš sulainis (tas gan nāk no aizskatuves). Arī tādi «sīkumi» var jaukt spēles iespaidu.

Dekorātoram Arturam Lapiņam debija izdevusies; tikai dažos skatos stingrākas līnijas un lielāks miers dekorācijās būtu vairāk piemērots spēles fonam.

Osvalds Uršteins ar savu darbu pierāda, ka viņš arī «lielu cilvēku» lugu ir radošs režisors (sākumā viņam nācās veidot «bērnu lugu», kā kad tur varētu iztikt ar mazāku mākslu). Režijā labi izstrādātas mizanscēnas, noskaņoti skati (arī kopā ar skatuves apkārtni, piem., cietuma grīdas skaņu) u. t. t. Bez jau agrākās piezīmes, — vēl gribētos pilnskanīgākas beigas. Noslēdzas viss ar varoņa romantiku, arī ar mātes traģisma romantiku. Reālisms te iziet varoniskā revolūcionārā romantikā. Tas jau ir arī izrādē, bet tas varēja būt vēl pilnskanīgāks, ne skaļš, bet apspiests un tomēr kupls, — tagad beigums bija it kā atdalīts. Sadržīves luga vien te nevar būt, tai un izrādei jāieiet augstākā dzīvē, ko dod ideja un viņas varonisks piepildījums. Beigām jāizskan it kā balādiski. Tomēr vērtīgā izrādē arī tā bija spilgta.

K. Freinbergs.

V. Škvarkina — *Vienkāršā meitene* — Dailes teātri.

Škvarkins ir viens no vispopulārākiem Padomju Savienības drāmatikiem. Viņa speciālitāte — jautras komēdijas. Viņa populāritātes pamats: asprātīga fraze, spraigu situāciju grupējumi un plašas raksturu variācijas.

Škvarkins labs tagadējās dzīves novērotājs un cilvēku pazinējs. Katrs trūkums, katra vājība viņam noder kā darba materiāls. Viņš atsedz tos, un līdz ar to pavēl tos iznīcināt. Šajā ziņā, tāpat kā situāciju iztirzājumā, viņš radniecīgs Michailam Zoščenko, kaut gan pēdējam lielāks talants.

«Vienkāršās meitenes» tema savdabīga — kāda Maskavas priekšpilsētas nama iedzīvotāji notur no laukiem iebrucēju meiteni par rakstnieci. Lai pasargātos no viņas kritizētājas acs, nama iemītnieki izbeidz visas savas ķildas, meklē savstarpējai sadzīvei labākas formas, labo raksturus u. t. t. — ar vārdu sakot — pilnīgi pārvērš savu ikdienas dzīvi. Kaut gan viņi to dara māksloti, tikai tik ilgi, kamēr viņu vidū dzīvo «rakstniece», tomēr labais, kaut arī negribot, ieviesies, lai saknes un dod rezultātus, uzlabojot sadzīves tikumus paliekami. Izsauktais labais paliek vēl tad, kad pats cēlonis izrādas viltots, t. i. — kad atklājas, ka «vienkāršā meitene» tomēr ir tikai vienkārša meitene.

Atraisot centrālo ideju, rodas lielas iespējas apgaismot daudz un dažādus cilvēku rakstura trūkumus. Šis iespējas

Škvarkins arī ļoti labi izmanto. Tā viņam rodas divaini raksturi un tehniski veiklas situācijas, kaut gan ne vienmēr ieturētas vajadzīgā mērenības kritērijā.

Piemēram — skats, kur dēls, vakara krēslā, notur savu māti par līgavu un atklāj tai mīlestību, konstruēts samērā lēta efekta dēļ. Arī situācijas, kas būvētas uz Grifeļeva un Koškina strīdiem, skatuviski pateicīgas, bet pārāk tuvojas akrobatikai un taml.

Tomēr Škvarkina komēdija, sevišķi viņa frazes, spēj aizraut un patiešām iepriecināt. Svaigas, nekur nedzirdētas atjautības birst kā no pārpilnības raga. Situāciju bagātība padara lugu krāsainu un dzīvu.

Ļoti svaiga, piemēram, ir mazā ierēdņa Makarova situācija, kad viņu, kā starp diviem dzirnavu akmeņiem maļ strīdū nonākušie priekšnieki — tiešais priekšnieks un augstākais priekšnieks. Ar to pašu autors ir atsedzis vecā, bijušā ierēdņa paliekas jaunajā celtniecības dzīvē un notiesājis tās. Līdzvērtīgas detaļas lugā ir vairākas.

Tā kā Škvarkina luga ir atjautīgu situāciju luga, kas pilna īpatnu, ne visai grūti traktējamu raksturu, tad režisora uzdevums liekas puslīdz viegls. Kārlis Veics ar savu inscēnējumu arī ir sasniedzis ļoti labu māksliniecisku efektu. Tomēr lugā atstāts vēl diezgan daudz neizmantoju elementu. Sevišķu pārmetumu Veics pelna par to, ka nav devis pietiekamus norādījumus apdāvinātam aktierim Filipsonam - Gerasimova lomas traktējumā. No savādnieka raksturā koncentrētā sabiedrības sirdsapziņas tēlotāja šoreiz iznācis kaut kāds divainu, pretrunīgu raksturelemen-

tu mistrs. Tāpat ansambļa disciplīna nav pietiekama. Asprātīgu sentenču lugas taču nav tas materiāls, kas vēl būtu jāpapildina ar aktieņu oriģinālasprātībām.

Lugas centrālo lomu — vienkāršo meiteni — spēlē Irma Laiva. Traktējums visumā labs, tikai — mazliet sastindzis. Loma prasa vairāk iekšējas teātrālas sirsnības. Tas savukārt nāktu par labu attiecīgai situāciju elastībai. Apmēram tas pats sakāms par Starkas-Stenderes Poļu. Augusts Mitrēvics labi un bez kļūdām veic Makarova lomu. Viņam līdzvērtīgs Luiss Šmits, kā Koškina. Nikolaja Kraukļa Grifeļevs nedaudz bālāks. Jānis Menca un Arturs Dimīters pārāk naīvi, bet, šajā ziņā, šo jaunekļu lomu fiksēšanā vispirmā kārtā vainojams pats Škvarkins. Naīvie diāloģi, kontrastējot ar straujajām situācijām, ir efektīgi, kā katrs kontrasts, bet tiem trūkst nepieciešamā reālītātes motivējuma, ko kā katrs organisks mākslas darbs, prasa arī vispārdrōšākā komēdija.

Lilija Žvīgule Samozvancevas lomu mazliet pārspīlē, vismaz tādā uz tverē, kādā viņa to izstrādājusi. Šo kļūdu nav E. Brambergai, kā Iročkai. Ļoti labi izveidots, literātūrā mazliet sasteigts, Iročkas pāraugšanas process. Rūpīgi nostrādājuši savas lomas Alma Mača, Rūdolfs Kreicums un Reinis Birzgalis, sasniedzot teicamus rezultātus.

Luga ar savu teātrālo svaigumu un vērtīgo cilvēku pāraudzināšanas ideju — ievērojams ieguvums mūsu skatuvei.

A. Grigulis.

S A T U R S

	Lapp.
<i>Padomju Latvijas rakstnieku deklarācija . . . . .</i>	323
<i>Sociālisma uzvaras svētki . . . . .</i>	325
<i>L. Iljičevs un F. Košeļevs — Ļeņina idejas iemiesotas dzīvē . . . . .</i>	332
<i>Pāvils Vīlīps — Oktobris . . . . .</i>	348
<i>Ādolfs Talcis — Tūkstoškārtīga atmaksa . . . . .</i>	351
<i>Valdis Lukss — 26. oktobra rīts 1917 . . . . .</i>	363
<i>Andrejs Balodis — 7. novembris . . . . .</i>	364
<i>Indriķis Lēmanis — Pirmā vāga . . . . .</i>	365
<i>Jānis Čavars — Mēs, divsimts miljoni . . . . .</i>	369
<i>Jānis Niedre — Grāmata par Turksibu . . . . .</i>	371
<i>Arvīds Grīgulis — Vakars Maskavā . . . . .</i>	382
<i>Jānis Grants — Jūras vērtos . . . . .</i>	383
<i>Jānis Čavars — Svētku vakarā . . . . .</i>	386
<i>Valdis Lukss — Vladimirs Majakovskis . . . . .</i>	389
<i>Vladimirs Majakovskis — Vladimirs Iljičs Ļeņins . . . . .</i>	398
<i>Jānis Niedre — Ciemos pie Majakovska . . . . .</i>	411
<i>M. Šac-Aņins — Majakovskis Rīgā . . . . .</i>	414
<i>V. Kataņans — Majakovskis ārzemēs . . . . .</i>	419

Lapp.

<i>Rūdolfs Egle</i> — Raiņa darbu izlase krievu valodā . . .	434
<i>Boriss Vipers</i> — Sociālistiskais reālisms mākslā	437
<i>L. Timofejevs</i> — Dzejas teorija	443
<i>J. F. Vainšteins</i> — Personības loma vēsturē	451

CHRONIKĀ:

Anrī Barbiss (*P. P.*); Johanna R. Bechera jaunākās dzejoļu grāmatas (*P. Ērmanis*); Literātūras avīze (*Fr. Rokpelnis*); Ufbau (*I. I.*); Viisnurk (*J. Žīgurs*); Sanātorija Arkturs (*A. Imermanis*); Teātri.

PIELIKUMĀ: V. I. Ļeņina un J. V. Staļina attēli.

REDAKCIJAS ADRESE:

RĪGĀ, KALĒJU IELĀ 29. REDAKCIJAS SEKRETĀRS RUNĀJAMS KATRU DARBDIENU NO
PLKST. 11-12; PASTA KASTĪTE 625; TERKOŠS RĒKINS PASTĀ 12912; TĀLR. 22250, GLP 2629